TÜRKİYE'DE KÜRTLER ve TOPLUMSAL ALGILAR

Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ
Dr. Salih AKYÜREK

BİLGESAM | YAYINLARI

TÜRKİYE'DE KÜRTLER VE TOPLUMSAL ALGILAR

Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ
Dr. Salih AKYÜREK

İSTANBUL
2012

BİLGESAM YAYINLARI

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
Wise Men Center For Strategic Studies

Mecidiyeköy Yolu Caddesi No:10
Celil Ağa İş Merkezi Kat:9 Daire:36
Mecidiyeköy / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 212 217 65 91
Faks: +90 212 217 65 93
www.bilgesam.org
bigesam@bilgesam.org

Atatürk Bulvarı Havuzlu Sok. No:4/6
A. Ayrancı / Çankaya / Ankara / Türkiye
Tel : +90 312 425 32 90
Faks: +90 312 425 32 90

Copyright © ŞUBAT 2012
Bu yayının tüm hakları saklıdır.
Yayının hiçbir bölümü Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (BİLGESAM) izni olmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz.

Dizgi ve Kapak: Kaan Tuğcuoğlu

ISBN: 978-605-89672-5-0

Baskı: Ecem Basın Yayın
Hadımköy Yolu Mahallesi San. 1 Bulvarı 169. Sokak No: 8/2B Kıraç Esenyurt-İSTANBUL

Bu dokümanda yer alan görüşler bir kurum olarak BİLGESAM'ın görüşleriyle örtüşmeyebilir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş - 1 -

BİRİNCİ BÖLÜM

Kürtler ve Türkler Ne Düşünüyor? - 5 -
Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ - Dr. Salih AKYÜREK
Müstecep DİLBER

İKİNCİ BÖLÜM

Demokratik Açılım Süreci ve Demokratik Özerklik Talepleri - 197 -
Dr. Salih AKYÜREK

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kürt Sorununu Etkileyen Faktörler ve Çözüm Parametreleri - 221 -
Dr. Salih AKYÜREK - Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Seçilmiş Mülakat Metinleri - 253 -
Uygulama: Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ - Müstecep DİLBER
Düzenleme: Dr. Salih AKYÜREK

SUNUŞ

Güneydoğu sorununa bakıldığında, öncelikle bir tanımlama ve isimlendirme probleminin yaşandığını görmek mümkündür. Siyasiler, akademisyenler veya bizzat bölge insanı; yaşanan problemleri, hangi gerekçeye dayanırsa dayansın ‘‘Kürt Sorunu,’’ ‘‘Demokratikleşme Sorunu’’ veya her ikisi olarak algılama ve tanımlama hakkına sahiptir. Ancak, isimlendirmeler ve tanımlamalar üzerinden tartışmaya girildiğinde, kimsenin kimseyi ikna etmesi veya gerçek problemi masaya getirmesi de mümkün görülmemektedir.

Öncelikle, yaşanan problemin temelinde bir güven sorununun olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Kendilerini Kürtlerin temsilcileri olarak takdim edenler, son 90 yıllık süreçte Kürtlerin haklarının gasp edildiği, verilen sözlerin tutulmadığı ve bir asimilasyon politikasıyla kimlik ve dilin inkâr edildiği argümanıyla devlete güvensizliğini beyan ederken; Devlet veya devlet adına konuşan bir kesim, tarihteki isyanlarla özdeşleştirdiği Kürt toplumunu güç kullanımı dışında yönetilmesi zor, problemli bir halk kitlesi olarak görmektedir. Bu algılar her iki taraf için de, bir iletişim problemi yanında, gerçekte güven sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada dikkat çekici olan, problemi isimlendirenlerin de, tanımlayanların da gerçek halk değil onların adına konuşanlar olmasıdır.

20. yüzyılın ilk yarısında bölgedeki huzursuzluk ve ayaklanmaları, feodal yapının temsilcileriyle Cumhuriyet arasındaki bir güç ve nüfuz paylaşım kavgası olarak niteleyebiliriz. Bölgede yerel nüfuz sahibi olanlar, Osmanlı döneminde sahip oldukları güçleri ve özerkliği kaybetmişlerdir. Cumhuriyet’in felsefesi ve yönetim anlayışı, bölgedeki feodal yapıyı ülke için bir tehdit olarak görmüş, ancak bunun tasfiyesine yönelik gerekli adımları da dönemin ve ülkenin şartları içerisinde atamamıştır. Bölgenin sosyal yapısında

bir dönüşüm gerçekleştiremese de, Cumhuriyet yönetimleri bölge üzerinde otoritesini bir şekilde sağlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ve Kurtuluş Savaşı'nda azınlıklarla ilgili problem yaşamış bir toplumun, Cumhuriyet'le birlikte bu konuda tedirginlik yaşadığı ve korumacı bir tavırla farklılıkları daha az bir ulus devlet inşa etme çabasına girdiği de görülmektedir. Farklılıkların bir ayrışma ve kopma sonucunu doğurduğu bir İmparatorluktan yeni çıkan devletin endişelerinin kendi dönemi ve şartları içerisinde değerlendirilmesi gerekmekle birlikte; asıl problem, farklılıklar ve farklılıklara dayalı endişelerin 2000'li yıllara taşınmış olmasıdır.

Ulus devlet bağlamında, siyasal alanda aranması gereken birlik, kültürel alanda birlikten de öte bir tekliğe, tek tipliliğe zorunlu geçiş olarak halkın önüne konmuştur. Kültürler arasında aranması gereken uzlaşı ve uyum yerine, devletin tanımladığı değerlere ve şablona uyum esası getirilmiştir. Bu tavır, ülkede sadece Kürtleri hedef alan bir tavır da değildir. Devlet, yanlış olmasına rağmen kültürel anlamda ortaya koyduğu tek tipliliğe geçişi sağlayacak araç ve manivelaları üretmek ve işletmekte de başarılı olamamış, toplumun modernleşmesini söylem ve şablonlardan öteye taşıyamamış, sosyal dönüşümü gerçekleştirememiştir. Yönetenler yönetilenlere jakobence yaklaşmış, söylemde millete ait olan egemenlik hep bir yönetim zümresinin elinde olmuştur. Bu çarpık yönetim felsefesini bugün dahi en alt düzey memurda gözlemlemek mümkündür.

Ülke modernleşme ve demokratikleşme konularında 90 yıllık süreçte önemli mesafeler almış olmakla birlikte arzu edilen noktaya gelinemediği, bunun sonuçlarının etnisite, din ve mezhep ayrımı yapmaksızın tüm toplum kesimlerine olumsuz yansıdığı yadsınamaz bir gerçek olarak ifade edilebilir.

Cumhuriyet'in laiklik anlayışı ve uygulamaları, feodal yapı ile iç içe olan dini şahsiyetleri rahatsız etmiş ve bölgedeki dini anlayış ve geleneklerle fazla örtüşmemiştir. Ortaya çıkan bu çatışma zemininde, din adamlarının da içinde olduğu feodal yapının temsilcileri Cumhuriyet'in inkılâplarını ve bunların sosyal yaşama yansımalarını din ve dini yaşam için birer tehdit olarak algılamışlardır. Bu çatışma zemininin üzerine, Kürtlüğün ve Kürt dilinin

inkârı olarak algılanan uygulama ve hatalar da eklenince 2000'li yıllara bir sorunlar yumağı ile girilmiştir.

Türkiye'de etnik değil sosyo-kültürel temelde, toplumsal tabakalar bazında bir ayrışma ve ayrımcılığın yaşandığı iddia edilebilir. Bu gözle bakıldığında doğu insanının tamamı, etnisite temelinde olmadan, ayrımcılığa ve aşağılamaya uğramış, hor görülmüş veya ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmüştür denebilir. Türkiye'de hâkim İstanbul sermayesi ve buna bağlı oligarşi dikkate alındığında, Anadolu insanının tamamının Cumhuriyet döneminde ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüğü de söylenebilir.

Türkiye'nin doğu vilayetleriyle birlikte batıdaki pek çok vilayet veya yörenin, farklı ve haklı gerekçelere de dayansa, ihmal edildiği ve geri kaldığı görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak yine etnik, dinsel veya mezhepsel gerekçeler öne sürülebilir. Ancak, ihmal edilen bölgelerde, ayrışmayı sağlayacak faktörler bazında bir homojen nüfus yapısının olmadığı da görülmektedir. Bu anlamda Kürtlerin yaşadığı problemleri aynı bölgedeki Türkler de yaşamışlardır.

Son 25 yılda bölgedeki olaylar nedeniyle 30 bini aşkın insan kaybedilmiş, bu rakamın birkaç katı insan doğrudan zarar görmüştür. Bu insanlar aileleri ve yakın çevresi ile birlikte düşünüldüğünde, olaylardan etkilenen kitlenin büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamdaki insanlar, toplumsal kutuplaşmanın ve duygusallığın da etkisiyle bir diğerine düşman gözüyle bakabilmektedir. Burada çizilen düşmanlık çerçevesi çoğu zaman etnik temelde iken, kimi zamanda bölge bazında olabilmektedir. Bu temel ayrım ve farklılaşma iki taraf arasında aşılmaz ve diğer taraf için anlaşılmaz düşünceleri ve engelleri doğurmaktadır.

Bugün gelinen noktada, bölgedeki olaylar etnisite ve ayrımcılık temelinde yorumlanmaya başlanmıştır. Bu eğilim her geçen gün daha fazla taraftarı da yanına çekmektedir. Bu sebeple, soruna sadece ekonomik veya eğitim temelli çözümler üretmek yetersiz kalacaktır.

Bölgede tarih içinde yargılanacak doğru veya yanlış pek çok olay yaşanmıştır. Bugün söz konusu olaylar tartışılabilir, ama bu tartışma bir hınç ve

hesaplaşma aracına dönüştürülürse ortaya çıkacak kin ve nefretin güzel şeyler doğurması mümkün değildir.

Bölgede, ayrılıkçı çaba ve propagandaları etkisiz kılacak, eğitim ve ekonomik kalkınma temelli projeler yanında sosyo-kültürel projelerin de hayata geçirilmesi ve bu süreçte bölge insanı ile empati kurularak konsensüs sağlanması tek çözüm olarak görülmektedir. Bu çalışmanın ana amacı da, devlet ile halk arasındaki iletişim süreci ve empati çabalarına katkı sağlamaktır.

Kitabın ‘‘Kürtler ve Türkler ne Düşünüyor?’’ başlıklı ilk bölümünde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kürt nüfusun yoğunluklu olarak bulunduğu 19 il ile birlikte, göç coğrafyasında yer alan Mersin ve geçmişte doğudan göç almış batıdaki beş ilde BİLGESAM tarafından 192 kişi ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakat çalışması bulguları, 2009 yılında tamamlanarak raporlaştırılan anket çalışması verileri ile birlikte sunulmuştur. Çalışma ile bölgedeki problemlerin ve toplumsal algıların sağlıklı bir şekilde tespiti noktasında alan çalışmalarına duyulan ihtiyacın karşılanması ve problemlerin teşhis ve çözümüne katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Kitabın ‘‘Demokratik Açılım Süreci ve Demokratik Özerklik Talepleri’’ başlıklı İkinci Bölümünde, bölgedeki problemleri anlamaya dönük kültürel kimlik temelli bir sorgulama yanında, ‘‘Demokratik Açılım Süreci’’ ve ‘‘Demokratik Özerklik Talepleri’’ ne dönük eleştirel bir değerlendirme yapılmaktadır. “Kürt Sorununu Etkileyen Faktörler ve Çözüm Parametreleri’’ başlıklı Üçüncü Bölümde, birinci ve ikinci bölümde verilen bulgu ve görüşler özetlenmiş, farklı konulardaki çözüm parametreleri ve politika önerileri tartışılmıştır.

Kitabın ‘‘Seçilmiş Mülakat Metinleri’’ başlıklı Dördüncü Bölümünde ise, BİLGESAM tarafından 25 ilde 192 kişi ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakat çalışması içinden seçilen ve dilinin akıcılığı ve tespitler noktasındaki doyuruculuğuyla öne çıkan 16 mülakata ait özgün metinler yer almaktadır.

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI
BİLGESAM Başkanı

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRTLER VE TÜRKLER NE DÜŞÜNÜYOR?

25 İLDE 192 KİŞİ ILE YAPILAN GÖRÜŞMELERE DAYANAN NİTELİKSEL ÇALIŞMA

Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ
Dr. Salih AKYÜREK
Müstecep DİLBER

İÇİNDEKİLER

Giriş - 9 -

Araştırma Metodolojisi - 11 -

Bölgede Sosyal Yapı - 15 -

Bölgede Eğitim - 61 -

Bölgede Ekonomik Durum - 79 -

Ayrımcılık Algısı - 89 -

Kişi, Kurum, Kuruluşlara Güven ve Güveni Etkileyen Faktörler - 129 -

Bölgede Siyasi Eğilimler, PKK-Öcalan ve BDP'ye Bakış - 149 -

GİRİŞ

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kürt nüfusun yoğunluklu olarak bulunduğu illerde sosyal dokuyu, yaşanan problemleri ve toplumsal algıları ortaya koymak maksadıyla BİLGESAM tarafından 19 ilde 8607 kişi ile yapılan anket çalışması raporlaştırılmış[1] ve elektronik ortamda geniş bir özet olarak yayımlanmıştır. Söz konusu çalışma örneklem sayısı, araştırma kapsamı ve ulaştığı sonuçlar itibariyle Türkiye'de bölgeye dönük olarak gerçekleştirilen az sayıdaki alan çalışmasından birisi olma özelliğini taşımaktadır.

BİLGESAM tarafından bölgede anket çalışması öncesinde pek çok görüşme ve inceleme yapılmış olmakla birlikte, anket çalışması sonrasında ortaya çıkan bazı sonuçların açıklığa kavuşturulması amacıyla tamamlayıcı mahiyette bir niteliksel çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kürt nüfusun bulunduğu 19 il ile birlikte, göç coğrafyasında yer alan Mersin ve geçmişte doğudan göç almış beş ilde (Ankara, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir ve Konya) 192 kişi ile derinlemesine mülakat çalışması gerçekleştirilmiştir.

Analiz edilerek raporlaştırılan mülakat çalışması, anket çalışması niceliksel verileri ile birlikte analiz edilmiş, yorumlanmış ve daha önce yapılan alan çalışmaları bulguları ile de desteklenerek bu kitabın ana çatısını oluşturmuştur.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kürt nüfusun yoğunluklu olarak bulunduğu illerdeki problemlerin sağlıklı bir şekilde tespiti ve bölgede gelişen terörün nedenlerinin ortaya konulması noktasında alan çalışmalarına duyulan ihtiyacın öncelikle vurgulanması gerekmektedir. Bu çalışma ile söz konusu ihtiyacın giderilmesine, bölgede yaşanan problemlerin teşhis ve çözümüne katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

---

[1] BİLGESAM, ''Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi'', Ekim 2009, www.bilgesam.org adresinde özet olarak yayımlanmıştır.

Bu bölümün çatısını oluşturan mülakat görüşmelerinden seçilen 16 kayıta ait çözümler düzenlenerek kitabın Dördüncü Bölümünde verilmiştir. Bölgeyi ve sorunları anlamak noktasında bu bölümün de önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

A

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Çalışma yapılandırılmış bir mülakat formu üzerinden planlanmış olmakla birlikte, uygulamada her zaman forma bağlı kalınmamış ve kişilerin meslekleri ve ilgi alanlarına göre bazı sorular hiç yöneltilmezken, kişilere konu ayrıntısına yönelik ilave sorular da tevcih edilmiştir.

Çalışma için doğuda Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı iller yanında, batıdan iller de seçilmiştir. Araştırma kapsamında uygulama yapılan iller ve mülakat yapılan kişi sayısı aşağıda Tablo-1'de verilmiştir. Toplam 192 mülakat uygulamasının 164 adedi il merkezlerinde gerçekleştirilirken, yedi ilde ilçe merkezlerine de gidilerek, 28 mülakat yapılmıştır.

İllerde uygulama yapılmadan önce, o yerleşim biriminde görüşülebilecek kişiler belirlenmiş ve bu kişilerden görüşmeyi kabul edenlerle mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat yapılacak kişiler belirlenirken, yörenin ileri gelen yöneticileri, STK temsilcileri, avukatlar, gazeteciler gibi ülke sorunlarıyla daha fazla ilgili, üst sosyo-ekonomik tabakadan insanlar yanında, bölge ile ilgili sorunları ve ekonomik/sosyal sıkıntıları daha fazla yaşayan çiftçi, işçi, esnaf, öğretmen gibi alt ve orta sosyo-ekonomik tabakadan insanlar da çalışma kapsamına alınmıştır.

Mülakat uygulaması Tablo-1'de verilen illerde il ve ilçe merkezlerinde, iki farklı kişi tarafından Ağustos 2009-Şubat 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar kişilerden kimlik bilgileri gizli tutulmak şartıyla izin alınarak, ses kayıt cihazlarıyla gerçekleştirilmiştir. Ses kaydını kabul etmeyen dokuz kişiye ait mülakat, not alınarak uygulanmıştır. Ses

kayıtları, çözümlerinin yapılmasını müteakip analiz edilerek raporlaştırılmıştır.

Tablo-1: İller ve Mülakat Yapılan Kişi Sayıları.

İL	İl Merkezi	İlçe Merkezleri	Toplam Sayı
Adıyaman	8	0	8
Ağrı	6	2	8
Ankara	10	0	10
Batman	8	0	8
Bingöl	7	0	7
Bitlis	2	0	2
Diyarbakır	16	1	17
Elazığ	7	0	7
Erzurum	6	2	8
Eskişehir	3	0	3
Gaziantep	8	0	8
Hakkâri	3	6	9
Kahramanmaraş	6	0	6
Kayseri	5	0	5
Kırşehir	9	0	9
Konya	6	0	6
Malatya	9	0	9
Mardin	2	6	8
Mersin	7	0	7
Muş	7	1	8
Siirt	4	5	9
Şanlıurfa	4	5	9
Şırnak	6	0	6
Tunceli	4	0	4
Van	11	0	11
Toplam	164	28	192

Çalışmadaki görüşlerin aktarılmasında zaman zaman il grupları ifade edilmiştir. İl grupları için yapılan tasnifte aşağıda verilen üç grup oluşturulmuştur:

- *PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı iller (Ağrı, Batman, Bitlis, Bingöl, Diyarbakır, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van),*
- *PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı Doğu ve Güneydoğu illeri (Adıyaman, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa),*
- *Batı illeri (Ankara, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Mersin)*

Görüşülen 192 kişiden 113'ü Kürt, 61'i Türk, 11'i Zaza, 5'i Arap olarak etnik kökenini bildirirken iki kişi anne veya babasından birisinin Kürt, diğerinin Türk olduğunu söylemiştir. Çalışmaya katılanlar ağırlıklı olarak (179 kişi) Hanefi-Şafii mezhebine mensup olmakla birlikte, 13 Alevi ile de (Bunlardan 7'si vakıf-dernek başkanı veya Alevi dedesi konumundaki kişilerdir.) görüşme yapılmıştır.

Mülakat görüşmelerinin raporlaştırılmasında kişilerin görüş ve tespitleri, kimi zaman alıntılarla aktarılırken, kimi zaman da yazarın kendi cümleleri ile ifade edilmiştir. Çalışmada, kişilerin farklı ve özgün ifadeleri mümkün olduğunca doğrudan alıntı yapılarak rapora aktarılmıştır.

Bu raporda yer verilen görüş, öneri ve tespitler, BİLGESAM'a değil mülakat yapılan kişilere aittir. Mülakat yapılan kişilerin seçiminde, konuda uzmanlığı bulunan veya sorunları bizzat yaşayanlara başvurulmasına rağmen, çalışmaya katılanların Türk ve Kürtleri temsil ettiği iddiasında bulunulması mümkün değildir. Görüşülen kişilerin önemli ve vurgulanması gereken görüşleri, yaklaşık 1100 sayfalık mülakat çözümlerinden, rapor formatına aktarılmaya çalışılmıştır.

Görüşülen kişilerin kendi tanımlamalarına göre iş ve meslek gruplamaları aşağıda tablo olarak verilmiştir. Tablo incelendiğinde, farklı meslek gruplarından insanlarla görüşüldüğü görülecektir.

Tablo-2: Görüşme Yapılan Kişilerin İş / Meslekleri

İŞ / MESLEKLER	SAYI	YÜZDE (%)
Belediye Bşk., Milletvekili, Parti İl/İlçe Bşk.	10	5,2
Vakıf, Dernek, Meslek Odası Başkanı	11	5,7
Avukat, Gazeteci, Doktor, Eczacı, Veteriner	18	9,4
İşadamı, Sanayici, Özel Sektör Yöneticisi	18	9,4
Esnaf, Tüccar	36	18,8
Diğer Serbest Meslekler	13	6,8
Aşiret Reisi, Muhtar	6	3,1
Alevi Dedesi, Alevi Vakıf Dernek Başkanı	7	3,6
Din Görevlisi, Medrese Hocası, Şeyh, Seyda	17	8,9
Öğretmen, Öğretim Üyesi, Eğitimci	16	8,3
Emekli Subay	5	2,6
Kamu Görevlisi, Yöneticisi	26	13,5
Çiftçi	5	2,6
İşçi	2	1,0
İşsiz	2	1,0
Toplam	192	100,0

Çalışmaya katılan kişilerin öğrenim durumlarına göre sayı ve yüzdeleri aşağıda tablo olarak verilmiştir. Görüşme yapılanlardan 110'u (% 57.3) lisans düzeyi ve üzerinde öğrenime sahiptir.

Tablo-3: Görüşme Yapılan Kişilerin Öğrenim Durumları

ÖĞRENİM	SAYI	YÜZDE (%)
Medrese	10	5,2
İlköğretim	27	14,1
Lise	45	23,4
Üniversite	110	57,3
Toplam	192	100,0

B

BÖLGEDE SOSYAL YAPI

Nüfus Yapısı ve Ana Dil

Kürt nüfusun yaşadığı, anket ve mülakat çalışmalarının yapıldığı 19 ilde (Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum, Elazığ, Gaziantep, Hakkâri, Kahramanmaraş, Malatya, Mardin, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Tunceli, Van) genel etnik yapı şu şekildedir:[2] Kürt %55,59 – Türk %30,55 – Arap %6,64 – Zaza %6,73 – diğer etnik gruplar %0,45. Bölgenin nüfus yapısı aşağıda tablo olarak verilmiştir.

Tablo-4: Doğu ve Güneydoğu Anadolu İllerinde Nüfus Yapısı

ETNİK KÖKEN	I. Bölge (12 İl) Ağrı-Batman-Bingöl Bitlis-Diyarbakır - Hakkâri- Mardin-Muş Siirt-Şırnak-Tunceli-Van		II. Bölge (7 İl) Adıyaman-Elazığ Erzurum-G.Antep K.Maraş-Malatya Ş.Urfa		Doğu Ve Güneydoğu Anadolu 19 İl Toplamı	
	NÜFUS	YÜZDE	NÜFUS	YÜZDE	NÜFUS	YÜZDE
KÜRT	4.987.068	80,49%	2.191.819	32,62%	7.178.887	55,59%
TÜRK	243.037	3,92%	3.701.857	55,10%	3.944.894	30,55%
ZAZA	550.018	8,87%	319.065	4,75%	869.083	6,73%
ARAP	372.117	6,00%	488.353	7,27%	860.470	6,64%
DİĞER	42.971	0,69%	16.256	0,24%	59.227	0,45%
TOPLAM	6.195.211	100,0%	6.717.350	100,0%	12.912.561	100%

[2] BİLGESAM, ''Doğu ve Güneydoğu İllerinde Etnik ve Mezhepsel Yapı'', Yayımlanmamış Demografik Çalışma, 2010.

PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde (Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Muş, Mardin, Siirt, Şırnak, Tunceli, Van) Kürtlerin oranı %80,49 iken, aynı bölgede Türklerin oranı %3,92, Arapların oranı %6, Zazaların oranı %8,87 ve diğer etnik gruplar %0,69'dur. PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı diğer Doğu ve Güneydoğu illerinde (Adıyaman, Erzurum, Elazığ, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa) ise, Kürtlerin oranı %32,62, Türklerin oranı %55,1, Arapların oranı %7,27, Zazaların oranı %4,75 ve diğer etnik grupların oranı %0,24'dür.[3]

KONDA tarafından yapılan bu konudaki bir diğer çalışmada,[4] Türkiye'deki Kürt ve Zazaların toplam nüfusa oranı %15,7 ve yaklaşık nüfusları 11 milyon olarak verilmektedir. Aynı çalışmada Kürt ve Zazaların %66'sının yani 2/3'ünün Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde yaşadıkları vurgulanmaktadır. BİLGESAM (2010) çalışmasında[5] Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde yaşayan Kürt ve Zaza nüfusun toplamı yaklaşık olarak 8 milyon olarak hesaplanmıştır. Bu sayı KONDA'nın Kürt ve Zazaların %34'ünün batıda yaşadığı bulgusu ile birleştirildiğinde Türkiye'deki Kürt ve Zaza nüfus için 12 milyonluk bir tahmin ortaya çıkmaktadır. Çalışmaların hata payları da dikkate alındığında Türkiye'deki Kürt ve Zaza nüfus için 11-12 milyon aralığında bir büyüklük ortaya çıkmaktadır.

Aşağıdaki tabloda farklı iki anket çalışmasındaki ana dil verileri özetlenmiştir. Tabloda verilen bulgular, temsil edici örneklemlerle gerçekleştirilen iki farklı anket çalışmasındaki ana dil verileri ile nüfus yapısına dönük çalışma bulgularının büyük oranda örtüştüğünü ve bir diğerini teyit ettiğini göstermektedir.

[3] BİLGESAM, 2010, a.g.e.

[4] Bekir Ağırdır, ''Kürtler ve Kürt Sorunu'', KONDA Raporu, sf. 4-5, Kasım 2008, www.konda.com.tr, erişim Aralık 2010.

[5] BİLGESAM, 2010, a.g.e.

Tablo-5: Doğu ve Güneydoğu Anadolu İllerinde Ana Dil Durumu

ANA DİL	BİLGESAM tarafından Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Nüfus yapısına dönük gerçekleştirilen Niteliksel Çalışma (2010) %	İki Farklı Anket Çalışmasına Göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Ana Dil Durumu (%)	
		BİLGESAM (2009)	BAHÇEŞEHİR Üniversitesi (2009)
KÜRTÇE	Kürt (55,59)	56,2	55,1
TÜRKÇE	Türk (30,55)	33,4	33,5
ZAZACA	Zaza (6,73)	5,4	6,1
ARAPÇA	Arap (6,64)	4,7	5,4
DİĞER DİLLER	Diğer (0,45)	0,4	-
TOPLAM	%100	%100	%100

Bölgede ana dili Kürtçe, Zazaca ve Arapça olanların büyük bir kısmı (%80 civarı) evde ikinci bir dil olarak Türkçeyi kullanmaktadır. Bazı Kürt kökenli aileler Türkçeyi ana dil olarak kabul etmekte, kendilerini Türk olarak veya Türk-Kürt ikili etnik kimliğiyle tanımlamaktadır. Kendisini birden fazla etnik kimlik ile tanımlayan kişi oranı %8,1'dir. Etnik olarak kendisini Türk-Kürt kimliği ile tanımlayanların oranı ana dili Kürtçe olanlar içerisinde %7,2'dir. Bu bulgular, mevcut ortak aile bağları, dil ve diğer kültürel öğeler bağlamında belli bir oranda karışma ve kaynaşmayı ifade etmektedir.[6] Farklı bir çalışmada[7] Türkiye geneli için Kürtler ve Türkler arasında geçekleşen evliliklerin oranının %3,7 olduğunu göstermektedir. 2009 yılında bölgede yapılan bir diğer alan çalışmasında,[8] akrabaları arasında bir Türkün bulunduğunu söyleyen Kürtlerin oranı %67, akrabaları arasında bir Kürtün bulunduğunu söyleyen Türklerin oranı ise %33,8 olarak bulgulanmıştır. Aynı çalışmada, yakın akrabaları arasında bir Kürtün bulunmasından rahatsız olacağını söyleyen Türklerin oranı %24,3 iken bu oran Kürtler arasında %10,8'dir. Bu bulgular, Türkler ve Kürtler arasındaki ortak aile bağları ve

[6] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 13-14.

[7] Bekir Ağırdır, a.g.e., sf. 7.

[8] SETA & POLLMARK, ''Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı'', sf. 38, Ağustos 2009, www.setav.org., Erişim: Eylül 2009.

kaynaşmanın boyutlarını göstermekle birlikte, bu bağların doğu illerinde Türkiye genelinden daha yüksek olduğunu söylemek de gerekmektedir.

Mezhep Yapısı

PKK eylemlerinin yoğunlaştığı illerde yaşayanlar büyük oranda (%91) Şafii mezhebine mensup iken, PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı diğer Doğu ve Güneydoğu illerinde Hanefi mezhebine mensubiyet çok daha yüksektir (%80,9). Bölge insanında, Türklerde Hanefi mezhebine, Kürt, Zaza ve Araplarda ise Şafi mezhebine mensubiyet çok daha fazladır.[9] Kürt ve Zazaların Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çalışmanın yapıldığı 19 ildeki mezhep yapısı aşağıda verilmiştir.

Tablo-6: Kürt ve Zazaların 19 İldeki Mezhep Yapısı

Etnik Köken		**Hanefi**	**Şafii**	**Alevi**	**Toplam**
Kürt	Nüfus	1.618.121	5.457.390	103.376	7.178.887
	Yüzde (%)	22,54%	76,02%	1,44%	100%
Zaza	Nüfus	183.622	536.455	149.006	869.083
	Yüzde (%)	21,12%	61,72%	17,14%	100%

Bölge insanının kendisini tanımlama oranları; Muhafazakâr %24,4 - İslamcı %19,4, - Ne Sağcı Ne Solcu %16,7, - Yurtsever %14,1 - Sosyal/Liberal Demokrat %10,1, - Milliyetçi %9,5 - Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci %3,5 - Atatürkçü/Kemalist %1,6 olarak bulgulanmıştır.[10]

[9] BİLGESAM, 2010, a.g.e.

[10] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 53.

Hane Halkı İstatistikleri ve Evlenme Biçimi

Türkiye için çocuk sayısı ortalaması 2009 yılı itibariyle 2,09 iken;[11] Doğu ve Güneydoğu illerinde, çocuk sayısı ortalaması 3,93, Kardeş sayısı ortalaması 5,99 ve hanede yaşayan birey sayısı ortalaması 6,55'dir. Bu ortalamaların etnisite ve bölge temelinde farklılaşması aşağıda tablo olarak verilmiştir.[12]

PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde, fazla eylemin yaşanmadığı Doğu ve Güneydoğu illerine göre kardeş, çocuk ve hane birey sayısı ortalamaları daha yüksektir. Çocuk sayısı ortalamalarına il ayrımı yapılmadan bakıldığında; bölgede ana dili Kürtçe olanlar en yüksek (4,38), ana dili Türkçe olanlar en düşük çocuk sayısı ortalamasına (3,15) sahiptir. Öğrenim durumu yükseldikçe çocuk sayısı azalmaktadır. Geleneksel yöntemlerle evlenenlerin çocuk sayısı ortalamaları tanışarak evlenenlere göre çok daha yüksektir.[13]

Tablo-7: Çocuk Sayılarının Etnisite ve Bölge Temelinde Farklılaşması

Etnisite	Bölge	Çocuk sayısı Ort.	Kardeş Sayısı Ort.	Hane Birey Sayısı Ort.
Kürt	Terörün yaşandığı iller	4,63	6,64	7,55
	Terörün fazla yaşanmadığı iller	4,09	6,43	6,81
	Göç ile oluşan mahalleler	3,50	5,97	5,93
	Toplam	4,38	6,52	7,20
Türk	Terörün yaşandığı iller	3,40	5,31	5,96
	Terörün fazla yaşanmadığı iller	3,15	5,00	5,38
	Göç ile oluşan mahalleler	1,78	3,70	4,35
	Toplam	3,15	4,98	5,43
Zaza	Terörün yaşandığı iller	3,49	5,94	5,71
	Terörün fazla yaşanmadığı iller	3,96	6,14	6,60
	Göç ile oluşan mahalleler	*	*	*
	Toplam	3,59	5,98	5,93
Arap	Terörün yaşandığı iller	4,02	6,38	7,31
	Terörün fazla yaşanmadığı iller	4,57	7,11	7,54
	Göç ile oluşan mahalleler	*	*	*
	Toplam	4,22	6,68	7,39
* İşaretli hücrelerde gözlem sayısı 30'un altında olduğu için ortalama konmamıştır.				

[11] TUİK, ''İstatistiklerle Türkiye'', sf. 17, 2010.

[12] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 45.

[13] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 29, 45-48.

Bölgede uygulanan "Şartlı Nakit Desteği" uygulaması kapsamındaki çocuk yardımlarının, çok düşük gelir düzeyine sahip ailelerde çok çocuk yapma yönündeki mevcut kültürü beslediği ve zaten ciddi bir aile planlaması uygulamasının yapılamadığı bölgede çok çocukluluğu adeta teşvik ettiği görülmektedir.

KONDA tarafından yapılan çalışmada tüm Türkiye için, hane birey sayısı ortalaması Kürtler için 6,1 ve Türkler için 4,3 olarak verilmektedir.[14] Hane birey sayısı ortalamasına yukarıda aktarılan BİLGESAM çalışması verilerinden bakıldığında; Doğu ve Güneydoğu illeri için bu sayıların Kürtler için 7,2 Türkler için 5,43, Zazalar için 5,93 ve Araplar için 7,39 olduğu görülmektedir. Bu bulgular Türkiye'de Kürtler ve Arapların daha geniş aileler halinde yaşadığını göstermektedir.

Bölge insanında, evlenme biçimi olarak, geleneksel yöntemler (görücü, kaçırarak, berdel,[15] levirat[16]/sororat[17]) yoğun olarak (%70) tercih edilmektedir. Geleneksel evlenme yöntemlerine ayrı ayrı bakıldığında; görücü usulü %60, kaçırarak evlenme oranı %6, berdel ve levirat/sororat usulüyle evlenme oranı ise %3 düzeyindedir. PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde artan geleneksel yöntemlere eğilim, yeni nesillerde ve öğrenim seviyesi yüksek bireylerde azalmaktadır.[18] Farklı bir çalışmada,[19] Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da evliliklerin %3,5'inin berdel usulüyle gerçekleştiği ortaya konulmuştur. Aynı çalışma, bölgedeki Türkler arasında berdel usulünün evlilikte kullanılma oranının %1'in altında olduğunu göstermektedir.

[14] Bekir Ağırdır, a.g.e., sf. 6.

[15] Ailenin kız ve erkek çocuğunun diğer ailenin kız ve erkek çocuğuyla karşılıklı olarak aynı zamanda evlendirilmesi (TDK Türkçe Sözlük)

[16] Kadının, ölen kocasının kardeşiyle evlendirilmesi.

[17] Erkeğin, ölen karısının kız kardeşiyle evlendirilmesi.

[18] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 17-19.

[19] Bahçeşehir Üniversitesi, ''Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden En Fazla Göç Almış Olan İllerin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri'', sf. 78-79, Aralık 2009.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, erkeklerde meslek sorgulandığında (öğrenci olduğunu beyan edenler dışarıda bırakıldığında), insanların yaklaşık %19'u işsiz, %15'i çiftçi, %20'si kamu çalışanı, %17'si işçi ve %29'u serbest meslek/esnaf/tüccar olduğunu beyan etmiştir. Kadınlarda ise yaklaşık %60 ev kadını olduğunu ve %9 işsiz olduğunu beyan etmiştir. PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde işsiz olduğunu beyan edenlerin oranı kadınlarda %11'e, erkeklerde %24'e çıkmaktadır.[20]

Gelenekçi Eğilim

Bölgede genel olarak düşük olmakla birlikte, sosyal yapıyı bir oranda belirleyen gelenekçi eğilim[21] ana dili Kürtçe (yüzlü ölçekte 37,7) ve Arapça (%37,8) olanlarda ana dili Zazaca (%31,4) ve Türkçe (%26,3) olanlara göre daha yüksektir. En düşük gelenekçi eğilim ana dili Türkçe olanlarda görülmüştür.[22]

Gelenekçi eğilim, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde (%39,1), eylemlerin fazla yaşanmadığı illere (%35,0) göre, bu illerde de göç ile oluşan mahallelere (%29,3) (İst.-Mersin) göre daha yüksektir.

Gelenekçi eğilim; erkeklerde kadınlara göre, evlilerde bekârlara göre, çiftçilerde diğer meslek gruplarına göre, Şafiilerde Hanefilere ve Hanefilerde Alevilere göre, dindar olduğunu söyleyenlerde diğerlerine göre daha yüksektir.[23]

---

[20] BİLGESAM, 2009, a.g.e., (bulgular çalışma kapsamında ilave veri analizleri ile elde edilmiştir, ana rapor kapsamında bulunmamaktadır.)

[21] Gelenekçi Eğilim, BİLGESAM tarafından yapılan 2009 yılı (a.g.e., sf.139) çalışmasında; Namus için ölmek-Evlilik kararında kızın rızasını almak-Kız çocuklarının okula gönderilmesi-Töreler ve aşiretlere bağlılık gibi farklı konulardaki eğilimleri ölçen bir boyut olarak tanımlanmış ve 6 soru ile ölçülmüştür.

[22] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 143.

[23] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 147-152.

İnsanların yaşama bağlılık ve Kendini güvende hissetme düzeyleri ana dili Türkçe ve Arapça olanlarda ana dili Zazaca ve Kürtçe olanlara göre daha yüksektir.[24]

Yaşama bağlılık düzeyi, PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı illerde en yüksek düzeyde (%75,6) iken, eylemlerin yoğun olarak yaşandığı illerde bu skor daha düşük (%70,9), göç ile oluşan mahallelerde ise en düşük (%66,7) düzeydedir. Kendini güvende hissetme düzeyi, PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı illerde (%78,2) diğer iki il grubuna göre (%71,4-71,5) daha yüksektir.[25]

Bölgede feodal yapının ve yaşanan süreçlerin de etkisiyle, halkta hala korku kültürünün egemen olduğu görülmektedir. İnsanlar güçlü olanın veya güçlü görünenin yanında olmayı hayatta kalmanın bir yolu ve çoğu zaman tek alternatifi olarak algılamaktadır. Bu bağlamda, bölgede yaygın olan korku kültürü ile birlikte, giderek zayıflasa da yüksek bir itaat kültürü gözlenmektedir.

[24] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 143.

[25] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 145-146.

B1. AİLE YAPISI İÇERİSİNDE KADINLAR VE ÇOCUKLAR

Geleneksel yapı içerisinde, ailenin büyüklüğü önemli bir güç göstergesi olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda her bir yeni çocuk, sağlıklı olarak yetiştirme ve eğitimli birey olarak topluma kazandırma sorumluluğu taşınmadan, aile için ilave işgücü olarak görülmektedir. Bu iki önemli kültürel faktöre, örgüt tarafından aile planlaması aleyhinde yapılan propagandalar da eklenince, ailelerin kent yapısı içerisinde çocuk sayısı ortalamaları azalmakla birlikte, çok çocuk sahibi olma yönündeki eğilimlerden pek vazgeçilmemektedir. Çok çocuklu aile yapıları, çocuklara en çok ihtiyaç duydukları dönemde ilgi ve sevgi eksikliği olarak yansımakla kalmamakta, bu çocukların fiziksel ve sosyal gelişimlerini de olumsuz etkilemektedir.

Doğu illerindeki doğurganlık oranının Türkiye ortalamasının yaklaşık iki katı olması, bölgede yapılan aile planlaması faaliyetlerinde başarılı olunamadığını göstermektedir. Yukarıda sıralanan faktörleri de içine alan bir tespitte bulunmak gerekirse, bölgede aile planlamalarının başarısız olma sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

- *Devletin aile planlaması konusunu bölge insanına anlatmada kullandığı üslup ve araçların yanlışlığı,*
- *Aile Planlaması eğitim ve tedbirlerinin geleneksel aile yapısının da etkisiyle etkin olarak uygulanamaması,*
- *Doğum kontrolünün günah olduğu yönündeki yaygın kanaat,*
- *Çok çocuk sahibi kadının daha kıymetli ve aile içinde daha nüfuzlu olduğu yönündeki inanç,*
- *Aile büyüklüğünün bir güç göstergesi olarak algılanması,*
- *Düşük eğitim seviyesi ve buna bağlı olarak evlilik yaşının düşük olması*
- *Geleneksel yaşam tarzında çocukların işgücü olarak görülmesi*
- *Çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmesi konusundaki ilgisizlik ve kaygısızlık*

- *Devletin Kürt nüfusu azaltmaya ve sağlık hizmeti süreçlerinde kadınları kısırlaştırmaya çalıştığı yönündeki propagandalar.*

Kadınlar ve çocukların, bölgeye özel problemleri erkeklerden daha fazla yaşadıkları; fakirlik, çaresizlik ve işe yaramazlık duygularının kadınların genel kaderi olduğu; töreler, cinsel istismarlar ve ahlaki yozlaşmanın kadınlar ve çocukların yaşadığı travmayı artırdığı ifade edilebilir. Yıllardır bölge problemleri ile uğraşılmasına rağmen özellikle kadınlara ve çocuklara yönelik projelerde yeteri kadar etkili olunamadığı görülmektedir.

Söz konusu problemi ve boşluğu gören terör örgütü, büyük ölçüde kadınlara ve çocuklara yönelmiş durumdadır. Bu stratejiye örgüt hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve kalıcı hale getirilmesi adına büyük önem verilmektedir. Örgüt, şehir teşkilatlanmaları ve eylemlerle birlikte, Nevruz gibi toplumsal etkinliklerde kadınları ön plana koyarak örgüt amaçları çerçevesinde kullanmayı başarabilmektedir. Daha önce insan yerine bile konmamış kadınlar için bu ilgi ve verilen toplumsal rol, heyecan verici bir durum olarak algılanmaktadır. Kadın ve çoğu zaman çocukların da alet edildiği toplumsal eylem ve gösteriler, hem iç kamuoyuna hem de dış dünyaya yönelik etkili bir propaganda vasıtası haline getirilmiştir.

Kadınlar bu tür gösterilerde; a) sembolik gösterenler olarak, b) hareketi toplumsal tabana yaymada ve propaganda faaliyetlerinde, c) erkekleri elde tutma ve örgütsel faaliyetlere motive etmede, ön plana çıkartılmaktadır. Çünkü kadınlar toplumu ayakta tutan en önemli omurgadır. Nitekim ulus inşa süreçlerinde milliyeti/ulusu erkekler vatanı ise kadınlar temsil etmektedir.[26]

Bölgede çok çocukluluğun ve ekonomik sıkıntıların vurgulandığı aile yapıları içerisinde çocuklara karşı bir ilgi ve sevgi probleminin yaşandığı görülmektedir. Bu problem kız çocuklarına daha yoğun yansımaktadır. Çok çocuklu bazı ailelerde anne ve/veya babaların çocuklarının isimlerini hatırlamada dahi zorlanmaları ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Çocuğu kaybolan ancak birkaç gün geçmesine rağmen bunun farkına varmayan, kaybolan çocuğunu teslim alması için karakola çağırılan, ancak karakolda

[26] Bkz. Necati Alkan, *Özgürlükten Araçsallığa PKK'da Kadınlar*, UTSAM Yayınları, Ankara, 2011.

diğer çocuklar arasında kendi çocuğunu tanıyamayan ebeveyn örnekleri de traji-komik, ama yaşanmış olaylar olarak anlatılmaktadır. Bu durumun özellikle kırsalda daha yoğun gözlendiği ve bugünün anne ve babalarının da, mevcut kültürün doğal sonucu olarak bu sevgisizlikten yoksun olarak büyüdükleri rahatlıkla söylenebilir.

Bazı çok çocuklu ailelerde çocuklara yaklaşımdaki sevgi yoksunluğu ve ilgisizlik, aile içi şiddet olarak da çocuklara yansıyabilmektedir. Bu sevgisizliğin, töre cinayetleri adı altında kendi ailesinden birilerini öldürebilen insanlar ortaya çıkarması, araştırılması gereken bir konu durumundadır.

Çocuk yaşta evlendirilen kız çocuklarının yaşadığı travmanın temelinde belirli ölçüde bu sevgisizlik yatmaktadır. Dağa çıkarak örgüte katılan ve acımasız hale gelen gençlerin tutum ve davranışlarının arka planında da büyük ölçüde bu sevgisizlik ve ilgisizliğin olduğu ifade edilebilir.

Kız çocuklarının dağa çıkma nedenlerine bakıldığında; a) Gençlik psikolojisi, b) Ailevi sorunlar, c) Bölgede kadının konumu, d) Propagandanın etkisi ve e) Güvenlik güçlerinin yanlış uygulamalarının etkili olduğu, yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Özellikle bölgede kadının ikincil konumu, berdeller, töre cinayetleri, istemediği biriyle evlendirilme, levirat gibi uygulamalar nedeniyle kadınların karşı karşıya kaldıkları sorunları aşmada bir çıkış noktası bulamayarak örgüte katıldıkları görülmektedir.[27]

Gelenek ve kültür tanımı içine sokulamayacak kadar insafsız olan töre cinayetlerinin, kendisini dindar diye tanımlayan şahıslar tarafından da işlenebilmesi ve bu insanların yaptıklarını inançları ile bağdaştırabilmesi sorunun derinliği ve toplumda var olan dikotomik (çift kişilikli) tutum ve davranışlar konusunda ipuçlarını vermektedir.

Bölgede özellikle kadınlarda eğitim problemi önemini ve önceliğini korumaktadır. PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde kırsal kesimde, ana dili Kürtçe-Zazaca olan 56 yaş ve üzeri kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı %80'lerin üzerine çıkmaktadır.[28] Sadece il ve ilçe

[27] Necati Alkan, a.g.e., sf. 128-142.

[28] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 307-308.

merkezlerinde yaşayan, kısmen kentleşmiş nüfusa bakıldığında bile, okuma yazma bilmeyen kadınların oranının %12, erkeklerin oranının ise %3 düzeyinde olduğu görülmektedir. Bölgedeki 19 ilde öğrenim durumunun yaşa göre farklılaşması aşağıda tablo olarak verilmiştir.[29]

Tablo-8: Bölgedeki 19 İlde Yaşa Göre Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	YAŞ				Toplam
	15-25 yaş	26-40 yaş	41-55 yaş	56 ve üzeri	
Okuryazar değil – sadece okuryazar	5,9	11,1	28,6	48,4	14,9
İlköğretim (ilk-ortaokul) mezunu	23,5	37,1	48,8	38,6	35,3
Orta öğretim (lise) mezunu	43,2	26,7	14,0	9,6	28,3
Ön lisans-lisans-lisansüstü mezunu	27,4	25,1	8,6	3,4	21,4
Toplam	100	100	100	100	100

PKK'da faaliyet yürüten kadınlara bakıldığında da eğitim düzeylerinin çok düşük olduğu görülmektedir. Alkan'ın yaptığı araştırmaya göre; PKK'da faaliyet yürüten kadınların %3'ü üniversite, %9'u lise, %19'u ortaokul, %38'i ilkokul mezunu iken, %11'i okur-yazar, %18'i ise okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır.[30]

Doğuda bugüne kadar kız çocuklarının okullaşma oranı erkeklerden daha düşük kalmıştır. Eğitim problemlerinin de etkili olduğu yüksek nüfus artışı, bölgeye son dönemde yapılan eğitim yatırımlarının da yetersiz kalmasının nedenlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde yoğunlaşmakla birlikte, bazı yerleşim birimlerinde daha çok gözlenen ahlaki yozlaşmanın da fazla araştırılmadığı ve üzerinde çalışılmadığı görülmektedir. Eğitimsizlik ve yoksulluğun da etkili olduğu ahlaki bozulma; fuhuş, aile içi şiddet ve çarpık ilişkiler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bunun sonucu olarak da kadınların intihar etmesi, intihara zorlanması veya geleneklere sığınılarak öldürülmesi, bölgedeki yozlaşmanın düzeyiyle ilgili bilgiler sunmaktadır. Bu konunun alanda çalışılmasının zorluğu ve yaşananlardan çok az bir kısmının resmi kayıtlara

[29] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 20-22.

[30] Necati Alkan, a.g.e., sf. 113.

geçmesi, sosyal yapıyı anlama ve çözme noktasındaki önemli problemlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ataerkil aile yapısı ve bu yapının kadınlar ve çocuklar üzerinde meydana getirdiği baskı, bazı töreler ve bu töreler öne sürülerek yapılan uygulamalar, bölgedeki kadın intiharlarının ve intihar süsü verilen cinayetlerin diğer bir sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede PKK eylemleri sona erse dahi, feodal yapının ve geleneksel baskıların ortadan kalkmasıyla birlikte, fazla su yüzüne çıkamayan ahlaki yozlaşma ve sosyo-kültürel temelli çatışma ve sorunlar, pek çok yörede çok daha ciddi boyutlarda kendisini gösterecektir.

Bölge insanında özellikle kadın ve çocuklarda gözlenen ilgi ve sevgi açlığı, bugüne kadar fazla araştırılmadığı ve tanımlanmadığı gibi, bunun çözümüne dönük projeler de üretilememiştir. Güvenlik nedeniyle halktan kopan kamu görevlileri ve geçmişte yapılan hatalar, sevgisizlik de dâhil pek çok anlamda travma yaşayan insanların örgüte katılımına dolaylı destek sağlamıştır. Bölge insanı için tanımlanan bu duygusal açlık, halkın kaybedilmesi noktasında neden olduğu dezavantajlar yanında, kazanılması noktasında da imkânlar sunmaktadır. Üst düzey bir kamu görevlisinden, babasından bile görmediği sevgi temelli yaklaşım gören bölge insanı, haksız uygulamalar nedeniyle devlete kırgın bile olsa, geçmişi unutup, kendisine sevgi gösteren ve değer veren kişiye yıllarca vefa ve hürmet besleyebilmektedir. İnsanların kazanılması açısından, yukarıda bahsedilen kırılgan ve duygusal kişilik yapısının göz önünde bulundurulmasında fayda olduğu değerlendirilmektedir.

Kadınların sorunlarının çözülebilmesi için şu tedbirler önerilebilir:[31]

- *Doğu ve Güneydoğu illeri başta olmak üzere, göç alan illerin gecekondu bölgelerinde feodal değerler ve ataerkil aile yapısı azalan ölçüde de olsa devam ettiğinden, kadınların ikincil konumu sürmektedir. Bu bağlamada, kentleşme ve modernleşme süreçleri hızlandırılarak kadının konumunu olumsuz olarak etkileyen ve besleyen toplumsal yapı çözülmelidir.*

[31] Necati Alkan, a.g.e., sf. 216-217.

- *Özellikle kız çocuklarının hala dikkate değer oranda okutulmadığı bölgede, geçmiş yıllarda düzenlendiği gibi kampanyalar düzenlenerek kız çocuklarının okula gitmeleri teşvik edilebilir. Böylece bir yandan kadınların eğitim düzeyleri iyileştirilirken, diğer yandan da meslek sahibi olabilmeleri için, İllerin özellikleri göz önünde bulundurularak meslek edindirme kurslarının sayısı ve çeşidi artırılabilir.*

- *Kadınların çocuk yetiştirme bilincini artırmak ve kent kültürüne intibakını sağlamak amacıyla, psikolog ve sosyologların hizmet verdiği "Aile Danışmanlık Servisleri" kurularak hayata geçirilmelidir. Bu servisler aracılığıyla kadının konumunu geliştirmeye ve kadınları bilinçlendirmeye yönelik konferans, seminer, panel ve atölye çalışmaları düzenlenmelidir.*

- *PKK'nın etkin olduğu bölgelerde kadının konumunu yükseltebilmek için kurulan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM), Kadın ve Çocuk Merkezleri ile sivil toplum örgütleri desteklenebilir.*

- *PKK'ya kadın katılımlarını azaltabilmek amacıyla, kadınların örgüte katılma nedenleri ortadan kaldırılmalıdır. Bu çerçevede "sosyal projelere" ve "ailelerle çalışmalara" ağırlık verilmelidir.*

- *Aile planlamasıyla ilgili bugüne kadar yürütülen çalışmaların, izlenen yanlış stratejiler nedeniyle "olumlu sonuç" vermediği gözlenmektedir. Bu nedenle klasik aile planlaması çalışmaları yerine bölgenin kentleşme ve modernleşme süreçleri hızlandırılmalıdır. Zira kentleşme ve modernleşmenin nimetlerinden yararlanan hiçbir kadın ve erkek ikiden fazla çocuk yapmak istememektedir.*

B2. GÖÇ OLGUSU VE KENTLEŞME

İlden ile değişmekle birlikte, bölgedeki her 4-5 kişiden birisinin bölge içinde göç yaşamış olduğu görülmektedir. 'Ekonomik nedenler' en önemli (%47,9), 'Çocukların eğitimi ve daha iyi bir gelecek' ikinci en önemli (%20,4) göç nedeni olarak ifade edilirken, 'PKK/Hizbullah/Terör' (%9,0) ve 'Kan davası' (%5,8) en önemsiz iki göç nedeni olarak belirtilmiştir. Güvenlik nedeniyle köylerin boşaltılması nedeni de dâhil edilecek olursa, göç eden yaklaşık her beş kişiden birisinin göç nedeni doğrudan veya dolaylı olarak teröre dayanmaktadır. Göç nedenleri sıralaması aşağıda tablo olarak verilmiştir. Kişilerin birden fazla göç nedeni olabildiği için tablo değerleri toplamı 100'ün üzerindedir.[32] Yukarıdaki bulgularla örtüşen farklı bir çalışmada[33] ise, bölgede göçün temel nedeninin %47,3 ile ekonomik, %16 ile örgüt baskısı ve %10 ile güvenlik nedeniyle köy boşaltma olduğunu göstermektedir.

Tablo-9: Bölge İçinde Göç Yaşayan Kişilerin Göç Nedenleri Sıralaması

Göçe Neden Olan Faktörler	Yüzde (%)
Ekonomik Nedenler (İşsizlik-Fakirlik)	47,92
Çocukların Eğitimi ve Daha İyi Bir Gelecek	20,44
Diğer Nedenler	15,94
Yeni Sosyal İmkânlar ve Fırsatlar	14,03
Güvenlik Nedeniyle Köy Boşaltma	12,12
PKK/Hizbullah/Terör	9,01
Kan Davası	5,89

Son 25 yıl içinde yaşanan göçlerle birlikte, gerek Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi içerisindeki illerde, gerekse Orta ve Batı Anadolu Bölgelerindeki pek çok ilde, yeni oluşturulan mahalle veya varoşlarda yaşayan nüfusun, yerleşik şehir nüfusu içerisinde ciddi oranlara ulaşması, göç olgusunun büyüklüğü ve önemini göstermesi bakımından oldukça çarpıcıdır.

[32] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 31-34.

[33] Doğu Ergil, ''Kürt Raporu'', TİMAŞ Yayınları, sf. 73, İstanbul 2009.

Köylerinden veya yerleşim yerlerinden kopan bu insanların tekrar eski yerleşim yerlerine dönmesi çok zor görülmektedir. Belirli bir yaşın üzerinde öne çıkan dönüş talebi, şehirde büyüyen çocuklar ve yetişkinler için kabul edilebilir olmaktan uzak algılanmaktadır. Son dönemde köye dönüşler teşvik edilmesine ve bu konudaki mağduriyetler tazmin edilmesine rağmen, dönüş oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Bu noktadan yola çıkıldığında, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde ve özellikle kırsalda, temelinde eğitime dayalı ve ekonomik pek çok problem olmakla birlikte, genel anlamda bir sosyalleşme probleminin kronik olarak yaşandığı görülmektedir. Batıya göç eden insanlarla ilgili uyumsuzluk ve ayrımcılık temelinde yaşanan problemler de büyük ölçüde bu sosyal olguya dayanmaktadır. Yüksekova'ya veya Van'a köyden göçen bir insana karşı şehirde yaşayan bir Kürt'ün gösterdiği tepkinin temelinde de sosyalleşme olgusu yatmaktadır.

KONDA tarafından yapılan çalışmaya göre; Mersin ve Antalya'daki Kürtlerin % 72,2'si, İzmir'deki Kürtlerin % 59,3'ü, İstanbul'daki Kürtlerin % 22,3'ü varoşlarda yaşamaktadır. Ayrıca, İstanbul'daki Kürtlerin %88'i İl'e dışarıdan göç etmişken, sadece %12'sinin İstanbul doğumlu olması ve İstanbul nüfusunun yaklaşık %15'inin Kürtlerden oluştuğu[34] göz önünde bulundurulursa göçün büyüklüğü, hızı ve doğurduğu sosyal problemler çok daha kolay tahmin edilebilir. Bu durum göç sonrası dönemde büyük çoğunluğu sadece şehirlerin varoşlarında yer bulabilen Kürtlerin sosyal yaşama uyum ve ayrımcılık temelinde karşılaştığı problemleri kısmi olarak açıklamaktadır.

Doğu ve Güneydoğu illeri ile sınırlı kalmayan ve yaşanan göçlerle birlikte batıda ve özellikle göç ile oluşan mahallelerde gözlenen sosyal ve davranış temelli problemlerin doğru bir şekilde tanımlanması ihtiyacı, bu konuda yapılacak sosyolojik ve psikolojik çalışmaların öncelik ve önemini artırmaktadır. Bölgedeki üniversiteler ve ilgili kamu kurumlarında, bu çalışmaları yapabilecek uzman ve akademisyenlerin görevlendirilmesi söz konusu çalışmaların başlatılması anlamında önemli bir adım olacaktır.

[34] Bekir Ağırdır, a.g.e., sf. 9-10.

Göçlerin %80'i terör dışı sosyokültürel ve sosyo ekonomik nedenlerle meydana gelmektedir. Genel sosyokültürel ve sosyo ekonomik yapının kısa sürede değişimi söz konusu olamayacağına göre terör bitse de göçün belirli hızda devam etmesi muhtemel görülmektedir. Bu konudaki temel sorun göçün uygun bir şekilde yönetilememesidir.

Göçü tamamen olumsuz bir olgu olarak ele almak da doğru değildir. Göç iyi yönetilebildiği ve avantaja dönüştürülebildiği takdirde farklı etnik ve kültür gruplarının kaynaştırılmasında fırsatlar da sunabilir. Ancak bunun için, TOKİ ve benzeri imkânlar kullanılarak iskân kolaylıkları, iyi eğitim ve istihdam imkânlarının beraberce sunulabileceği mastır planlara ve vizyoner yaklaşımlara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Göç olgusu ilk bakışta birçok zorluğu beraberinde getirse de, bölgede altyapı olanakları itibariyle şehir imkânlarının oluşturulduğu köy-kent benzeri projeler için bir fırsat da doğurabilir. Bölgede birçok yerleşim biriminin orta kesimlerinde yerleşime daha müsait olan yerlerde, yeni göçlere dönük kasaba büyüklüğünde köy-kentler oluşturularak; hem bölgenin ekonomik potansiyeli atıl bırakılmamış olacak, hem de şehir hayatındaki imkânlar bir oranda kırsala taşınacaktır. Ayrıca bu tip projelerle altyapı imkânları daha ekonomik bir şekilde sunulmuş olacaktır.

Göç edenlerin tekrar köylerine dönüşlerini sağlamak yerine (şu ana kadar köye dönüş projelerinde arzulanan sonuç da elde edilememiştir), yeni göçlerin önlenmesine dönük tedbirlerin alınması ve daha önce göç edenler için kent merkezlerinde entegrasyon projeleri geliştirilmesi Kürtler ve Türklerin kaynaşmasına ve bütünleşmesine daha çok hizmet edecektir. Ayrıca, köye dönüş projesine ayrılan kaynaklar, gecekondu bölgelerinin tasfiyesi ve kentsel dönüşüm projelerinde kullanıldığı takdirde daha faydalı da olacaktır. Ayrıca, göç etmiş olan nüfusun şehir merkezlerine intibakını geliştirmek amacıyla "gençlik merkezleri ve kadın merkezleri" yaygınlaştırılmalıdır.[35] Bu çerçevede, TOKİ'nin başkanlığında yürütülen kentsel dönüşüm projelerine büyük bir hızla devam edilmelidir. Zira kentsel dönüşüm projeleri, homojen

[35] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

toplumsal yapıların kırılmasında ve istismar alanlarının ortadan kaldırılmasında çok büyük rol oynamaktadır.[36]

B3. BÖLGEDE FEODAL YAPI VE KÜLTÜR

Bölgede aşiretlere dayalı feodal yapının bazı sosyal işlevleri ve faydaları yanında, genel anlamda bir sömürü aracı olduğu söylenebilir. Doğuda feodal yapıyı kıracak bir toprak reformunun geçmişte gerçekleştirilememiş olması ve Osmanlı dönemi dâhil devletin bölgedeki aşiretleri muhatap alması ve kullanması, toprak sahipliğine dayalı ağalık bugün itibariyle fiili olarak bitme noktasına gelmiş olmasına rağmen, ağalık ve feodal sistemin şekil değiştirerek küçük burjuva ve güç odaklı sisteme evrilmesi sosyal yapıdaki itaat kültürünün devamlılığına yol açmış ve sosyal yapının fazla değişmeden bugünlere kadar gelmesini sağlamıştır. Yatırım ve teşvikler yoluyla bölgeye aktarılan tüm kaynaklar, gerçek hak eden kişilere ve halka inemediği gibi, feodal yapının eliyle usulsüz kullanılmış ve akamete uğratılmıştır. Bu noktada, yapılan usulsüzlüklerin feodal yapının liderleri ile kol kola gibi görülen kamu yöneticileri eliyle gerçekleştirildiği yönünde bölgede yaygın bir kanaatin olduğu da görülmektedir.

Diğer yandan Örgüt başlangıçta yanında yer almalarını sağlamak maksadıyla büyük bir baskı ve korkutma stratejisi izleyerek feodal liderleri sindirmiştir. Bunun yanında bazı güvenlik görevlilerinin de terörle mücadele adına yaptıkları yanlışlar sonunda feodal liderlerin bir kısmı devlet ve örgüt arasında sıkışıp kalmış ve sonunda önemli ölçüde örgütle işbirliği içerisine girmek zorunda kalmıştır. Bu durumun Güneydoğu Anadolu Bölgesinin sınıra yakın kesimlerinde daha fazla geçerli olduğu ve bu durumun gelişmesinde arazi yapısı ve sınır bölgelerine yakınlık gibi coğrafi faktörlerin etkili olduğu (örgüt faaliyetlerinin etkili, güvenliğin tesisinin ise zor olması nedeniyle) değerlendirilmektedir.

Yakın zamana kadar aşiret reisleri ve yakınlarının bölgede egemen güç olarak kendilerini ön plana çıkarttıkları, bu durumu kamu görevlilerine de doğrudan

[36] Necati Alkan, "Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Deneyimi", Uzak Doğu'dan Yeni Kıta'ya Terörle Mücadele, Ankara: USAK Yayınları, 2009, sf. 141.

veya dolaylı olarak teyit ettirdikleri görülmüştür. Oluşturulan bu ayrıcalıklı konumun katkısıyla, bu çıkar gruplarının vatandaşın resmi kurumlarla ilgili her türlü ilişkisinde aracı ve komisyoncu rolünü üstlenerek, geçmişteki sömürü düzenini daha farklı bir metotla devam ettirdikleri söylenebilir. Devlet ile vatandaş arasında fiili bir hiyerarşik kademe olarak ortaya çıkan bu ilişkiler, halkın sömürülmesi ve devletin zarara uğratılması yanında, devletin vatandaşa inmesini engellemiş ve devlet kademelerindeki çıkar ilişkisini de doğuran yolsuzluk ve yozlaşmayı beslemiştir.

Zayıflayan feodal yapıya rağmen, bölgede şehirlerde bile her türlü anlaşmazlıkta kaba güç kullanımı yönündeki eğilim büyük ölçüde devam etmektedir. İllerde kentlileşme düzeyi noktasında yaşanan problemler yanında, hızlı göç nedeniyle şehirlerin kısa sürede feodal kültürün istilasına uğraması da önemli bir problem olarak ifade edilebilir. Doğal olarak, feodal yaşam kültüründeki ve değerlerdeki olumlu değişim, göç olgusundan çok daha yavaş gerçekleşmektedir.

Sorunun diğer önemli bir nedeni de Adli Yargı Sistemi'nin Türkiye genelinde olduğu gibi bölgede de etkili olarak işlememesidir. Hatta güvenlik sorunları nedeniyle veya endişesiyle daha da etkisiz olmasıdır. Bölgede Kürtler arasında yargı sistemine olan güvenin[37] %45 ile diğer tüm kamu görevlileri ve kamu kurumlarından çok daha düşük (Cumhurbaşkanı'na güven %74, Başbakan %68, öğretmen %72, TBMM %64, Polis %59, TSK %55, Jandarma %55, Vali/Kaymakam %56) bir değerde olması, devletin bu coğrafyada haklı olanı koruyamadığı ve hukuki süreçleri etkin bir şekilde işletemediğini göstermektedir. Bunun sonucu olarak da sorunların çözümünde kaba kuvvete başvurulmakta ve gelenekler baskın bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum bölgede hukukun gücü yerine güçlünün hukukunu ön plana taşımakta ve örgütün bölgedeki etkisini de artırmaktadır.

Bölge genelinde adalet mekanizmasının geç işlemesi Kürtlerin KCK gibi örgütün çatı oluşumlarından yardım almalarına yol açmakta, çözülemeyen adli sorunları baskı ve zorun gücü ile çözen örgüte toplumsal tabanda rağbet artabilmektedir. Örneğin tapu dairesinde yıllardır çözülemeyen bir alacak

[37] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 212.

verecek sorunu, örgüt kanalı ile kısa sürede çözülebilmekte ve bu durum karşısında bölge halkı, yasadışı bir yola girmektedir.[38]

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde OHAL uygulamasının yapıldığı illerde nispeten devam etmekle birlikte, Doğu Anadolu Bölgesindeki illerde aşiret yapıları ve etkinliklerinin büyük oranda kırıldığı, mülakatlarda dile getirilen görüş ve tespitlerden anlaşılmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde de daha doğuya doğru gidildiğinde aşiret yapılarının etkisi artmaktadır. Son yıllarda yoğun yaşanan göç, bu bağlamda değişen sosyo-kültürel doku, eğitim düzeyinin yükselmesi ve PKK'nın etkisi gibi nedenler bölgedeki aşiret yapılarını zayıflatmıştır. Aşiret yapılarının günümüzde bölündüğü ve daha fazla geniş ailelere dönüşerek aile isimleri ile anıldığı gözlenmektedir.

Bölgede, aşiretlere ve aşiret yapısına güvenin %30'lar düzeyinde olduğu görülmektedir.[39] Bu güven oranı, Kürt ve Araplar arasında %31 düzeyinde iken, Zazalarda %25 ve bölgede yaşayan Türkler arasında %20 olarak bulgulanmıştır. Mülakat sonuçları anket bulgularını doğrulamaktadır. PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde aşiret yapılarına güven %34 düzeyindeyken, İstanbul ve Mersin'in göç ile oluşan mahallelerde yaşayan Kürtler arasındaki güven oranı %31'dir. Eylemlerin fazla yaşanmadığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinde ise bu oran %26'ya düşmektedir.

Anket çalışması bulguları,[40] yaş arttıkça aşiret yapılarına güvenin arttığını göstermektedir. 15-25 yaş grubunda %28 düzeyinde olan güven, 56 yaş ve üzerinde %37'lere çıkmaktadır. Bu sonuç, yeni kuşaklarda aşiret bağı ve aşiretlere güvenin kaybolmaya başladığını işaret etmekle birlikte, yaşlı insanlarda da bu güvenin önemli oranda azaldığını göstermektedir. Aynı çalışma,[41] cahil veya okuryazar olanlarda %40'lar düzeyinde olan aşiret yapılarına güvenin, ön lisans ve üzerinde öğrenim gören Kürtler arasında %22'lere gerilediğini göstermektedir. Öğrenim durumu ve yaşa göre güven değerleri aşağıda tablo olarak verilmiştir.

---

[38] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

[39] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 212, 214.

[40] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 227.

[41] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 229.

Tablo-10: Öğrenim Durumu ve Yaşa Göre Aşiret Yapılarına Güven Değerleri

Öğrenim Durumu	Aşiretlere Güven Düzeyi (%)
Okuryazar değil – sadece okuryazar	39,2
İlköğretim (ilk-ortaokul)	32,3
Orta öğretim (lise)	29,4
Ön lisans-lisans-lisansüstü	22,0
Toplam	30,8

Yaş	Aşiretlere Güven Düzeyi (%)
15-25 yaş	28,0
26-40 yaş	30,3
41-55 yaş	34,7
56 Yaş ve Üzeri	36,7
Toplam	30,8

Bölge genelinde yaş arttıkça aşiretlere bağlılığın ve asabiyetin[42] yükseldiği görülmektedir. Aşiret yapılarının gençler üzerindeki etkilerinin giderek azalması ve yukarıda verilen öğrenim düzeyi ile ilgili bulgular dikkate alındığında; eğitim ve sosyalleşme hızına paralel olarak, aşiret yapılarının da etkilerini giderek kaybedeceği öngörülebilir.

Genel anlamda aşiret yapılarına duyulan güven zayıflamakla birlikte, bu güven değerlerinin bölgeler arasında fazla farklılaşmaması, göç ile çarpık büyüyen şehirlerde varoş yapıları içerisinde yeni bir sosyal dokuya intibak etmeye çalışan, ekonomik zorluklarla boğuşan, bireyselliğe ve bireysel yaşama dönük sosyal değişimi başaramayan kişilerin çaresizliğini ve güven arayışını da göstermektedir. Bu eğilim, aşiret bağları kopmakla veya zayıflamakla birlikte bireyselleşme sürecini de tamamlayamayan ve yalnızlaşan insanların, yapı içerisinde ezilmiş olmalarına rağmen, aşiret yapılarında yaşadıkları korumacı yapıyı ve güven ortamını aradıkları ve mevcut yaşam alanları içerisinde bu yapıyı devam ettirmeye çalıştıkları şeklinde de yorumlanabilir.

Muşlu bir Avukatın (yaş:36, Kürt) tespitleri: ***''Aşiretler daha çok seçim dönemlerinde etkili. Eskiden kavgalar, cinayetler, cepheleşmeler aşiretler üzerinden yaşanıyorken bugün bu aşılmış durumda. Artık kimse eskisi gibi***

[42] Asabiyet kavramı hakkında İbni Haldun'un Asabiyet kuramına bakılabilir. Asabiyet kabile, klan ve ülkemizde aşiret gibi yapılarda yanlış veya doğru birbirini koruyan, gözeten ve zor dönemlerde dayanışmayı artıran bir nesep veya sebebe bağlı gelişen ve adalet temelinde olmayan bir tür toplumsal dayanışma olarak ifade edilebilir.

birbirine fedakârlık yapmak istemiyor.'' aşiret yapılarının zayıflama sürecinde olduğunu teyit etmekte ve bireyselliğin yükselişini vurgulamaktadır.

Zayıflayan genel yapıya rağmen, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerin kırsalında, bazı aşiretlerin etkinliğinin fazlasıyla devam ettiği ifade edilmektedir. Anlaşmazlık ve problemlerin çözümünde halen etkili olan bu aşiret yapılarında, gerginlik ve kavgalarda sahip çıkma ve kenetlenmenin devam ettiği belirtilmektedir. Halen pek çok yerde, aşiret bağı olmayan yalnız insanların bunun olumsuz sonuçlarını yaşadığı söylenmektedir.

Aşiret yapılarının bölgede PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı illerde oldukça yumuşak ve insancıl olduğu; eylemlerin yoğun olarak yaşandığı illerde ise, aşiret bağının ve asabiyetin din bağının bile önüne geçebildiği ifade edilmektedir. Gerginlik ve kavgalarda haklı olan değil aşiret mensubu tutulmakta ve hatta aşiret için adam öldürmek doğal karşılanmaktadır. Bu tür aşiret yapılarında hem içe hem de dışa doğru, şiddet, zorbalık ve kuralsızlığın egemen olduğu görülmektedir.

Yeterli ekonomik imkânlara sahip aileler ve eğitim düzeyi yükselen bireyler aşiretlerden kopmakla birlikte, insanlar güven ihtiyacı ile birlikte kendilerini güçlü hissetmek ve hissettirmek amacıyla aşiretiyle bağları zayıflasa bile bu bağı koruma ve vurgulamaya devam etme ihtiyacı duymaktadır. Zayıflayan aşiret yapılarının, seçim dönemleri, kavga ve gerginliklerde daha fazla öne çıktığı da görülmektedir.

Kişilerin sahip oldukları mal varlıkları arttıkça aşiret yapılarına güven de artmaktadır.[43] Yalnız başına ekonomik gücün artmasıyla aşiret yapılarının çözülebileceği yönündeki genel beklenti ve kanaatlere ters düşen bu durum, bölgede kısmen daha varlıklı olan insanların varlık nedenlerinin zaten aşiret yapıları ve bu yapıların sağladığı avantajlar olması nedeniyle bir çelişki oluşturmamaktadır.

Aşiret yapılarının, bölgeler arası büyük farklılıklar gösterdiği, arazi yapısı nedeniyle tarımın öne çıktığı illerdeki yapı ile hayvancılığın daha önde olduğu dağlık kesimlerdeki yapının bir diğerine benzemediği görülmektedir. Ayrıca

[43] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 235.

doğal olarak kırsala gidildikçe aşiret yapılarının etkinliği ve bu yapılara güven de artmaktadır. Anket çalışmasında[44] kırsala tam olarak inilmese de yerleşim birimlerinin nüfusu azaldıkça ilçe merkezlerinde aşiretlere ve aşiret yapılarına güvenin il merkezlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Mülakat sonuçları anket bulgularını desteklemektedir.

Türk ve Kürt Alevilerde, aşiret yapıları bulunmakla birlikte, bu yapıların insanlara hükmetme ve zorbalık noktasında bir sonuç doğurmadığı, bu kesimlerde dernek ve vakıflaşmanın daha fazla gözlenen sosyal yapılar olarak ortaya çıktığı mülakatlarda ifade edilmektedir. Yapılan anket çalışmasında;[45] Kürtler arasında Alevilerin aşiretlere ve aşiret yapılarına güveninin diğer mezheplere göre en düşük düzeyde olduğu, Şafiilerde ise yine düşük olmakla birlikte göreceli olarak en yüksek düzeydedir. Aşiret yapılarına güven değerleri mezhep ayrımı temelinde aşağıda tablo olarak verilmiştir.

Tablo-11: Mezheplere Göre Aşiret Yapılarına Güven Değerleri

Mezhep	Aşiretlere Güven Düzeyi (%)
Şafii	34
Hanefi	28
Alevi	23
Toplam	30

Bölgede, koruculuk sistemi bazı aşiretler tarafından kullanılmış ve aşiretlerin denetiminde yürütülen bu görevler aşiretlere maddi anlamda büyük katkılar sağlamış ve bu yapıyı pek çok bölgede canlı tutmuştur. Pek çok yerleşim biriminde, korucu maaşlarından aşiretlere ve aşiret reislerine pay ayrıldığı ve aşiret reislerine işveren pozisyonunda roller verildiği söylenebilir. Bu tespitlerle çelişkili gibi görülmekle birlikte, son 25 yıllık süreçte, göçlerin ve PKK propagandalarının etkisiyle en fazla güç kaybına uğrayan kesimin aşiret yapıları ve aşiret reisleri olduğu da görülmektedir. Alkan'a göre bu durumun

[44] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 223.

[45] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 241.

temelinde örgütün aşiretleri bir üst-yapı kurumu olarak görmesi ve bu yapıya karşı otuz yıllık süreç içerisinde cephe almış olması yatmaktadır.[46]

Siyasi gerekçeler ve muhtemelen PKK'nın bölgede feodal yapının kırılması noktasında yürüttüğü çaba ve propagandaların da etkisiyle, Devletin aşiretler ve feodal yapı konusunda ortaya koyduğu net bir tavır bulunmamaktadır. Bu belirsizliğe rağmen, insanların önemli bir kısmı feodal yapıyı devletin ayakta tutmaya çalıştığına inanmaktadır. Bu tespitin altında devletin bazı bölgelerde PKK ile mücadelede aşiretlere verdiği destek de yatmaktadır.

Bölgedeki sosyo-kültürel gelişim düzeyi düşünüldüğünde, mevcut aşiret yapılarının özellikle kırsalda toplumsal hiyerarşi anlamında bölge içi bir denge oluşturduğu, bu dengenin hızlı bir şekilde bozulması ve yerine de yeni bir yapı ikame edilemeden aşiret yapısının kaldırılması durumunda bunun insanlara sosyal ve psikolojik açıdan yanlış yansıyacağı ve kargaşa doğuracağı da değerlendirilmektedir.

Bölgede zayıflamakta olan aşiret yapılarının etkisi, farklı yöntemlerle şekli anlamda daha hızlı bir süreçte azaltılabilir; ama aşiretlerin, aşiretçiliğin ve bir anlamda feodal kültürün kısa sürede ortadan kaldırılması pek mümkün görülmemektedir. Aşiretler, uzun zamanda değişebilecek kültürel değerler, gelenekler ve bunları yansıtan davranış örüntüleri içermektedir. Bu konuyu zamana yayılacak bir kültürel gelişim programı kapsamında ele almak daha doğru olacaktır.

B4. BÖLGEDE DİN VE DİNDARLIK

Bölge insanının (Demografya Çalışmasının Yapıldığı 19 il) %99,7'sinin dini İslam, bunların %44,8'i Hanefi, %52'si Şafii, %3,2'si ise Alevilerden oluşmaktadır. Herhangi bir neden sonuç ilişkisine girilmeksizin, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde Şafii nüfus (%91), eylemlerin fazla yaşanmadığı il grubunda ise Hanefi nüfus (%80,9) ağırlıklı olarak ikamet etmektedir. Bölgede, Türklerde Hanefi mezhebine mensubiyet çok

[46] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

daha yüksekken (%94,9) diğer etnik gruplarda Şafii mezhebine mensubiyet öne çıkmaktadır. Şafii mezhebine mensubiyet oranı Kürtlerde %76,3, Zazalarda %60,1 ve Araplarda %74,5'dir.[47]

Kürtlerde Şafii mezhebine mensubiyet oranı, PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı illerde %22,3 iken bu oran eylemlerin fazla yaşandığı il grubunda %99,6'ya çıkmaktadır. Zazalarda Şafii mezhebine mensubiyet oranı, PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı il grubunda %32,5 iken bu oran eylemlerin yoğun yaşandığı il grubunda %71,9'a yükselmektedir. Türklerde ise, Hanefi mezhebine mensubiyet oranı, eylemlerin fazla yaşanmadığı il grubunda %95,5 iken bu oran eylemlerin yoğun olarak yaşandığı il grubunda %86,4'e düşmektedir.

Bölgedeki insanların dini hassasiyetlerinin çok yüksek, dini duygularının ve dine yönelimlerinin çok kuvvetli olduğu görülmekte ise de; dini bilgi, inanç ve değerler kitabi olmaktan çok, babadan dededen aktarılan şekliyle, daha çok gelenekseldir ve din taklidî olarak yaşanmaktadır. Bu anlamda, kuvvetli yönelime rağmen, bölge insanında geleneklerin daha baskın hissedildiği söylenebilir. Ancak dindar olan insanlara bölge dışından da olsa büyük saygı duyulduğu ve iletişime dönük psikolojik bariyerlerin kalkmasında dini referansların önemli derecede rol oynadığı bir gerçektir. Bu hususun dindar olmayan bölge insanları için de geçerli olduğu ifade edilebilir.

Bitlis'te yaşayan, üniversite mezunu, 35 yaşındaki bir Kürt esnafın tespitleri dini yaşayışın niteliği ile ilgili ipuçlarını vermektedir: ***''Halkta geleneksel bir yaşantı var. Bilinçli değiller. 1980 Döneminde Bitlis'te solcu olmak modaydı, herkes solcuydu. Askeri darbe olunca solcu filan kalmadı ortada. Şimdi namaz kılmak moda gibi olmuş, modaya uyuluyor. Kalben yaşamak, ruhen yaşayabilmek önemli ama buna uyan insan yok. Allah korkusu çok zayıf.''***

Bölge insanının sahip olduğu bu özellikler, propaganda ve olumsuz yönlendirmelere karşı, toplumda bir hassasiyet ve kırılganlığı da beraberinde getirmektedir. PKK'nın özellikle son dönemde din üzerinden başlattığı propagandaların bir noktada etkili olması ve geçmişte yaşanan Hizbullah

[47] BİLGESAM, 2010, a.g.e.

gerçeği, dini konulardaki bilgisizliğin doğurabileceği sonuçları göstermektedir. Bölge insanı da, dindar görüldüklerini ancak dini bilmediklerini ve gerçek anlamda yaşayamadıklarını açıkça ifade etmektedir.

BİLGESAM tarafından 2009 yılında yapılan çalışmada,[48] bölge insanında günlük namazlarını tam olarak kılanlarla (%47,2), fırsat buldukça kılmaya çalışanların (%30,5) toplam oranı % 80'ler civarındadır. Bölgedeki ibadet yönelimine namaz bağlamında bakıldığında: Arap kökenli olanlarda Kürtlere göre, Kürtlerde ise Türklere göre ibadete yönelimin daha fazla olduğu; beklenen bir şekilde, artan yaşla birlikte ibadete yönelimin de arttığı; Şafiilerin ibadet yöneliminin Hanefilerden yüksek olduğu görülmektedir.

Bölge insanında, kendisi ve/veya ailesi tarikat/cemaat mensubu olan kişi oranı %14, tarikat/cemaat sempatisi oranı ise %26 düzeyindedir. Tarikat/cemaat mensubiyet oranı Hanefilerde Şafiilere göre, Şafiilerde ise Alevilere göre daha yüksektir. Arap kökenli vatandaşlar arasındaki tarikat/cemaat bağı ve sempatisinin Türk ve Kürtlere göre daha yüksek olduğu; yerleşim yeri büyüdükçe bu bağın ve yönelimin azaldığı görülmüştür.

Bölgede insanların dini hassasiyeti anlamında pek çok örnek verilmektedir. Bunlardan bir tanesinde, belki onlarca kişi tarafından ifade edilen: ''***Bölge insanı dindar olmasa da başındakileri dindar görmek ister.***'' deyişi bu konudaki yönelimi göstermektedir. Dini hassasiyetin de etkisiyle, mülki amirlerin ve bölgedeki kamu görevlilerinin namaz kılmasına bölge insanının sevindiği, böyle insanları kendinden gördüğü ve bu insanlarla halk arasında doğrudan güven bağının oluştuğu sıklıkla ifade edilmektedir.

Şu ifadeler de paralel bir düşünceyi ifade etmektedir: ***''Bizim ilimiz dindardır. Namaz kılmayanı da kendini dindar görür. Kişi oruç tutmaz ama dinin bir maddesi için bin ruhunu feda eder. Namaz kılmasa bile kılan için canını verir. (Bingöl, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:40, Zaza)''***

Halkın din konusundaki bilgisizliğinin ve devletin dine uzak duruşunun suiistimal edilebilecek derecede hassasiyet oluşturduğu da söylenebilir. Bu konuda ortaya çıkan zafiyeti, Bingöllü (üniversite mezunu, emekli kamu

[48] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 40-41.

görevlisi, yaş:60, Zaza) bir vatandaş şöyle ifade etmektedir: ***''Halk dini duygularını kendi içerisinde yaşamaktadır. Devletin dine yaklaşımı ve bunun yanında örgütün dini kullanması karşısında halk bocalıyor ve kararsız kalıyor. Kişiler, örgütün dini propagandasına kanabilmekte ve Marksist olmasına rağmen örgüte destek olabilmektedir.''***

Bölgedeki dini yönelim ve bunun ortak değerler anlamında rolüne değinen Elazığlı bir esnaf (lise mezunu, yaş:49, Türk) şu tespitte bulunmaktadır: ***''Atadan dededen kalma bir İslami gelenek ve kültür oluşmuş. İnsanlar maneviyatına, ister bilinçli ister taklidî olsun düşkünler. Cami cemaatine ve İslamiyet'e çok sadıklar… Devlet kendi eliyle bizi bir arada tutan dinamikleri tahrip ettiğini yeni yeni fark etmeye başlamıştır. Son yüzyılda olanları incitmeden kırmadan söylemek lazımdır.''***

Bölgede dini hassasiyet elbette ki bir homojenlik göstermemektedir. Bazı il ve ilçelerde bu hassasiyet çok yüksek iken bazılarında oldukça zayıftır. Şanlıurfa'daki bir meslek odası başkanı (üniversite mezunu, yaş:60, Kürt) dini yaşam hassasiyeti anlamında kent-kırsal ayrımına şu sözlerle vurgu yapmaktadır: ***''Özellikle köylü kesimde bilinçlenme yok. Folklorik bir Müslümanlık var. Şehirde uyanış var ama yeterli değil. Daha çok gençlerde var. Urfa dindar olarak bilinir, ama köylünün dinden çok fazla haberi yok.''***

Bölge halkı dinini yaşama anlamında bir zorluk ve sıkıntı ile karşılaşmadığını ifade etmektedir. Bazı insanlar dinin Ramazan ayında çok daha güzel yaşandığını söylemektedir. Batıda da çok farklı olmayan bu eğilime dönük Erzurumlu bir esnafın (ilköğretim mezunu, yaş:39, Kürt) tespiti burada verilebilir: ***''Geleneksel, anadan babadan görerek öğrenilen bir dini yaşam var. Ramazanda sofu olup kalan 11 ayda başıboş gezme gibi bir yaşantısı var halkın.''***

Bölgedeki kanaat önderlerinin büyük kısmı, dini yaşayış ve bölgede din adamlarına yönelik yaşanan problemleri medrese öğreniminin bölgede bitirilmiş olmasına bağlarken, medreselerin günün koşullarına ayak uyduramadıklarından hareketle öğrenimin niteliği noktasında eleştiriler de getirmektedir. Bölgedeki bir kamu üniversitesinin, 53 yaşındaki Kürt kökenli Genel Sekreteri bu bağlamda; ***''Din işinin sekteye uğramasındaki sebep bu***

âlimlerimizin yetişmiş olduğu medreselerdir. Belli bir klasiğin dışına çıkamamışlardır. Kendilerinin yerini bilememişlerdir. Ve hikâyecilikle yetinmişlerdir. Eskiden bölge insanı bununla yetinebiliyordu. Ancak, çağımızdaki moderniteye ayak uyduramadılar. Bilimselliğe uyum sağlayanlar ayakta kaldılar. Geleneksel bina üzerinde kalanlar bina içerisinde hapsolup kaldılar.'' demektedir. Bitlisli, emekli bir öğretmen (üniversite mezunu, medrese hocası, yaş:80, Kürt) bu konuya farklı bir eleştiri getirmektedir: ***''Medrese ve tekkelere milletin eski güveni kalmadı. Kendi evladını sahiplenemeyen birisi, bir başkasına nasıl hizmet edebilir.''***

Bölgede hâkim olan geleneksel dindarlık, günlük yaşam üzerinde belirleyici nitelikte bir etki oluşturmamakta, insanlar arası ilişkilere iyi ve ahlaklı davranışlar olarak yansımamaktadır. Burada bilinçli bir dini yaşamdan bahsetmek mümkün olmadığı gibi, ibadetin de şekilsel ve geleneksel bir ritüelden öteye geçmediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Nitekim bölgede töre adı altında gerçekleştirilen cinayetler, kaçak elektrik kullanımı, kaçakçılık, uyuşturucu madde ticareti gibi dinin hiçbir zaman hoş görmediği davranışlara bulaşan insanlara bakıldığında; bu insanlarda da geleneksel dini söylemlerin ve ibadetin mevcut olduğunu görmek mümkündür. Herkes kendi ayıbı ve suçu için bahane bulabilmekte, kendi davranışını ahlaki/etik bir temele oturtabilmektedir. Bu insanlardan kimisi zaruretini ve fakirliğini mazeret olarak öne sürerken, kimisi ülkeyi bir ''darülharp'' (savaş bölgesi) olarak tanımlamakta, kimisi ise uyuşturucu ile kâfir/ecnebilerin zehirlendiğini iddia ederek kendisini savunmaktadır. Ama bu insanların çoğu kendisini dindar olarak görebilmekte veya öyle tanımlayabilmektedir.

Bölgede Dini Lider ve Önderlere Bakış

Bölgede dini şahsiyetlere ciddi derecede güven duyulduğu görülmekte ve bu konuda mülakat bulguları ile anket sonuçları[49] örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada, 23 kişi ve kuruluşun sorgulandığı güven ölçeğinde; Kürtler arasında, Cumhurbaşkanı, öğretmenler ve Başbakan'dan sonra en yüksek güvenin % 64,5 ile Din Âlimi/Şeyh/Seyda'ya ve müteakiben % 63,7 ile köy/mahalle imamlarına olduğu görülmektedir. Bu durum, halkın köy ve mahalle imamlarına bakışının, güven anlamında diğer dini şahsiyetlere bakışı kadar olumlu olduğunu göstermektedir.

Bölgede pek çok yerde dine kimlik ve dilden daha fazla vurgu yapıldığını ve dini değer ve söylemlerin daha önde tutulduğunu söylemek gerekmektedir. Bunun yanında, dinle ve evrensel ahlaki/etik kurallarla çelişen pek çok töre ve örfün, bölgede din olarak algılandığını veya dinin önüne geçtiğini de söyleyebiliriz. Mevcut dini hassasiyet, dini lider ve önderlere saygı ve itaati de doğrudan getirmektedir. Din adamlarına ve âlimlere duyulan yüksek saygının, dini duyguları zayıf olan insanlarda dahi görülmesi gelenekselliğin etkisiyle açıklanabilir. Sünni mezhepler içerisinde gözlenen din adamlarına saygıyı, Aleviler içerisinde de, dedeler, mürşitler ve rehber olarak adlandırılan şahsiyetler nezdinde görmekteyiz.

Bölgede dini şahsiyetlere ve din görevlilerine karşı beslenen yüksek güven düzeyi ve saygı, kişilere değil onların temsil ettikleri veya bulundukları makam ve görevlerine yönelik algılanmalıdır. Bilgili ve bilinçli insanlar arasında bu kişilere yönelik getirilen eleştiriler bu savı doğrulamaktadır. Elazığlı bir kamu görevlisinin (üniversite mezunu, yaş:47, Zaza) tespitleri konuya örnek olarak verilebilir: ***''Diyanet görevlilerinde yetersizlik var. 1945'den sonra imam hatipliler medrese imamlarının yerine düşünülse de, düşünce boyutunda yetersiz olmuşlardır. Dini şahsiyetler ve imamlar, İslami ilimlerden, bugünkü dünya için fiili olarak çıkan sorunlara çözüm üretmekte aciz kalmışlardır. Daha çok geleneği temsil eden insanların dini***

[49] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 212.

duyarlılığını tatmin etmeye çalışmışlardır. Güneydoğu halkı ya sahte, eksik ve devleti dışlayan dini tasavvurlara meyletmiş veyahut da BDP ve PKK gibi protest düşüncelere yaklaşmıştır. Gelenekten gelen insanların ilmi kapasiteleri zamanla zayıflamış, içi boş ve sadece geleneği temsil eden insanlara dönüşmüşlerdir. Ahlaki zafiyet içerisinde olan bu insanlar sırtlarını bazı yerel yöneticilere dayamışlar, karşılıklı olarak halkı siyasetle yönetmişlerdir. Tabi Allah'ın bir hikmeti olsa gerek; özellikle 1980'li yıllardan sonra genelde dini düşünceye dönme ve bir uyanış var.''

Bölgede özellikle kırsalda, insanların aralarındaki problemleri dini kurallara göre çözmesi için hocaya götürdükleri, hocanın da bunu hakkaniyet üzere yapacak yeterlilikte olmasının beklendiği, bu uygulamanın gelenek olarak hala devam ettiği ifade edilmektedir. Kan davası ve diğer pek çok olay ve problemin çözümünde dini şahsiyetlerin devletin organlarından daha etkili olması, bölgede bu insanlara olan olumlu bakışı beslemektedir. Ancak göç ile oluşan mahallelerde bu güven kısmen azalmaktadır.

Bölgede, dini hassasiyetle birlikte din adamlarına ve dini şahsiyetlere saygı da yöreden yöreye değişmektedir. Bu duyguların çok yüksek oranda yaşandığı yöreler yanında, bu hassasiyetin kaybolmaya yüz tuttuğu yerleşim yerlerinin de bulunduğu görülmektedir.

Diyanet Mensubu Din Görevlilerine Bakış

Bölge halkının genelde âlimlere ve medrese hocalarına daha fazla itibar ettiği dile getirilmektedir. Diyanetin medrese kökenli bazı hocaları kadrosuna almasının halk arasında hoşnutluk ve memnuniyet sağlayacağı ifade edilmektedir.

Mülakatlarda, Diyanet tarafından bölgede görevlendirilen İmam Hatip Liselerinden mezun imamların çoğunun genç ve ilk atamalarının olmasına vurgu yapılarak, bu imamların yeterlilik ve uyum anlamında bölgede problemler yaşadığı sıklıkla ifade edilmektedir. Bölgeye tecrübeli ve yaşlı imamların atanması ve imamların batıdakilerle rotasyona tabi tutulması da incelenmesi gereken bir teklif olarak dikkate alınmalıdır.

Özellikle Türkçe bilmeyen veya Türkçesi yetersiz olan Kürtler için imamların Kürtçe bilmemesinin önemli bir eksiklik olduğu halkla iletişim ve kaynaşma anlamında da bir problem oluşturduğu belirtilmektedir. ***''Genç ve tecrübesiz insanlar. Bölge halkının dillerini bilmemeleri bir eksikliktir. Ben köylere sık sık gidiyorum özellikle bu yıl İlahiyat mezunu imamları Diyanet buralara, köylere atamış. Bu iyi olmuştur. Ancak halka sorsanız bu İlahiyatçıları mı yoksa medreseden yetişenleri mi istersiniz? İnsanlar medresede yetişen imamları istiyoruz diyeceklerdir. Çünkü onlar halkın dilini biliyor. (Viranşehir, veteriner, yaş:43, Kürt, kardeşi PKK'ya katılıp ölmüş)''*** sözleri, Diyanet İşleri Başkanlığınca (DİB) görevlendirilen ve bölge dışından gelen imamlara yönelik hoşnutsuzluğun temelinde dil vurgusunun da olduğunu göstermektedir.

''Hem sohbet hem de derinlik açısından medrese hocaları daha iyidir. Genç imam hutbede Türkçe anlatıp kimse anlamayacaksa, hutbeyi Kürtçe versin en azından ki ben anlayayım. (Bölgeden, Sanayi Ticaret Odası Başkanı, okuryazar, yaş:60, Kürt, eski BDP'li)'' şeklinde dile getirilen talep, hem Kürtçe bilmenin önemine vurgu yapmakta, hem de ibadet kapsamında yer alan vaaz ve hutbelerin gerektiğinde Kürtçe verilmesinin faydasını dile getirmektedir.

Bölge insanınca Diyanete mensup imamlara getirilen eleştirilerden birisi, bu imamların çoğunun Hanefi olması ve Şafii mezhebinin hükümlerinin ayrıntılarına vakıf olmamalarıdır. Bu durum Hanefi mezhebi uygulamalarının farklı algılanmasına da yol açmakta ve medrese kökenli imamların tercihini ön plana çıkarmaktadır. Alkan'a göre son dönemde konu hakkında Diyanet önemli çalışmalar yapmakta, bölgedeki Şafii imamların sayısını artırmakta ve bu konuda eğitim faaliyetleri yürütmektedir.[50]

Tüm memurlarda olduğu gibi, az sayıda da olsa batıdan giden imamlarda bölge insanına karşı önyargıların bulunduğu, bu önyargıların imamları halkın içine girmekten alıkoyduğu ve bu durumun imamların görevlerini gerçek anlamda yerine getirmesine mani olduğu görülmektedir. Bazı imamlarda bu önyargıların etnisite temelinde şekillenmesi ve insanlara hissettirilmesi,

[50] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

sıradan bir kamu görevlisinin benzer davranışından çok daha fazla olumsuz etki meydana getirmektedir. ***''Batıdan gelenler milliyetçilik yapıyor. İnsanlar bundan çok rahatsız. Kavmiyetçiliğin taassubu dine de yansıyor, zarar veriyor (Ağrı, kanaat önderi, medrese mezunu, yaş:83, Kürt)''***, sözleri bu konudaki endişeleri dile getirmektedir.

İmamların kendilerini geliştirmemeleri, şekli hususlarla uğraşmaları, halkın anlayabileceği düzeyde, toplumsal ahlaka dönük davranış boyutunda bir eğitim çabasında olmamaları ve örnek olma düzeyinde bir olgunluğu sergileyememeleri, medrese veya Diyanet imamı ayrımına girmeksizin getirilen eleştirilerden birisidir.

Bölgede genel anlamda, din görevlilerine gösterilen saygının Diyanet tarafından görevlendirilen bu genç imamlara da gösterildiği, ancak bu saygının yüzeysel olduğu ve özde bir güvene dayanmadığı söylenebilir. Halk medrese eğitimi almayan din görevlilerini gerçek anlamda din görevlisi olarak kabul etmemekle birlikte, bu görevlilerin yeterlilik göstermeleri durumunda zamanla kendilerini kabul ettirebildikleri ifade edilmektedir. Diğer kamu görevlilerinde olduğu gibi, Diyanetin din görevlilerinde de 2000'li yıllarda yapılan atamalarda nitelik bazında bir iyileşmenin olduğu bu konudaki olumlu tespitlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

''Burada cemaat imamın anlattıklarına bakıyor. İmam halkın anlayacağı şekilde konuşuyorsa kimse onun medreseden, diyanetten ya da cemaatten olduğuna bakmıyor. Önemli olan din adamının kalitesidir. (Van, üniversite öğretim üyesi, yaş:52, Kürt)'' sözleri ile aktarılan görüş, getirilen tüm eleştiriler bir kenara konduğunda, insan kalitesi ve halkla iletişim boyutunda imamlarca sergilenen tavrın, din adamlarına güven anlamında en önemli faktör olduğunu göstermektedir.

Özetlenecek olursa; halkın medrese kökenli imamları tercih nedeninin, Diyanet imamları ile ilgili beş ana faktöre dayandığı görülmektedir. Bu faktörler: (1) Diyanet kökenli imamların yetersiz ve daha az bilgili olarak görülmesi, (2) Genç ve tecrübesiz olmaları, (3) Çoğunlukla Hanefi olmaları, (4) Kimi zaman ırkçı olarak algılanan söylem ve davranışlar sergilemeleri (5) Kürtçe bilmemeleridir.

İmamların Çalışma Tarzlarına Dönük Eleştiriler

Mülakat yapılan insanlar tarafından, bölgedeki imamlara görev ve çalışma tarzları itibariyle pek çok eleştiri getirilmektedir. Bu bölümde, getirilen bu eleştiriler özetlenmeye ve aktarılmaya çalışılmıştır. Halkın imamlardan beklentisinin hayli yüksek olduğu, onları birer devlet memurundan öte daha önemli görevi olan insanlar olarak görmek istediği anlaşılmaktadır. Bu gayet doğal bir beklentidir.

Getirilen eleştirilerden en önemlisi, camilerin sadece ibadet saatlerinde açık olduğu ve imamların namaz saatleri dışında halkla fazla irtibatının olmadığı yönündedir. Bu noktada, imamların halkla iletişim kurmadıkları ve aralarına fazla girmedikleri anlaşılmaktadır. Bu tavrı, imamların görevlerine adanmamış olmaları, halkın eğitimi anlamında kendilerine bir hedef edinmemeleri olarak açıklanabilir. Sonuç olarak, imamların kendilerine açıkça tanımlanandan başka hiçbir göreve talip olmayan, birer devlet memuru konumuna geldikleri ve halk tarafından da böyle algılandıkları görülmektedir. Bir kanaat önderi mevcut imamları ''namaz memuru'' olarak tanımlamaktadır.

İmamların görevi üzerine biraz kafa yoran insanlar, bu konudaki çarpıklığı ve yozlaşmayı kolayca tespit etmektedir. Bu konudaki bir tespitte imamlar için: ***''Yeterli değiller. İmamın görevi sadece beş vakit namaz kıldırmak olmamalı, halkı irşat etmeliler… Bizim imamlardan Cuma günü izinli olduğu için Cuma namazı kıldırmayanlar ve kaçak elektrik kullananlar bile var. (Şanlıurfa, Tic. San. Od. Bşk., üniversite mezunu, yaş:60, Kürt)''*** ifadeleri kullanılmaktadır.

İmamların maaş almaktan başka bir kaygılarının olmadığı, görev bilincine sahip olmadıkları, hatta göreve hiç gitmeden maaş alan pek çok imamın da bulunduğu ifade edilmektedir. Bu düzensizlik ve başıbozukluğun temelinde, denetim eksikliğinin önemli rolü olduğu vurgulanmaktadır. Bu noktada imamların adanmışlığının ve gönüllülüğünün sorgulanması zorunluluk arz etmektedir.

Bölgedeki kanaat önderleri, imamların camilerdeki etkinlikleri artırmasının, halka inmesinin ve onlarla zaman geçirmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda yapılacak ev ziyaretlerinin, köylerdeki dini ve sosyal hayatın canlanmasına katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.

Bölge halkının, imamlarda bilgi yanında şekilsel pek çok unsura da dikkat ettiği görülmektedir. Sigara içmek, başı açık olmak ve futbol oynamak gibi batıda çok da önemsenmeyecek davranışlar, bölge insanı arasında imama saygı ve itibarın önüne engel olarak çıkabilmekte ve bir takva eksikliği olarak yorumlanmaktadır.

STK ve cemaatlerin, dini hizmet anlamında Diyanetten daha hızlı ve daha girişimci oldukları; gece gündüz tanımayan bir mesai kavramıyla çalıştıkları; gönüllülük, adanmışlık ve görev bilinci nedeniyle Diyanet mensuplarından daha fazla halkla temas halinde oldukları pek çok kişi tarafından ifade edilmektedir.

Bu bağlamda; imamlar, dini konulara vakıf, Şafii veya Şafii mezhebi konusunda eğitim görmüş, bölge insanının hassasiyetlerini bilen, gönüllülük bilinciyle çalışacak kişiler arasından seçilmelidir. Bu insanlar bölgeye atandıklarında, göreve başlamadan önce, bölgenin ekonomik, sosyal, siyasi, psikolojik özellikleriyle ilgili eğitimden de geçirilmelidir.[51]

Diyanet İşleri Başkanlığının Politika ve Uygulamalarına Getirilen Eleştiriler

Diyanetin bölgeye yönelik farklı bir politikasının olmadığı, imamların merkezden bildirilen ve bölge gerçekleriyle bağdaşmayan veya önceliği olmayan konularda hutbe ve vaazlar verdikleri, sorunların çözümü ve halkın eğitimi anlamında teşkilatın çabalarının yeterli olmadığı dile getirilmektedir.

Bölgeye yeni imamların gönderilmesi, görevlendirmeler öncesi bir oryantasyon sürecinin yaşanmaması, bölgenin aynı zamanda imamlar ve din

[51] Necati Alkan, ‘‘Kürt Sorununu Yeniden Okumak’’, yayımlanmamış makale.

görevlileri için Diyanet tarafından bir sürgün yeri olarak görülmesi teşkilat bazındaki problemler olarak bazı kişilerce ifade edilmektedir.

Hemen hemen her köyde imam olmasına rağmen, nicelik bazında sağlanan yeterliliğin göreve nitelik olarak yansıtılamadığı görülmektedir. İmamların gerçek anlamda görev yapması durumunda, köylerden ayrılıkçı hareketlere veya örgüte katılan insan sayısının çok daha az olabileceği, imamların insanlar üzerindeki etkisi anlamında özellikle vurgulanmaktadır. ***''Bingöl'ün 320 köyü var her köyde imam var. Ama yeterince hizmet verilseydi menfi milliyetçiliğe kayan gençlerimizin sayısı bu kadar fazla olmazdı. (Bingöl, esnaf, üniversite mezunu, yaş:60, Zaza)''***, sözleri bu gerçeği vurgulamaktadır.

İmamların İlahiyat mezunu olmasının gerekliliğini vurgulayan bir kanaat önderinin, ***''İmam hatipte âlim yetişmez, imam yetişir. Bize âlim lazım, imam lazım değil. (Bingöl, medrese mezunu, yaş:74, Zaza)'',*** sözleri, niteliğe vurgu yapmakla birlikte, imamların görev tanımları, formasyonları ve eğitim düzeyleri yönünden kurumsal bir sorgulamanın da gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de dini anlatma ve Müslümanlara önderlik etme noktasında Diyanete bağlı imam ve din görevlilerini eleştiren bir akademisyenin sözleri: ***''Önce Diyanetin tüm imamlarının işine son vermek veya bu insanları başka kurumlara sıradan memur olarak atamak; sonra da teşkilatı yeniden reorganize ederek, nitelikli, en az lisans düzeyinde öğrenim görmüş yeni bir kadro oluşturmak gerekir. Bu yeni kadronun sayısı bugünkü mevcutların onda biri, hatta yüzde biri bile olabilir. Bu teşkilatın önce kalitesini ve sonra da saygınlığını yükseltmeden ülkede ne bilinçli dini bir yaşantıyı ne de sağlıklı bir sosyalleşmeyi başarmamız mümkün. (Ankara, öğretim görevlisi doktor, yaş: 45, Türk)''*** sistemdeki sorunu radikal bir çözüm önerisiyle birlikte dile getirmektedir.

Medreselerde yetişmiş din adamlarından seçileceklerin Diyanet kadrolarında istihdamı, merkez vaizlerinin kuvvetlendirilmesi, akademisyen din adamlarının bir çeşit rotasyonla bölgede görev yapmasının sağlanması veya bu insanlara bölge illerine dönük eğitici dini programlarda

(sempozyum/panel/söyleşi/vaaz) görev verilmesi, dile getirilen ve farklılaşan öneriler olarak sıralanabilir.

Bölgede açılan Kuran kurslarına rağbetin çok yüksek olduğu, yaş sınırlaması ile ilgili şikâyetlere rağmen insanların kız ve erkek çocuklarını tereddüt etmeden bu kurslara gönderdikleri anlaşılmaktadır. Bu anlamda kurslara talebin ve özellikle kadınların ilgisinin çok yüksek olduğu ve bu nedenle kadın din görevlilerin faydalı olacağı söylenmektedir. Bu kurslarda kullanılacak eğiticilerin Kürtçe bilmesinin önemi, vurgulanan bir başka nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurslarda sadece Kuran'ın yüzünden okunması değil, Kuran'daki ahlaki mesajların da öğretilmesinin önemi ve gerekliliği pek çok kişi tarafında ifade edilmektedir.

Gençlerdeki Olumlu Gelişmeler

Son zamanlarda özellikle gençler arasında dini ve insani değerlerde olumlu yönde bir gelişmenin olduğu ifade edilmektedir. Arap asıllı Mardinli bir çiftçinin (lise mezunu, yaş:50, Kürt) sözleri bu konuya bir noktada açıklık getirmektedir: ''***Bölge insanı dindardır. Ama yaşantı eğitimsizlikten dolayı iyi değil. Eskiden köy odalarımız vardı. Oradaki hocalar dini eğitim ve İslami terbiye veriyorlardı. Köy de olsa bir eğitim vardı. Bunlardan kopunca tamamen eğitimsiz kalındı. İnternet ve TV ile batıya (Avrupa) özenildi ve bu yaşantıyı etkiledi.''***

Özellikle son yıllarda artan olumlu yöndeki gelişmelerde gençlere verilen eğitimin önemli derecede etkili olduğu ve bilinçlenmede bölgedeki cemaatlerin önemli rol oynadıkları ifade edilmektedir. Bölgede hemen hemen her ilde dile getirilen ortak görüş; insanların zayıflayan inançlarının cemaatler sayesinde tekrar yükselişe geçtiği, insanların bu sayede İslam'ı daha bilinçli yaşamaya başladıkları ve gençlerin bu cemaatlere ait eğitim faaliyetleri sayesinde sokaktan ve örgüt propagandalarından çok daha az etkilendikleri şeklindedir.

Bölgede yerleşik nüfus içerisinde gençler arasında gözlenen olumlu gelişmelerin göç alan illerin varoşlarında yaşayan Kürt gençlerinde aynı

derecede gözlenmediği ifade edilmektedir. Bu durumun; gençlerin farklı sosyo-kültürel etkenlerle birlikte, olumsuz propagandalara maruz kalmaları sonucu oluştuğu söylenebilir. Arap kökenli, Mersin'de yaşayan bir dernek başkanı (üniversite mezunu, yaş:50): ''***Geçmişte Mersin'e gelmiş olanlar dinlerine bağlı, itikat sahibiydiler... Ancak Mersin'in 1984–1994 arasında almış olduğu göçün çocuklarıyla ilgili çok ciddi sorunlar var. Bunlar kırmayı dökmeyi seviyor. Bunlar ateşe vermeyi seviyor. Bunlar isyan etmeyi seviyor. Yeni nesilde tevekkül yok, inanç yok. Babalarında vardı, dedelerinde vardı ama yeni nesilde böyle bir tevekkül yok. Sisteme inanmıyorlar, düzene inanmıyorlar ama geçmişte o sistemi frenleyen o mekanizmaları da yok sayıyor.''*** tespitiyle bu durumu teyit etmektedir.

Bölgede faaliyet gösteren dini grupların, dini yaşam ve bilinçlenme üzerine olumlu etkileri olduğu çoğunluk tarafından ifade edilmekte ise de, bir kısmı tarafından bu gruplar ve cemaatlerden bazılarının siyasallaşması ve bu bağlamda söylemler geliştirmesinin ayrımcılığa sebep olduğu da iddia edilmektedir. Bu konudaki bir tespit şu şekildedir: ***''Dini açıdan kendi politik düşüncelerini ortaya atan insanlar var. Bu da dini çok farklı kutuplara götürüyor. Din birleştirici bir unsur olması gerekirken ayrıştırıcı oluyor. Bu durum Türkiye'nin problemlerinden kaynaklanıyor.*** (Van, öğretmen, yaş:32, Kürt milliyetçisi)'' Aynı konuda Gaziantepli bir işadamı (üniversite mezunu, yaş:45, Kürt) benzer tespitlerde bulunmaktadır: ***''Biz dinimizi bilmiyoruz. Bunun için dini gruplar dinimizi paylaşmış. Burada insanlar sanki kendilerinden olmayanı inançlı görmüyor. Böyle bir gruplaşma var.''***

Dini Yönelim ve Ayrılıkçı Düşünceler Arasındaki İlişki

Yapılan çalışmadaki bulgular,[52] olumsuz anlamdaki ayrılıkçı etnik değişim ile dini yönelim arasında negatif bir ilişkinin olduğunu göstermekte ve mülakat sonuçları da bu bulgularla örtüşmektedir. Yani, insanların gerek dini şahsiyetlere saygı, gerekse ibadetleri yerine getirme sıklıkları bağlamındaki dini yönelimleri, bu insanların ayrılıkçı hareketlere ve teröre kaymalarını bir noktaya kadar engellemektedir.

[52] BİLGESAM, 2009, a.g.e.

Söz konusu çalışma bulgularından Kürtlere ait bazı istatistikler bu durumu açık bir şekilde teyit etmektedir. Ülkeye ve değerlerine aidiyet durumu;[53] "dindar değilim" diyenler arasında %51, "dindarım" diyenler arasında ise %82 düzeyindedir. Kendilerine Türkiye'de ayrımcılık yapıldığına inanan Kürtlerin oranı;[54] "dindar değilim" diyenler arasında %75 iken, "dindarım" diyenler arasında %47 düzeyindedir.

Buradaki ayrımcılık algısı soruları etnik değil sosyokültürel temeldeki ayrımcılığı sorgulamaktadır (Bölge dışına çıktığımda Kürtçeyi rahatça konuşamıyorum-Kürtler kendi kültürlerini rahatça yaşayamamaktadır. vb.). Etnik ayrımcılığı ölçen sorularda "Kürt olduğum için bana ayrımcılık uygulanmaktadır" düşüncesinde olanların oranı ise % 16 civarındadır.

Ülkeye aidiyet duyguları %85'lere yakın olan dindarlarda ayrımcılık algısının %50'lere yaklaşması, bu insanların da temel kültürel değerler ve insan hakları konularındaki beklenti ve hassasiyetlerini ortaya koymaktadır.

Kürtlere bağımsızlık verilmesini çözüm olarak görenlerin oranı; "dindar değilim" diyenler arasında %23 iken, "dindarım" diyenler arasında %7 düzeyindedir. Kendisini Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci olarak tanımlayanlar arasında bu oran %34, kendisini muhafazakâr olarak tanımlayanlar arasında ise %3 düzeyindedir.[55]

Öcalan'ı Kürt halkının lideri olarak görenlerin oranı; ''dindar değilim'' diyenler arasında %60, ''dindarım'' diyenler arasında ise %25 düzeyindedir. Aynı oran, kendisini Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci olarak tanımlayanlar arasında %76, muhafazakâr olarak tanımlayanlar arasında %43 düzeyindedir.[56]

PKK/Öcalan'a güven beyan edenlerin oranı; "dindar değilim" diyenler arasında %36, "dindarım" diyenler arasında ise %10 düzeyindedir. Kendisini

[53] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 172-173.

[54] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 172-173.

[55] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 295-297.

[56] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. D9-11.

Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci olarak tanımlayanlar arasında %64, kendisini muhafazakâr olarak tanımlayanlar arasında %9 düzeyindedir.[57]

Kürtler arasında kendisini dindar olarak görenler ile dindar olarak görmeyenlerin temel düşünce farklılaşması çalışma bulgularından hareketle aşağıda özetlenmiştir:

Tablo-12: Kürtler Arasındaki Eğilimlerin Dindarlık Durumuna Göre Farklılaşması

	Kendisini Dindar Olarak Tanımlayanlar İçinde Yüzde (%)	Kendisini Dindar Olarak Tanımlamayanlar İçinde Yüzde (%)
PKK/Öcalan'a güven Düzeyi	10	36
Öcalan'ı Kürt Halkının lideri olarak görenler	25	60
Kürtlere bağımsızlık verilmesini çözüm olarak görenler	7	23
Ülkeye ve değerlerine aidiyet düzeyi	82	51
Kendisine Türkiye'de ayrımcılık yapıldığını düşünenler	47	75
Beraber yaşama isteği	82	64

Bölge insanının beraber yaşama noktasında, birleştirici faktör olarak nelere hangi düzeyde vurgu yaptığına bakıldığında, dinin rolü çok daha çarpıcı olarak görülmektedir. Yapılan anket çalışmasında,[58] "kız alıp vermek ve akrabalık ilişkileri" her yüz kişiden 62'si tarafından, "ortak kültür ve tarih birliği" her yüz kişiden 74'ü tarafından, "aynı dine mensup olmak" ise her yüz kişiden 82'si tarafından 'birleştirici faktör' olarak vurgulanmaktadır. Çalışmaya ait veriler aşağıda tablo olarak verilmiştir. 2009 yılında yapılan 10 bin kişinin üzerinde bir örnekleme ulaşılan farklı bir alan çalışmasında[59] da

[57] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. F5-13.

[58] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 156.

[59] SETA & POLLMARK, a.g.e., sf. 38.

benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmada, din en önemli birleştirici faktör olarak öne çıkarken, kardeşlik duygusu, ortak tarih ve coğrafya ile milli ve kültürel değerler Türkiye'de yaşayan farklı kökenden insanları bir arada tutan bağlar olarak hem Türkler ve hem de Kürtlerin yaklaşık %90'ı tarafından dile getirilmektedir. Aynı çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını ortak bağ olarak görenlerin %5,8, devleti ortak bağ olarak görenlerin %2,1 ve farklı kökenler arasında ortak bir bağ bulunmadığını söyleyenlerin %1,5 düzeylerinde kalması, farklı kesimler arasındaki birliktelik ve bağların gücü yanında bu bağların zorunlu sebeplere dayanmadığını göstermesi açısından oldukça çarpıcıdır.

Tablo-13: Birleştirici Faktör Olarak En Fazla Tekrar Edilen Ortak Değerler

Birleştirici Değerler / Faktörler	Ortak Değerin Katılım Yüzdesi (%)
Aynı dine mensup olmak	82
Ortak kültür ve tarih birliği	74
Kız alıp vermek ve akrabalık ilişkileri	62

Mülakat sonuçları, yukarıda belirtilen anket sonuçlarını doğrulamaktadır. Yukarıdaki bulgular şu sonuçları açık bir şekilde ortaya koymaktadır: Birincisi, dinin farklı etnik ve kültür gruplarında birleştirici ve bağlayıcı bir değer olduğu ve dini yönelimlerin ayrılıkçı düşünce ve eğilimleri azalttığıdır. İkincisi ise, kendisini dindar kabul eden insanlar arasında da ayrılıkçı etnik bilinç anlamında bir etkilenmenin olduğudur. İkinci sonuç açıklamaya ve yorumlamaya muhtaç bir tespit olarak karşımıza çıkmakla birlikte, PKK'nın propaganda amaçlı olarak dini değerleri kullanmaya başlamasından sonra dindar insanlar üzerinde belli ölçüde etkili olabildiğini göstermektedir.

Dindarlardaki ayrılıkçı eğilimlerin nedenleri mülakatlardaki söylemlere dayanarak şu şekilde sıralanabilir:

i. *Kamu görevlilerindeki laiklik anlayışının söylem ve davranışlara biraz maksadını aşan bir ölçüde yansıması ve bunun sonucu olarak bölge insanında oluşan kırgınlık ve tepki,*

ii. *Bölgede yaygın olan ve bilgi temeline dayanmayan geleneksel İslam inancının ve yaşayışının zayıflığı ve kırılganlığı,*

iii. *Milliyetçilik duygu ve düşünceleri, şekilde ve söylemde kalan dindarlığın önüne geçmesi,*

iv. *PKK'nın din ekseninde yürüttüğü politikalar ve kendisine taraftar olan din adamlarının etkisi,*

v. *Hizbullah'ın son dönemde Kürt Milliyetçiliğini vurgulaması ve araçsallaştırması.*

Bölge insanının dine yönelimi ve hassasiyeti, yokluk ve eğitimsizlik faktörlerinin de etkisiyle, dini söylem temelinde yapılan her türlü propaganda ve örgütlenmeye kayma ve katılma ihtimalini artırmaktadır. Mülakat yapılan kişilerin çoğu, yukarıdaki sonuç ve değerlendirmeleri teyit eder yönde ''Geçmişte PKK dini kullanmış olsaydı daha fazla rağbet görürdü.'' tespitini yapmaktadır. Nitekim PKK'nın son dönemde ağırlık verdiği dini söylemler ve bu yöndeki çabaları, örgütün bu gerçeği geç fark ettiğini ve yeni bir stratejiye yöneldiğini göstermektedir. Örgütün din adamlarından kendine taraftar bir grup oluşturduğu, bunları etkili olarak kullanmaya çalıştığı ve kendisine yakın olmayan din adamlarını da kazanma yönünde büyük çabalar gösterdiği, kazanma ümidi olmayanları baskıyla bölge dışına çıkmaya zorladığı, yapılan mülakatlarda ifade edilmiştir.

Bölgedeki Hizbullah yapılanmasının "Siyasallaştırılmış İslam" yaklaşımı ve acımasız eylemleriyle halkın dinden soğumasına neden olduğu, hatta bu yönüyle PKK'nın güçlenmesine dolaylı katkı sağladığı ifade edilmektedir. Bugün eski eylemleri görülmese de Hizbullah'ın yeni anlayışla tekrar bir yapılanma içerisine girdiği ve canlanmaya başladığı, bazı yerleşim yerlerinde sempatizan kazanmaya ve taban oluşturmaya çalıştığı ve Kürtçülüğü de bu amaçla kullandığı dile getirilmektedir. Hizbullah'ın, faaliyetlerini daha çok, varoşlarda yaşayan, kısmen dışlanmış, sıkıntıları nedeniyle kırılganlaşmış ve kazanılması kolay insanlara yönelttiği; şiddet unsurunu kullanmadan, vakıf ve dernek yapılanmaları ile yeni bir imaj oluşturma çabasında olduğu yönündeki tespitler, örgütün yeni bir strateji ile taban bulduğunu göstermektedir.

Son dönemde PKK terör örgütünün dini değerlere, Hizbullah'ın da Kürt milliyetçiliği değerlerine sarılmaya çalışması iki yönlü bir radikalleşmenin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu durum ilerleyen dönemde bölgede bir Kürt-İslam söyleminin hızla yayılabileceğine dönük önemli ipuçları vermektedir.[60]

Kürt milliyetçiliğinde siyasi anlamda iki ana grubun olduğu, bunlardan birisinin sağcı dindar, diğerinin ise Marksist fikir temelinde şekillendiği; dindar olan Kürt milliyetçisi kesimin örgüte ve Öcalan'a bakışının daha soğuk olduğu ifade edilmekte, dindarlardaki milliyetçiliğin ırkçılıktan ziyade kendi kavmini sevmek şeklinde ortaya çıktığı vurgulanmaktadır.

PKK/Öcalan'a sempati duyan dindar kişilere mülakat ve anket sonuçları açısından bakıldığında;[61] bütün Kürtler içerisinde bu güven %16 düzeyinde iken, namazlarını tam olarak kıldığını söyleyen dindarların %10'unun PKK/Öcalan'a güven duyduğu görülmektedir. Yukarıda belirtilen faktörler yanında dindar insanların sempatisini açıklamaya çalışan Adıyamanlı bir emekli din görevlisinin (Kürt, üniversite mezunu, yaş:50) tespitleri de bu konuda dikkate değer ipuçlarını vermektedir: ***''Zaten örgütün dinle alakası yok. Ama örgüt zulmeden ağaları öldürmüş, böyle bir adil devlet kuracağız demiş, zina yapan kadınları recmetmiş 'biz şeriat getireceğiz' demiş ve Müslüman halkı bu şekilde yanına çekmiştir.''***

Dindarlıkla PKK sempatisinin örtüşmesi noktasında farklı düşünceler ve yorumlar dile getirilebilir, ancak bu iki eğilimin aynı insanlarda görülmesi ile ilgili mülakatlara da yansıyan örnekler bulunmaktadır. Bu konudaki en çarpıcı tespitlerden birisini Cizreli emekli bir din görevlisi (lise mezunu, yaş:42, Kürt, Adıyaman'a yeni göç etmiş) dile getirmektedir: ***''Arafat'ta Nur dağında topluca PKK'ya dua eden bir grupla karşılaşmıştım.''***

Muş'ta yaşayan, üniversite mezunu bir özel şirket yöneticisi (yaş:43, Kürt milliyetçisi), bölge insanında görülen PKK/Öcalan sempatisini ve bunun dindarlıkla bağını şu şekilde ifade etmektedir: ***''PKK gibi Marksist bir örgütün Müslüman bir halkta taban bulmasının yegâne sebebi, halka kendi***

[60] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

[61] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 243.

kimliğinin varlığını hatırlatmasıdır. Adam namaz kılar ama PKK'yı destekler. Ben kendi gözlerimle Hac'da PKK için dua edenleri gördüm. Örgüt inançsız. Ona da bakmaya gerek yok. BDP'de 20 milletvekili var. Bir tanesi namaz kılsın bari. Ben söylüyorum onlara. Bir kişi hiç olmazsa namaz kılsaydı. Kürt halkından daha fazla destek görürlerdi. Ama buna rağmen destek var.''

Aslen Liceli olan Gaziantep'teki Kürt bir işadamı Hacca gittiğinde Kâbe'de; ***"Ya Rabbi, İslam ülkelerine birlik ve beraberlik vereceksen ver, yoksa Kürtlere de bağımsız bir devlet ver "*** şeklinde dua ettiğini ifade etmiştir.

Yukarıda örneklendirilen ve PKK/Öcalan'a güven duyan ayrılıkçı anlamda etnik bilince sahip kişiler sayıca az olsa da, bölge insanının çoğunda Kürt kimliği konusunda bir duyarlılık oluştuğu görülmektedir. Bölgede yaşanan uzun süreli travma sonucunda, kaçınılmaz olarak kimlik duygusunun hem dindar hem de maddi anlamda hiçbir sıkıntısı olmayan insanlara da bir oranda yansıdığı anlaşılmaktadır.

Bölgede bazı yerlerde kadrolu imamdan daha çok fahri imamların görev yaptığı, bu imamlardan bazılarının örgüt tarafından yönlendirilen imamlar oldukları ifade edilmektedir. PKK'nın kadrolu imamlardan etnik eğilimi olanları kazanmaya çalıştığı, bu amaçla sendikaları (DİVES) kullandığı, bu konumda örgüte müzahir imamların hiç de azımsanmayacak sayıda olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Cizreli emekli bir din görevlisi, ilçede örgüt taraftarı olan ve DİVES üyesi imam sayısını 27 olarak vermekte, diğer imamların da Türkçü damgası yememek ve örgüt korkusu nedeniyle bu konuda tarafsız ve sessiz kaldıklarını, bu durumun PKK taraftarı örgütlü imamların etkinliğini artırdığını söylemektedir. Bu konudaki farklı bir tespit de, PKK'nın kendi tarafına çekemediği imamları devletin ajanı gibi gösterdiği, bu yönde propaganda yaparak etkinliklerini azalttığı yönündedir.

Şırnak'ta görevli üst düzey bir kamu görevlisi (üniversite mezunu, yaş:40, Türk), imamlarla ve Diyanet ve Vakıf Emekçileri Sendikası (DİVES) ile ilgili kaygılarını şöyle ifade etmektedir: ***''Burada DİVES diye bir sendika var. Tamamen örgüte müzahirlerden kurulmuş. DİVES demek PKK'lı imamlar demektir. Diğer illerde bu yaygın değil ama önü alınmazsa yayılır. Diyanet bunun üzerinde durmalı. İmamların sendikalaşmasına engel olmak***

lazımdır. İmamları kaybedersek, imamlar böyle farklı şeyler söylerlerse bu işin önü alınmaz. DİVES görüşünü taşıyan imam benim bildiğim kadarıyla il merkezinde 10 kişidir. Bu bile çok fazladır. Devletten maaş alan bir adamdır ve bu bizim kendi ayağımıza sıktığımız bir kurşundur.''

Kısacası, PKK ile bölge halkının kültür kodları birbirine uymamaktadır. PKK, Marksist/Leninist bir örgüttür. Özde dinin Kürdü ve Kürtçülüğü yok ettiğini savunmaktadır. Bölge halkı ise dindar bir görüntü sergilemektedir. Halkın dindarlığının bilgi temelinde değil, daha çok geleneksel olduğunu iyi analiz eden örgüt, bölgede cemaat/tarikatların faaliyetlerini artırması, Hizbullah'ın taban bulması ve AK Parti'nin bölgede önemli bir aktör olmasından sonra, 1990'lı yıllarda başlayan dini istismar çalışmalarını 2000 yılından sonra daha da artırmıştır.[62]

B5. SOSYAL YAPIYA AİT GENEL DEĞERLENDİRME

Bölgedeki sosyal yapının tanımı bağlamında pek çok faktörün etkisi ortaya konulabilir. Bu bölümde sosyal yapı, farklı dört başlık altında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bölgedeki sosyal yapıyı tanımlayan ve yukarıda incelenen genel özellikler aşağıda özetlenmiştir:

i. *Son yıllarda etkisi azalmakla birlikte etkin feodal yapı,*
ii. *Ağır töre ve gelenekler,*
iii. *Geleneksel ve bilinçsiz bir dini yönelim,*
iv. *Yoğun göç ve çarpık kentleşme,*
v. *Ekonomik geri kalmışlık,*
vi. *Aşırı nüfus artışı, işsizlik ve yoksulluk,*
vii. *Gelir adaletsizliği,*
viii. *Düşük eğitim düzeyi.*

[62] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

Tanımlanan bu sosyal yapının günlük yaşama ve davranışlara yansımasına dönük tespitler ise şu şekilde sıralanabilir:

i. *İnsanlara yasadışı faaliyetleri için de güç veren, itaat ve aidiyet bağlarıyla birlikte koruma ve güvence sağlayan aşiret bağı,*

ii. *Feodal yapı ve temsilcileri eli ile gerçekleştirilen halk sömürüsü,*

iii. *Sosyal adaletsizliğin öne çıktığı geleneksel yapı,*

iv. *Ağır töre ve geleneklerin mağdur ettiği, ezilen ve horlanan kadınlar, sevgisiz ve ilgisiz büyüyen çocuklar,*

v. *Göç coğrafyasında kentli ve kırsal nüfus arasında yaşanan doku uyuşmazlığı,*

vi. *Sosyal ve siyasal alanda yeni kimlik arayışı,*

vii. *Yardımlara alıştırılmış/bağımlı kılınmış yoksullar ve her şeyi devletten bekleme anlayışı,*

viii. *Çalışmadan, kolay yollardan para kazanma arayışı ve beklentisi,*

ix. *Aşiretler, aileler ve köyler arasında yaşanan kıskançlıklar ve çatışmalar,*

x. *Varlık düşmanlığı ve hasetlik,*

C

BÖLGEDE EĞİTİM

Bölge insanında öğrenim düzeyi batı illeri ile kıyaslandığında oldukça düşük kalmaktadır. PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde Kürt kökenli kadınlar arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı %13,3 (erkeklerde %3,1) iken, bu oran PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde %17,4'e (erkeklerde %4,9) çıkmaktadır. Bu oranlar artan yaş ile birlikte yükselmektedir. Eylemlerin yaşandığı illerde 15-25 yaş grubunda okuma yazma bilmeyenlerin oranı %2,6 (erkeklerde %1,0) iken, bu oran 56 yaş ve üzerindeki grupta %77,6'ya (erkeklerde %23,3) çıkmaktadır.[63]

BİLGESAM ve Bahçeşehir Üniversitesi[64] tarafından Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde hemen hemen aynı illerde aynı tarihlerde gerçekleştirilen iki farklı çalışmada elde edilen verilerden hareketle 40 yaş ve üzerindeki insanlar arasında okuma yazma bilmeyen ve sadece okur-yazar olan kişilerin oranları aşağıda tablo olarak verilmiştir. Bulgular çalışmaların farklı olmasına da bağlı olarak bir noktada farklılık arz etmekle birlikte genel duruma dönük önemli ipuçları vermektedir. Tablo sonuçları etnik ayrım yapılmaksızın tüm bölgedeki durumu yansıtmaktadır. Bölgedeki Kürt nüfus arasında ve terörün yoğun yaşandığı illerde öğrenim durumuna ait veriler biraz daha olumsuzdur.

[63] BİLGESAM, 2009, a.g.e., (bulgular çalışma kapsamında ilave veri analizleri ile elde edilmiştir, ana rapor kapsamında bulunmamaktadır.)

[64] Bahçeşehir Üniversitesi, a.g.e., sf. 110.

Tablo-14: Doğu ve Güneydoğu Anadolu İllerinde Okuma-Yazma Bilmeyen ve Sadece Okur-Yazar Olanların Oranları (40 yaş üzeri)

	KADIN		ERKEK	
YAŞ	BİLGESAM (2009)	BAHÇEŞEHİR (2009)	BİLGESAM (2009)	BAHÇEŞEHİR (2009)
40-44	40,1	63,5	16,6	17,9
45-49	44,0	66,1	26,1	24,2
50-54	70,1	75,6	27,4	24,3
55-59	72,0	82,8	41,0	39,4
60-64		87,6		44,8
65-69		94,9		55,8

Bölgedeki Kürtler arasında eğitim düzeyi ile ilgili problemlerin diğer etnik gruplara göre daha fazla öne çıktığı görülmektedir. Yine son dönemde gerçekleştirilmiş bir başka çalışmanın[65] eğitim durumu ile ilgili bulgularına göz attığımızda; Kürtler arasında okuryazar olmayan veya diplomasız okur-yazar olan kişilerin toplam oranının %24,2 olduğunu görmekteyiz. Aynı oran BİLGESAM çalışmasında[66] %19,4 olarak bulgulanmıştır. Aynı bölgede yaşayan Türkler arasında bu oran %7,3 iken, Araplar arasında %13,9 ve Zazalar arasında %12,5'dir.

Bölgede son dönemde okullaşma oranı özellikle ilköğretim birinci kademe için artmış olmakla birlikte, ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretime geçtikçe okullaşma oranı düşmekte ve batı illeri ile asıl farklılaşma bu kademelerde ortaya çıkmaktadır. Okullaşma oranlarındaki bir diğer önemli nokta, kız ve erkek çocuklarının okullaşma oranları arasındaki farklılıktır. Bölge okullarında ilköğretim birinci sınıflarda kız öğrencilerin oranı %47 iken bu oran sekizinci sınıflarda %35'e gerilemektedir.[67]

[65] Bekir Ağırdır, ''Kürtler ve Kürt Sorunu'', KONDA Raporu, sf. 6, Kasım 2008, www.konda.com.tr, erişim Aralık 2010.

[66] BİLGESAM, 2009, a.g.e., (bulgular çalışma kapsamında ilave veri analizleri ile elde edilmiştir, ana rapor kapsamında bulunmamaktadır.)

[67] Bkz. Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri 2004-2005, Ankara, 2005.

Bölgedeki olumsuzluklara rağmen, ailelerin çocuklarını okutmak konusunda, özellikle son yıllarda artan bilinç düzeyi ve istekliliği, öğretmenlere karşı duyulan geleneksel güven duygusu ve saygı, yapılacak çalışma ve atılımların önünü açabilecek olumlu noktalar arasında sayılabilir.

BİLGESAM tarafından yapılan çalışmada bölgede öğretmene duyulan güvenin, 23 kişi ve kurum arasında %75 ile en yüksek ikinci düzeyde olduğu görülmüştür.[68] Ayrıca aynı çalışmada, bölgedeki sorunların kalıcı çözümüne dönük öneriler sorgulandığında, ''Eğitim yapısının güçlendirilmesi'' bölge insanınca %74 ortalama ile Kürtler arasında ise %68,8 ortalama ile en çok dile getirilen çözüm önerisi olarak öne çıkmıştır.[69] Mülakat sonuçları da bu bulgularla örtüşmektedir.

Bu bulgular bölge sorunlarının çözümünde eğitimin ekonomi ile birlikte ve onun da önünde en temel parametrelerden birisi olduğunu göstermiştir. Yukarıda sonuçlarından bir kısmı verilen araştırma bulguları, mevcut durum itibariyle öğrenim düzeyi ile ayrılıkçı temeldeki etnik bilinçlenme arasında doğrusal bir ilişkinin olmadığını, hatta bazı noktalarda niceliğe odaklanılması durumunda okullarda verilen eğitimin ayrılıkçı eğilimleri besleyebildiğini göstermiştir.[70] Bu noktada, eğitimde niteliğe odaklanılması ve sıklet merkezinin ergenlik çağına kadar olan okul dönemine verilmesi durumunda olumlu kimlik oluşumunun büyük oranda sağlanabileceği değerlendirilebilir.

C1. BÖLGEDE EĞİTİM PROBLEMLERİ

Okul ve derslik yapımına yönelik son yıllardaki büyük atılıma rağmen, okullaşma oranının yükselmesinin de etkisiyle, bölgede derslik sayılarının yetersizliği, sınıfların kalabalık olması, öğretmen ihtiyacı ve bu eksikliğin vekil öğretmenlerle giderilmeye çalışılması en fazla dile getirilen nicelik bazındaki problemlerdir. Atanan öğretmenlerin yeni mezun ve stajyer olması, görev sürelerinin iki üç yılı geçmemesi, insanların bir an önce bölgeden

[68] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 212-213.

[69] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 277.

[70] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 229, 286.

ayrılma çabasında olması, öğrenciler okula başladığında pek çoğunun henüz Türkçe bilmemesi ise en çok dile getirilen nitelik bazlı problemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Velilerin ekonomik durumunun zayıflığı, bazı çocukların okul saatleri dışında sokaklarda çalıştırılması, mevsimlik işçilik nedeniyle aileleriyle hareket eden ve çalıştırılan çocukların öğretim yılının tamamında okula devamının sağlanamaması eğitim öğretimi olumsuz etkileyen bölge problemleri olarak dile getirilmektedir.

Özellikle lise mezunu gençlerde fazla gözlenen ayrılıkçı fikir ve görüşler[71] sorgulandığında; işsiz olmaları, okulda ve dışarıda yapılan propagandaların da etkisiyle kendilerine ayrımcılık yapıldığına inanmaları, bir gruba veya ideolojiye ait olma yönünde hissedilen açlık, delikanlılığın verdiği heyecan ve muhaliflikle birleştiğinde en keskin grup olarak karşımıza gençler çıkmaktadır.

Liselerdeki düşük eğitim kalitesi ve bölgeden bazı öğretmenlerin okullarda bizzat örgüt propagandası yapması, öğrencilerin lise döneminde daha fazla politize olmalarına ve rahatça kullanılmalarına neden olmaktadır. PKK'nın şehir örgütlenmesi ve aynı çizgide olan partilerin gençlik kolları vasıtasıyla yürüttükleri faaliyetler, gençlerdeki olumsuz anlamdaki zihinsel değişimi artıran faktörler olarak ifade edilmektedir.

Eğitimde iyi ilişkiler, güven ve samimiyet temel gereklilikler olarak ifade edilmektedir. Yüksekovalı bir gazeteci (Kürt, üniversite mezunu, yaş:43, PKK sempatizanı) bu konuda şu öneride bulunmaktadır: ***''Hükümet okul, yol, köprü yapımından önce gönül köprüsünü kursun. Yaylalar serbest bırakılsın, insanlar dağdan insin, kardeşlik ortamı oluşsun, eğitimi, ticareti, üretimi biz hallederiz. Yeter ki gönül köprüsü kurulsun.''***

[71] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 229-286, çalışmada: Kürtler arasında PKK/Öcalan'a güven ortalaması %15,8 iken, bu oran lise mezunları arasında %17,0; Kürtlere bağımsızlık verilmesini isteyenlerin ortalaması %9,7 iken bu oran lise mezunları arasında %12,3, ROJ TV yayınlarını doğru ve faydalı bulanların oranı %40,6 iken lise mezunlarında bu oran %45,2 olarak bulgulanmıştır. Diğer bulgularda da benzer eğilim görülmektedir.)

Eğitimin kalitesi ve dile getirilen eğitim problemleri açısından Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi bir homojenlik göstermemektedir. Bölgede bu problemleri büyük oranda aşmış il ve ilçeler de bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında, söz konusu problemlerin, mülakat uygulamasının yapıldığı 19 il içerisinde; Bingöl, Bitlis, Batman, Muş, Mardin, Şırnak, Siirt, Hakkâri, Ağrı ve Van illerinde ve/veya ilçelerinde daha ağırlıklı olarak yaşandığı; Kahramanmaraş, Gaziantep, Elazığ ve Adıyaman illerinde çok daha az yaşandığını görülmektedir. Kentten kırsala gidildikçe eğitim problemleri büyümektedir.

Bölgeden batıya eğitim için giden gençlerin, gerek batıda gördükleri ayrımcılık, gerekse eğitim/öğretim kurumlarındaki gruplaşmalar ve örgüt propagandaları nedeniyle olumsuz etkilendikleri görülmektedir.

Eğitimde Fiziki Koşullar, Okullaşma Durumu ve Eğitim Kalitesi

Son yıllarda bölgeye yapılan altyapı ve eğitim yatırımları konusunda hemen her ilde çok olumlu görüşler dile getirilmiştir. Yapılan anket çalışmasında[72] ''Bölgedeki altyapı ve yatırım hizmetlerinden memnuniyetin'' oldukça yüksek olması (%72,5) mülakat bulgularıyla örtüşmektedir. Bölgedeki altyapı ve nicelik bazlı pek çok çaba ve iyileştirmeye rağmen, kalite ve eğitim standartları anlamında bölgenin halen geride olduğu ve alınması gereken pek çok tedbirin bulunduğu görülmektedir. Bölgede son yıllarda artan okul ve derslik sayısına rağmen, fiziki imkânların yetersizliği gündemdeki önceliğini korumaktadır. Bazı il ve ilçelerde sınıf mevcutlarının 60-70 kişiyi bulabildiği ve bu rakamın ilköğretim düzeyinde eğitim kalitesini çok fazla düşürdüğü ifade edilmektedir. Pek çok probleme de sebep olan vekil öğretmenlerle kapatılmaya çalışılsa da, öğretmen eksiği bölgede eğitim kalitesini olumsuz etkileyen bir diğer parametre olarak karşımıza çıkmaktadır. Hızlı nüfus artışı ve okullaşma oranının giderek yükselmesi, bu problemlerin daha uzun yıllar yaşanacağını göstermektedir.

[72] BİLGESAM, a.g.e., sf. 262-263.

Bingöl'de yaşayan, üniversite mezunu, özel sektörde yönetici olan bir Zaza'nın (yaş:46), eğitim ile ilgili tespitleri dikkate değer bulunabilir: ***''Devletin son zamanlarda eğitim ve araç gereç konusunda çok büyük katkısı oldu. İzmir'de bir ilköğretim okulunu gezdim buradaki her okul gördüğüm okuldan daha iyidir. Bütün okul binaları ve donanımları çok kaliteli oldu. Ama eğitim konusunda geride. Bunun Milli Eğitim ayağı var. Öğretmenler kendi mesailerini öğrenciye harcamıyorlar, rehberlik hizmeti vermiyor. Aileler de kendi çocuğunu yeterince takip etmiyor.''***

Okula gönderilen her bir çocuk için, ''Şartlı Nakit Transferi'' adı altında ailelere para yardımı yapılmasının bölgedeki okullaşma oranını yükselttiği ve teşvik edici bir rol oynadığı görülmektedir. Ancak, dağıtılan paraların ailelerce eğitim amacı dışında kullanıldığı, eğitimin öneminin bilincinde olmayan ailelerin çocuklarının gelişimi noktasında ilgisiz oldukları da bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pek çok il ve ilçede derslik başına düşen öğrenci sayısının çokluğu ile ilgili problemler yaşanırken, bazı yerleşim yerlerinde ise yığılmanın kayıt sistemi ve velilerin kaliteli okullara bir şekilde yönelmesi neticesinde oluştuğu gözlenmektedir.

Okullaşma oranındaki asıl problemin ilköğretim sonrasında yaşandığı, özellikle kız çocuklarının çok büyük kısmının zorunlu temel eğitimden sonra liseye gönderilmediği ifade edilmektedir. Bu durumda, diğer sosyal etkenler de rol oynamakla birlikte, esas itibariyle kız-erkek karma eğitime dini gerekçelerle karşı çıkılmasının önemli derecede etkili olduğu anlaşılmaktadır. Kız ve kız meslek liseleri açıldığı takdirde kız çocukları için de okullaşma oranının yükseleceği ve geleceğin annelerinin eğitilmesiyle de birçok sosyokültürel ve sosyoekonomik sorunun aşılmasında uygun bir zeminin oluşmasına önemli derecede katkı sağlanabileceği ifade edilmektedir.

Bölgedeki altyapı ve nicelik bazlı pek çok çaba ve iyileştirmeye rağmen, kalite ve eğitim standartları anlamında bölgenin halen geride olduğu ve alınması gereken pek çok tedbirin olduğu görülmektedir.

Merkezi sistemle yapılan sınavlarda bölge illerinin genelde en alt grupta yer alması, okullardaki eğitimin yetersizliğini ve bu noktada bölgenin olumsuz

şartlarının eğitime olumsuz yansımalarını göstermektedir. Ayrıca mevcut durum itibariyle, bölgedeki okullaşmanın ve artan öğrenim düzeyinin Türkiye Cumhuriyeti devletine ve değerlerine aidiyet anlamında çocuklara bir şey kazandırmadığı, pek çok durumda yükselen öğrenim düzeyinin ayrımcılık algısını artırdığı görülmektedir.[73]

Bölgenin halen bir sürgün yeri olarak görülmesi, eğitimin kalitesini olumsuz etkileyen faktörlerden birisidir. Yeni atanan öğretmenlerin tecrübesizliği nedeniyle bölge için ''acemi talim yeri'' benzetmesi çoklukla yapılmaktadır. batıdan gelen öğretmenlerin bölgedeki görev süresi ortalamasının iki yılın altında olduğu bizzat eğitimciler tarafında ifade edilmektedir. Yeni gelen öğretmenlerin asaletlerinin tasdikini müteakip eş vb. nedenlerle bölgeden ayrılmanın yollarını aramaları görev süresini kısaltan faktörlerden birisi durumundadır.

Öğrenim sırasındaki politizasyon ve okul sonrası yaşanan işsizlik, lise mezunlarında etnik temelli ayrılıkçı değişimin daha fazla gözlenmesine neden olmaktadır. Değişik eğitim düzeylerinde farklı oranlarda etnik temelli ayrılıkçı değişimin gözlenmesi, eğitim seviyesi yükseldikçe sorunun büyük ölçüde çözülebileceği yönünde genel kabul gören anlayışın irdelenmesi ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Mevcut resim, sadece gençlerin okula gönderilmesi ve okuldan mezun olmalarıyla sorunun çözülmesi arasında bir ilişki kurulmasının doğru olmadığını göstermektedir. Özellikle lise düzeyinde ayrılıkçı etnik bilinç anlamındaki zihinsel değişimin daha da artması bu tespitimizi doğrulamaktadır. Sadece okullaşmayla sorunun çözümüne katkı sağlanamayacağı, değişimi doğru bir çizgiye çekecek eğitim kalitesi ile olumlu anlamda mesafe alınabileceği değerlendirilmektedir. Aksi takdirde mevcut haliyle okul sistemi büyük ölçüde olumsuz anlamda zihinsel değişime hizmet etmeye devam edecektir.

Bölgedeki düz ve Anadolu Liseleri ağırlıklı, batı illeri ile de benzeşen yapı, olumsuzluk doğuran şartlar ve dezavantajlar da değerlendirildiğinde batı illeri ile rekabet edilebilirliği ortadan kaldırmaktadır. Bu sebeple, bölge illerinde lise düzeyindeki eğitim/öğretimde yeni bir yapılanmaya geçilmesi gerekliliği

[73] BİLGESAM, a.g.e., sf. 164.

ortaya çıkmaktadır. Bölgenin tarım ve hayvancılık alanlarındaki potansiyelini ortaya çıkaracak ve bu yöndeki ekonomik gelişmeyi destekleyecek meslek liselerinin planlanması ve hayata geçirilmesi, hem ara işgücü ihtiyacını sağlayacak hem de istihdama doğrudan katkı sağlayacaktır.

Eğitimde kalitenin batı illeri seviyesine çıkarılması bugünkü şartlarda kolay olmamakla birlikte imkânsız değildir. En azından aradaki mesafenin azaltılabilmesi için STK'ların uyguladıkları modellere benzer modellerin devreye sokulması veya bu konuda başarılı olan STK'lardan istifade edilmesi ve desteklenmesi yoluyla kalitenin yükseltilmesine çalışılması farklı bir seçenek olarak ifade edilmektedir.

Bölgede, öğretmen açığının bulunduğu yerlerde, vekil ve sözleşmeli öğretmenlerle soruna çözüm arandığı görülmektedir. Ancak, bu durum sorunu daha da büyütmekte ve eğitim kalitesini düşürmektedir. ***''Ağrı'da fen lisesi var ama atamayla gelen sadece bir-iki öğretmen var. Diğerleri dışarıdan toplanan öğretmenler. (Ağrı, Tüccar, üniversite mezunu, yaş:40, Kürt milliyetçisi)''*** tespiti ve benzer pek çok örnek vekil öğretmen uygulamasının boyutlarını ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tespitler, vekil öğretmenlerle ilgili nicelik ve nitelik problemlerinden daha fazla bu kişilerin yıkıcı faaliyetlerine örneklik teşkil etmektedir: ***''Bizim bölgede 4 yıllık üniversiteyi bitirmiş gençler var. Bunları rastgele vekil öğretmenliğe atıyor. Mesela benim üniversitede okuyan ve sınıfta zehir gibi Kürtçülük ve PKK propagandası yapan akrabam var. Böylelerini bile devlet öğretmen olarak atayabiliyor. Bu insanları seçerek atamak lazımdır. Daha çok dindar insan seçilmeli. Dindar olmayanların tamamı onların cenahındadır. (Adıyaman, Cizre'den yeni göç, emekli din görevlisi, lise mezunu, yaş:42, Kürt)''***

Bölgede, kız çocuklarının okullaşma oranlarının erkek çocuklarına göre düşük olduğu, bu problemin bugün azalmış olmakla birlikte halen devam ettiği ifade edilmektedir. Bu problemin sosyo-kültürel sebepleri mutlaka çalışılmalıdır. Bu konudaki bir tespiti aktarabiliriz: ***''Burada bir zamanlar kim kızını okula gönderirse kâfir olur düşüncesi hâkimdi, hala böyle düşünenler vardır. (Bingöl, kanaat önderi, medrese mezunu, yaş:74, Zaza)''***

Eğitimde Dil Problemi

Bölgede özellikle kırsalda, çocukların Türkçe'yi okula başladıktan sonra öğrenmeleri, bu sürecin ilköğretimde bazı çocuklar için 2-3 yılı alması, ana dili Türkçe olan çocuklara göre bu çocukların müfredattan geri kalmalarına neden olmaktadır. Bunun için okul öncesi eğitim ve bu eğitimin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bölgede okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması yönünde çaba gösterilmekle birlikte, bu eğitimin çocuklara Kürtçeyi unutturmak amacıyla yapıldığı ve bu uygulamanın asimilasyonun bir parçası olduğu yönünde yapılan örgüt propagandaları nedeniyle okul öncesi eğitime olan talebin düştüğü ifade edilmektedir. Örgütün olumsuz propagandaları etkisiz hale getirilmediği sürece iyi niyetli faaliyetlerden yeterli derecede sonuç alınamayacağı anlaşılmaktadır.

Öğretmen Davranışı ve Adanmışlığının Eğitim Kalitesine Etkisi

Bölgede görev yapan öğretmenlerin tecrübesizliği ve bilgi eksikliği gibi eğitimi olumsuz etkileyen faktörlerden çok daha önemli olan; öğretmenlerin idealist, özverili ve mesleklerine kendilerini adamış olmamalarıdır. Bu mülakatlarda en fazla dile getirilen konular arasında yer almaktadır.

Diğer kamu görevlileriyle kıyaslandığında, öğretmenlerin halkla daha iç içe olması, halka tepeden bakmaması, daha yakın görünmesi ve bölge insanına nazaran daha bilgili ve eğitimli olması, genç ve tecrübesiz olanlar da dâhil öğretmen camiasının ve dolayısıyla Milli Eğitimin bölgedeki avantajları olarak görülmesine rağmen bu avantajın fazla kullanılamadığı görülmektedir.

Öğretmenler, ister bölge içinden, isterse bölge dışından olsun, imamlarda olduğu gibi, klasik memur zihniyetinde olmakla suçlanmaktadır. Bu insanların gönüllülüğü ve mesleklerine adanmış olmaları gerekliliği eğitimde başarı için temel şart olarak ortaya konmaktadır. Hiç şüphesiz bunu sağlayacak ve denetleyecek mekanizmaların oluşturulması da önem taşımaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarındaki öğretmenlerde adanmışlık ve özverinin daha yüksek olduğu, bu insanların maddi imkânsızlıklara rağmen daha başarılı oldukları ifade edilmektedir.

Dile Getirilen Diğer Eğitim Problemleri

Özellikle 8 yıllık kesintisiz eğitim sisteminden sonra köylerdeki eğitimin iyice bozulduğu; beş sınıfı aynı derslikte okutmaya çalışan öğretmenin lojman olmadığı için dışarıdan taşımalı geldiği, kırsalda halen yaşanan ve eğitimin niteliğini olumsuz etkileyen zorluklar olarak ifade edilmektedir.

Bölgede Yatılı Bölge İlköğretim Okulları (YİBO) için, eğitim kalitesi noktasında eleştiriler getirilmekle birlikte, aşağıdaki tespitler bu eğitim sürecinin sosyal yönüne vurgu yapması açısından oldukça önemlidir: ***''Devlet köy enstitülerinden örnek alarak YİBO'ları kurdu. Buradaki eğitim seviyesi bellidir; çocuk 8 sene burada yemiş içmiş yatmıştır, ama köyüne gidip 3 tane koyunu güdemez. YİBO'larda 8 sene okuyan ancak ileri seviyede okumaya devam edemeyen, sosyal statüleri değişmiş bu gençler babasının işlerine de yardım edemedi ve büyük şehirlerin varoşlarını oluşturmaya başladı. Bunlar hiçbir yere giremedi. Elektriği gördü, sıcak yemeği buldu evine dönünce aynı şartları bulamayınca büyük şehirlere kaçtı. Ben YİBO'ları mahzurlu buluyorum ve yanlış eğitimin insanı ne hallere getireceğini söylemek istiyorum. Bilgi ve donanımı yetersiz yetiştiriliyor demek istediğim. Ama şimdi biraz daha iyileşme var. (Van, emekli öğretmen, yaş:60, Kürt)''*** YİBO'larda öğretmen ve idarecilerin aynı okulda uzun süredir görev yapan bölge insanlarından oluşması, kaliteyi olumsuz yönde etkileyen önemli unsurlardan birisi olarak görülmektedir.

Bölgede de uygulanan taşımalı eğitim, hiç şüphesiz olumlu ve olumsuz tarafları masaya yatırılarak geçilmiş bir uygulamadır. Bazı ücra köy ve mezralar için bu sistemin öğrenciler bazında yol açabileceği probleme dönük aşağıdaki örnek mutlaka incelenmelidir: ***''Dağ köyü olduğu zaman bu köylerde iki üç tane ev var. Diğer köyler ona çok uzak. Böyle olduğu zaman saat 4'de kalkıyor çocuk. Sonra servisle köyleri dolaşıyor ve sabah sekizde okula geliyor. Bu çocuk çıkının içine ekmek ve çökelek her gün aynı şeyi***

koyuyor. Çocuk onu yiyecek ki o günü geçirsin. Zaten ailelerin maddi imkânsızlıkları var. Taşımalı değil yerinde eğitim olması daha doğru olur. (Tunceli, öğretmen, kadın, yaş:25, Kürt-Alevi)''

Göç ile oluşan mahallelerin görüldüğü Mersin gibi şehirlerde, eğitime dönük farklı sorunlar da gündeme getirilmektedir: ***''Burada Mersin içerisinde bile, öğretmenlerin çoğu Kürtlerin oturduğu semtlerdeki okullarda öğretmenlik yapmak istemiyor. Oraya verildikleri takdirde çok zorlanıyorlar ve birkaç ay sonra adamını bularak bu taraftaki okullara geçmeye çalışıyor. Çocukların Türkçe bilmemesi, okullarda öğretmene saygı olmaması, öğrencilerin PKK propagandasıyla yönlendiriliyor olması bu okullardaki en önemli problemler.***'' Bu tespitler, göç ile oluşan yerleşim birimlerinde problemin tamamen farklılaştığını göstermektedir.

Mersin'de Arap kökenli bir dernek başkanı, bazı ilköğretim okullarında dahi uyuşturucu ticaretinin yapıldığını, kamu görevlilerinin ve öğretmenlerin sorunu sahiplenmektense görmemezlikten gelmeyi tercih ettiklerini, bu okullarda pek çok öğretmenin güvenlik endişesi duyduğunu, bu yönüyle ilin Güneydoğudaki illerin tamamından, özgürlüklerle birlikte anarşinin yaşanması noktasında da farklılaştığını vurgulamaktadır.

Bölgede yeni açılan üniversiteler henüz her yönüyle emekleme aşamasında olmakla birlikte, bu üniversitelerin bölge gençlerinin bölgeden çıkışını ve batıya açılmasını engellemesi konusunda bazı endişeler dile getirilmektedir. Bingöl'den bir sanayicinin (Lise mezunu, Kürt-Alevi) bu konudaki tespitleri şunlar: ''***Bingöl üniversitesine ben çok karşıyım çünkü bu üniversiteye bizim çocuklar gidecek ve benim kalkınmam ve gelişmem gecikecek. Benim okuduğum dönemde köyümde ortaokul yoktu ama o dönemin çocukları öğretmen, müfettiş, hekim oldular. Daha sonra 1974 yılından sonra ortaokul açıldı ama ortaokuldan ancak yüzde ikisi okuyabildi. Çünkü okula öğretmen getiremediler, öğrenciyi iyi yetiştiremediler. Bunun gibi Bingöl üniversitesinin çocuklara vereceği zarar çok büyük olacaktır. Benim çocuğumun sanayici olması için batıya gitmesi lazım. Burada doğar, büyür, yetişip burada üniversiteye giderse buraya bir faydası olamaz. Dolayısıyla da eğiticilerin dışarıdan gelmesi de çok önemlidir.''***

C2. BÖLGE İNSANI OLAN EĞİTİMCİLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Gerek tam bir rotasyon politikasının olmaması, gerekse diğer nedenlerle bölgedeki eğitimci ve idareci kadrosunun önemli bir kesiminin bölge insanı olması, Kürtçe bilmeleri gibi bazı avantajları yanında, sebep olduğu olumsuzluklarla da gündeme gelmektedir. Mülakat yapılanlar tarafından ifade edilen tahminler dikkate alınırsa, bölgedeki öğretmenlerin yaklaşık yarısının, idareci kadrosunun ise tamamına yakınının bölge insanı olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin ve idarecilerin kendi bölgelerinde eğitim yapmasına dönük önemli tespitler müteakip paragraflarda özetlenmiştir.

Kendi yöresinde öğretmenlik veya idarecilik yapacak birisi için; geçmişteki ilişkiler, öğretmenin veya ailesinin sosyal yapı içindeki yeri ve hiyerarşisi, yörede daha önce yaşanan problemler ve düşmanlıklar, etkin görevi engelleyici faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. ***''Ahbap çavuş ilişkisi bu durumda gelişiyor. Beraber büyüdüğünüz biri öğretmen ve idareci olmuşsa burada ona karşı saygınlık azalıyor, dışarıdan biri geldiğinde saygı daha fazla tabii ki. (Adıyaman, eski BBP il başkanı, üniversite mezunu, yaş:39, Kürt)''*** sözleri bu konudaki örnek tespitlerden birisidir.

Bölge öğretmenlerinden bazılarının, öğrencilere ayrılıkçı fikir ve görüşler aşıladığı ve bizzat örgüte ve dağa eleman yetiştirdiği de ifade edilmektedir. Bazı il ve ilçelerde terörün ve ayrılıkçı eğilimlerin temel kaynağını, eğitimcilerin yerel olmasına bağlayanlar da bulunmaktadır. Problemi maneviyat eksikliğine bağlayan bir kanaat önderinin (Şırnak, medrese mezunu, yaş:60, Kürt) sözlerini burada aktarabiliriz: ***''Öğretmen adeta Molotof kokteyli nasıl yapılır onu öğretiyor. Gübreyi koy kaynat bomba olur diyor. Din öğretimi ve maneviyat olmayınca da insan okudukça bozuluyor.''***

Okullarda uzun süre görev yapan bölge insanı eğitimcilerin, eğitim ciddiyetinin kalmadığı, bu insanların okul ve öğrencilerden daha çok kendi özel işleri ile uğraştıkları, mevcut pozisyonlarını toplum üzerinde bir tahakküm aracı olarak kullanmaya başladıkları, çocuklara eğitim verme kaygısında olmadıkları, okuldaki genel düzen ve insicamı da bozdukları, eğitim kalitesini düşüren önemli problemler olarak ifade edilmektedir.

''Adam hem devlete hem de memleketine kapağı atmış ve başka işlerle ilgileniyor. Mesela bir okul müdürü var, adresi belli olsun diye müdürlük yapıyor. Siyasi hesaplaşmalar var. Buradaki bir önceki milli eğitim müdürü başarısızlığı sorgulamak istedi ama adamı perişan ettiler. Kimse arkasında durmadı. Bunlar sorgulanmalı aslında. Milli eğitimin içerisinde de hep aynı adamlar hep aynı işi yıllardır yapıyor (Gaziantep, öğretmen, yaş:35, Türk)'', sözleri konunun kısa bir özeti niteliğinde.

''***Eğitimci bölge insanı olması durumunda öğrencinin velisini tanıyabiliyor. O yönden iyidir. Ama o öğrenci öğretmene değer vermiyor. Bana bir şey yapamaz. Beni geçirir diye düşünüyor. Bizim zamanımızda dışarıdan gelen tüm öğretmenlere çok saygılıydık. Dersler çok ciddi geçerdi. Bingöllü öğretmenlerimizde ders olmaz sevgi saygı olmazdı. Rotasyon bana göre çok iyi olur. Bizde 25 yıl aynı okulda öğretmen olanlar var. (Bingöl, özel sektör yönetici, üniversite mezunu, yaş:46, Zaza)'',*** sözleri bu konudaki diğer görüş ve tespitleri desteklemektedir.

Batıdaki tecrübeli, gönüllü ve fedakâr insanların bölgeye atanması gerektiği yönünde görüş bildiren insanlar, öğretmenlerin bölge insanı olmasının, politize olma ve olaylardan etkilenme ihtimalini artırdığını vurgulamaktadır. ***''Bölgeden olan öğretmen buranın sorunlarını bilip ona göre çalışıyorsa faydalıdır. Ama tam tersine direk dağa eleman yetiştiren öğretmenler de var. Benim böyle tanıdığım insanlar var. (Şanlıurfa, tabip, yaş:37, Kürt)'',*** sözleri bölge insanı tüm eğitimcilerin aynı kategoriye konmasının sakıncalarına da vurgu yapmaktadır.

Eğitimcilerin bölge insanı olmasını destekleyen ve bunun faydalarını dile getirenler az da olsa bulunmaktadır. Bölgeden olan eğitimcilerin, insanların dilini ve kültürünü bilmesi, ailelerle daha kolay iletişim kurabilmesi, bu görüşü destekleyen temel gerekçeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle, düz liselerde öğrencilerin kontrol ve disiplininde bölge insanı idarecilerin daha etkin olduğu vurgulanmaktadır.

Bölgede yabancı öğretmenlere dönük tercihin, öğretmenlere özel bir ilgiden daha çok, bölge insanının yabancılara karşı gösterdiği geleneksel sevgi ve saygıya dayandığı, toplumun bu tavrı polise ve askere de gösterdiği ifade edilmektedir. ***''Burada halk yabancıyı sever. Yabancı eğer yöre halkını***

acıtmazsa o kişiye halk sahip çıkar. Bu bizim genlerimizde var. (Mardin, esnaf, lise mezunu, yaş:48, Arap asıllı)'' sözleri bu konudaki genel eğilimi ifade etmektedir.

Yerel/bölgeden öğretmen ve idarecilerle ilgili yukarıdaki tespitlerden hareketle, bu insanları üç sınıfta toplamak veya gruplamak mümkündür:

i. *Doğrudan PKK terör örgütüne eleman veya sempatizan yetiştirenler.*

ii. *Bölgede uzun süre kalan ve aşiretçilik, başka işlerle meşgul olma vb. nedenlerle öğrenime katkısı fazla olmayan veya daha çok olumsuz olanlar.*

iii. *Bölgeden olma, dil ve kültürü bilme gibi özelliklerini, birikimleri ile birlikte sisteme ve öğrencilere olumlu şekilde aktarabilenler.*

Mülakatlarda dile getirilen görüş ve tespitler, bölgeden olan öğretmenlerin genelde ikinci kategoride olduğunu göstermektedir. Yukarıda yapılan sınıflamada, birinci kategoridekilerin doğru bir değerlendirme sistemi ile tespiti, uyarılması ve gerektiğinde hukuki yöntemlerle sistemden çıkarılması, ikinci kategoridekilerin rotasyona tabi tutulması ve takibi, üçüncü kategoridekilerin ise ödüllendirilmesi, yönlendirilmesi ve belirli sürelerde rotasyona tabi tutulmasının bölgedeki eğitim kalitesini artırabileceği anlaşılmaktadır.

Bölge insanının kendi aralarında yaşadığı problemler ve çekişmeler, dışarıdan gelen herkesin kucaklanması ve onların misafir olarak kabul edilmesi, eğitime ve eğitimli insanlara olan saygı ile birleştiğinde, bölgeye atanan öğretmenler, genç ve tecrübesiz dahi olsa, bölgenin kendi öğretmenlerine tercih edilmesine neden olmaktadır. Yukarıdaki tespitler bu durumu desteklemektedir.

Genel anlamda, bölgede öğretmene olan güvenin çok yüksek olduğu daha önce de ifade edilmişti. Bölge halkı, öğretmenlere duyulan bu güveni, medrese öğreniminden gelen bir edep olarak da açıklamaktadır. Ayrıca, bu noktadan bakıldığında, bölgede öğretmenlere duyulan güvenin, öğretmenlerin önemli bir kesiminin bölge insanı olmasıyla ilgili olmadığı ve böyle bir ilişkinin kurulamayacağı görülmüştür.

Aktarılan görüşlerden hareketle, bölge insanı olan eğitimcilerin kendi bölgelerinde görev yapmalarına imkân verilerek dil avantajından yararlanılmasının, ancak yukarıda belirtilen sakıncaların ortadan kaldırılabilmesi için bu insanlara bizzat kendi il ve ilçelerinde görev verilmemesinin ve bu uygulamanın genel bir rotasyonla birlikte yapılmasının, birçok temel sorunun çözülmesine yardımcı olacağı ifade edilmektedir.

C3. BÖLGEDEKİ EĞİTİM İÇİN GETİRİLEN ÖNERİLER

Bölgede eğitim kalitesinin artırılması amacına dönük olarak mülakatlarda dile getirilen öneriler şu şekilde özetlenebilir:

i. *Tecrübeli öğretmenler bölgeye atanmalı, bu kapsamda rotasyon sistemi yeniden düzenlenmeli.*

ii. *Öğretmenlerin istekli gelmesi, uzun süre kalması ve motive edilmesi için maaş artırma, lojman tahsisi vb. teşvik edici faktörler uygulanmalı.*

iii. *Öğretmenler ve idareciler için, öğrenci performansına endeksli bir personel değerlendirme sistemi kurularak başarılı personelin teşviki, başarısız ve art niyetli personelin sistemden çıkarılması sağlanmalıdır.*

iv. *Fakir aileler eğitim amaçlı olarak desteklenmeli.*

v. *Başarılı çocuklar desteklenmeli ve burs verilmeli.*

vi. *Çocuk yoksulluğu ve bunun en önemli sonuçlarından olan beslenme problemini aşmak amacıyla en azından ilköğretim okullarında çocuklara beslenme desteği verilmelidir.*

vii. *Kız çocuklarının okullaşma oranının yükseltilmesi yönündeki mevcut tedbirler artırılmalı.*

viii. *Şartlı nakit desteği uygulaması, çok çocukluluğu teşvik etmeyecek şekilde yeniden düzenlenmeli, yapılan desteğin çocuklara yönelik kullanılması için kontrole dönük tedbirler getirilmeli.*

ix. *Bölgedeki öğretmenlerin örgüt kontrolünde sendikalaşması ve sendikaların örgüt propagandalarından etkilenmesi kontrol edilmeli.*

x. *Bölgede stajyer öğretmen uygulaması sonlandırılmalı, okulların öğretmen destekleme oranları yükseltilmeli.*

xi. *Öğretmenler bölgeye gelmeden önce, uyum ve oryantasyonu kolaylaştıracak şekilde bir eğitim programına tabi tutulmalı.*

xii. *Bölgede özel okul sektörü batıya göre daha fazla desteklenmeli.*

xiii. *Bölgede dershane hizmetleri desteklenerek, dershane ücretleri daha makul bir düzeye çekilmeli.*

xiv. *Bölgedeki eğitim politika ve projeleri, ekonomik kalkınma ve sosyal destek projeleriyle birlikte ve eşgüdümlü olarak yürütülmeli.*

xv. *Bölgedeki eğitim sistemi çok ciddi bir süreçle denetlenmeli.*

xvi. *Bölgede eğitim alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları desteklenmeli.*

xvii. *YİBO sistemi analiz edilmeli ve gerekiyorsa yeni baştan düzenlenmeli.*

xviii. *Bölgede yeni açılan üniversitelere batıdan katılacak öğrenci oranının artırılması için tedbirler alınmalı ve aynı zamanda bölge gençlerinin daha çok batı üniversitelerinde öğrenim görmesi teşvik edilmeli ve desteklenmeli.*

xix. *Batı ve doğu illeri arasında, öğrenci-öğretmen ve öğretim üyesi mobilitesini sağlayacak projeler ve uygulamalar geliştirilmeli.*

xx. *Öğrencilerin batı bölgelerini tanımaları için son dönemde geliştirilen sosyal projeler artırılmalı ve desteklenmeli.*

xxi. *Öğretmenlerin ailelerle görüşmesini ve kaynaşmasını sağlayacak uygulamalar ve projeler geliştirilmeli ve desteklenmeli.*

xxii. *Üniversiteler arasında öğretim üyesi değişimini geçici sürelerle mümkün kılan yasal düzenlemenin batı ve doğu üniversiteleri arasında etkin uygulanmasına dönük teşvik ve destekler artırılmalı. Benzer bir yasal düzenleme ve uygulama, teşviklerle birlikte orta öğretim kurumları arasında da mümkün kılınmalı.*

xxiii. *Batıdaki üniversiteler tarafından gerçekleştirilen sempozyum ve kongreler doğudaki üniversitelerle ortak bir şekilde doğu illerinde gerçekleştirilebilmeli ve bu tarz projeler ilave kaynaklarla desteklenmeli.*

xxiv. *Bölgedeki okullarda psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetini sağlayacak uzman öğretmenlerin kadrosu artırılmalı ve bu kadrolara personel ataması yapılmalı.*

xxv. *Bölgede yeni açılan üniversitelere yönelik yurt imkânları yeterli hale getirilmelidir.*

xxvi. *Terör ve toplumsal olaylara karışan öğrencileri kazanmak amacıyla üniversiteler bünyesinde sosyolog ve psikologlardan oluşan "önleme büroları" kurulmalı.*

xxvii. *Okul kitaplarında, Türkiye'de yaşayan diğer etnik kökenlerden insanları dil ve kültürleri ile birlikte tanımlayacak, ortak kültür ve tarihe vurgu yapacak şekilde düzenlemeler yapılmalı.*

D

BÖLGEDE EKONOMİK DURUM

Bölge ekonomisi son 25 yıldır devam eden terör eylemlerinin de etkisiyle, üretim anlamında darbeler yemiş ve geriye gitmiştir. Tarım ve hayvancılık, terör nedeniyle yayla ve meraların yasaklanması ve yaşanan göçler nedeniyle pek çok il ve ilçede bitme noktasına gelmiştir. Güvenlik problemleri ve bölgeye özel olumsuzlukların da etkisiyle sanayi ve ticaret yatırımları hiçbir zaman istenilen düzeylere gelememiş, teşviklere rağmen bölgeye batılı sermaye çekilemediği gibi, bölgedeki sermaye de batıya yönelmiştir. Tüm bu olumsuz gelişmeler, bölgenin ekonomik geri kalmışlığı temelinde örgüt propagandalarına ve konunun istismarına neden olmuştur.

PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde kendisini işsiz olarak tanımlayanların oranı erkeklerde 19,2'dir. İşsizlik oranı yükselen öğrenim düzeyi ile birlikte düşmektedir.[74] 2009 yılında işsizlik oranı Türkiye ortalamasında %14 iken bu oran erkeklerde %13,9 ve kırsalda %8,9'dur.[75]

GAP'taki ve altyapı projelerindeki gecikme, bölgedeki tarım alanlarından beklenen üretimin ve umutların ertelenmesini gerektirmiştir. Proje kapsamında, sulama imkânından faydalanılan bölgelerde ise, çiftçilerin eğitilmemesi ana sebebine dayalı olarak, yapılan yanlış sulamalar tarım alanlarının, ciddi oranda tuzlanma ve çoraklaşmasına neden olmuştur. Bu problemin, tarım alanlarının işlenemez derecede kaybına neden olabileceği dile getirilmektedir.

[74] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 26-27.

[75] TUİK, ''İstatistiklerle Türkiye'', sf. 38, 2010.

Kaçak elektrik kullanımının yaygın olduğu, resmi kayıtlara da yansıyan bu problemin bazı yerleşim birimlerinde %80'lerin üzerine çıktığı görülmektedir. Bölgenin fakirliği de dikkate alındığında, mazur görülebilir bir gerekçe var gibi düşünülse de, kaçakçılığa fakirler kadar varlıklı insanların da karıştığı görülmektedir. Sadece bir ilde elektrik kaçakçılığı nedeniyle işlem yapılan kişi sayısının binlerle ifade edilmesi hadisenin boyutları kadar, mücadelenin zorluğunu da ortaya koymaktadır. Özellikle küçük yerleşim birimlerinde, kaçakçılığa karşı alınan önlem, tespit ve adli süreçlerde feodal yapının etkin temsilcilerinden görülen direnç, tehdit ve fiili müdahaleler mücadeleyi daha da zorlaştırmaktadır.

Yeraltı su kaynaklarının kullanıldığı tarım alanlarında, sulamada kullanılan kaçak elektrik oranının %100'lere yaklaştığı ifade edilmektedir. Bu kaçakçılığa bizzat bulaşanlar, ''ürün bedelinin tamamını ayırsak bile elektrik parasını ödeyemeyiz'' söylemiyle kendilerini savunmaktadır. Eğer bu söylem gerçeği yansıtıyorsa, süreçte ve yöntemlerde başka bir problemin varlığını da aramamız gerekmektedir.

Bölgedeki ekonomik sıkıntılar ve ahlaki yozlaşma, hemen hemen her alanda hırsızlık, usulsüzlük ve kaçakçılık olaylarının batıdan çok daha yüksek oranlarda ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Birkaç yıl önce Hakkâri'de binin üzerinde engelli çocuğun tedavi gördü gösterilerek aylarca devletin dolandırıldığı, adli yargıya intikal eden ve örnek olarak verilebilecek usulsüzlüklerden sadece birisidir.

Tarım ve hayvancılıkta, güvenlik gerekçesine dayalı olarak yaşanan olumsuz gelişmeler, halkın kolay kazanca ve tembelliğe alıştırılmasının da etkisiyle, kaçakçılığı özellikle sınır bölgelerinde ailelerin ana geçim kaynağı haline getirmiş bulunmaktadır. Bu bölgelerde, kaçakçılığın da öne çıkmasıyla, ekilebilir tarım alanlarının atıl kaldığı ve hayvancılığın yapılabilir olmakla birlikte büyük ölçüde terk edilmekte olduğu görülmektedir. Kaçakçılığın sınır ötesinde terör örgütünün kontrolünde olması ve her türlü kaçakçılığın bir şekilde PKK'ya mali destek sağlaması olaydaki bir diğer önemli nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bölgede, özellikle PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde, üretim araçlarının ve hane/fert başına düşen gelirin oldukça düşük olduğu

görülmektedir. Bölgedeki olumsuz yaşam koşulları, terör, aileler/aşiretler arası kavgalar, düşmanlıklar ve kan davaları nedeniyle göçmek zorunda kalan insanların mağduriyetleri, bölge insanının siyasallaşmasını ve radikalleşmesini de kolaylaştırmaktadır.

Bölge genelinde düşük gelire sahip olunmasına rağmen tevekkül anlayışının etkili olduğu, fakat medyanın etkisiyle dünyayı tanıyan yeni neslin daha fazla talepkâr hale geldiği, bu durumun bölgenin ekonomik olarak tatmin edilmesini her geçen gün daha zor hale getirdiği söylenebilir. Bu sebeple, sadece ekonomik tedbirlerle bölgenin kazanılamayacağı, ekonomik tedbirler yanında eğitim ve diğer sosyo-kültürel tedbirlerin bir bütün olarak devreye sokulmasının bölgenin rehabilitasyonunda önemli bir rol oynayabileceği değerlendirilmektedir.

Çiftçilere verilen doğrudan gelir desteği ödemelerinin ve ürün destekleme primlerinin, kolay kazanç peşinde olan çiftçileri olumsuz etkilediği ve tarımsal üretimin gerilemesine neden olduğu yönündeki görüşler bölge insanınca dile getirilmektedir.

Bölgede yoksul ve mağdur insanlara yönelik olarak yürütülen nakdi sosyal yardım uygulamaları, çalışma alışkanlığı zaten fazla olmayan vatandaşı tamamen miskinliğe ve tembelliğe sevk etmektedir. Mevcut uygulamalar bölge insanını, çalışarak emeğiyle kazanmanın bir değer ve erdem olduğu noktadan, her şeyi devletten bekleyen bir anlayışa itmektedir. Yardımlar, bir süre sonra vatandaş tarafından kazanılmış hak olarak görülmeye başlanmaktadır.

Bölgede Devlet tarafından verilen yardımların, PKK'nın mücadelesi sonrası kazanıldığı, devletin bunu vermek zorunda kaldığı, yardımların sömürülen ve ülke kaynaklarından mahrum bırakılan bölge insanının haklarının bir kısmının tazmininden ibaret olduğu yönünde yapılan örgüt propagandaları da yardım projelerinin ve uygulama yöntemlerinin faydalılığının sorgulanmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bazı propagandalarda, gelen yardımların Avrupa Birliği tarafından sağlandığı da işlenmektedir. Yardımların önemli bir kısmının, bir hizmet veya üretimin karşılığı olarak insanlara sunulması, insanları çalışmaya teşvik, bölgenin rehabilitasyonu, sosyal adalet ve devlet ciddiyeti bağlamında gerekli görülmektedir.

Bölge insanına yönelik yapılan doğrudan yardımların, toplumda oluşturduğu "devletten bekleme" alışkanlığının kırılması ve örgüt propagandalarının etkisiz kılınması amacıyla bir karşılığa bağlanması konusunda ve bilgilendirme temelinde somut adımların atılması gerekmektedir.[76]

PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde, üretim araçları ve gelir çok düşük olmasına rağmen pek çok zengin vardır. Bu illerde, ilçelerinde ve hatta köylerindeki lüks araç oranının yüksekliği bölgeye giden herkesin dikkatini çekmektedir. Yatırım araçlarının sınırlı olduğu tarım ve hayvancılığın iyi durumda olmadığı ve verimli olarak yapılamadığı bu illerde zenginlik kaynağı nedir ve kimdir bu zenginler? Bu illerdeki zenginlik kaynağı mülakat söylemlerine bağlı kalarak üç temel nedene bağlı olarak açıklanabilir:

i. *Büyük arazilere sahip, aşiret reisi ve köy ağası gibi feodal yapının temsilcileri ve liderleri.*

ii. *Uyuşturucu ticareti ve kaçakçılık yapan, büyük oranda feodal yapının temsilcilerinden oluşan ve PKK ile bağlantılı görülen kişiler.*

iii. *Devletin bölgeye yaptığı her türlü yatırım ve teşvikten usulsüz yollarla faydalanan, ancak bu yatırım ve teşvikleri yerine getirmeyen, bu amaçla verilen kredileri geri ödemeyen, yine feodal yapının temsilcilerinden oluşan kişiler.*

D1. ÖZEL SEKTÖR YATIRIMINI ENGELLEYEN FAKTÖRLER

Teşviklere rağmen bölgeye diğer bölgelerden sermayenin çekilemediği ve bölgedeki sermayenin de diğer bölgelere yöneldiği daha önce vurgulanmıştı. Bu başlıkta, özel sektörün bölgeye yatırımını engelleyen problemler yine mülakat söylemlerine dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

[76] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

Özel sektörün bölgeye yatırımlarını engelleyen genel nitelikteki problemler mülakat formlarından özetlenerek aşağıda sıralanmıştır:

i. *Bölgedeki yol, elektrik vb. altyapı eksiklikleri.*

ii. *Güvenlik sorunları.*

iii. *Ağır iklim koşulları.*

iv. *Yetişmiş işgücü eksikliği.*

v. *Hammadde kaynaklarına ve pazara uzaklık.*

vi. *Kalkınmada öncelikli il statülerinin tespitinde adaletli olunmaması.*

vii. *Mevcut sınır kapılarının hem sayı, hem de bürokrasi vb. niteliksel engeller nedeniyle yeterli olmaması (Gaziantepli bir tüccar, aylık ihracatının 8 milyon dolar olduğunu ama tırlarının 18 gün sınırda beklediğini ifade etmektedir).*

viii. *Komşu ülkelerle ticari ilişkilerin, bugüne kadar arzu edilen düzeyde geliştirilememiş olması.*

ix. *Bölgedeki sanayi altyapısının ve teşviklerin düzenlenmesi ve yönlendirilmesinde, komşu ülkelere ihraç edilebilecek ürün portföyünün oluşturulmaması veya fazla dikkate alınmamış olması.*

Yukarıdaki genel problemler dışında, zenginlerin kendi bölgelerine yatırım yapmalarını engelleyen diğer sosyo-kültürel faktörler, mülakatlarda yer alan görüşleri yansıtacak şekilde müteakip paragraflarda açıklanmıştır.

Özellikle PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde, zenginliklerin daha çok kaçakçılık vb. yasadışı faaliyetlere dayanması veya öyle algılanması, bu varlıkların bölgede yatırıma çevrilmesi noktasında endişe ve sakıncaları beraberinde getirmektedir. İnsanlar, bölgede yatırıma dönüştürebilecekleri varlıklarının, mevcut şaibeler nedeniyle bir gün başlarına iş açabileceğini düşünmektedir. Bu probleme, batıda yatırım yapmanın avantajları da eklendiğinde insanların kendi bölgelerine yatırım düşüncesi düşük bir ihtimal olarak kalmaktadır.

PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerdeki zenginler arasında yatırım düşüncesi ve yatırım kültürünün çok zayıf olması (diğer iller ve batı ile kıyaslandığında), insanların varlıklarını yatırıma dönüştürmesi anlamında önemli bir kültürel engel teşkil etmektedir. Bu konuya açıklık getirmek üzere Batmanlı bir Kürt iş adamının tespitleri burada verilebilir: ***''Burada birisinde para olunca ilk akla gelen otobüstür, kamyondur, ya da tankerdir. Ya da çocuklarına otomobil almaktır. Ama Antepli 50 model bir arabaya biner ama parası olduğunda ilk akla gelen şey üretimdir.''*** Yatırım kültürüne dönük bu zafiyetin, üretim kültürüyle yoğrulmuş, sanayi olarak gelişmiş, Antep-Kayseri-Konya gibi yerlerle kaynaşma ve ortaklık yoluyla aşılabileceği ifade edilmektedir.

Bölgede, zayıflamakla birlikte etkinliğini sürdüren aşiret yapıları arasındaki düşmanlıklar ve aileler arası kan davaları, bölgeye yapılacak yatırımların riskini artırmaktadır. Bir borç oluştuğunda veya mali kaynaklı bir problem yaşandığında, sorunun çözümü için aşiretin veya ailenin en zenginin kapısının çalınması veya bir kan davasında aile/aşiret için en değerli veya en zengin kişinin öldürülmeye çalışılması varlıklı olmayı doğrudan risk haline getirmektedir. Yatırımların bir şekilde sabote edilmesi ve kundaklanması ihtimali bu kapsamda gösterilebilecek engellerden bir diğerini oluşturmaktadır.

Batıdaki avantajlı yatırım ortamı ile birlikte, kişilerde daha iyi şartlarda aileleriyle birlikte yaşama yönünde gelişen talep, belirli bir zenginliğe ulaşır ulaşmaz batıya göçü beraberinde getirmektedir.

Bölgede zenginlere ve zenginliğe karşı bir kıskançlık ve tepkinin her zaman var olduğu, insanların meşru yollardan elde edilse bile varlıklı kişilere karşı kıskançlık ve haset beslediği sıklıkla ifade edilmektedir. Bazı zenginlerin varlıklarını halkın sırtından kazanmış olması veya zenginlikleri ile insanları ezmesi ve sömürmesi, söz konusu tepki, haset ve kıskançlıkları artırmaktadır.

Bölgedeki fakirlik ve düşük eğitim seviyesi de, varlık düşmanlığı, haset ve çekememezliğin nedenlerinden birisi olarak gösterilmektedir. ***''Küçük yerlerde bilinen adam olmanın verdiği bir huzursuzluk var. Zengin olmak yalnızlaştırıyor ve ötekileştiriyor. Eğer daha fazla büyüme arzunuz var ve insanlara faydalı olma duygusu oturmamışsa ister istemez büyümenin***

adresi olan batıya kayıyorsunuz. (Adıyaman, bir partinin eski il başkanı, üniversite mezunu, yaş:39, Kürt)'' sözleri, zenginlere bakışı ifade eden bir tespit olarak verilebilir. Bölge insanının misafir ve yabancı sevgisine vurgu yapan bazı insanlar, halkın kendi zenginine gösterdiği olumsuz tepkiyi dışarıdan gelen (özellikle batıdan gelen) yatırımcıya göstermediği, bu tip yatırımları daha çok sahiplendiğini ifade etmektedir.

Yatırımlar için engel niteliği taşıyan kişilik özelliklerinden bazıları yukarıda açıklanmaya çalışılmıştır. Yine bu kapsamda değerlendirilebilecek bir tespit burada verilebilir: ***''Burada fabrikamda çalışanların bir kısmı denetim mekanizmasını kaldır, arkanı dön bombalarlar fabrikayı. Ekmek yedikleri kapıyı kırar. Burada pek çok insanda ruhen kötü işlere yönelme var. İç Anadolu, Ege, Akdeniz böyle değildir. Bizimkiler kendilerine ihanet ediyor. (Bingöl, esnaf/sanayici, lise mezunu, Kürt-Alevi)''***

Bölge insanında düzenli çalışma alışkanlığının olmaması, yöredeki yatırımlar ve istihdama dönük projeler için karşımıza problem olarak çıkmaktadır. Bu konudaki pek çok tespit arasından şu ifadeler örnek olarak verilebilir: ***''Doğu insanı biraz aykırıdır, çok itaatkâr değildir. Batıda bir işçi çalıştırırsınız adam mutlaka mesaisine işine riayet eder, doğunun insanı öyle değil. Buradaki yatırımlar için istihdamın önemli bir problem olduğunu düşünüyorum. (Mersin, özel şirket çalışanı, lise mezunu, yaş:40, Kürt)''***

D2. BÖLGEDEKİ EKONOMİK CANLANMA İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bölgede yapılan mülakatlarda, sınır ticaretinin canlandırılması en çok üzerinde durulan konulardan birisi olarak dikkat çekmektedir. Bölgedeki emekli bir kamu görevlisinin: ***''Kapı ne zaman açılsa burada olaylar bıçak gibi kesiliyor. Kapı kapandığında hırsızlık, fuhuş ve örgüt eylemleri artıyor.''*** tespiti sınır kapıları ve sınır ticaretinin anlamını ortaya koyması açısından önemlidir.

İnsanların taleplerinde öne çıkan diğer bir nokta da, girişimcilerin eğitilmesi ve yönlendirilerek önlerinin açılması olarak özetlenebilir. Genel politika ve

düzenlemelerden daha önemli olan şeyin, bunların en alt düzeydeki yöneticilerce doğru uygulanması olduğu ifade edilmekte ve bugüne kadar sistemin hep bu düzeyde tıkandığı hatırlatılmaktadır.

Bölgedeki ekonomik canlanma için mülakatlarda dile getirilen çözüm önerileri aşağıda özetlenmiştir:

i. *Komşu ülkelerle ticaret anlaşmaları yapılması veya mevcutların geliştirilerek ticaret hacminin artırılması.*

ii. *Yeni sınır kapılarının açılması, mevcutların daha aktif hale getirilmesi ve kapılardaki bürokrasinin azaltılması.*

iii. *Bölgedeki kaçakçılığın resmi sınır ticaretinin sağlayacağı avantajlarla azaltılması.*

iv. *Bölgedeki yatırımların, komşu ülkelere ihraç edilebilecek ürünlere yönlendirilmesi ve bu yönde teşvikler verilmesi.*

v. *Modern hayvancılık ve tarım için düzenlemelerin yapılması.*

vi. *Teşviklerin yatırım için doğru ve dürüst insanlara verilmesi ve sıkı denetlenmesi.*

vii. *Kredi imkânlarının artırılması ve formalitelerin azaltılması.*

viii. *Feodal yapının temsilcilerinin yatırım ve teşviklerdeki ayrımcılığının engellenmesi.*

ix. *Bölgedeki feodal yapı ve kültürün girişimler için oluşturduğu bariyerleri azaltacak tedbirlerin alınması.*

x. *Bölge üniversitelerinde, tarım, hayvancılık ve sanayide ihtiyaç duyulacak uzman personel ve ara elemanların sektörlerle koordineli olarak yetiştirilmesi.*

xi. *Bölgedeki turizm potansiyelinin değerlendirilmesine dönük bir mastır plan çerçevesinde tedbirler alınması.*

xii. *Bölgede her il ve ilçeye dönük en uygun ürünlerin belirlenmesi ve teşviklerin bu çerçevede yönlendirilmesi.*

xiii. *Mikro kredi uygulamasının yaygınlaştırılması.*

xiv. *GAP için mühendislere periyodik eğitim verilmesi. Yanlış sulama yöntemlerine dönük tedbir alınması ve damlama yöntemi için devletin destek olması, sulamada kullanılan elektrik fiyatlarının düşürülmesi.*

xv. *GAP Eylem Planının hızlandırılması.*

xvi. *Bölgesel asgari ücret uygulamasına geçilmesi.*

xvii. *Farklı adlarla verilen yardım kargaşası azaltılarak, halkın daha onurluca, bir işe/emeğe karşılık maddi olarak desteklenmesi.*

xviii. *Bölgesel maden yataklarının işletmeye açılarak ekonomiye kazandırılması ve bu yolla istihdam oluşturulması.*

E

AYRIMCILIK ALGISI

E1. KÜRTLERDE AYRIMCILIK ALGISI

BİLGESAM tarafından yapılan anket çalışması,[77] bölgedeki Kürtlerin yaklaşık %51'inin sosyo-kültürel temelde ayrımcılık hissettiğini göstermiştir. Algılanan ayrımcılığın etnik temelde olduğunu düşünen ve vurgulayanların oranı ise %16 düzeyinde kalmaktadır. Bahçeşehir Üniversitesi tarafından 2009 yılında yapılan çalışmada[78] ise kendilerine etnik temelde ayrımcılık yapıldığını düşünen Kürt/Zazaların oranının %29 olduğu bulgulanmıştır. Her iki çalışmada da öğrenim düzeyi yükseldikçe ayrımcılık algısı artmaktadır. Yine aynı çalışmaya göre[79] bölgedeki terör/güvenlik sorunlarının temelinde ayrımcılık algısının olduğunu düşünen Kürt/Zazaların oranı %15,7'dir.

Sosyo-kültürel temeldeki ayrımcılık algısı, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde yaşayan Kürtler arasında %60, Mersin ve İstanbul'un göç ile oluşan varoş kesimlerinde yaşayan Kürtler arasında %54 düzeyinde iken, PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı diğer doğu illerindeki Kürtler arasında %37 düzeyine düşmektedir. Ergil'in 2005 yılı çalışmasında[80] ise, BDP'nin güçlü olduğu Doğu ve Güneydoğu illerinde yaşayanların %51'inin Kürtlere ayrımcılık yapıldığına inandığı, bu oranın diğer Doğu ve Güneydoğu illerinde %28,9, batı illerinde ise %19,7 olduğu bulgulanmıştır. Anket çalışmalarına

[77] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 157.

[78] Bahçeşehir Üniversitesi, a.g.e., sf. 343.

[79] Bahçeşehir Üniversitesi, a.g.e., sf. 357.

[80] Doğu Ergil, a.g.e., sf. 317-318.

dayanan bu bulgular mülakat söylemleri ile örtüşmektedir. Kürtler arasında %50'ler düzeyinde olan ayrımcılık algısını, farklı demografik özelliklere göre inceleyen anket çalışmasındaki[81] diğer temel bulgular özetlenerek aşağıda grafik olarak verilmiştir.

Kürtlere Cumhuriyet kurulduğundan beri ikinci sınıf vatandaş olarak bakıldığını vurgulayan bazı kişiler, ayrımcılığı hep yaşadıklarını ve devletin bölge insanı ile geçmişte hiç barışık olmadığını, son yıllarda ise bu durumun olumlu anlamda değiştiğini ifade etmektedir.

Bölgenin geri kalmışlığı, bazı Kürtlerce ayrımcılığın bir göstergesi olarak gündeme getirilmekte ve bölge illerinin bilinçli olarak geri bırakıldığı söylenmektedir. Bu yönde görüş belirten Kürtler, bölge illerinin geçmişteki gelişmişlik ve öneminin göreceli olarak geriye gittiği iddiasında bulunmakta ve Diyarbakır ilini buna örnek olarak vermektedir. Cumhuriyetin ilk döneminde, bizzat devlet tarafından hazırlanan raporlarda ve kullanılan söylemlerde, bölgenin geri bırakılması gerektiği yönünde ifadelerin bulunması bu konuya dayanak olarak ortaya konmaktadır.

Ayrımcılık algısına, kişilerin demografik özellikleri, dini ve siyasi görüş ve eğilimleri temelinde bakıldığında önemli farklılaşmaların olduğu görülmektedir. Ayrımcılık algısındaki bu farklılaşmalar aşağıda liste ve grafik olarak özetlenmiştir;

- *Lise mezunlarında %54,5, ön lisans ve üzerinde öğrenim görenler arasında %56,7'dir.*
- *Evlilerde %47 iken, bekârlarda %58 düzeyine çıkmaktadır.*
- *56 yaş ve üzerinde %46 iken, 15-25 yaş grubunda %56'ya yükselmektedir.*
- *Zenginim diyenlerde %47 iken, fakirim/muhtacım diyenlerde %57'dir.*
- *İşsizlerde %58, öğrencilerde %59 iken, çiftçilerde %39'dur.*

[81] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 159-173.

- *BDP'ye oy verenler arasında %75, diğer partilere oy verenlerde ise %35'dir.*
- *Hanefilerde %39, Şafiilerde %56, Alevilerde %74'dür.*
- *Hiç namaz kılmayanlarda %74 iken, günlük namazlarını tam olarak kıldığını söyleyenlerde %47'dir.*
- *Yakınları arasında devlet memuru bulunanlarda %51 iken, bulunmayanlarda %55'dir.*
- *Yakınları arasında subay-astsubay veya uzman erbaş bulunanlarda %35, bulunmayanlarda %55'dir.*
- *Yakınları arasında korucu bulunanlarda %43 olan ayrımcılık, bulunmayanlarda %54'dür.*
- *Aile içinden veya yakınları arasından birisi PKK tarafından öldürülen kişilerde %47 iken, bunun dışında kalan ana grupta bu oran %52'dir.*
- *Yakınları arasında siyasi tutuklu bulunanlarda %72, bulunmayanlarda %48'dir.*
- *Yakınları arasında örgüte katılım bulunanlarda %73, bulunmayanlarda %48'dir.*

Yukarıdaki değerler ve aşağıdaki grafikten de anlaşıldığı üzere, Kürtlerde ayrımcılık algısındaki temel kırılma, BDP'ye oy verme – mezhep – dindarlık - yakınlar arasında siyasi tutuklu veya örgüte katılım bulunup bulunmama temelinde gerçekleşmektedir.

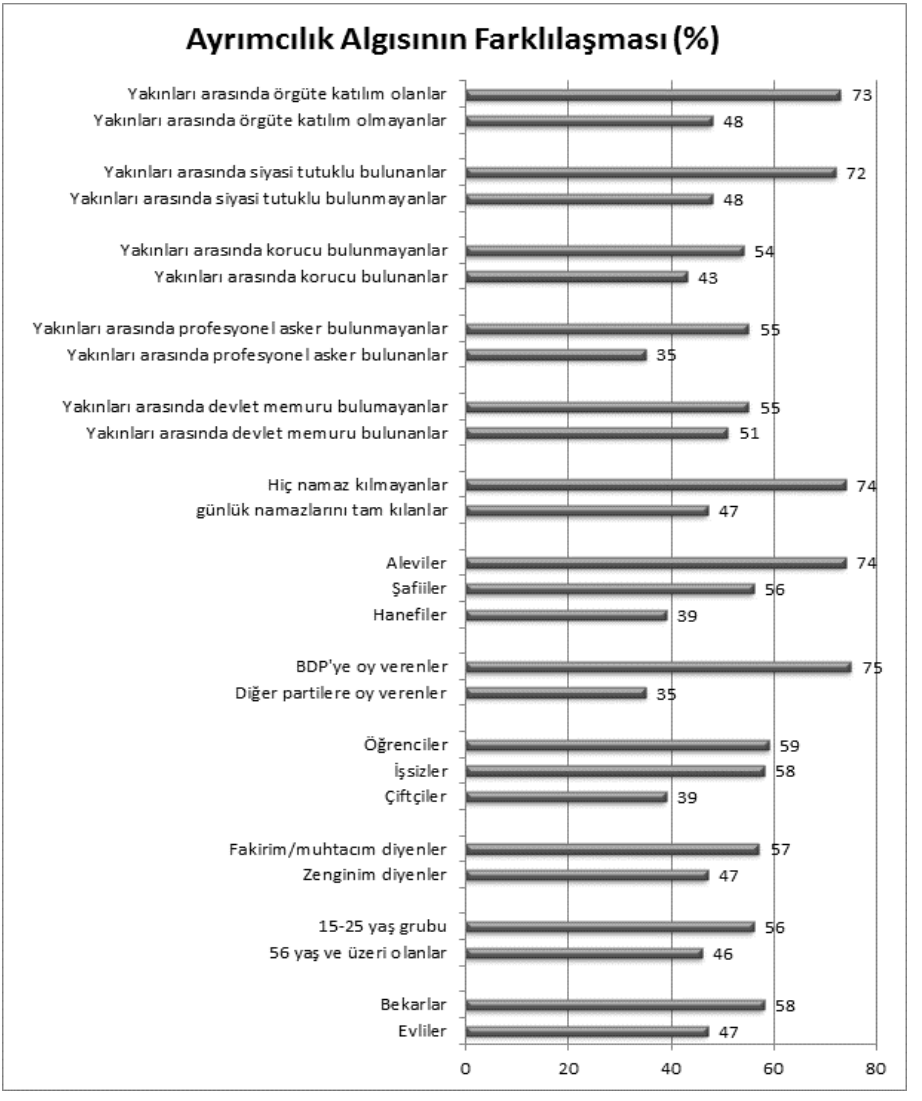

Grafik-01: Bölgede Kürtler Arasında Ayrımcılık Algısının Farklılaşması

Kamu hizmetlerinden faydalanma ve kamu görev ve kadrolarına aday olma noktasında Kürtlere ayrımcılık yapıldığı düşüncesi bazı insanlarca dile getirilmekle birlikte, ailesinden veya yakınlarından birileri devlet kadrolarında çalışan insanlar ayrımcılık yapıldığı düşüncesine çok fazla katılmamaktadır. BİLGESAM tarafından yapılan anket çalışmasında da,[82] yakınları arasında devlet memuru bulunan Kürtler arasındaki ayrımcılık algısının daha az olduğu bulgulanmıştır. KPSS sınav sisteminin işe girme noktasında daha önce yaşanan ayrımcı uygulamaları azalttığı da mülakat yapılanlar tarafından ifade edilmektedir.

Kürt olduklarını söyledikleri anda, önlerindeki tüm kapıların kapanacağını söyleyenlerin bu konudaki endişe ve kaygılarının yok sayılması veya tamamen bir evhamdan ibaret olarak tanımlanması da elbette mümkün değildir. Son yıllarda Batıda yaşanan gerilimler, Türkler arasında, Kürtler hakkında yükselen menfi görüş ve algıları olumsuz yönde etkilemiş ve özellikle batıda ayrımcılık yönündeki davranışları artırmıştır. Batıda yaşanan dışlayıcı davranışlar, bölgeye göç etmiş veya iş imkânları nedeniyle geçici olarak bulunan Kürtlerin ayrımcılık algısının yükselmesine neden olmaktadır.

Bir meslek odası başkanı, ***''Bölge insanı bakan, başbakan, cumhurbaşkanı olabilir, ama Kürt olamaz. Kendisini Kürt olarak ifade edemez. (Kızıltepe, okuryazar, yaş:60, Kürt, eski BDP'li)''*** tespitinde bulunarak, Kürtlerin bu makamlara geldiklerini ve gelebileceklerini ama kendilerini Kürt olarak ifade etme noktasında sorun yaşadıklarını vurgulamaktadır. Devlet kademelerinde görev alan ve yükselen Kürtlere yönelik bir gazetecinin sözleri bu noktada biraz daha açıklayıcı olabilir: ***''Bence Kürtlüğünü kimse inkâr etmiyor, belki kimse ona sormamış sen kimsin diye, o da ön plana taşımamış Kürtlüğünü. Kişi kimliğini hiçbir zaman inkâr etmek istemez ama bu şartlar devam ettiği sürece kimliğini saklama gereği duyacaktır. (Kızıltepe, Gazeteci, üniversite mezunu, yaş:43, Kürt, eski PKK'lı, BDP'li).''***

Bölgede yaşayan Kürt vatandaşlarımızın yaklaşık yarısı ayrımcılık algısına sahip iken diğer yarısı bu algının doğruluğuna inanmamaktadır. Kamu hizmetlerinden faydalanma konusunda; özellikle Karadeniz, İç Anadolu ve

[82] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 248-249.

diğer bölgelerde, Güneydoğu'yla kıyaslandığında çok daha geri kalmış veya yol, elektrik vb. hizmetleri henüz alamamış yerleşim yerlerini örnek göstererek Kürt olunduğu için ayrımcılık yapıldığı tespitinin yanlış olduğunu vurgulamaktadır.

Böyle düşünen Kürt vatandaşlarımız, bu konuda öz eleştiri getirerek, bazı kişilik özelliklerinin Kürtlere bakışı olumsuz etkilediğini ve ayrımcılığı artırdığını ifade etmektedir. Kürtler tarafından dile getirilen ve bir anlamda ayrımcılık söylemlerine de açıklık getiren bazı özeleştiriler şahısların kendi ifadeleriyle aşağıda verilmiştir:

- *Bu bölge insanının maalesef ataleti çok seven, çalışmayı sevmeyen bir yapısı var. Halkımızda zengin insana ve yatırıma karşı bir hasetlik var. Başkasının da yapmasını istemezler. Ayrımcılık varsa temelinde insanların bu özellikleri var (Şanlıurfa, doktor, yaş:37, Kürt).*

- *Biz bölge olarak devlete hiçbir şey veremiyoruz. Hep almaya alışmışız. Batıdaki gibi katma değer vermiyoruz (Viranşehir, meslek odası başkanı, lise mezunu, yaş:50, Kürt).*

- *Şimdi bizim millette bir tembellik söz konusu, kendisi çalışmaz, kendisi öğretici olmaz, kendisi görevini yapmaz, sonra problem yaşadığında bir başka yere saldırma gibi bir çıkış yolu arar. Yani bizde suçu kabullenmeme gibi bir şey var. Yani biz illaki kendimizi haklı çıkarabilmek için, ''bak hakkımızı yediler'' yaygarası çıkarırız. Sen çalışıp kazanmadın ki hakkını yesinler. Sağlık ocağının camını kırıyor kişi, ya da kıran çocuğuna müdahale etmiyor, ertesi gün yeşil kartını alıp orada sağlık hizmetinden yararlanmak istiyor ve sağlık ocağında bağırıyor, bu camlar niye kırık, burada niye hizmet verilmiyor diye (Mersin, esnaf, lise mezunu, yaş:40, Kürt).*

- *Batıya giden Kürtler genelde buradaki en zayıf olan insanlar. Bu insanlar büyük şehirlere gittiklerinde burada nasıl yaşıyorsa orada da aynı hayatı yaşamaya çalışıyor ve bunu gören Türkler de tüm Kürtleri bu şekilde yaşayan insanlar olarak görüyor. Halklar birbirini anlamaya çalışmıyor (Bitlis, din görevlisi, lise mezunu, yaş:45, Kürt).*

- *Etnik kimlikle ilgili bir ayrımcılık yok. Van'da yüzde 30 Türk, yüzde 70 Kürt var. Ama Van'da bir tane Türk milletvekili yok. Buradaki üniversitedeki profesörlerin yüzde 50'si Kürt'tür. Ne engel olmuş ki*

bunlara. Sadece sosyal olarak ayrım olabilir (Van, emekli kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:60, Kürt).

- *Geçmişte olabilir ama şu anda öyle bir şey yok. Belki Kürtler Türklerden daha çok devletin imkânlarından istifade ediyorlar (Van, kanaat önderi, üniversite mezunu, yaş:50, Kürt).*

- *Kesinlikle ayrımcılık yoktur. Bizim Batman'dan 4 tane kaymakam, vali yardımcısı var benim tanıdığım. Benim yeğenim dün savcı oldu, öbürü hâkim. Sen şu bölgedensin diye bir ayrımcılık görmedim (Batman, çiftçi/kanaat önderi, üniversite mezunu, yaş:40, Kürt, mütedeyyin).*

- *Asla, bugüne kadar ayrımcılık yaşamadık. Okuyan çalışan herkes istediği yere gelebilir. Hikmet ÇETİN Avrupa Konseyinde ben Kürdüm ve Dışişleri Bakanıyım dedi (Adıyaman, sanayici, ilkokul mezunu, yaş:60, Kürt).*

- *Devlet Kürt'e batıdan daha fazla hak tanımıştır. Annen yaşlıysa al maaş anana bak, çocuğun özürlüyse, baban sakatsa, çocuk okutuyorsan, yakacağın yoksa al maaşını, paranı, yardımını işini gör. Şimdi devlet bir insana beş tane iyilik yapar da insan nankör değilse bu devletten başka bir şey isteyemez (Muş, tüccar, lise mezunu, yaş:55, Kürt).*

- *Buradaki insanlar köyünden başka yeri görmemiş. Batının yolu olmayan köylerini gidip bir görsünler. İnsanlar nerelere ekerek tarım yapıyorlar bir baksınlar. Buraları bakıyorum geniş tarım arazileri geniş tarlalar. Karadeniz'de adam 10 dönüm bahçeyle nasıl geçiniyor görmeleri lazım (Şanlıurfa'da bir ilçenin belediye başkanı, üniversite mezunu, yaş:35, Zaza).*

- *Anarşiye bulaşmayan köylere siz de Kürtsünüz diye eziyet edildiğini duymadım. Devletin imkânlarını kendi çıkarları için istismar edenler en çok doğuda olmuştur. Adıyaman'da boşaltılan köy yoktur ama doğuda bunlar olmuştur. Kimi güvenlik kimi tedbir nedeniyle olmuştur (Adıyaman, eski bir meslek odası başkanı, lise mezunu, yaş:63, Kürt).*

Bölge insanının yaklaşık yarısında var olan ayrımcılık algısının önemli bir problem olduğu kabul edilmelidir. Ayrımcılık algısı konusuna bilimsel olarak yaklaşıp, sorunun nedenlerini gerçekçi olarak tespit ettikten sonra gerekli önlemlerin gecikmeden alınması gerekmektedir.

TBMM'ndeki Kürt kökenli milletvekillerinin oranına bakıldığında, bu oranın ülkedeki Kürt nüfus oranının (bizzat Kürtler tarafından tahmin edilen) üzerinde olduğu görülmektedir. Aynı şeyin Türkiye'deki sermaye ve iş dünyası istatistikleri için de geçerli olduğu söylenebilir. Bölgeye bakışta ayrımcılık yapılmadığına dair bir argüman olarak da kullanılan bu husus, bölge insanının tanınmadığının ve ne istediğinin tam olarak anlaşılamadığının da ipucunu vermektedir. Hatta masum kültürel ve temel insan hakları niteliğinde olan talepler dahi Türk insanı tarafından ayrılıkçı talepler olarak algılanmakta ve şiddetle karşı konulmaktadır. Bu yaklaşım örgüt tarafından konunun daha fazla istismar edilmesine neden olmakta, bu da bölgedeki yanlış algıları daha da artırmaktadır.

Türk insanının Kürtlerin kültürel talepleriyle ilgili olumsuz algıya sahip olmasında ve bu talepleri "ayrılıkçı talepler" olarak algılamasında, bu hak ve taleplerin istem şeklinin ve üslubunun örgüte müzahir kesimlerce şiddet ile motiflendirilmesi önemli bir neden teşkil etmektedir.[83]

Aile içinde veya yakınları arasında devlet memuru bulunma oranı, PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı illerde %70,2 iken, bu oran eylemlerin yoğun yaşandığı illerde %65,3'dür. Aile içinde veya yakınları arasında Subay-Astsubay-Uzman Erbaş bulunanların oranı ise, PKK eylemlerinin yaşanmadığı doğu illerinde %20,7 iken eylemlerin yaşandığı illerde %9'dur.[84] Bu bulgular, bölge insanının devlet kadrolarında yer alması konusunda çok net olmamakla birlikte bazı ipuçlarını vermektedir. Burada asıl üzerinde durulması gereken husus, ailesi ve yakınları arasında devlet memuru bulunan insanların devlete bakışındaki farklılaşmadır. Bu insanlar daha az ayrımcılık duygusu yaşamakta ve etnik ayrılıkçılık temelindeki görüşlere daha az yönelmektedirler.[85]

Aile içinden veya yakınları arasından birisinin PKK tarafından öldürülmüş olma oranı PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı doğu illerinde %8,1 iken, bu oran eylemlerin yoğun yaşandığı illerde %9,7, göç ile oluşan mahallelerde ise

[83] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

[84] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 51-52.

[85] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 245-249.

%8,2'dir.[86] Yukarıdaki paragrafta olduğu gibi burada da, ''yakınlar'' kavramı çok net bir tanımlama olmamakla birlikte, bu istatistikler karşılaştırmalı analizlerde biraz daha anlamlı sonuçlar verebilmektedir. Yukarıda üç farklı bölgeye göre verilen istatistiklerin yakınlığı, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerden dışarıya doğru yaşanan göçün etkisini de göstermektedir.

PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı doğu illerinde aile içinde veya yakınları arasında siyasi tutuklu bulunma oranı %9,1 iken, bu oran eylemlerin yoğun olarak yaşandığı illerde %14,8'e, göç ile oluşan mahallelerde ise %19,8'e çıkmaktadır.[87] Eylemlerin fazla yaşanmadığı doğu illerinde aile içinde veya yakınları arasında PKK'ya katılan kişi bulunma oranı %7,8 iken, bu oran eylemlerin yoğun olarak yaşandığı illerde %12,4'e, göç ile oluşan mahallelerde ise %23,0'a çıkmaktadır.[88]

Tablo-15: Yakınlar Arasında Siyasi Tutuklu bulunma ve PKK'ya Katılım Olma Durumu (Kürt Nüfus)

	Terörün fazla yaşanmadığı iller	Terörün yoğun yaşandığı iller	Göç ile oluşan mahalleler (İst.-Mersin)
Yakınlar arasında siyasi tutuklu bulunma durumu (%)	9,1	14,8	19,8
Aile içinde veya yakınları arasında geçmişte PKK'ya katılım olma durumu (%)	7,8	12,4	23,0

Yukarıdaki paragraflarda ve tabloda verilen istatistikler benzeşmektedir. Bu istatistiklerde de göçün etkisini görmekle birlikte, özellikle göç ile oluşan yerleşim birimlerinin yapıları içerisindeki siyasi tutuklu ve örgüte katılım oranının yüksekliği, bu yapıların politize olma düzeylerini ve bu konudaki hassasiyeti göstermesi açısından önemli ipuçları vermektedir.

[86] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 50.

[87] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 49.

[88] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 49.

Bölgede, dinin etnisite ayrımının üzerinde bir üst kimlik olarak algılandığını gösteren pek çok örnek var ve konu üzerinde Kürtler ve Türkler arasında benzerlik bulunmaktadır. Kendisini dindar olarak tanımlayan insanlar, etnik temelde ayrımcılık yapıldığı görüşüne ve bu konudaki söylemlere fazla katılmamaktadır. Ancak, temel kültürel değerlerin yaşanması konusunda dindar olmayan insanların dörtte üçü ayrımcılık algısına sahip iken, dindar insanların yarısından azının ayrımcılık algısına sahip oldukları görülmektedir.

Alkan'a göre;[89] dindar kesimlerin algı dünyasına nüfuz etmeye çalışan Hizbullah ve PKK'nın din örgütlenmesinin İslam ve Kürtlüğü aynı potada birleştirme ve sorunları özdeşleştirme gayret ve çabaları, uzun vadede mütedeyyin kesimlerdeki etnik algının yükselmesine ve ayrımcılık algısının artmasına yol açabilecek bir faktör olarak görmek mümkündür.

Gördüğü kötü muameleyi etnik temelde ayrımcılık olarak yorumlayan insanların, bunun sonucunda bir tepki olarak örgüte katılması, hatta dağa çıkması geçmişte sık olarak cereyan etmiş bir durumdur. Bir esnafın ayrımcılığa istinaden söyledikleri: ***''Örgüte katılmamamın sebebi dinimdir. Yoksa ben de dağda olurdum. (Van, esnaf, ortaokul mezunu, yaş:39, Kürt)''*** bölge insanı için din faktörünün birleştirici ve aşırı uçlara kaymayı engelleyen etkisi yanında, ayrımcılık algısının sonuçlarını ortaya koyması açısından da düşündürücüdür. Bu algının temelinde, ikinci ağızdan anlatılan hikâyelerin ve ayrılıkçı propagandaların etkisinin büyük olduğu dikkate alınırsa, ayrımcılık hissini besleyen şeyin olaylar ve olgular kadar algılar olduğu da görülecektir. Ancak sebebi ne olursa olsun insanların sonuçta böyle bir algıya sahip olmaları önemlidir. Çünkü bu algı değiştirilemediği sürece bölge insanı için gerçek budur ve olaylara yön verecek olan da bu algılardır. Ayrıca bu algının örgüt propagandasıyla istismar edilmesiyle bölgedeki etnik bilincin yükselmesinde bir manivela oluşturduğunun da dikkatten uzak tutulmaması gerekmektedir. Dolayısıyla algıların gerçekte yanlış olmasının pratikte hiçbir değeri yoktur. Gerçekçi ve bilimsel önlemlerle algıların mutlaka doğru bir zemine oturtulması gerekmektedir.

[89] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

Kürtlerde Ayrımcılık Algısının Nedenleri

Ayrımcılık algısı Kürt kelimesine yüklenen anlamla birlikte başlamaktadır. Kürt sözcüğünün Güneydoğu Anadolu'da şehirden uzak köy ve mezralarda yaşayan insanları tanımlamak için de kullanılmış olması ve bu kelimeye, eğitimsiz, kaba vb. olumsuz anlamlar yüklenmesi, günlük yaşamda daha fazla hata yapılmasına ve bu insanların hor görülmesine neden olmuştur.

Ayrıca bölge insanı, yoksulluk, eğitim ve sosyal yaşam seviyesinin düşüklüğü sonucu sosyal tabaka temelli bir ayrımcılığa maruz kalmış; kültürel farklılık ve kullanılan dil/şive farklılığı günlük yaşamdaki ayrımcılığı artırmıştır. Sinema ve televizyon filmlerinde, tiyatro oyunlarında Kürt insanının kırık Türkçe şivesinin komedinin bir unsuru haline getirilmesi ve bu şiveyi kullanan insanların ikinci sınıf rollerde yer alması bölge insanını rencide etmiş ve bilinçaltında olumsuz kalıcı izler bırakmıştır.

Güneydoğudaki şehirlerde yaşayan Kürtlerin çoğu, özellikle son dönemde yaşanan yoğun göç nedeniyle köylerden gelen Kürtlerin şehrin sosyal dokusunu ve yerleşik kültürünü bozduğunu ifade etmekte, serzenişte bulunmakta, hatta bu durum olumsuz tavırlar şeklinde davranışlarına yansımakta, bu da sonuçta köyden göçen insanların ayrımcılık algısını beslemektedir. Bu noktadan bakıldığında, bugün Kürtler tarafından hissedilen sosyal içerikli ayrımcılığın Güneydoğuda Kürtler tarafından kendi ırkdaşlarına da uygulandığının kabul edilmesi gerekmektedir. Aynı temeldeki, sosyokültürel içerikli ayrımcılığın Orta Anadolu veya Batı Anadolu'ya göç etmiş Kürt vatandaşlarımıza karşı oluşmasının kaçınılmaz olduğu da ifade edilebilir. Söz konusu ayrımcılığın etnik nedenlerden ziyade psiko-sosyal bir vakıa olduğu dikkat çekmektedir. Ancak durumun şekillenmesi ve olumsuz bir niteliğe bürünmesinde olumsuz propagandaların da etkisi olduğu muhakkaktır. Aşağıdaki tespitler, ayrımcılığın etnisite temeli dışında nasıl farklı faktörlere dayanabildiğini göstermektedir: ***''Kayseri'de 1960'tan beri yaşamama rağmen, buraya benim gibi sonradan gelenleri Kayserili görmezler. Bu gibi şeyler Güneydoğu'yu da etkiliyordur. Bu sosyolojik bir vakıadır. Bu vatandaşlarımız da kendilerini kabul edilmemiş görüyor. (Kayseri, emekli kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:55, Türk)''***

Etnik temelde ayrımcılık iddiası, bir şeyler üretme çabasında olmayan ve liyakat anlamında son derece yetersiz olan aktörlerin kendi kişisel hesapları ve kıskançlıkları temelinde şekillenen bir söylem olarak da karşımıza çıkmaktadır. Irk temelindeki ayrımcılık algısında, bölgede yaşanan pek çok sorunun üzerine bina edilen olumsuz propagandaların etkisini de vurgulamak gerekmektedir.

Bölgede, aşiret mensubiyeti temelinde veya farklı sosyokültürel faktörlere bağlı olarak, grup taassubu yaygın olarak yaşanmaktadır. Bu anlamda, farklı temellerde şekillenen grupçuluğun sebep olduğu ve Türkiye ortamında her yerde yaşanan ve mülakatlarda örneklendirilen tavassut ve torpil olgusunu etnik temelde ayrımcılık olarak tanımlamak da bilimsel anlamda mümkün değildir.

Gerek bölgede yaşayan, gerekse göç eden Kürtlerin yeterli eğitim alamamaları nitelikli işgücü kapsamında değerlendirilmelerini ve iş bulmalarını zorlaştırmakta, özellikle batıda toplumsal doku ile kaynaşmalarını ve sosyalleşmelerini yavaşlatmaktadır. Bu sancılı sosyalleşme döneminde olumsuz propagandaların da etkisiyle ayrımcılık algısı güçlenmektedir. Ayrıca işsiz kalan insanların uygun olmayan yollara sapmaları ve kötü niyetli insanlar tarafından istismar edilmeleri, kaçınılmaz olarak dışlanmayı beraberinde getirmekte, bu da sonuçta ayrımcılık algısını beslemektedir. İyi bir eğitim ve iyi bir iş elde etme fırsatını yakalamış Kürt kökenli vatandaşlarda bu bağlamda aynı sorun gözlenmemektedir. Bir özel hastane başhekiminin şu sözleri: ***''Ben liseyi Isparta'da, üniversiteyi Kayseri'de okudum. İhtisasımı Ankara'da yaptım. Ben Kürt kökenliyim. Anam Türkçe konuşmayı bilmez. Her gittiğimiz yerde de Kürt olduğumuzu söyledik. Ben hayatımın hiçbir döneminde bunun sıkıntısını yaşamadım. Siz kimseyi ayrı görmezseniz onlar da sizi ayrı görmez. Karşılıklı bir etkileşim var. (Şanlıurfa, doktor, yaş:37, Kürt)''*** yeterlilik ve özgüvenin olduğu durumlarda kimliğin ifadesi anlamında bir sıkıntı olmadığı gibi bu durumlarda psikolojik boyutta bir ayrımcılık algısının da gelişmediğini göstermektedir.

Ayrımcılığa dolaylı olarak etki eden faktörlerden birisi de toplumdaki hoşgörü ve uzlaşma kültürünün zayıflamasıdır. Farklılıklara tahammülsüzlük, insanları dinine, mezhebine, fikirlerine, memleketine ve hatta çok daha küçük ve

önemsiz farklılıklara göre ötekileştirme, toplumumuzda yaygın olan sosyo-kültürel zafiyetlerimizden birisini oluşturmaktadır. Bu bağlamda bir ayrımcılığa maruz kalan ve kendi hikâyesini anlatan bir vatandaş: ***''Okulda hep ayrımcılığa maruz kaldım. Özellikle kendilerini Türk Milliyetçisi olarak tanımlayan öğrenciler arkamdan konuşurlar, ben geçerken dağdan inmiş diye bağırırlardı. Şahsen bana bıçak saplasalar daha az acıtırdı. (Yüksekova, işsiz, lise mezunu, yaş:19, Kürt)''*** demektedir.

Olaylara beyaz ve siyah olarak bakmak, ötekiler grubunu ve hatta düşmanları kolaylıkla oluşturma sonucunu doğurabilmektedir. Sosyal kutuplaşmaya olan bu yatkınlık, farklı kesimler arasındaki ayrımcı davranışları ve bu yöndeki olumsuz algıları besleyebilmektedir. Nitekim Kürt kökenli insanların Türkler tarafından ayrımcılığa uğraması veya hor görülmesine vurgu yapan insanlar, benzer bir ayrımcılığın doğuda köylerden şehre göçen Kürt kökenli insanlara bizzat şehirli Kürtlerce yapıldığını ve köyden gelen Kürtlerin göçtükleri şehirlerin sosyal yapısını ve kültürel dokusunu bozmakla suçlandıklarını ifade etmektedir.

Ayrımcılık algısını oluşturan ve besleyen en önemli faktörlerden birisi de örgütün bölgedeki yoğun propagandasıdır. Bu propaganda ROJ TV kanalıyla ve örgütün bölgesel birimleri vasıtasıyla etkili olarak yürütülmektedir. Ayrımcılık fikri, gerçek olaylar yanında, abartılı ve ikinci kaynaklardan dinlenen ve gerçekliği şüpheli, kimi zaman tamamen propaganda ürünü hikâyelerle desteklenmekte ve halk bundan ciddi derecede etkilenmektedir. Yapılan anket çalışmasında,[90] ROJ TV yoluyla yapılan propagandaların, bölgedeki insanlar arasında hissedilen ayrımcılık algısını %5 oranında ve PKK/Öcalan'a güveni yaklaşık %17 oranında artırdığı bulgulanmıştır.

Bugün gelinen nokta itibariyle, bölgede yaşayan Kürt kökenli insanların, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ile Türk olmayı hiçbir şekilde aynı anlamda görmediği ve Türklüğü bu vatanda yaşayan insanlar için ortak bir üst kimlik olarak kabul etmediği görülmektedir. Türk kavramının bir üst kimlik olarak kabulü yönündeki resmi söylem, Kürt kimliğinin inkârı yönünde bir

[90] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 245-249.

dayatma ve bugüne kadarki problemlerin kaynağı olarak algılanmaktadır. Bu noktada, insanların önemli bir kesimi, ister bilinçli olarak ister propaganda etkisiyle olsun, okullarda okutulan ‘‘Ant’’ ve yerleşim yerlerinden görülecek şekilde tepelere ve dağlara yazılan ‘‘Ne Mutlu Türküm Diyene’’ vecizesini kendi Kürt etnik kimliklerine bir tehdit ve baskı unsuru olarak gördüklerini ifade etmektedir.

Ayrımcılık Algısını Besleyen Politikalar, Tutumlar ve Davranışlar

Son yüzyılda uygulanan devlet politikaları ve bölgede yapılan hatalar, sadece doğuda değil tüm Türkiye’de herkesin birleştirici değer, kültür ve olguları bir kenara bırakarak kendi etnik kimliğini ön plana çıkarması sonucunu doğurmuştur.

Gerek Kürt sözcüğüne yüklenen anlam, gerekse Kürt dili ve ırkının kabulü, ifadesi ve dilin günlük yaşamda kullanımına yönelik getirilen yasak ve sınırlamalar, yapılan propagandaların da etkisiyle hem insanlarda ayrımcılık algısının oluşmasına sebep olmuş, hem de bölgede ayrılıkçı hareketler ve terörün ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

Bölgeye yönelik, devlet tarafından ortaya konulan bazı yanlış politikalar, kamu görevlileri eliyle yapılan hatalar, bölgedeki mağduriyet ile birleştiğinde, Kürt kimliği üzerinden olumsuz propagandalar üretilmesine, ‘‘Tüm mağduriyetlerin insanlar Kürt olduğu için devlet tarafından maksatlı olarak yapıldığı’’ tezinin işlenmesine zemin hazırlamıştır. ‘‘Biz Kürt olduğumuz için devlet doktor göndermiyor, bu yüzden yollarımız yapılmıyor’’ tarzındaki söylem ve propagandalar, ayrımcılık algısını etnisite temelinde, daha duygusal ve kırılgan bir zemine taşımıştır.

Mülakat yapılan 192 kişinin görüşlerine bakıldığında; Kürtlere maksatlı, planlı bir ayrımcılık yapıldığını dile getiren az sayıda kişi yanında, ayrımcılığın devletin bazı yanlışlarından veya kamu görevlilerinin davranış ve hatalarından kaynaklandığını ifade edenler çoğunluğu teşkil etmektedir. Ayrımcılık iddiasını tamamen reddeden ve bunu olumsuz bir propaganda olarak tanımlayan Türk ve Kürt kökenli insanlar da bulunmaktadır.

Okuyan ve kendisini yetiştiren Kürtler için, kamuda görev alma noktasında ayrımcılık yaşanmadığını belirtenler yanında, sırf Güneydoğulu ve/veya Kürt olduğu için bir işe giremediğini söyleyen insanlar da bulunmaktadır. Kürtlerin kamu kurumlarında işe girmeleri ve yükselmeleri konusundaki ayrımcılık algıları, objektif bir bilgi temelinden çok, kişisel gözlem, mağduriyet ve büyük oranda mahalle söylentileri ve örgüt propagandalarına dayanmaktadır.

Devletin bölgedeki feodal yapıyı ortadan kaldıracak teşebbüsleri başlatmak ve gerçekleştirmek noktasındaki eksiklikleri, bölgede güvenlik ve teşvikler dâhil her türlü faaliyette büyük ölçüde feodal yapının temsilcilerinin ön plana çıkmaları ve bireye inme yerine bireylerin sorunlarının çözümünü bir noktada feodaliteye havale etmiş olması, sorunların büyümesi ve ezilen halk tabakalarında ayrımcılık algısının artmasında etken olmuştur. Ekonomik olarak bağımsızlaşamayan, kendisini eşit vatandaş olarak ifade etme şansını bile bulamayan insanlar, propagandanın da etkisiyle, bölgedeki sorunlar ve çaresizliklerin faturasını toptan devlete kesmiştir.

Terörün yoğun olarak yaşandığı yıllarda, terörle mücadelede halkın teröristlerden ayrılması noktasında, güvenlik güçlerine mensup genç ve deneyimsiz personelin pek çok hatalar yaptıkları, örgütün de bu hatalardan çok iyi faydalandığı söylenebilir. Süreçte bazı köylerin boşaltılması ve köylünün göçe zorlanması en büyük hatalardan birisi olmuştur. Bu süreçte, örgüt ile güvenlik güçleri arasında sıkışıp kalan köylü çaresiz kalmış ve ciddi sıkıntılara düşmüştür. Bölgeden bir insanın ***''Siz bir kişi yüzünden komple tüm köye ceza verdiniz. İzinsiz evlere girip yataktan karısının kızının yanından adam aldınız. Anaları babaları çocuklarının yanında azarladınız dövdünüz. Böylece PKK'ya asker kazandırdınız.''*** sözleri, güvenlik güçlerinin yaptığı hataları göz önüne sermektedir. Unutulmayan bu tür hatalar hala dilden dile dolaşmakta ve ayrımcılık algısını beslemeye devam etmektedir.

Terörle mücadelede yapılan bir diğer önemli hata; aileden veya akrabadan birisinin dağa çıkması veya götürülmesi neticesinde bu aile veya sülalenin tamamının güvenlik güçleri tarafından şüpheli kategorisinde değerlendirilmesidir. Aileye bakış ve davranıştaki bu yanlılık, genelde örgütün lehine sonuçlar doğurmuş ve halkın devlete kırgınlığını artırmıştır.

Terörle mücadele sürecinde, teröre müzahir kişiler varken, bu mücadelenin aile, köy ve aşiretlere endekslenerek yürütülmesi cepheyi gereksiz yere büyütmüş ve bu durum sonuçta ailenin, köyün veya aşiretin kaybedilmesine yol açmıştır.

Kürtlere karşı bir ayrımcılık politikasının olmadığını ve ayrımcılık yapılmadığını vurgulayan Kürt kökenli vatandaşlardan bazıları, algılanan ayrımcılığın temelinde Türkiye'de bölge insanının daha fazla maruz kaldığı fırsat eşitsizliğinin etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu noktadan bakıldığında, söz konusu fırsat eşitsizliğinin Türkiye'nin tüm bölgeleri, şehirleri ve buralarda yaşayan insanlar için de az ya da çok geçerli olduğu söylenebilir. Ancak bu konu bölgede yaşandığında daha çok ayrımcılık bağlamında ele alınmaktadır. Bu kapsamdaki soruya bir Kürt kamu yöneticisi tarafından şu cevap verilmektedir: ***''Evet, fırsat eşitsizliğinden dolayı ayrımcılık vardır. Ebetteki Galatasaray Lisesi mezunu daha başarılı olacak Eruh Lisesi geri kalacaktır. (Siirt, üst düzey kamu yöneticisi, üniversite mezunu, yaş:53)''***

Bölgenin geri kalmışlığı, eğitim düzeyinin düşüklüğü, işsizlik ve benzeri nedenler, başka hiçbir sebep olmasa da, daha iyi yaşam şartlarına ulaşma isteğine dönük açlık ve burukluk bölge insanındaki ayrımcılık algısını yükseltmektedir.

Ayrımcılık Algısında Bugün Gelinen Nokta

Şırnak'ta görevli bir üst düzey kamu görevlisi, bölge halkından bazı insanların, yolda fazla aranmamak ve batıda fazla tepki çekmemek için araçlarına batı illerinin plakasını aldıklarını örnek vermektedir. Bu örnek bile ayrımcılık algısının halen varlığı ve bölge insanını nasıl etkilemeye devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Ayrımcılık noktasında en çok tekrar edilen nokta; geçmişte çok daha yoğun yaşanmasına rağmen, özellikle son yıllarda bölgede ayrımcılığa dönük olay ve davranışların giderek azaldığı yönündedir. İnsanların geçmişteki olaylara fazla dönmemeleri ve geleceğe daha fazla bakmak istemelerini, bu konudaki

sevindirici olumlu bir diğer nokta olarak belirtmekte fayda var. Bu konudaki görüşlerden, Kürt kökenli bir Alevi dedesine ait şu ifade umut vericidir: ***''Bu ayrımcılık öteden beri var. Ben ilkokulda Kürtçe konuştuğum için dayak yemiş bir insanım. Cezaevlerinde bu olurdu. Memurlar işyerinde Kürtçe konuşamazlardı. Ama işin hoş tarafı Kürtler de geçmişe saplanıp kalmak istemiyor.''***

Ayrımcılık ve yaşanan problemler konusunda dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta ise, bölge insanının bölgedeki sorunların çözümü konusunda iyimser olmasıdır. Mülakat yapılan Kürt kökenli pek çok kişi, bölge insanının çok kolay gönlünün alınabileceğini, geçmişte yapılan hataların kabulünün bile gönül almak için yeterli olduğunu, bu iletişim ortamının oluşturulması durumunda insanların kırgınlığının ve ayrımcılık algısının önemli ölçüde ortadan kalkacağını belirtmektedir.

Bunun yanında, iki kesim arasında dillendirilen kin, nefret ve hatta kırgınlık, olaylara daha radikal bakan insanlar tarafından, özellikle örgüte müzahir kesimler tarafından çok daha fazla gündeme getirilmekte ve abartılmaktadır. Tek taraflı olan bu propagandaya karşı, doğru bilgilendirmenin olmayışı, böyle devam ettiği takdirde sorunun daha uzun süre devam edebileceğini göstermektedir. Kamu görevlilerinin adil olmaları, sürekli halkın içerisinde bulunmaları, uygun ve doğru bir bilgilendirme mekanizmasının etkili olarak çalışması bölgedeki yanlış algıların düzeltilmesi sürecini hızlandıracaktır.

Ayrımcılık algısı konusunda sevindirici olan bir diğer nokta; bu davranış ve algıların büyük ölçüde kötü yönetimlerden kaynaklandığı ve aslında bir yönetim sorunu olduğu şeklinde algılanması ve birey seviyesinde Türk ve Kürtler arasında kin ve nefrete dönüşmemiş olmasıdır. Kürt asıllı bir vatandaşın ifadesi bu yöndeki tespitleri açıkça ifade etmektedir: ***''Bizim bilinçli insanlarımız bu olayların Türk insanı ile bir ilgisinin olmadığını, yapanların kötü yöneticiler olduğunu biliyor ve söylüyorlar. (Mardin, esnaf/çiftçi, lise mezunu, yaş:50, Kürt)''*** Nitekim BİLGESAM'ın anketinde ***"Kürt Türk kardeştir."*** şeklinde sorulan soruya Kürtlerin %90 civarında olumlu yaklaşması da bunu teyit etmektedir. Beraber yaşama isteği konusundaki umutları dile getiren insanlar, mülakat yapılan pek çok ilde, Kıbrıs Savaşı'nda bölge insanının savaşa katılmak için askerlik şubelerinin

önünde kuyruklar oluşturduklarını ve askere yazılma talebiyle, gece askerlik şubeleri önünde sabahladıklarını birer anekdot olarak anlatmaktadır.

Olumlu örnekler dikkate alınarak konuya ne kadar iyimser yaklaşılırsa yaklaşılsın, sorun ciddiyetini muhafaza etmektedir. Sorunun çözümü kısa vadeli değildir. Geçmişte var olan ve son 25 yılın etkisiyle yükselen olumsuz algıların değişmesi için kesintisiz olarak en az 10-15 yıl olumlu ve hatasız bir çizgide çaba göstermek gerekmektedir. Aynı topraklarda yaşayan ve kaynaşan Türkler ve Kürtlerin, ayrımcılık algıları, kısa, orta ve uzun süreli projelerle ortadan kaldırmalıdır. Gerçekleştirilecek projelerde, ortak tarih, vatan, kültür ve değerler ön plana çıkarılmalıdır.

Ayrıca toplumun din algısı konusunda sağlıklı bilinçlendirmeler yapılarak dinin toplum için bir kardeşlik harcı olabileceği akıllarda tutulmalıdır. Aksi halde din araçsallaştırılan bir öğe konumundan çıkamayarak, radikalizmin argümanı olarak kalacaktır.[91]

E2. ALEVİLERDE AYRIMCILIK ALGISI

Kürtlere etnik temelde bir ayrımcılık yapıldığı konusunda, Kürt kökenli bölge insanı arasında farklılaşan görüşlere rağmen; Aleviler arasında kendilerine devlet tarafından mezhep temelinde sistematik ayrımcılık uygulandığı konusunda tek sesliliğin olduğu söylenebilir. BİLGESAM çalışmasında[92] Kürtler/Zazalarda %16 düzeyinde bulgulanan etnik temeldeki ayrımcılık algısı ile %50 düzeyinde bulgulanan sosyo-kültürel temeldeki ayrımcılık algısı Kürt/Zaza Alevilerde %50'ler düzeyine yaklaşmaktadır. 2009 yılında yapılan farklı bir çalışmada[93] ise kendilerine din/mezhep temelinde ayrımcılık yapıldığını düşünen Türk Alevilerin oranı %50 düzeyinde iken, aynı görüşte olan Kürt/Zaza Alevilerin oranı %55 olarak bulgulanmıştır.

[91] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

[92] BİLGESAM, 2009, a.g.e.

[93] Bahçeşehir Üniversitesi, a.g.e., sf. 344-346.

Tuncelili Kürt Aleviler, Alevi olarak yaşadıkları ayrımcılığın Tuncelili olmakla katmerli hale geldiğini ve bu ayrımcılığı her alanda yaşadıklarını, kendilerinin her ortamda potansiyel suçlu olarak görüldüğünü söylemektedir. Doğuda yaşayan dernek başkanı bir Türk Alevi de Kürt Alevilere benzer bir söylemle, Türkiye'de Alevilerden başkasına ayrımcılık uygulanmadığını, ayrımcılığın etnik temelde değil mezhepsel temelde işletildiğini ve Alevilere tüm kapıların kapalı olduğunu vurgulamaktadır.

Alevilerde mezhep kimliğinin etnik kimliğin önünde algılandığı söylenebilir. Kürt kökenli kişilerin ağırlıklı olarak Şafii mezhebinden olması, Alevilerin Kürt kimliğini sahiplenme noktasında çok da istekli olmamasının nedenleri arasında gösterilmektedir. Ancak son yıllarda, Güneydoğu'da yaşanan olayların Aleviler arasında da Kürtçülük bilincini geliştirdiği ve pek çok kimse için Kürt kimliğinin Alevi kimliğinin önüne geçtiği yönünde çok olmamakla birlikte bazı görüşler de dile getirilmektedir.

Bölgede yaşayan Kürt ve Türk Aleviler, ayrımcılık algısı, aidiyet ve beraber yaşama isteği noktasından bir diğerinden oldukça farklılaşmaktadır. Kürt Aleviler arasında ayrımcılık algısı %73 düzeyindeyken (tüm Kürtler arasında %51), Türk Aleviler arasında %30'lara kadar düşmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devletine ve değerlerine aidiyet, Kürt Aleviler arasında %58 düzeyindeyken, bu oran Türk Aleviler arasında %88'lere yükselmektedir. Benzer şekilde, Kürt Aleviler arasında %69 düzeyinde olan beraber yaşama isteği, Türk Aleviler arasında %79'lara yükselmektedir.[94]

Bir partinin il başkanlığını yapan Kürt-Alevi vatandaş (Tunceli, üniversite mezunu, yaş:35, ateist); Türkiye Cumhuriyetinin henüz modernleşme sürecini tamamlamadığını, mevcut sancıların aslında bundan kaynaklandığını, yarı feodal toplumların egemen olduğu dönemlerde ayrımcılık vb. uygulamaların her toplumsal düzey ve katmanda yaşanabileceğini vurgulamaktadır. Aynı şahıs, Alevi ve Kürt Alevilerle karşılaştırdığı Sünni Kürtleri, devlet kademelerine yükselme anlamında çok daha şanslı görmekte ve Sünni Kürtler için; ***''Kürtler bu ülkede her zaman idareci konumunda olmuşlar, mazlum konumunda olmamışlardır''*** tespitinde bulunmaktadır. Bu görüş diğer bazı

[94] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. E-2.

Kürt Alevilerce de paylaşılmakta ve Sünni Kürtlerin kendi yaşadıkları ayrımcılığı yaşamadıkları dile getirilmektedir.[95] Dernek başkanı bir başka Kürt Alevi (Kahramanmaraş, üniversite mezunu, yaş:35) son gelişmeleri de değerlendirerek, ***''Şimdi hak noktasında Kürtlerin, Türklerden daha avantajlı ve daha çok hakları olduğunu düşünüyorum. Son zamanlarda ciddi bir rahatlık var.''*** tespitinde bulunmaktadır.

Aleviler ayrımcılık algısına o kadar çok vurgu yapmaktalar ki, bu algı nedeniyle devletin kendi bölgelerine yaptığı her türlü yatırımı şüphe ile karşıladıklarını ve bir art niyet aradıklarını özellikle ifade etmektedir. Bu algı hem Kürt hem de Alevi olarak geçmişte maruz kaldıkları travmanın derinliğini göstermektedir. Bingöllü Kürt-Alevi bir esnaf/sanayici, örgütün Alevilerden daha fazla eleman kazanabilmesini ayrımcılık ve yaşanan mağduriyete bağlamaktadır. Aynı şahıs, Cumhuriyet döneminde yaşanan ayrımcılığı daha katı olarak nitelemektedir.

Alevi yerleşim birimlerinin, hizmetlerin ulaştırılmasında göz ardı edildiği veya en son sıraya bırakıldığı ifade edilmektedir. Benzer şikâyetler iş adamları, esnaf ve sanayiciler tarafından da dile getirilmektedir. Bu şikâyetlerden birisi şu şekilde dile getirilmektedir: ***''Ben devlet ihalesinde solcu ve Alevi olduğum için bana ihale verilmedi ve bu benim yüzüme söylendi… Benim için hırsız bir Alevi iyi bir Sünni'den üstün değildir. (Kahramanmaraş, dernek başkanı, üniversite mezunu, yaş:35, Kürt Alevi)''***

İşe alınma ve devlet kademelerinde yükselme noktasında, her zaman şüpheli muamelesi gördükleri, kendilerini gizlemedikleri sürece üst kademelere çıkmalarının çok da mümkün olmadığı, genel ve ortak bir söylem olarak Aleviler tarafından dile getirilmektedir.

BİLGESAM'ın yaptığı araştırmada; yakınları arasında subay, astsubay ve uzman erbaş bulunma oranı (Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde) Türk Alevilerde %34, Türk Hanefilerde %32, Türk Şafiilerde %22'dir. Kürtler içerisinde ise bu oranlar; Kürt Hanefilerde %18, Kürt Şafiilerde %10, Kürt

[95] BİLGESAM tarafından yapılan çalışmada (2009, a.g.e., sf. 157), Bölgedeki Kürtlerin yaklaşık %52'si ayrımcılık hissederken, bu oran yine Bölgedeki Kürt-Alevilerde %74'e ve terörün yoğun yaşandığı illerdeki Kürt-Alevilerde ise %81'e çıkmaktadır.

Alevilerde ise %9'dur. Yakınları arasında devlet memuru bulunma oranı Türk Alevilerde %77, Türk Hanefilerde %76, Türk Şafiilerde %71'dir. Kürtler içerisindeki oranlar ise; Kürt Alevilerde %72, Kürt Hanefilerde %67, Kürt Şafiilerde ise %65'dir. Bu bulgular, Alevilerde yakınları arasında devlet memuru bulunma oranının en azından Hanefi ve Şafiilerden daha düşük olmadığını göstermektedir.[96] Bulgular aşağıda tablo olarak verilmiştir.

Tablo-16: Yakınlar Arasında Devlet Memuru Bulunma Durumu

		Hanefi	Şafii	Alevi
Yakınları arasında devlet memuru bulunma oranı (%)	Türk	76	71	77
	Kürt	67	65	72
Yakınları arasında subay, astsubay ve uzman erbaş bulunma oranı (%)	Türk	32	22	34
	Kürt	18	10	9

Alevi vatandaşlarımız arasında mevcut olan ayrımcılık algısı ve bu yöndeki söylemlerin çok eski yıllara ait uygulamalardan kaynaklandığı ve bugüne kadar intikal ettiği değerlendirilebilir. Diğer mezhep gruplarına göre daha yüksek eğitim oranına ulaşmış Alevi vatandaşların kamu görevlerinden oransal olarak biraz daha fazla pay almaları da doğaldır. Eğitim fırsatını daha iyi değerlendirmiş olan bu insanların, gerçekte bugün için doğru olmayan mevcut psikolojik algıların aksine, fırsat eşitsizliğini ve ayrımcılığı bu anlamda fazla yaşamamış olduğu söylenebilir. Ancak nedeni ne olursa olsun Alevi kesimin sahip olduğu bu tür algılar ve algı yanılsamalarının, kucaklaşarak, temel hak ve talepler karşılanarak düzeltilmesi gerekmektedir.

Alevilere yönelik şüpheciliğin sosyal yaşama da yansıdığı, ''Alevilerin yemeği yenmez, kestiği yenmez'' türünden kalıp yargıların toplumda egemen

[96] BİLGESAM, 2009, a.g.e., (Bulgular çalışma kapsamında ilave veri analizleri ile elde edilmiştir, ana rapor kapsamında bulunmamaktadır.)

olduğu, Alevi ve Sünni aileler arasındaki uzak ve kaçınılan ilişkilerin bu olumsuz yargıları karşılıklı olarak beslediği görülmektedir.

''Ben açık söylüyorum Aleviler ancak seçim zamanı hatırlanmıştır. Efendim siz Atatürkçüsünüz, ilericisiniz, devrimcisiniz demişler, bir takım vaatler verilmiş bazı partilerden, seçim bitmiş ve arkasından Alevilerin sorunları da hiçbir zaman gündeme getirilmemiştir. (Malatya, Alevi dedesi, üniversite mezunu, yaş:55, Türk)'' sözleri, siyasi bağlamda bu mezhebe tabi insanların duygularının pek çok zaman istismar edildiğini de göstermektedir.

Cem evlerinin yaygın olmadığı, Sünnilerin yoğun tepkileri nedeniyle her ilde cem evi açılmasının mümkün olmadığı Aleviler tarafından ifade edilmektedir. Alevi açılımına vurgu yapıldığında, insanlar bu açılımın mevcut hükümet döneminde yapılması durumunda Sünnilerin tepkisinin çok daha az olacağını özellikle vurgulamaktadır.

Bir Alevi esnafın: ***''Bu ülkenin polisi, askeri kahramanca ölüyor, ama TİKKO'cusu, Hizbullahçısı, PKK'lısı da kendine göre kahramanca ölüyor. Kimisi yurtsever, kimisi vatanseverdir. Herkes kendisini kahraman sanıyor… bir dursalar rahatlayacağız.''*** sözleri bugüne kadar yaşanan olumsuzlukların ve şiddet eksenli mücadelelerin, bölgenin rahatlayabilmesi için artık son bulması gerektiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Alevilerin Cumhuriyete ve değerlerine bağlılıkları, yine Aleviler tarafından farklı şekillerde açıklanmaya ve yorumlanmaya çalışılmaktadır. Bazı Aleviler, Osmanlı döneminden sonra Cumhuriyet ve değerlerini, ayrımcılık devam etmesine rağmen, kendileri için büyük bir kazanç olarak gördüklerini ifade etmektedir. Bu noktada Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlının reddi anlamındaki söylemler ile tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi daha çok Sünni inanışa dönük olarak getirilen tedbir ve yasaklamaların, Alevilerdeki devletçi ve cumhuriyetçi yönelimi belirlediği görülmektedir. Bu konudaki bir diğer yorumda ise, Alevilerden Cumhuriyetin ilk döneminde devlete itaat etmeyenlerin tamamının devlet tarafından öldürüldüğü, geriye sadece itaat edenlerin kaldığı ve bu itaatin çok da gönüllü bir itaat olmadığı ifade edilmektedir.

Tuncelili bir cem evi başkan yardımcısı (esnaf, üniversite mezunu, yaş:45), Alevilerin aykırı ve uzlaşmaz algılanan tavırlarını şöyle açıklamaktadır: ***''Şimdi Alevilik ne olursa olsun, kelleniz de gitse doğruyu söylemektir. Hiçbir dönemde Alevilerin iktidarla anlaşamamasının sebebi budur. Seyit Nesimi'ye bakıyorsunuz, Hallacı Mansur'a, Pir Sultan'a bakıyorsunuz, temelinde hep bu faktör yatar.''***

Alevilerdeki ayrımcılık algısının kökleri ebetteki yüzyıllar öncesine dayanıyor. Ancak bu algının temelinde, inanç ve ibadet bağlamındaki farklılaşma ve bu konuda her iki taraf için de doğru ya da yanlış üretilmiş abartılı hikâyeler ve yakıştırmalar yatmaktadır. O yüzden, her iki kesimin bir diğerine güvensizliği, tüm bu tepkilerin bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de Kürt-Türk evlilikleri hiç azımsanmayacak oranda iken, aynı şeyi Sünni ve Aleviler için söylemek mümkün değildir. Gerçekleşen Alevi-Sünni evliliklerinden de uzun süre yaşayabileninin çok fazla görülmediği ifade edilmektedir. Bir Kürt Alevinin (Kahramanmaraş, sekreter, üniversite mezunu) kendi yöresindeki genel söylemi ortaya koymak için: ***''Bizim burada bir Sünni ile evleneceğine git Müslüman olmayan biriyle evlen daha iyi derler''*** sözü farklılaşma ve kırılmanın boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu farklılaşmanın nefret ve düşmanlık boyutuna geçmemesi için bu konuda kapsamlı bir algı çalışmasının yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tunceli'de görevli Sünni bir öğretmenin (yaş:32, Türk) Aleviler ile ilgili aşağıda verilen tespitleri, kesimlerin birbirlerini fazla tanımamasından kaynaklanan önyargıları göstermesi açısından önemli görülebilir: ***''Yaşam tarzı kesinlikle bir Avrupa şehrinde ne ise burada da o. İnsani ilişkiler çok hoşgörülü ve insanlar nazik onu rahatlıkla söyleyebilirim. Yani en ufak şeyde teşekkür eder. Sıkıntınız var mı diye sorarlar, ilgilenir. Özür diler. Benim mesela İç Anadolu'da çok şahit olmadığım şeyler bunlar.''***

E3. TÜRKLERİN KÜRTLERE BAKIŞI VE AYRIMCILIK

Pek çok Kürt, Türkler hakkında herhangi bir düşmanlık beslemediklerini, batıdaki Türklerin Kürtlere bakış açısının olumsuz ve keskin olduğunu, beraber yaşamaya dönük asıl problemlerin Türklerin bu bakışından kaynaklandığını söylemektedir. Batı insanının doğuya ve doğu insanına karşı hep önyargılarla eğitildiği Kürtler tarafından vurgulanmaktadır. Temeldeki kırılmanın ve ayrımcılık algısının kökeninde batı insanının bakış açısındaki çarpıklığın yattığı öne sürülmektedir. Kürt kökenli emekli bir kamu görevlisi bu yöndeki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: ***''Buranın en keskinleri bile yıllardır barış diyor. Bence bunu bizden çok batı insanına anlatmak lazımdır. Onlar yıllardır buradaki insanlara karşı önyargılarla ajite edilmiştir. Bizim medyamız da buradaki hareketleri yıllardır batıya ajite ederek aktardığı için aslında Kürt sorunu yok Türk sorunu var bu konuda. (Batman, iş adamı, üniversite mezunu, yaş:44, Kürt, PKK sempatizanı, BDP'li)''***

Batıda yaşayan Türkler arasında, doğulu olan herkesin doğrudan Kürt olarak kabulü ve dışlanması son dönemlerde daha fazla gözlemlenir hale gelmiştir. İnsanların hafızalarında, giyimi, davranışları ve şiveleriyle belirgin bir doğulu insan tiplemesinin var olduğu ve bu tanımdan farklı bir Kürt tiplemesi olmadığı için hafızalardaki tiplemeyle özdeşleştirme yapıldığı görülmektedir. Bir Türk'ün tespitleri bu konuda güzel bir örnek oluşturmaktadır: ***''Mesela ben Horasan göçmeniyim. Türkoğlu Türküm ama batıya gittiğimde Elazığlıyım deyince hemen Kürt'sün deniyor. (Elazığ, esnaf, lise mezunu, yaş:44, Türk)''*** Bu tespitler, gerçekte ayrımcılığın etnik temelde yapılmadığı yönündeki iddia ve görüşleri de desteklemektedir. Ancak, bu davranış ve eğilimlerin toplumsal çatışmaları körükleyebileceği ve ayrılıkçı görüş ve hareketlere yol açacağı öngörülebilir. Doğulu bir Kürt vatandaşın: ***''Beraber namaz kıldığımız, beraber secde ettiğimiz bir adam bile benim doğulu olduğumu duyunca farklı bir tepki verebiliyor. (Mersin, özel şirket teknisyeni, lise mezunu, yaş:40, Kürt)''*** sözleri kutuplaşmanın hangi düzeylere varabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Mevcut örnekler ve anekdotlar, yukarıdakine benzer bir durumun, Kürt kökenli olan ancak kendisini Türk hisseden, hatta Türkçü olduğunu söyleyen

insanlar için de geçerli olduğunu göstermektedir. Bu konuda doğulu bir Zaza vatandaşın anlatımı örnek olarak verilebilir: ***''Manisa'da benim akrabalarım var. O bölgelerde insanlar hızlı Türkçü de olsak bizi kabul etmiyor. Benim akrabam terör olaylarından dolayı malını mülkünü sattı oraya yerleşti ona sen Kürtsün dediler. Hâlbuki adam MHP'li hızlı Türkçü iken, yok sen Kürtsün dediler ve o da şimdi Kürtçü olmuştur. (Elazığ, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:47, Zaza)''*** Bu eğilimin ve yukarıda verilen örneklerin özellikle batıda kutuplaşmayı ve radikalleşmeyi artırdığı değerlendirilebilir.

Özellikle MHP daha önce bölgede pek çok ilde önemli bir oy oranına sahip iken, bu halk desteğini kaybettiği görülmektedir. Siyasi yelpazedeki bu değişimin sosyolojik ve psikolojik açıdan incelenmesi gerekmektedir.

Batıda kendisini dindar olarak tanımlayan Türklerde Kürtlere karşı nefret ve düşmanlığın olmadığı, etnik kimliği ön plana çıkaranlarda ise bu duyguların daha yoğun yaşandığı görülmektedir.

Türkler ve Kürtler arasındaki gerilimin ortadan kaldırılması ve bağların kuvvetlendirilmesi noktasında, öncelikle siyasetçilerin kendi aralarındaki çatışmayı sona erdirmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır: ***''İlk önce siyasiler arasında kardeşlik bağı güçlendirilmeli. Medyanın da bunu halka anlatması lazım. Yukarıdaki gerilim tabana yansımamalı, insanlar hiddetleniyor. (Konya, serbest meslek, üniversite mezunu, yaş:26, Türk)''***

Sadece siyasiler değil, dernekler ve sivil toplum kuruluşları da dâhil herkes üzerine düşeni yerine getirmelidir. Doğuda özellikle çocukların eylem sürecine dâhil edilmesinin önlenmesi, çocukların zihninde oluşan bu travmanın uzun vadede de olsa eğitim yoluyla tedavi edilmesi gerekmektedir.

Batıda mülakat yapılan pek çok Türk'ün, şehirlerine (Eskişehir, Kırşehir, Kayseri, Konya) yıllar önce göçen Kürt kökenli vatandaşlarla, ortak değerler, kaynaşma ve birlikte yaşama konusunda çok fazla olumlu görüş dile getirdikleri görülmüştür. Bu durum, iyi yönetilebildiği takdirde doğal akışı içerisinde göçün orta/uzun vadede kaynaşmaya ve toplumsal bütünleşmeye dönüşmesinin mümkün olabileceğini göstermektedir.

Batıdaki Türkler arasında Kürtlere karşı mevcut olan yargılar, doğuda insanların birlikte yaşadığı illerde Türk-Kürt kökenli vatandaşlar arasında görülmemektedir. Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman, Elazığ, Erzurum, Şanlıurfa vb. illerde her iki etnik kesimden de insanlar yoğun olarak bir arada yaşamasına rağmen, etnik temelli kavga ve çatışmalara rastlanmaması umut vericidir. Ayrıca, batıda yaşanan söz konusu ayrımcı davranışın, batıdaki pek çok şehire yıllar önce yerleşen ve kaynaşan Kürt kökenli insanlardan daha çok, yeni göç eden insanlara karşı sergilendiği de görülmektedir. Bu durum göç olgusunun nesiller arasındaki zaman ve entegrasyon boyutunu ortaya koymaktadır.

Çocukları doğuda şehit olan veya yaralanan aileler, bu psikoloji ile Kürtlere ve Doğuya karşı ister istemez bir tepki besleyebilmektedir. ‘‘Seçilmiş travma’’ kavramı ile tanımlanan bu durum, batıdaki pek çok aile ve yakınlarının bölge ve bölge halkı hakkındaki olumsuz algılarının şekillendirici unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu insanlar, hem kendi çocukları, hem de doğudaki tüm olaylar için Kürtlerin tamamını sorumlu ve suçlu olarak görebilmektedir. Çocukları doğuda vatani görevini yapan ve hatta kamu görevinde bulunan batıdaki aileler, çocuklarının doğudaki görevleri süresince yaşadıkları her türlü sıkıntıda ve endişede bölgeye veya bölge insanına tepkilerini dile getirebilmektedir. İnsanlar çocukları doğuda trafik kazasında bile ölse, kendilerini rahatlatma veya bir kaçış anlamında doğuya tepki duyuyor. Çocuklarının öldüğü ili TV’de duymak bile onları rahatsız ediyor, yaralarını depreştiriyor. Bu tip tepkiler, etnik temelde görülmese de, farklı bir boyutta değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu insanların tepkileri çevrelerindeki pek çok insana da sirayet etmektedir.

Türkiye’de gerginliği seven, gerginlikten beslenen, nefreti ve düşmanlığı yaymaya çalışan, her türlü kutuplaşmada sevinen ve rant bekleyen gruplar bulunmaktadır. Bu noktada Türklere karşı nefreti yaymaya, gerginlikle tabanını büyütmeye çalışan PKK terör örgütü ve uzantısı unsurlar yanında, bunun tam karşıtını yapan Türkler veya içinde bulundukları oluşumlar mevcuttur.

Açılım kapsamında Habur Sınır Kapısından girişte yaşanan olaylar, bu olayların başta BDP ve PKK olmak üzere pek çok kesimce bir zafer gibi

yansıtılması, şölene dönüştürülen karşılama ve sonraki kutlama/programların Kürtlerin ortak bir tavrıymış gibi sunulması ve medyaya böyle servis edilmesi ilişkilerde yeni bir kırılma meydana getirmiştir. Olaylara Kürt aydınların da destekleyici tarzda ve insani boyutta yaklaşmaları, bu süreçte devletin yaptığı hatalarla birleştirildiğinde, Türk insanında Kürtlerle ilgili gelişen olumsuz fikirlere ivme kazandırmış ve ilişkilerdeki kırılmayı artırmıştır.

Habur'da ve sonrasında yaşanan olaylarla birlikte, olumsuz propagandalar ve medyanın olayları yansıtmadaki eksiklik ve çarpıtmaları neticesinde, batıdaki Türk insanında; ''Her doğulu Kürt'tür, her Kürt BDP'lidir, her BDP'li PKK'lı ve ayrılıkçıdır.'' düşüncesi ve bu çerçevedeki özdeşleştirmeler biraz daha yükselmiştir. Bu eğilim, yaşanan gösteriler ve şehir eylemlerinin de etkisiyle, batıdaki Türklerde Kürtlere bakış açısını her geçen gün biraz daha menfileştirmektedir. Sürecin makul bir zemine oturtularak algıların normalleşmesine imkân sağlanabilmesi için medyanın rolü ve etkisinin dikkatle analiz edilerek önlemler alınması gerekmektedir.

Türklerde özellikle kendilerini Türk Milliyetçisi olarak tanımlayan insanlar arasında daha önce PKK'ya olan tepki ve nefret Kürtlere yönelmiş görülmektedir. Daha çok gençlerde görülen bu eğilim, bölünme endişesini keskinleştirerek paranoyaları beslemektedir. Bu da kutuplaşmadan medet umanlara fırsatlar sunmaktadır.

Türklerin Ayrımcılık İddiasına Bakışı

Bu noktada batıdaki Türklerin Kürtler hakkındaki görüşlerinin ve bu görüşlerin sebeplerinin ortaya konulması önem arz etmektedir. Öncelikle, Kürtlere ayrımcılık yapıldığı iddiasına yönelik Türklere ait bazı görüşleri bu bölümde aktarmak faydalı olacaktır.

Bu konuda Türklerin görüşlerine bakıldığında, Kürtlerin ayrımcılık iddialarını ve bu konudaki taleplerini devletin varlığına ve birliğine saldırı olarak gören ve vatan hainliği ile özdeşleştiren söylem yanında, Türklük ve Türk kimliğinin sloganlaştırılarak özellikle Kürtlerin yoğun olduğu yerlerde

vurgulanmasını gereksiz ve gerginliği besleyen bir unsur olarak görenler de bulunmaktadır.

Batıdaki pek çok Türk, doğudan daha fazla geri kalmış yerleşim yerlerini örnek vererek, Kürtlere karşı yapıldığı iddia edilen, etnik temeldeki ayrımcılık algısı ve yorumunun çok da gerçekçi olmadığını söylemektedir. ***''Bizim köylerdeki vatandaşlar devletten ne kadar şikâyetçi ise doğudaki köylüler de o kadar şikâyetçi. Burada da vatandaş jandarmanın zamanında yaptığı eziyetlerden bahseder. Doğuda bu muameleye biraz daha fazla maruz kalmış olabilirler veya propaganda etkisiyle abartılıyor olabilir. (Konya, serbest meslek, üniversite mezunu, yaş:49, Türk)''*** sözleri, Cumhuriyet dönemi devlet algısını ve gücü elinde bulunduranların devlet adına halka bakışını, doğu-batı ve etnisite ayrımı yapmaksızın pek çok yerde problemli bir ruh haliyle topluma davranışını ortaya koyan söylemlerden birisidir. Ayrıca bu sözler, ayrımcılık olarak adlandırılmasa da bu yöndeki davranışlara Anadolu'da pek çok kişinin muhatap olduğunun ifadesidir.

Devletin, doğudaki mahrumiyeti düşünerek, bu bölgeyi bir sürgün yeri olarak telakki etmesi ve deneyimsiz memurlarla birlikte sorunlu personelini de bu bölgeye cezalandırma amacıyla göndermesi, bölge problemlerinin büyümesi yanında, isteksiz kamu görevlilerinin de etkisiyle doğu insanında ayrımcılık algısının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Bölgede, iklim ve arazi şartları yanında, feodalitenin ve son dönemde yaşanan göçlerin getirdiği yoksulluk, ülkedeki gelir adaletsizliği ile birlikte propagandanın da etkisiyle ayrımcılık düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Türkler, bölgenin farklı sebeplerle geri kaldığını, ancak bu durumun devletin kasıtlı bir politikası olarak sunumunun çok da doğru olmadığını vurgulamaktadır. Kendini yetiştirmiş Kürtlerin, devlet kademelerine girmeleri ve yükselmeleri anlamında herhangi bir ayrımcılığın söz konusu olmadığı da ifade edilmektedir.

Devletin geçmişte farklı nedenlerle bölgeyi ihmal ettiği, ancak bugün doğuya daha fazla teşvik ve destek sağladığı, pek çok konuda batıya göre daha fazla kaynak aktarıldığı Türkler tarafından ifade edilmektedir. Hatta bazıları tarafından bugün gelinen noktada Kürtlere değil Türklere ayrımcılık uygulandığını dile getirenler bile olmuştur.

Türkler, ayrımcılık ve ötekileştirmenin sosyal temelde şekillendiğini, Kürtlerin eğitimi, giyimi, dili/lehçesi, yaşam şekli ve kültürü nedeniyle bazen aşağılanmış olabileceğini, ancak bu davranışların etnisite temelinde algılandığını ifade etmektedir.

Batıda, Kürtlerin geçimsiz, kavgacı ve eğitim seviyesi düşük bir toplum olarak görülmesinin, bu insanlara farklı davranılmasının temel nedenleri olduğu görülmektedir. ***''Böyle bir ayırım varsa bile sebebi etnik kimlik değil Kürtlerin uyumsuzluğudur. Batıdaki Kürt köylerine doğudan başka Kürtleri yerleştirmeyi onlar bile istemiyor. Çünkü biliyorlar ki zamanla köyü ellerinden alacaklar. (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:40, anne Türk-baba Kürt, sol görüşlü)''*** sözleri, ayrışma ve ayrımcılığın Türklerden ziyade Kürtlerden kaynaklandığını iddia etmektedir. Aynı şahıs mülakatın devamında aynı konuda şu tespitlerde bulunuyor: ***''Adam orada silahla yaşayınca, batıda da aynısını yapıyor. Bu yüzden o psikopatlıkla aynı şeyleri burada yapınca bir Kürt ile 30 Türk baş edemiyor… Mafyalaşma böyle çıkıyor. Ben bölge insanına acıyarak bakıyorsam bile artık bakmıyorum. Etnik kimliğinden dolayı değil uyumsuzluğundan dolayı.''***

''Devlet eliyle bir ayrımcılık olduğunu düşünmüyorum. Buna Türk olarak ben de karşı çıkarım. Benim de yengelerimden Kürt olan var. Ama halk arasında ayrımcılık yönünde davranışlar vardır. Mesela 30 sene önce gelin gelen birini hala Kürt diye çağırır. İster istemez bilinçaltına yerleşmiş olan bir ayrımcılık var. Halk arasında ''Kürt'ten olmaz evliya, olsa da koyma kapıya'' derken aslında bu ayrımcılık var. (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:40, Türk, milliyetçi)'' sözleri, diğer örnekler de göz önüne alındığında, sosyal yaşamda batıda bu ayrımın yaşandığını ve daha çok psiko-sosyal nedenlere dayanmakla birlikte, bu insanların bir anlamda ötekileştirildiğini göstermektedir.

Sosyal anlamda bir ötekileştirmeyle birlikte, Cumhuriyetin ilk yıllarında batıya sürülen Kürtlere, göç ettikleri yerlerin halkı tarafından yardımcı olunduğu ve korunduğu da bazı Türkler tarafından ifade edilmektedir**.** ***''Dersim olayları sonrası buraya gelenlere halk bakmış korumuş ve yer vermiştir… (Kayseri, emekli kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:52, Türk, milliyetçi)''*** tespiti bu söyleme örnek olarak verilebilir. ***''Kırşehir'in en***

verimli arazileri, zengin esnafın birçoğu Kürt'tür. Maddi durumları da iyidir. Aramızda herhangi bir problem yoktur. (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:38, Türk, sol görüşlü)'' sözleri bu konuya biraz daha açıklık getirmektedir.

Sonuç olarak, Kürtlerde olduğu kadar Türklerde de ayrışmayı ve ayrımcılığı körükleyen kişiler ve davranışlar olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Bu konuda ayrıştıran özelliklerden çok birleştiren hususlara odaklanılmadığı takdirde problemin çözülmesi uzun zaman alacaktır. Bu perspektif ile yaklaşıldığında soruna çözüm ararken sadece Kürtlerin rehabilitasyonuna değil, aynı zamanda Orta ve Batı Anadolu'daki Türklerin de rehabilite edilmelerine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Batıdaki Türklerin Kürtlere Bakışı

Doğu ve batıdaki gösterilerde, kamu binalarına ve özel mülke zarar verilmesine sağduyulu Kürtlerce net ve açıktan tepki verilmemesi, çocuklarının gösteri ve eylemlere katılmasına ailelerce engel olunmaması ve bu olayların medyada daha fazla çarpıtılarak verilmesi Türklerin Kürtler hakkındaki olumsuz yargılarının güçlenmesine neden olmaktadır.

Aşağıdaki ifadeler batıda yaşayan Kürtlere bazı Türklerin bakışını ve bu bakıştaki şüpheleri ortaya koymaktadır: ***''Bunlar yıllarca ezik yetişmişler. Türkün yanında barınmış Türk olamamış. Yüzyıllardır ağalarına, patronlarına hep kin beslemişler. Eğer bir savaş çıksın can ciğer görüştüğümüz Kürt arkadaşlarımın bana silah çekeceğine inanıyorum. Benim Kürt yengem PKK olaylarında belli bir noktadan sonra kötüleyemiyor. Bir noktaya gelince içlerindeki kin ortaya çıkıyor. (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:40, Türk, milliyetçi)''*** Aynı şahsın, ***''Çocukluğumda bildiğim birisi derdi ki Kürdistan'ı kuracağız. Benim çok tuhafıma giderdi. (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:40, Türk, milliyetçi)''*** Bu sözler de Kürtlere karşı olan şüphelerin derinleşmekte olduğuna işaret etmektedir.

''Bir apartmana geldiğimizde inanın kaç tane Kürt var diye soruyoruz. Apartmanın aidatını bile ödemiyor. (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:40, Türk, milliyetçi)'' ifadeleri, batıda Kürtlerin kent yaşamına uyumsuzluklarının olumsuz algıları besleyen önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Batıdaki Türklerden bazıları, dostluk ve arkadaşlıklarına rağmen, Kürtlerde kendilerine karşı gizlenmiş bir kin olduğu şüphesini ifade etmektedir. Kürtlerin Türklerle aynı sosyal grup içinde, Türkçe bilmelerine rağmen kendi aralarında Kürtçe konuşmalarının, duyulan şüpheyi ve rahatsızlığı artırdığı ifade edilmektedir. Bu tavır, nezaketsizlik ve iki yüzlülük olarak tanımlanmaktadır.

Bunun yanında Kürtlerin kendi aralarında Kürtçe konuşmaları doğal bir hak olmasına rağmen bundan rahatsızlık duyulması, temel kültürel haklar konusunda Türk insanının uzlaşma ve diyalog kültürünün geliştirilmesini de gerekli kılmaktadır.

Kürtlerin batıda bazı kanunsuz işlere bulaşmaları, mafya, eroin ticareti ve kaçakçılık deyince büyük ölçüde Kürtlerin akla gelmesi, batıda kentte yaşayan Kürtlerin çocuk sayılarının fazlalığı ve bunun çevredeki olumsuz yansımaları Türklerin tepkilerinin artmasına neden olmaktadır. Bahçeşehir Üni. tarafından yapılan bir çalışma,[97] göç eden Kürt/Zazaların yerleştikleri bölgelere olumlu/olumsuz etkilerini sorgulamış ve Türklerin %63'ünün Kürt/Zazaların yerleştikleri bölgeyi olumsuz etkilediği görüşünde olduğunu göstermiştir. Bu olumsuz bakıştan daha çarpıcı olan nokta ise, Kürt/Zazaların yerleştikleri bölgeyi olumsuz etkilediği görüşüne Kürt/Zazaların kendilerinin de %47 oranında katılıyor olmasıdır.

''Kürtlerden ilk gelenler kaynaşmıştır ve aramızda bir sıkıntı yok. Ama sonradan gelenler, Kırşehir'de bile yaklaşık 100 köy vardır, oldukça farklıdır. PKK terörü ve BDP'nin söylem ve davranışları ister istemez batıdaki insanları etkilemiştir. Komşunuz, arkadaşınız şehit olunca o zaman bunu vuranlar Kürtler deniyor. (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:43, Türk, Çerkez)'' sözleri ve aşağıdaki tespitler, batıda

[97] Bahçeşehir Üni., a.g.e., sf. 388-390.

Kürtlere bakışı ve Kürtlerle ilişkilerin tanımlanması için önemli tespitler olarak alınabilir. ***''Burada köyler birbirine düşman olmamış. Ama, son dört senedir var bu. Bu köyün yanından dahi geçmeyelim diyenler var bugün Eskişehir'de. Neden? Çünkü buralara gelen şehit cenazeleri bu bölgedeki Kürt köylerini de etkilemiştir. (Eskişehir, eski MHP il başkanı, medrese mezunu, yaş:63, Türk)''***

Türklerin Kürtlerle ilgili olumsuz yargılarını besleyen, mülakat metinlerinden seçilmiş diğer tespitler aşağıda verilmiştir:

- *Doğuda kaçak elektrik oranı %80'ler düzeyinde, hadi bunu yokluk ve yoksullukla açıklarsınız; gerçi ağaları, aşiret reisleri de aynı şeyi yapıyor, batıda özellikle büyük şehirlerde kaçak elektrik kullanım vakaları da genelde Kürt yerleşim yerlerindedir. Ben İstanbul Sarıyer'de size TEDAŞ elemanlarının giremediği mahalleler göstereyim (İstanbul, emekli astsubay, yaş:73, Türk).*

- *Batıya göçen Kürtlerin önemli bir kesiminin, planlı olarak Türkiye'ye yayılma ve nüfus artış hızıyla şehir ve bölgeleri ele geçirme gibi büyük bir planın parçası olarak hareket ettiğini düşünüyorum. Bazı keskin Kürtler bunu çekinmeden yüzümüze söylüyor (Ankara, emekli subay, yaş:42, Türk).*

- *Doğudaki Kürtlerin önemli bir kesimi Türkiye kaynaklarından faydalandırılmadıklarını, haklarının gasp edildiğini söylüyor ve batıdaki insanların tırnaklarıyla kazıyarak elde ettikleri kazanımları oturarak bölüşmeyi bekliyor. (Ankara, emekli subay, yaş:51, Türk).*

- *Eskişehir'de PKK zihniyetli iş sahibi 200'e yakın insan var. Vatandaş o zaman diyor ki: ben 25-30 sene çalıştım bir ev alamadım onlar ise her türlü imkâna sahip (Eskişehir, sanayici, üniversite mezunu, yaş:37, Türk).*

- *Kırşehir'e son dönemde gelen Kürtler burada iki tane köyü zapt ettiler. İki kişi gelip sonra 10-15 kişi olunca köylüye kan ağlatıyor. Can korkusuyla bir şey de diyemiyorlar (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:40, anne Türk, baba Kürt, sol görüşlü).*

- *Kürtler Çubuk'ta hazineye ait yerleri işgal edip sonra oradaki insanlara para ile sattılar (Ankara, kanaat önderi, lise mezunu, yaş:60, Türk, Alevi, sol görüşlü).*

E5. GÖÇ, VAROŞLAR VE AYRIMCILIK ALGISI

Terörün de etkisiyle boşalan kırsal alan, büyüyen ve büyüdükçe sosyal dokusu bozulan il ve ilçe merkezleri, göç ile oluşan mahalleler ve varoş yapılanmasını doğurmuştur. Göç ile oluşan mahalleler diğer mahallelerden altyapı, gelişmişlik ve sosyal düzey olarak oldukça farklı ve geridir. Göç ile oluşan mahalleler ve varoş yapısının kendi içinde barındırdığı eğitim yetersizliği, ekonomik sıkıntılar ve diğer problemlerin doğurduğu kırılganlık, insanlarda sahipsizlik, sosyal dışlanmışlık hisleri yanında ayrımcılık algısının da büyümesini sağlamıştır.

Bu sosyal yapı içerisinde ne kendi kültürünü yaşayabilen, ne de yerleşik kültüre uyum sağlayabilen fert ve aileler iki yönlü bir sosyal dışlanmışlığı ve sahipsizliği yaşamaktadır. Bu insanlar kent içinde ancak sınırları çizilmiş bir alanda, kentten kısmen yalıtılmış olarak köylülüğü, daha doğrusu bir ara kültürü yaşamaktadır. Bu sosyal doku sadece göç ile oluşan mahallelerde yaşayanları değil, bu yapıların oluştuğu kentlerdeki yerleşik nüfusu da olumsuz etkilemektedir. İki kesim arasında, kentlileşme ve ekonomik düzey çerçevesinde başlayan ayrışma ve önyargılar, kolayca etnik temelde yorumlanabilmekte ve tepki ile birlikte çatışmaya dönüşebilmektedir.

BİLGESAM tarafından yapılan anket çalışmasında,[98] İstanbul ve Mersin'de göç ile oluşan mahallelerde yaşayan Kürtlerin Türkiye Cumhuriyeti'ne ve değerlerine aidiyetinin %64 gibi bir ortalamayla diğer gruplardan (PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde Kürtler arasında bu oran %72, eylemlerin fazla yaşanmadığı doğu illerindeki Kürtler arasında ise %87'dir) çok daha düşük olduğunu göstermiştir. Bu insanların %54 olarak ölçülen ayrımcılık algısının da Kürtlere ait ortalamanın (%52) üzerinde olduğu bulgulanmıştır.

[98] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 160.

Göç ile oluşan mahalleler ve varoş yapıları içinde yaşayanların kırılganlıklarını ve hassasiyetlerini devletten önce örgütün fark ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu hassasiyeti kullanan örgüt, bu yapılar içerisinde yaşayan insanları, öncelikle kazanılması gereken kişiler olarak belirlemiş, propaganda ve faaliyetlerini bu temelde biçimlendirmiştir. Son yıllarda, batıdaki kentlerde göç ile oluşan mahalleler ve varoş yapılanmalarından örgütün dağ kadrosuna kazandırılan eleman sayısının, doğu illeri ortalamasından daha yüksek olduğuna dönük tahminler bulunmaktadır.

Yaşanan olayların doğudaki Kürtler kadar batıdaki Kürtleri de etkilediğine şahit olunmaktadır. Batıda varoşlarda yaşayan, son dönemde göç etmiş Kürtler kadar, 50-60 yıl önce göç etmiş ve toplumla kaynaşmış Kürt kökenli vatandaşlarda da zihinsel bir değişim yaşandığı veya en azından söylemlerin değiştiği görülmektedir. Son günlerde, batıda yerleşik olan Kürtlerde, bugüne kadar fazla duyulmayan, kendilerine ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapıldığı yönünde serzeniş ve söylemlere rastlanmaktadır. Bunun iki türlü açıklaması olabilir; birincisi bu insanların bugüne kadar bu duyguları yaşadıkları ama dile getiremedikleri, ikincisi ise belki de yoğun propagandanın etkisiyle ortak bir bilinç gelişmektedir.

Bu konuya başka bir açıdan bakılacak olursa, PKK terör örgütü batıdaki her yerleşim biriminden, hatta Avrupa'dan dağa adam götürmeye çalışmıştır. Bunu büyük ölçüde başarmıştır da. Bu sayede, Avrupa'da ve 50 yıl önce batıya göçmüş Kürtlerde bile örgüte yönelik bir sempati oluşturmayı kısmen başarmıştır.

Basın-yayın yoluyla lüks hayatın özendirilmesi, farklı ekonomik gelir düzeyine sahip tabakalar arasındaki adaletsizliğin ve uçurumun her gün görsel olarak sunulması, göç ile oluşan mahallelerde yaşayan insanlar tarafından bizzat yaşanması, olumsuz propagandaların da etkisiyle, özellikle gençler arasında ayrımcılık algısıyla birlikte devlete düşmanlık ve kin duygularını artırmaktadır. Gençler bu duygularla her türlü yasadışı faaliyet ve olayın içine kolayca çekilebilmektedir.

Göç ile oluşan mahalleler ve varoş yapıları içerisinde, ekonomik zorluklar, kültürel ve ahlaki yozlaşma ve diğer psiko-sosyal etmenlerle klasik aile

yapılarının bozulduğu, ebeveynlerin çocukları üzerindeki etki ve kontrollerinin de kaybolduğu gözlenmektedir. Bozulan aile yapıları, sahip olunan geleneksel değerlerin de etkisiyle kadın ve çocuklara aile içi şiddet ve ihmal olarak yansımaktadır. Bu durum özellikle çocukları sokağa ve örgütün kucağına itmektedir. Tanımlanan sosyal doku içerisinde, sosyal kimlik arayışına giren ancak kendisine doğru bir model bulamayan çocuklar, kimlik oluşumunun bu en önemli aşamasında, örgütün sunduğu kimliği ve modeli tek alternatif olarak görmekte ve kabul etmektedir.

Göçlerin Yol Açtığı Uyumsuzluk ve Endişeler

Türk insanının Kürtlerle ilgili yargılarının temelinde, özellikle göç eden Kürtlerin sosyal yaşam düzeylerinin şehirlerde yol açtığı problemler ve uyumsuzluk yatmaktadır. Hem Kürt hem de Türkler tarafından dile getirilen pek çok örnek olay ve görüş bu faktörün kutuplaşmalarda önemli ve etkili olduğunu göstermektedir. Bölgede yaşayan ve sivil toplum faaliyetleri kapsamında, sosyal faaliyetlerde etkin olan bir Türk doktorun tespitleri bu konuyu açıklayıcı niteliktedir: ***''Şehrin dışında dağda yaşarken, şehre inen aile veya topluluk sosyalleşme ve şehir dokusuna uyum noktasında çok büyük problem yaşıyor. Sosyalleşme manasında her eve bir TV girsin diye bir kampanya yaptık. Sonra baktık, çanak antenlerin yönü başka bir tarafa ROJ TV'ye bakıyor (Gaziantep, doktor, yaş:45, Türk).''***

Batıda göç olgusuna bakışta bir rahatsızlık olduğu muhakkak. Göç eden Kürtlerin şehirlerde kendi mahallelerini oluşturması, bu yapıların şehre ve sosyal dokuya uyumu noktasında büyük problemler meydana getirmektedir. Göç ile oluşan yapılar, yoksulluğun ve propagandanın da etkisiyle, örgüte sempatizan yetiştirmek ve eleman kazandırmak için verimli alanlar haline gelmektedir. Bu durum, Türklerin bu yöndeki bir göçe sıcak bakmaması ve gelecek ile ilgili endişe duyması sonucunu doğurmaktadır.

Özellikle son dönemlerde, göç alan yerleşim birimlerinin bazılarında, daha çok belde ve ilçe bazında nüfus dengesinin Kürtlerin lehine dönmeye başlaması, insanların Kürtlere bakışını değiştirmektedir. Üniversite mezunu ve serbest meslek sahibi bir Konyalı Türkün sözleri konuya örnek olarak

verilebilir: ***"Burayı istila edecekler gibi bir korku var. Her bir ailede sekiz dokuz tane çocuk var. Gittikçe sayıları artıyor. Hatta sayıları bizden fazla. İnsanlarda buralar onların eline geçecek gibi bir korku vardır. Ticarette ve sosyal hayatta da yaşantıda da böyle. İnsanlar, sanki doğudaki olaylar burada da olacakmış gibi düşünüyorlar (Konya, serbest meslek, üniversite mezunu, yaş:26, Türk)."*** Eskişehirli 65 yaşındaki bir emeklinin ifadeleri de benzer özellikler göstermektedir: ***''Bunların göçlerine batıdaki insanlar çok tepki gösteriyor. Göç sonucunda burada Kürt köyleri oluşmuştur. Çok da olay olur. Jandarmanın buradan gittiği yok. Hayvanlarını salınca bütün tarlaları mahvediyorlar (Eskişehir, emekli, ortaokul mezunu, yaş:65, Türk).''*** Söz konusu endişelerin, hiçbir etnik olay ve sorunun bugüne kadar gündeme gelmediği şehirlerde bile duyulması insanlardaki olumsuz anlamda psiko-sosyal bir değişimin işaretlerini vermektedir.

Göç eden insanların, yokluk, yol yordam bilmeme, belirsizlik ve sosyal destek ihtiyacı nedeniyle, tanıdıklarının veya hemşerilerinin yakınlarına taşınması bir ihtiyaç ve çözüm olarak görülmüştür her zaman. Bu seçimi etkileyen şartlar ve dinamikler bugün hala geçerlidir. Bu noktada insanların göç ile oluşan mahallelere ve varoş yapılanmaları içine taşınmasının engellenmesinden daha çok, bu yapılar içerisinde yabancılaşmalarının engellenmesi ve toplumla uyumlarının sağlanması gerekmektedir. Bu yapılanmaların sosyal gerekçelerine değinen bir görüş burada açıklayıcı olarak verilebilir: ***''Göç tamamen kent ve şehir sosyolojisi ile alakalı ekonomik bir sorundur. Üniversitede iken yaptığımız bir araştırmada İstanbul'a en çok Kastamonululular Sivaslılar Ordulular göç etmiştir. Onların da yaşadığı yerler hep bellidir. Mesela Amerika'ya giden bir arkadaşım Türkler en çok New Jersey'de olduğu için oraya gideceğim dedi. Bu insanın doğasında var. (Kırşehir, üniversite mezunu, kamu görevlisi, yaş:33, baba Kürt anne Türk).''***

Doğudan göç eden pek çok insanın eğitim ve sosyal yaşam düzeyi olarak oldukça alt tabakadan olması, bu insanları kendilerine kol kanat gerecek ve sosyal destek sağlayacak varoş yapılarına yönlendirmektedir. Bu yapıların sağladığı güvence olmasa belki insanların önemli bir kesimi kendi yurdunu, köyünü terk etme cesaretini bile gösteremeyecektir.

Güvenlik ve ekonomik gerekçeler yanında, bölgesinde barınamayan, kavgalı ve problemli insanların da göç profili içinde yer alması, kendi toplumu içinde uyumsuz olan bu insanların batıda uyumlu sosyal dokular oluşturma ihtimalini kısa ve orta vadede mümkün kılmamaktadır.

Kahramanmaraşlı üniversite mezunu bir Türk'ün: ***''Hayat şartları kötü olduğu için göçenler var, ama bunlar çok fazla değiller. Bir de gençler arasında batıya göç ettirilen planlı bir nüfus var. Bence Kürtler Türkiye'ye hâkim olma derdindeler (Kahramanmaraş, esnaf, üniversite mezunu, yaş:45, Türk).''*** ifadeleri göç ile ilgili farklı, abartılı söylem ve endişelerin de bulunduğunu göstermektedir.

Öncelikle insanları kendi bölgelerinde yaşama ve istihdama yönlendirecek yatırım kararları ve tedbirlerin alınması ve bununla eş zamanlı olarak, göç eden insanların yeni yerleşim birimlerine uyumu ve rehabilitasyonunu da kapsayan düzenleyici bir iskân politikasının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Pek çok kentte gecekondulaşmanın ortadan kaldırılması yönünde başarıyla yürütülen Kentsel Dönüşüm Projeleri örnek proje olarak dikkate alınabilir.

Ülkede Kürtlerin ve Türklerin göç alan illerde birlikte yaşaması konusunda bir takım endişeler olmakla birlikte, her iki taraf da etnik kimlikten çok diğer ortak değerlerin vurgulanması durumunda beraberce yaşanabileceğini ve bu konudaki umutlarını dile getirmektedir. ***''Bu insanların özellikle güç birliği etmek amacıyla varoşlara toplandığını veya o bölge yönetimlerinin bunda bir etkisinin olduğunu düşünmüyorum. Burada da hiç kimsenin yaşamadığı köylerimizde bunlar yaşıyor. Çiftçilik ve hayvancılık yapıyor. Vatandaşın bunlarla ilgili hiçbir sıkıntısı endişesi yok. Ben kurbanımı bunlardan aldım. Hayatlarından da çok memnunlar. Onlar da halkın içerisindeler. Hayat kaygıları yok. Gidin desek bile sanmıyorum gitsinler (Kırşehir, üniversite mezunu, kamu görevlisi, yaş:48, Türk).''*** sözleri, bu konuya beraber yaşama anlamında daha tarafsız bakan bir değerlendirme olarak görülebilir.

Birlikte yaşama konusunda, sesleri çok çıkan, her fırsatta şehirleri birbirine katan radikal grup veya gruplara ve söylemlerine mi bakmak lazım, yoksa toplumsal kesimler arasında bir problem algılamayan büyük çoğunluğa mı? Dünyada pek çok örnekte olduğu gibi Türkiye'de de bu konuda söz sahibi hep bu radikal azınlık gruplar olmuştur. Ortamı gerenler de, endişeleri

yükseltenler de bu gruplardır. Pek çok insan, radikal kesimlerin kutuplaşmayı artırdığı ve bu grupların çözüm önerilerinin uygulanabilir ve geçerli olmadığını vurgulamaktadır. Türk Alevi bir kanaat önderinin aşağıdaki tespitleri bu konuda dikkate değerdir: ***''Bu militan gruba dünyanın ne kadar güzelliği varsa versen bunları tatmin edemezsin. Bunlarda devletin birliğine bütünlüğüne ve bayrağa saygısızlık var. Türk bayrağını kesinlikle kabul etmiyor. Vatanın milletin bütünlüğüne karşılar. Cumhuriyet ve bayrağı düşman gibi görüyor. Eylemlerinde bunlar görülüyor (Ankara, kanaat önderi, lise mezunu, yaş:60, Türk Alevi, sol görüşlü).''***

Bugün gelinen durum itibariyle, batıda yaşayan Türklerin Kürtlerin batı illerine göçüne büyük oranda soğuk baktığı söylenebilir. İnsanlar, Güneydoğu ile sınırlı kalan terörün göçlerle beraber batıya taşınacağına inanmaktadır. Göç ile oluşan mahalle yapılaşması ve toplum kesimleri arasındaki sosyal uyumsuzluk nedeniyle, Kürt ve Türkler arasındaki kutuplaşma ve olumsuz yargıların, göçlerin devam etmesi durumunda çok daha fazla artacağı değerlendirmesi yapılmaktadır. ***''Eskiden beri tanıdığımız için Kürtleri batıda bir tehlike olarak görmüyoruz. Ama belli bir güç olunca silahlarını bize doğrulturlar mı bilmiyorum (Kayseri, esnaf, üniversite mezunu, yaş:33, Türk).''*** sözleri, iyi niyetli ve objektif insanların kafasında bile göçler ve artan nüfusa yönelik endişelerin olduğunu göstermektedir.

Batıda yaşayan Türklerden bazıları, Kürtlerin batıya göçüne olumsuz bakmamakla birlikte, göç edenlerin ve göç mekânlarının sosyal uyumu sağlayacak şekilde düzenlenmesini istemektedir. Bu görüşü dile getiren bir örnek tespit burada verilebilir: ***''Ben onların buraya gelmesine, aynı apartmanda oturmalarına da karşı değilim. Bunların bence bizim içimize karışması lazım… Göç olmalı ama bunun varoşlarda topluca mahalle oluşturmaları şeklinde olmaması lazım (Konya, esnaf, lise mezunu, yaş:48, Türk).''***

Göç alması nedeniyle problem ve sürtüşmelerin en fazla yaşandığı illerden olan Mersin'den aktarılan aşağıdaki görüş, bu yapılaşmanın yaşandığı şehirlerdeki problemlerin tanımlanmasına katkı sağlayacaktır: ***''Problem yaşanıyor, sürtüşme oluyor, anlaşmazlıklar çıkıyor. Mesela akşamları Kürtlerin yaşadığı mahallelere gidemiyorsunuz... Mesela adam kalkıp***

geliyor ben İstanbul'a yerleşeceğim diyor. Buna bir tavır konulması lazım, engellemek lazım. Yani göçün olmaması için doğuda da batıda da alınacak tedbirler var (Mersin, üniversite mezunu, özel sektör yönetici, yaş:40, Türk).''

Batı illerine göçün yerleşik nüfus açısından, etnisite ve sosyal temelde bir ayrışma olmasa da, mevcut kaynakların ve fırsatların paylaşımı noktasında fazla tercih edilmediği söylenebilir. ***''Eskiden burada Kürt yoktu. Ama Dersim Şeyh Sait İsyanlarından sonra geldiler. Dedem derdi ki: Halk bunları arasına almak istememiştir. Dağın arkasındaki bir yere yerleştiler. Bunlar çok zengin oldular. Şu anda da şehrimizin en zenginleri Kürtlerdir (Kırşehir, kamu görevlisi, üniversite mezunu, yaş:40, Türk, milliyetçi).''*** tespitleri göçün ekonomik temelli kaygı ve kıskançlıkları da doğurabileceğine dair ipuçlarını vermektedir.

''Türkiye'de göçün en önemli sebebi belediyelerdir. Bedava aş ekmek verilince insanlar birbirlerini çağırıyor. Kayseri'de çok aşevi vardır. Gidin bakın hep Kürtler yemek yer. Türkler arından gidip yemek isteyip yiyemez. Köylerde çok aç insanlar var ama bu insanlar isyan etmiyor. Yahyalı'nın dağ köylerinde daha elektrik yok. Yedikleri kuru bir ekmektir. Gene de Allah bu devlete zeval vermesin derler (Kayseri, üniversite mezunu, emekli kamu görevlisi, yaş:52, Türk).'' sözleri göçün farklı bir nedenine işaret etmektedir. Ancak belediyelerin yoksul insanlara ilgi göstermesinin eleştirilmemesi gerekir. Çünkü aç ve perişan insanlar daha farklı problemlerin doğmasına neden olabilir.

''O bölgelerden getirilen gençlerin, işsizlik ve imkânsızlık nedeniyle mafya, eroin, otopark işlerinde kullanılması daha kolay oluyor. O bölge insanının gayri meşru işlere girmesi iç Anadolu insanını etkilemiştir. İç Anadolu insanı gayrı meşru işlere girmez. Ama, bana bir şey olmasın da ne olursa olsun der (Ankara, lise mezunu, dernek başkanı, yaş:38, Türk, Alevi).'' Yukarıdaki tespitler, batıdaki Türklerin bölgelerine gelen insanlara tepkisinin, bu insanların yasadışı davranışlara yönelimli olması temelinde de şekillendiğini göstermektedir.

Türkiye'de, göç olgusu beraberinde birçok problemi getirmiştir. Göç edenlerin yaşam alanlarından işsizliğe ve uyum sorunlarına kadar ortada pek

çok problem vardır. Göç bir yandan Kürtler ve Türklerin entegrasyonlarını hızlandırırken, diğer yandan uyum sorunlarını ve ayrışmayı da getirmiştir. Kent merkezleri artık göç eden nüfusu entegre edebilme özelliğini yitirmiştir. Türkiye'deki dinamikler dikkate alındığında, göç olayını durdurmak çok da mümkün görülmemektedir. Bu nedenle, alınacak ekonomik ve sosyal tedbirlerle göç olayını daha kontrol edilebilir bir hale getirmek gerekmektedir. Göç eden bireylerin kent kültürüne intibakını hızlandırıcı sosyal ve kültürel tedbirlerin geliştirilmesi, gecekondu bölgelerindeki kentsel dönüşüm projelerine devam edilmesi bu noktada önem arz etmektedir.[99]

[99] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

F

KİŞİ, KURUM, KURULUŞLARA GÜVEN VE GÜVENİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

F1. KAMU GÖREVLİLERİNCE YAPILAN HATALAR

Bölgeye gönderilen kamu görevlilerinin seçimi, eğitimi ve oryantasyonu için gerekli hassasiyetin gösterilmemiş olması; bölgenin kamuda bir sürgün yeri gibi görülmesi, atanan insanların hizmetten çok bölgeden bir an önce kurtulma çabası içerisine girmeleri; üst düzey kamu görevlilerinin kendilerini halktan soyutlamaları ve toplumun ortak değerlerini ifade eden her türlü faaliyetten uzak durmaları, sorunların bir kartopu gibi büyümesine neden olmuştur. Bu sorunlar silsilesinin doğurduğu zafiyet zemininde ayrımcılık düşüncesinin ve ayrılıkçı fikirlerin yeşermesi de çok zor olmamıştır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, özellikle alt düzey kamu görevlilerinin önemli bir kesiminin bölge insanı ve pek çoğunun aynı yöreden veya şehirden olması, kamu hizmetlerinde eş ve dostların kayırılması ve usulsüzlükler yanında, hizmetlerin bölgedeki feodal yapının istekleri ve menfaatleri çizgisinde şekillenmesine de sebep olmaktadır. Bu durum, halkta haklı olarak devlet eliyle yapılan bir ayrımcılık olarak görülmektedir. Bu tür ilişkilerin ve uygulamaların olduğu yerleşim birimlerinde, batıdan giden kamu görevlileri hakkaniyetli ve yasal zeminde uygulama yapmaya çalıştığında hem çalışma arkadaşlarından hem de feodal yapının uzantılarından tepki görebilmekte, sindirilmekte veya bu kişilerin siyasi nüfuz yoluyla başka bir yere görevlendirilmesi sağlanmaktadır.

Yukarıda belirtilen insan faktörü yanında bölgede verilen hizmetlerin önemli bir kısmının geçmişte güvenlik sağlanmadan sunulamaz hale gelmiş olması, bir kısım hizmetlerin hiç sunulamamasına, bir kısmının da gecikmeli olarak sunulmasına neden olmuş, bu da halkın memnuniyetsizliğini artırmış ve hizmetin kalitesini düşürmüştür. Bunun sonucu olarak daha yoğun hale gelen güvenlik hizmetlerinde görev alan personelin yükü artmış, bu da daha fazla hata yapılmasına zemin hazırlamış ve güvenlik güçlerini halkla daha fazla karşı karşıya gelmek durumunda bırakmıştır.

Güç kullanımının kaçınılmaz yan etkileri vardır. Terörle mücadele stratejisinin uzun süre güç kullanma eksenli uygulanması da travmatik sonuçlar doğurmuştur.

Yukarıda belirtilen bazı hatalar sürecin doğal sonucu olmakla birlikte, hataların önemli kısmı, ihmal, yetersizlik, liyakatsizlik ve yanlış stratejiler nedeniyle ortaya çıkmıştır.

Yapılan anket çalışmasında, bölgede yaşayan Kürtler arasında %55 düzeyinde olan güvenlik güçlerine güvenin, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde %48 düzeyine ve yine aynı illerde BDP'ye oy verdiğini söyleyen Kürtler arasında %30'lara kadar düştüğü görülmektedir.[100] Farklı bir alan çalışması, yürütülen terörle mücadele yönteminin başarılı olduğunu düşünen Kürtlerin oranının %15'te kaldığını ortaya koymuştur.[101] Bu bulgular, bölgede güvenlik güçlerinin terörle mücadele sürecinde ne kadar yıprandığını ve mücadelenin TSK ile ilgili algıları nasıl olumsuz etkilediğini de göstermektedir.

Araştırma sonuçları benzer bir durumun diğer kamu kurumları ve yöneticileri için de geçerli olduğunu göstermektedir. Bölgede yaşayan Kürtler arasında genel anlamda %61 düzeyinde olan devlete güven, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde %56 düzeyine ve yine aynı illerde BDP'ye oy verdiğini söyleyen Kürtler arasında %34 düzeyine düşmektedir. Bölgedeki vali ve kaymakamlara ait güven değerleri aynı sıralama ile %56-%52 ve %40 iken, adli yargıya güven değerleri yine aynı sıralama ile %44-%40 ve

[100] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 221,238.

[101] SETA & POLLMARK, a.g.e., sf. 58.

%29'dur.[102] Kürtler ait yukarıda aktarılan güven değerleri aşağıda tablo olarak özetlenmiştir.

Tablo-17: Kürtler Arasında Güven Değerlerinin Farklılaşması

Güven Değerleri (%)	Bölgede	Terörün Yaşandığı İllerde	Terörün Yaşandığı İllerde BDP'ye Oy Verenler Arasında
Devlete güven	61	56	34
Güvenlik güçlerine güven	55	48	30
Vali ve kaymakama güven	56	52	40
Yargı sistemine güven	44	40	29

Güvenlik görevlilerince gerçekleştirilen aramalar ve bu aramalarda kimi zaman eğitimsiz personelce yapılan davranış temelindeki hatalar, bugün itibariyle azalmış olmakla birlikte, çoğu zaman örgüte sempati ve kaymayı artırmıştır. Yapılan farklı bir alan çalışmasına[103] göre, Kürt/Zazalar arasında güvenlik güçlerinin kendilerine kötü/sert/olumsuz davrandığını düşünenlerin oranı %18 düzeyindedir.

Güvenlik güçlerinin bölgede yıpranmasına neden olan ve mülakatlarda ifade edilen hatalar müteakip paragraflarda aktarılmıştır:

Güvenlik güçlerince bölgede gerçekleştirilen aramalarla ilgili mülakatlarda yer alan bazı tespitler, güvenlik güçlerine karşı beslenen olumsuz tavrın nedenlerine ışık tutmaktadır: ***''Buradan Elazığ'a giderken 20 yerde arama yapılırdı. Üç saatlik yol altı saat olurdu. Zaten halkı devlete küstürmeye dönük yıllardır yapılan bir propaganda var, bu olayları da örgüt bu amaçla kullanmıştır. (Muş, tüccar, lise mezunu, yaş:40, Kürt)''***

[102] BİLGESAM, 2009, a.g.e., (Bulgular çalışma kapsamında ilave veri analizleri ile elde edilmiştir, ana rapor kapsamında bulunmamaktadır.)

[103] Bahçeşehir Üniversitesi, a.g.e., sf. 352-353.

Bir diğer mülakatta kişinin kendi yaşadıklarıyla ilgili anlatımları: ***''Ben de cezaevinde kaldım ve işkence gördüm. Elektrik yedim, boğuldum, tazyikli su yedim. Kaba dayak bize okşama gibi gelirdi. Ama benim yaşadıklarım bazılarının yaşadıklarının yanında hafif kalır... Kimliğimi kaybettim diye karakoldan dayak yiyerek beni dışarı çıkarmışlardı. Polis bunu devleti adına yapıyor. 12 Eylül döneminde asker gece evimizi basıp içerde bütün eşyaları dağıtıp bizi tekmelediğinde bunu da devlet adına yaptı. Haddini aşan asker, polis insanların dağa çıkmasına neden olmuşlardır. (Batman, tüccar/esnaf, lise mezunu, yaş:37, Kürt, mütedeyyin)''***, yapılan hatalara ışık tutmaktadır.

Halk bölgede örgüt ile güvenlik güçleri arasında kalmış, güvenlik güçlerinin açmazından da faydalanan örgüt bu durumu her zaman kendi lehinde kullanmıştır. Bölgede 1990'lı yıllarda, terörle mücadelede halk örgüt ayrımı tam olarak yapılamadığı gibi yanlış uygulamalar ve bu dönemde yaşanan bazı sertlikler de dile getirilmektedir. Bu konudaki tespitlerden birisinde: ***''Emniyet ve JİTEM ile Tansu Çiller zamanında kurulan özel harekâtçılar halka çok zalim davrandılar. Bu bahsettiğim davranış şekilleri bugünlerde eskisi gibi değil ve çok düzelmeler oldu. (Erzurum, serbest meslek, ilkokul mezunu, yaş:37, Kürt)''*** denmektedir.

Aşağıda anlatılanlar, sorunların bugünkü noktaya gelmesinde, çözüm üretmesi gereken insanların yaptıkları yanlışları göstermesi açısından önemli bir örnek: ***''Bir işim nedeniyle Merkez Jandarma Komutanlığına gitmiştim. Aynı şekilde orada bekleme odasında yetmiş yaşlarında yaşlı bir amca da oturuyordu ve köylerindeki arazi ihtilafı nedeniyle karakola çağrılmıştı. Karakol komutanı, mahcubiyetinden ayağa kalkmış amcanın suratına, sinirle ve küfrederek tükürdü. Amca bir anda oturduğu yere yığılıp, ağlamaya başladı. Amcanın hali içimi parçalamıştı. Hemen yanına gittim ve teselli etmeye çalıştım. Yaşlı amca bana dedi ki, 'Üç oğlum var. Yarın üç çocuğumu da terör edip dağa göndereceğim. Göndermezsem işte o zaman şerefsizim…' dedi. Bir hafta kadar sonra yaşlı amcayı çarşıda gördüğümde beni hatırladı ve 'Üç oğlumu da dağa gönderdim' dedi. Yaşlı amca bu olaydan üç ay sonra vefat etti. Çocuklarından da bir daha haber alınamadı. Muhtemelen onlar da öldüler…''*** Terörle mücadele ve insan ilişkileri konularında iyi eğitilmemiş, genç ve tecrübesiz güvenlik görevlilerinin

bölgede yaptıkları benzer hataları çoğaltmak mümkün. Bu tür örneklerin, sayıca çok az da olsa, halk arasında yıllarca anlatılarak canlı tutulduğu söylenebilir.

''Adamın mezrası basılmıştır, gözü önünde kızına, gelinine sarkıntılık yapılmıştır. Bu baskını yapan komutan, karşı gelen evin delikanlısını öldürmüştür. Bu tür hadiseleri çok duyduk o bölgede yaşandı bunlar. (Mersin, özel şirkette teknisyen, lise mezunu, yaş:40, Kürt)'' sözleri de çok nadir de olsa görülebilecek bu tip olumsuz olayların nasıl yayıldığını ve günümüze kadar aktarıldığını göstermektedir. Bu bağlamda, bir dönemde gerçekten yaşanmış olumsuz örnekler kadar, yaşanmamış veya abartılmış olayların hikâyeleştirilerek aktarılması da devlete olan güvenin azalmasında ciddi derecede rol oynamıştır.

Bölgede, kişisel hatalar yanında, yaylaların yasaklanması, bazı köylerin güvenlik gerekçesiyle boşaltılması, bazı tarla ve evlerin yakılması gibi olaylar doğrudan devletle ilişkilendirilen hatalar durumundadır.

Bölgede kamu görevlilerinin olumsuz davranışları ve hataları, örgüt tarafından da istismar edilerek, "Kürt oldukları için böyle bir muameleye tabi tutuldukları" şeklinde propaganda malzemesi haline getirilmiştir. Bu tür muamelelere maruz kalan ve ayrımcılık algısı yükselen halk kesiminde devlete kırgınlıkla birlikte, örgüte sempati ve katılım da artmaya başlamıştır. Yetkilerini aşarak, terörle mücadelede kanun dışı yollara sapmak suretiyle masum kimselere de zarar veren bazı kamu görevlileri hakkında işlem yapılmaması da, insanların adalet beklentilerini boşa çıkarmış ve sürece olumsuz yönde ivme kazandırmıştır.

Kısa zaman öncesine kadar, kamu görevlilerinin hataları sonucu oluşan ve devlete mal edilen yanlış uygulamalar konusunda, Ergenekon Davası sürecinde insanların daha farklı düşünmeye başladığı ve devlete olan güvenlerinin arttığı dile getirilmektedir.

''Yaşananlar devlet politikası değil ferdi hatalar nedeniyledir. 12 Eylül'de köyümüze giren Jandarmanın kadın çocuk demeden her türlü hakaret ve eziyeti yaptığını gördüm. Bu insanlar da jandarmanın şahsında devlete düşman oldu. İnsanlar bu bölgede hem Kürt olmaları hem de dindar

olmaları nedeniyle eziyet görmüşlerdir. (Eleşkirt, okul müdürü, yaş:40, Kürt)'' Aktarılan bu ifadeler, bölgede 30 yıl önce yapılan hataların bile unutulmadığını, etnisite ve din temelindeki uygulamaların ciddi tepkiler topladığını göstermektedir.

Kürt kökenli bir esnaf, kırgınlık veya nefretin devlete mi yoksa Türk halkına mı olduğu sorulduğunda: ***''İkisine de değil. Sadece devlet içinde hata yapan bazı insanlara karşıdır. Milli maçlarda Kürtler Türklerden daha fazla sevinir. Devleti sevmek kimsenin tekelinde değil. Polisin bir kısmına, askerin bir kısmına karşı bir antipati vardır. Hepsine karşı da değildir. (Van, esnaf, ortaokul mezunu, kültürlü ve kendini yetiştirmiş, yaş:39, Kürt)''*** şeklinde cevap verilmiştir.

Bir iş adamı batıdan çok net gözlenemeyen bölgeyi ve bölge insanının psikolojisini şu şekilde özetlemektedir: ***''Bakın bu işin bulaşmadığı insan yoktur Güneydoğu'da. Benim amcam, amcaoğlu ve dayım gitti bu yolda. Kan öyle bir şey ki ömür boyu unutamazsınız. İnsan başına gelince fark ediyor. Ne kadar vatansever olsanız da böyle bir hadise olduğunda haliyle insan arasına mesafe koyuyor. Batman'da ortalama her mahallede akraba olarak en az 100 kişiyi bulursunuz. 20-30 bin insan öldürüldüyse siz bir çarpın bakalım. Herkes bir şekilde bu işten acılıdır. Bu dargınlık ve kırgınlığın sebebi budur. Kan insana unutulmaz acılar veriyor ve hangi yönden gelmişse oraya karşı bir kin oluşuyor. (Batman, dernek başkanı / tüccar, lise mezunu, yaş:37, Kürt, mütedeyyin)''***

Aynı iş adamı, bu konudaki gözlemlerini şu şekilde tamamlıyor: ***''Şahısların hatası devlete mal olmuştur. Şu anda bu hatalar düzeldi. Bir vali geliyor ve halkı kucaklıyor. Mülki amire, askere, polise bakıyorsun; çok kibarlar, özür dileyerek sizi arıyorlar, çok nazikçe senden bir şey soruyor. (Batman, iş adamı, lise mezunu, yaş:37, Kürt, mütedeyyin)''***

Son dönemde, bölgenin tamamında kamu görevlilerinin kalitesi ve davranışları boyutunda çok büyük ve olumlu bir değişme gözlenmektedir. Bir dönem halkın hiç görmediği vali, kaymakam ve emniyet müdürlerinin her fırsatta halkın içine girdikleri, kamu görevlilerinin halka bakışı ve davranışının düzeldiği sıklıkla ve hemen hemen her yerleşim biriminde ifade edilmektedir. Buna rağmen bölgede halk, Devletin ve mevcut bürokrasinin

yüzünün soğuk olduğuna, Devlete güven noktasında tereddütlerin olduğuna, olumlu politika ve uygulamalar ile bu algının zamanla düzeleceğine inanmaktadır.

Son 25 yıllık sürece bakıldığında, bölge halkından hemen herkesin, kamu görevlilerinin hatalı davranışlarına bir şekilde maruz kaldığı, bu konuda pek çok hikâyeyi duyduğu ve başkalarına aktardığı görülmektedir. İnsanlar geriye baktıklarında daha çok olumsuzlukları ve hataları hatırlamaktadır. Özellikle PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerdeki bazı insanlar için, geçmişte yaşananlar eziyet ve travma olarak adlandırılırken, daha keskin olanlar bu uygulamaları zulüm olarak dile getirmektedir. İşin garip olan tarafı, aynı dönemde, aynı bölgede görev yapan güvenlik güçleri personelinin de, ailelerinden ve çocuklarından uzak yaşadıkları o süreci kendileri için zor bir dönem olarak hatırlamasıdır. Tespitler, bu süreçte güvenlik güçlerinin ve ailelerinin de önemli bir travma yaşamış olduğunu göstermektedir.

Kamu görevlileri eliyle yapılan hataların, kişilerin yakınlarının ölümüne sebep olsa ve etnisite temelinde ayrımcılık olarak algılansa bile, etnisite temelinde bir düşmanlığa dönüşmediği ve Türklere karşı nefret olgusunu beslemediği görülmektedir. Kürtlerin çok büyük bir kısmı, tarihsel süreci ve bugün gelinen noktayı değerlendirerek, kırgınlıklarının devlete ve bölgede görevli, hata yapan bazı kamu görevlilerine yönelik olduğunu, halklar düzeyinde bir nefret veya kırgınlık olmadığını söylemektedir. Bu bulguları, Türklerle yapılan mülakatlar da desteklemektedir. Bunun yanında, devletle birlikte Türklüğe ve Türklere nefret düzeyinde tepki gösteren ve düşmanlık besleyen radikal bir kesimin varlığını da kabul etmek gerekmektedir.

Bölge insanı tarafından, bazı imam ve kanaat önderlerine atfen aktarılan şu söz: ***''Burası inançlı bir bölge, halkın inançlarıyla oynarsanız ya istibdat-ı mutlak ya da rüşvet-i mutlak ile idare edebilirsiniz'',*** bölge insanının yapısının ortaya konulması ve tahlili açısından önemlidir. Bölgede PKK'nın da etkisiyle, hem örgüt hem de Devlet kaynaklı bir istibdat döneminin yaşandığı, şu anda ise iyi niyetli yeni bir dönemin başladığı sıklıkla ifade edilmektedir.

Tatlı dil güler yüz ve kişisel ilgi bölgede halkla iletişim ve halkın kazanılması için pek çok insan tarafından anahtar bir strateji olarak dile getirilmektedir.

Bunun yanında, Güneydoğuda görevli bir Türk mülki amir; devletin doğuda olaylara karşı yumuşak davranması durumunda, bunun halk tarafından devletin zayıflığı olarak algılandığını ve devlete güvenin sarsıldığını, insanların bu durumda karşı tarafa (örgüt) nasıl yaranabiliriz çabasına girdiklerini vurgulamaktadır. Bu husus ilk anda cazip bir düşünce gibi görünse de halk ile teröristin ve örgütü aktif olarak destekleyenlerin çok dikkatli bir şekilde ayrılması gerekmektedir. Halkı rencide etmeyecek şekilde, şiddete yönelen örgüt mensuplarına dönük "akıllı operasyonların" sorunu çözebileceği değerlendirilmektedir.

Bu bölümde verilen olaylardan bir kısmının ikinci-üçüncü kaynaktan aktarılan doğruluğu teyit edilemeyen olaylar olduğu şeklinde zihinlerde sorular belirebilir. Bazılarının maksatlı veya abartılmış olması da muhtemeldir. Ancak bölge insanı bunları duyuyor, inanıyor ve bilinç dünyasını bunlar şekillendiriyorsa gerekli önlemleri almaktan başka çare de yoktur.

Bölge insanı, devletin yanlış politikalarının düzeltilmesi ve kamu görevlilerinin kişisel hatalarının önlenmesi durumunda bölgedeki problemlerin büyük ölçüde ortadan kalkacağına inanmaktadır. İnsanlar bu süreçte, dini duyguların canlı tutulması ve din kardeşliğine vurgu yapılmasının getireceği olumlu havanın çözüme çok büyük katkı sağlayacağına inanmaktadır.

Bu itibarla, bölgeye atanacak Jandarma Komutanı, Emniyet Müdürü, Kaymakam ve Valiler halkla sıcak diyalog kurabilen, devletin müşfik yönünü ön plana çıkarılabilecek, tecrübeli, genç ve dinamik kişilerden seçilmelidir. Ayrıca, bölgeye atanan personele halkla ilişkiler, bölgenin ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ve psikolojik özellikleriyle ilgili eğitimlerin de verilmesi gerekmektedir.[104]

[104] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

F2. BÖLGEDE KAMU GÖREVLİLERİNDEN BEKLENTİLER

Bölgede, halkın devlete bakışını büyük ölçüde kamu görevlilerinin tavrının belirlediği bilinmektedir. BİLGESAM tarafından yapılan anket çalışmasında;[105] bölgede kamu görevlilerinden memnuniyet algısının, hizmet memnuniyet düzeylerinden çok daha düşük olarak %40'lar düzeyinde gerçekleştiği ve bölge insanındaki ayrımcılık algısını %13 düzeyinde kamu görevlilerine güvensizliğin belirlediği görülmüştür. Mülakat sonuçları da bu bulguları desteklemektedir.

Mülakatlarda, halkın kamu görevlileri ile ilgili gözlemlerini ve beklentilerini ortaya koyan görüşlerle birlikte, olumlu ve olumsuz pek çok örnek de anlatılmaktadır. ***''Eskiden polisten nefret ederdik. Çok olumsuzluklar vardı. Ama şimdi o üniformalı insanı gördüğümüzde ona sarılıyoruz. Camide bizimle namaz kılıyor bizimle bayramlaşıyorlar, insanlarla iletişimleri çok güzel. Ben eminim şu andaki idareciler halka kendilerini kabul ettirmişlerdir. (Siirt, çiftçi, lise mezunu, yaş:36, Kürt)''***, ifadeleri aslında pek çok kırgınlığın, çok basit yollarla halkla gönül bağı kurarak aşılabileceğini göstermektedir. Bölge insanının duygusal yapısı bu avantajı sağlamaktadır. Bir başkası yukarıdakine benzer bir örnekle görüşlerini şöyle ifade ediyor: ***''Halk tepeden bakılmamasını istiyor. Son dönemde askerin, polisin, kaymakamın tutumlarında müspet yönde değişiklik var. Daha halkla iç içeler. Askerler köylerdeki okul ve camilerin tamirinde çalışıyor. Kamu görevlileri son yıllarda halkın beklentilerine cevap vermeye çalışmaktalar. (Eleşkirt, okul müdürü, yaş:40, Kürt)''*** Buna paralel başka bir görüş de şu şekilde: ***''Bir gün Vali cuma namazına camiye gitti. Bütün halk çok sevindi vali geldi diye. Tek tek tokalaştı insanlarla. (Siirt, gazeteci, üniversite mezunu, yaş:42, Kürt)''***

Yukarıda aktarılan tespitler; bölge halkının sahip olduğu değerleri özellikle üst düzey kamu görevlilerinde görmek istediği ve sevgi ile birlikte acılarını da paylaşması durumunda kucaklaşmanın mümkün olacağı mesajını vermektedir. Bir esnaf (Yüksekova, lise mezunu, yaş:30, Kürt) bu hassasiyetini şöyle ifade ediyor***: ''Buradaki kamu görevlilerinde bu yakınlık kesinlikle yok.***

[105] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 247-250, Ek-E sf. 21-22.

Cenazede, düğünde, bayramda, çarşıda görüşsek fena mı olur? Bunları yapmayandan dost olur mu?''

Bölgedeki olumlu gelişmelere rağmen, bazı üst düzey kamu yöneticilerinin halkın dert ve sorunlarıyla uğraşacağına bölge milletvekillerinin memuru gibi davrandığı da getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır. Seçilen bazı milletvekillerinin bölgedeki feodal yapının temsilcileri oldukları ve gerçek anlamda halkı temsil etmedikleri eleştirileri de göz önüne alındığında, bölgedeki bazı üst düzey kamu görevlilerinin il ve ilçelerde küçük bir azınlığın menfaatleri doğrultusunda davranabildiği veya davranmak zorunda kalabildiği anlaşılmaktadır. ***''Buranın valisi halkın değil, milletvekillerinin valisidir. Valiler halka hizmet edeceğine milletvekillerine hizmet ediyor. (Bitlis, serbest meslek, ilkokul mezunu, yaş:40, Kürt, BDP'li)''*** sözleri bu konuya örnek olarak verilebilir.

Türkiye geneli için Cumhurbaşkanı'nın ve Başbakan'ın halkla iletişim tarzı ve halka yakınlığı örnek verilerek, bu davranış kalıbının vali ve kaymakamlara da yansıması gerektiği şu sözlerle ifade edilmektedir: ***''Cumhurbaşkanı, Başbakan milletin içinde, ev ev dolaşıyor, sorunları, dertleri dinliyor, çare buluyor. Bir kaymakam ya da vali bunların hiçbirini yapmıyor. Halkın derdini dinlemiyor. (Yüksekova, işsiz, lise terk, yaş:19, Kürt)''***

Kamu görevlileriyle ilgili algının ilçeden ilçeye, ilden ile ve biraz da propagandaların etkisiyle ve ideolojik bakış nedeniyle insandan insana değişebildiği ve tabii olarak bir homojenlik göstermediği görülmektedir. Aynı yerleşim biriminde dahi, beklentiler kapsamında görüş ve memnuniyetin farklılaştığı söylenebilir. ***''Polis geliyor ırkçı yaklaşıyor, halkı koruyarak değerlerine sahip çıkması lazımken uzaklaşıyor. Asker halk için burada ama üç metrelik duvarın arkasında yaşamaktadır. (Yüksekova, gazeteci, üniversite mezunu, yaş:43, Kürt, PKK sempatizanı)''*** sözleri, bu farklılaşmanın bir örneğini oluşturmaktadır. Ayrıca kamu görevlilerinin halka yakın olmalarının bütün kesimlerin beklentileri arasında yer aldığı da görülmektedir. Güvenlik endişeleri kamu görevlilerinin halktan uzak durmalarına bir gerekçe oluşturmamalıdır.

Bölge insanının devlete bakışı, kırılganlığı ve hassasiyetinin batı illerindeki değerlere göre biraz farklılaştığı: ***''Manisa Valisi iyi veya kötü bir iş yapınca***

devletle özdeşleşmez. Burada kamu görevlileri devletle özdeşleşiyor. Özel bankalar bile devlet gibi görülüyor. Misyoner ruhuyla çalışacak insan lazım. Bölge insanı aç kalsın ama horlanmasın. (Siirt, emekli kamu görevlisi, gazeteci, üniversite mezunu, yaş:55, Arap asıllı)'' sözleriyle açık bir şekilde ortaya konulmaktadır.

Bölgedeki feodal kültürün de etkisiyle, aslında insanların itaat duygusunun oldukça yüksek olduğu, cezayı hak ettiğine inandığı takdirde, başka bir deyişle adaletin olduğu durumlarda her türlü cezaya razı olabildiği: ***''Bölge halkının dilinden anlayan, onların ıstırabını bilen insanlar lazım. Bir güler yüz göstersin, ondan sonra hukukta ne varsa onu yapsın. Savcı bir güler yüz göstersin, bir çay içsin, sonra da adamın cezasını versin buna kimse karşı çıkmaz. Hak ettiğine inanır ve karşı çıkmaz halk. (Viranşehir, bir meslek odası başkanı, lise mezunu, yaş:50, Kürt, AKP'li)''*** sözleriyle açık bir şekilde ifade edilmektedir.

Emniyet mensuplarının halka daha yakın olma konusunda psikolojik bariyerleri önemli ölçüde aştıkları, ama askerlerin henüz aynı noktada olmadıkları şu ifadelerden anlaşılmaktadır: ***''Emniyetin memur ve amirlerinde çok iyi bir gelişme var. Son beş emniyet müdürünün tamamı halkla bütünleşmiştir. Adam bizi ismen tanıyor. Asker gelse bizi ne tanır, ne sorar. Emniyet ve valiler bunu başardı. Vali her cumayı farklı camide kılıyor. Omuz omuza namaz kılıyoruz. Bu çok farklı bir şeydir. (Adıyaman, bir meslek odası başkanı, lise mezunu, yaş:63, Kürt)***'' sözleri, bu gerçeği ifade etmekte ve aynı zamanda bir beklentiyi de ortaya koymaktadır. Asker ve polisleri birbiriyle karşılaştıran bir diğer örnek söylemde de şu ifadeler kullanılmaktadır: ***''En son Nevruzda Emniyet müdürü de polislerle beraber kutlamalara katıldı. Polis müdahale etmedi. Emniyet müdürü çiçek gönderdi. Böyle bir durumda halktan hemen karşılık geliyor. Ama Garnizon Komutanı bunu yapmıyor. Lojmanlarına çekilmiş ve halktan kopmuşlar. Belediye başkanının elini bile sıkmıyor. (Yüksekova, bölge dışından doktor, yaş:28, Türk)''***

Garnizon komutanlarının BDP'li belediye başkanlarının elini sıkmadığı, hem mülakat söylemlerinde, hem de TV programlarında sıklıkla gündeme gelmektedir. Konuya bölgede yaşayan Kürtler açısından bakıldığında, bu

insanlardan bir kısmının bu davranışı ayrımcılık, bir kısmının ise düşmanlık ve nefret temelinde algıladıkları görülmektedir. Askerlerin gözüyle bakıldığında ise; PKK ile yakın ilişki içerisinde olduğu görüntüsünü veren bir parti ve diğer tarafta PKK ile dağda mücadele eden Mehmetçikler var. Bu konuya emekli bir subayın yaklaşımı askerlerin genel yaklaşımını ortaya koymaktadır: ***''En üst düzey komutanının veya generalinin PKK'nın temsilcisi olarak kabul ettiği bir belediye başkanı ile tokalaştığını gören bir askerin kafasının karışmaması bu kültürde mümkün değil. Ve siz bu durumda askeri dağda PKK'ya karşı savaştıramazsınız. Daha da önemlisi, bir komutan olarak inandırıcı olamazsınız (Ankara, emekli subay, yaş:47).''*** Garnizon komutanlarının bölgede belediye başkanları ile tokalaşmamasını eleştiren hiç kimsenin olaya bu gözlükle bakmadığı da görülmektedir. İşin daha ilginç tarafı ise, bu kadar eleştiriye rağmen, Genelkurmay Başkanlığının bu yönde ve kendi haklılığını ortaya koyan herhangi bir açıklamada bulunmamasıdır.

Ancak gelinen noktada, artık bu durumun aşılması gerekmektedir. Çünkü; askerin kendi değerlendirmesinden ziyade yasaların suç saydığı veya saymadığı fiillere göre tavırların belirlenmesi bir hukuk devletinin en temel kurallarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca kamu birimleri arasında yasal zemini olmayan farklı uygulamalar sorunun çözümüne katkı sağlamayacağı gibi, halkta daha fazla rahatsızlık meydana gelmesine ve dolayısıyla sorunun derinleşmesine neden olacaktır.

Kamu kurumlarının ve yöneticilerinin halkla bütünleşmesi, asli görevin ifası ve başarıya ulaşmak için en önemli unsurlardan birisi durumundadır. ***''Emniyet müdürü BDP'lilerin kahvesinde maç izliyor. Onlar da bu adam bizim babamızdır diyorlar ve mesela bir yürüyüş (miting) olsa müdür bizi görür ayıp olur diye yürüyüşe katılmıyorlar bu insanlar. Halkla bütünleşme burada önemli. (Batman, Karadenizli, STK temsilcisi öğretmen, yaş:47, Türk)''*** sözleri halkla kamu yöneticilerinin kaynaşmasının sonuçlarını göstermesi açısından oldukça önemli.

Halkın, kamu görevlilerinin kendisine benzer olduğunu ve aynı inanç ve değerlere sahip olduğunu görmek istediği önceki başlıklarda da farklı örneklerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu ortak değerlerden en önemlisi

hiç şüphesiz ''din birliği'' olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişte yaşanan Kürt ayaklanmalarının temelinde de din faktörünü ve bu konudaki hassasiyetleri görmek mümkün. Bölge halkı dine ve dini değerlere özel bir önem atfetmektedir. ***''Doğu halkı baştakileri inançlı görmek istiyor. Dine ehemmiyet verseler doğu açlığını bile unutur. (Bingöl, kanaat önderi, medrese mezunu, yaş:74, Zaza)''*** sözleri bu gerçeği tespit etmektedir. Dini değerlere ve şahsiyetlere saygılı olmak bölge halkının kazanılmasında büyük önem taşımaktadır.

Yapılan anket çalışmasında;[106] bölgede Kürtler arasında Başbakan'a ve özellikle Cumhurbaşkanı'na güvenin yüksekliği (sırasıyla %68 ve % 74) dikkati çekmiş ve mülakatlarda bu konu ayrıca sorgulanmıştır. Bu insanların inançlı, dürüst ve halktan biri olarak tanımlanmaları, bölgeye sık sık gitmeleri ve sorunlara çözüm aramaları bölge insanınca en çok tekrar edilen ve güvene esas teşkil eden özellikler olarak ifade edilmektedir. Atfedilen ortak özellikler ve duyulan güven hemen her kesimden doğu insanının ortak görüşü durumundadır.

Bölgeye atanacak kamu görevlilerinde, göreve uygunluk, liyakat, tecrübe, samimiyet, istek ve önyargısız olma gibi temel özelliklerin sağlanması durumunda sorunların çözümünde kritik bir eşiğin aşılabileceği görülmektedir.

Son yıllarda bölgeye atanan üst düzey kamu görevlilerinden bölge insanının memnuniyeti mülakattaki söylemlere doğrudan yansımış ve rapor metninin farklı bölümlerinde bu konu vurgulanmıştır. Geçmişte olumsuzluk yaşayan insanların dahi, son yıllarda atanan doğru kişiler ve olumlu gelişmeler karşısında eskiyi unutma ve yeni bir gelecek çizme heyecanını hissettiği görülmektedir. Kamu görevlilerinin ve mülki amirlerin, sorunlara çözüm bulmaktan daha öncelikli olarak, halkla iç içe olmalarının ve halkla kaynaşmalarının beklendiği ve arzu edildiği ifade edilmektedir. Mülakat yapılan kişilerin söylemleri, kamu görevlilerinin toplumsal değerlere saygılı olarak kendilerinden biri gibi davranması durumunda, halk-yönetici iletişiminin ve güveninin sağlanacağını göstermektedir.

[106] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 214.

Kamu görevlilerinin halkla kaynaşması ve bütünleşmesi çabalarının önemi yeteri kadar vurgulanmaktadır. Bu çabanın bütün kamu görevlilerince aynı öncelikte ve hassasiyette uygulanmadığı da bir gerçek olduğuna göre; her il ve ilçede kamu görevlilerinin halkla bütünleşme/kaynaşma derecesinin periyodik olarak ölçülmesi ve sonuçlarının kamu görevlilerine ödül veya müeyyide olarak yansıtılması, sürecin kurumsallaştırılması ve bu çabalara dinamizm kazandırılması açısından elzem görülmektedir.

F3. ORTAK DEĞER VE SEMBOLLERE BAKIŞ[107]

İstiklal Marşı ve Türk Bayrağı gibi ortak değer ve sembollerin kabulü ile Türkiye topraklarında Türklerle beraber yaşama noktasında; Kürt kökenli, Zaza ve Arap kökenli vatandaşlar arasında toplamda %80'lerin ve hatta bazı boyutlarda %90'ların üzerinde bir isteklilik ve mutabakatın olduğu görülmektedir. Ayrıca insanların çok yüksek bir yüzdesinin ortak değerler ve sembollerle bir probleminin olmadığı da söylenebilir. Yapılan farklı bir çalışmada,[108] Kürt/Zazaların ortak değer ve sembollere bakışının bu başlıktaki bulguları destekler nitelikte ve %90'lar düzeyinde olumlu olduğunu; yine 2009 yılında yapılan üçüncü bir alan çalışmasında[109] ise, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmanın Kürtler tarafından %76,5 oranında önemsendiğini ve bu anlamda ortak değerlerin savunulduğunu göstermiştir.

Atıf yapılan BİLGESAM raporunda ayrıntıları ile yer alan analizlerden, Türk Bayrağı'nın ortak bir sembol olarak kabulüne ait anket sonuçları, Kürt nüfusun cevapları temelinde aşağıda tablo olarak verilmiştir.

[107] Bu alt başlıktaki bulgu ve tespitler Salih AKYÜREK tarafından hazırlanan ''Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Ortak Değer ve Sembollere Bakış'' adlı BİLGESAM raporunun sonuç bölümünden aktarılarak düzenlenmiştir. Rapor, www.bilgesam.org adresinde yayımlanmıştır.

[108] Bkz. Bahçeşehir Üni., a.g.e., sf. 363-364.

[109] SETA & POLLMARK, a.g.e., sf. 46.

Tablo-18: Kürt Nüfusun Türk Bayrağı'nı Ortak Bir Sembol Olarak Kabul Düzeyi (%)

Türk Bayrağı Hepimizindir (Kürt Kökenli Nüfus)				
Bölge	Hanefi	Şafii	Alevi	Toplam
Terörün Yaşandığı İller (Ağrı-Bat-Bin-Bit-Diy-Hak-Muş-Siirt-Tun-Van)	86,0	82,6	61,4	82,7
Terörün Fazla Yaşanmadığı İller (Adı-Ela-Erz-G.Ant-K.Mrş-Mal-Ş.Ur)	95,5	92,2	89,2	94,3
Göç İle Oluşan Mahalleler (İstanbul-Mersin)	84,3	80,6	66,7	80,5
Toplam	92,5	84,2	72,5	86,7

Ortak değer ve sembollerin kabulü ile Türkiye topraklarında Türklerle beraber yaşama konularında terörün fazla yaşanmadığı illerde (Adıyaman-Elazığ-Erzurum-G.Antep-K.Maraş-Malatya-Ş.Urfa) %85 ve üzerinde çıkan isteklilik ve olumlu bakış, terörün yaşandığı illerde ve bölge dışında göç ile oluşan mahallelerde yine yüksek olmakla birlikte göreceli olarak daha düşük değerlerdedir.

Ortak değer ve sembollere bakış; tüm sorularda yüksek olarak bulgulanan Araplar arasında yaşanılan bölgeye göre farklılaşmazken, Zazalarda bu farklılaşma terörün yaşandığı ve yaşanmadığı il ayrımında çok daha düşük düzeyde kalmaktadır. Ortak değer ve semboller noktasında bölgeler arası asıl farklılaşma, Kürt kökenli kişilerde gözlenmektedir. Göç ile oluşan mahalleler ile terörün yaşandığı illerde bu değerlere dönük algılar, terörün yaşanmadığı il grubuna göre önemli derecede daha olumsuzdur. Ayrıca, göç ile oluşan mahalleler ile terörün yaşandığı illerdeki kişilerin araştırılan konulardaki tutum ve eğilimlerinin önemli derecede benzeşmesi vurgulanmaya değerdir.

Ortak değer ve sembollere bakış ile Türkiye topraklarında Türklerle beraber yaşama konularına etnik köken ve mezhep değişkenleri temelinde bakıldığında, bu konularda en olumsuz tavrın Kürt Aleviler ve Zaza Alevilerde olduğu görülmektedir. Ancak bu konularda, terörün fazla

yaşanmadığı illerdeki Kürt Alevilerin eğilimlerinin %80'lerin üzerinde, Türk Alevilerin eğilimlerinin ise %90'ların üzerinde olumlu olması; kişilerdeki olumsuz bakışın, sadece etnik köken ve mezhep temelinde açıklanamayacağını, yaşanılan bölgeye ait şartlar yanında geçmişten gelen travmatik etkilerin de algıların oluşmasında önemli bir parametre olduğunu göstermektedir.

'Türklerle Kürtlerin ortak bir geleceği vardır' görüşüne ait değerlerin, Kürt Alevilerde ve Zaza Alevilerde ortak değer ve sembollere göre çok daha olumlu (%75'ler düzeyinde) olması, beraber yaşama konusunda, en olumsuz gruplardaki istekliliği ortaya koyan oldukça önemli ve dikkat çekici bir bulgudur. Çalışmada yer alan 'Türklerle Kürtlerin ortak bir geleceği vardır' sorusuna ait Kürtlerin cevapları bölge ve mezhep farklılaşması temelinde aşağıda tablo olarak verilmiştir.

Tablo-19: Kürt Nüfusun Türklerle Ortak Geleceğe Bakışı (%)

Türklerle Kürtlerin Ortak Bir Geleceği Vardır (Kürt Kökenli Nüfus)				
Bölge	**Hanefi**	**Şafii**	**Alevi**	**Toplam**
Terörün Yaşandığı İller (Ağrı-Bat-Bin-Bit-Diy-Hak-Muş-Siirt-Tun-Van)	82,3	81,3	58,5	81,0
Terörün Fazla Yaşanmadığı İller (Adı-Ela-Erz-G.Ant-K.Mrş-Mal-Ş.Urf)	89,0	89,4	84,8	89,0
Göç İle Oluşan Mahalleler (İstanbul-Mersin)	82,4	78,4	94,4	81,2
Toplam	86,9	82,6	75,0	83,9

Bu bulgu birlikte yaşamayı kolaylaştıracak kuralların uygulanmasının gerekliliğine işaret ettiği gibi Alevi açılımının geniş katılım ve destek sağlanarak sürdürülmesinin de önemini ortaya koymaktadır.

F4. KORUCULUK VE KORUCULAR

Bölgedeki korucuları kamu görevlisi kapsamında değerlendirmenin ne derece doğru olduğu tartışılır olmakla birlikte, korucularla ilgili olarak yaşanan problemlerin önemli ölçüde devlete mal edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Korucularla ilgili dile getirilen şikâyetlerden bu bölümde aktarılacak hususlar, koruculuk sisteminin terörle mücadeledeki olumlu katkıları yanında, bazı bölgelerde yol açtığı problemlere ışık tutması açısından büyük önem taşımaktadır.

Mülakat kapsamında koruculuk sisteminin doğrudan sorgulanmaması nedeniyle, koruculukla ilgili bu bölümde yer alan ve hemen hemen tamamı olumsuz olan tespitler, bölgede yaşanan problemler kapsamında dile getirilen eleştirilerdir. Bu sebeple bu bölümde, koruculuk sistemi ve bu sistemin gerekliliği veya gereksizliği noktasında bir değerlendirmeden daha çok dile getirilen problemler ortaya konulmuştur.

Korucuların, bölgede güvenlik nedeniyle yasaklanan bölgelerdeki tarlaları sahiplenerek buraları işledikleri, kendi görevlerini ve sahip oldukları silahları bu yasadışı amaç için kullandıkları dile getirilen şikâyetler arasındadır. Bu konudaki bir serzenişi bölge insanı şu şekilde ifade etmektedir: ***''Benim Hazro'da 1500 dönüm arazim var ama yüzbaşı güvenlik nedeniyle göndermiyor. Şimdi, benim arazimi korucular işliyor. Bölgede 80'in üzerinde korucu var. Bunlar başkalarının arazisini işgal edip ekiyor. Bunlar devletin silahıyla her türlü haksızlığı yapıyor. Pek çok korucu bu yüzden görevden alınmıştır. (Diyarbakır, çiftçi, Kürt)''*** Bu tespit, sistem içindeki yanlışlıkları ifade etmekle birlikte, yanlış yapan korucular hakkında işlem yapıldığını da göstermektedir.

Bu konuda yine bölge insanının kendi ifadelerine dayalı başka bir söylemi aktarmak açıklayıcı olacaktır: ***''Güvenlik nedeniyle meralar yasaklandı. Şu an Siirt'in kışlık merasının %90'ı kapalıdır. Yaylalar ise ağaların, korucu başlarının kontrolü altındadır. Bu insanlar para karşılığında yaylayı serbest ediyor. Resmiyette serbest bir yayla yok, o bile ranta dönüşmüştür.''***

Bölgede koruculuk nedeniyle, zaten mevcut olan düşmanlıklara yeni düşmanlıklar eklendiği görülmektedir. Gizliden gizliye koruculara kin güden bir kesimin varlığı da dikkat çekmektedir. Kamu görevlilerinin kontrolünde silahlı olan bu insanlar, bazı yörelerde, şu veya bu şekilde zulüm ve başka olaylara da karışmaktadır. Yasadışı yollara ve olaylara sapan korucularla ilgili adli işlemler yapılmasına ve bu insanlardan suç işleyenler görevden alınmasına rağmen, koruculuk sistemi ile ilgili mağduriyetlerin tamamının engellenebildiğini söylemek elbette mümkün değildir.

Koruculuk nedeniyle akrabalar arasında ve aynı aşiret içerisinde bile pek çok problemin ve düşmanlığın yaşandığı dikkate alındığında, bu sistemin sonlandırılması durumunda, mevcut dengelerin bozularak farklı nitelikte gerilimlerin yaşanabileceği de ifade edilmektedir.

Koruculuk sistemi ile mevcut feodal yapıyla girift veya bu yapıya paralel bir yapılanmanın oluştuğu görülmektedir. Bölgede bu yapılanmanın nimetlerinden faydalanan kişiler ile birlikte mağdurlar da görülmektedir. Koruculuk uygulamasının başlatıldığı yıllarda aşiretler ve köyler koruculuğu kabul etme noktasında bir seçime zorlanmış ve örgüt taraftarı olmadığı halde korku vb. nedenlerle kabul etmeyenler potansiyel örgüt taraftarlığı ile itham edilmiştir. Güvenlik güçlerinin hataları, örgütün baskısı ve mücadelenin uzun yıllar devam etmesi ortada kalan bu insanları zamanla örgüte daha fazla itmiştir. Burada iki yönlü bir ilişkinin varlığından söz edilebilir: PKK koruculuk sisteminin ortaya çıkmasına zemin hazırlarken, koruculuk sistemi de yapılan bazı hatalı uygulamalar nedeniyle halkta rahatsızlığa neden olarak, kimi zaman dolaylı bir şekilde örgüte yönelimi artırmıştır.

Bölgede daha önce feodal yapıyı yönetenlerin halka tahakkümü şeklinde ortaya çıkan haksızlıklar; koruculuk sistemini istismar eden bazı korucular tarafından bazı yerlerde korucu olanların olmayanlara, silahlı olanların olmayanlara tahakkümü şekline dönüşmüştür. Bu noktada bölge insanının: ***''Korucular bile ben efendiyim sen kölesin diyor köylülere. (Diyarbakır, vakıf yöneticisi, lisansüstü eğitim mezunu, yaş:30, Kürt)''*** ifadesi feodal kültürün egemen olduğu yörede sırtını devlete dayayan bu insanların hata yapma potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu kitlenin güvenlik güçlerince kontrol altında tutulması büyük önem taşımaktadır.

Devlet bölgedeki aşiret sistemini terörle mücadele için bir manivela olarak görmüş ve bu şekilde kullanmıştır. Bunun askeri sonuçları yanında, pek çok sosyal sonucu da doğurduğu görülmektedir. Koruculuk sisteminin gerekliliği ve faydaları konusundaki görüşler bir kenara konulduğunda, uygulama ile bölgede adeta ölmeye yüz tutan feodal yapı ve aşiretçilik sistemi bir noktada ayakta tutulmuştur.

Koruculuk sistemiyle ilgili olarak kamuoyunda genelde olumsuz örnekler yüksek sesle gündeme gelmektedir. En son Mardin'de akraba katli şeklinde cereyan eden vahim olay korucular hakkındaki olumsuz yargıları daha da pekiştirmiştir. Konunun objektif olarak incelenmesi bakımından, güvenlik güçleri mensupları ile yapılan mülakatlarda koruculuk sisteminin terörle mücadeleye çok olumlu katkılar da sağladığı ifade edilmektedir. Bir güvenlik görevlisinin görüşleri bunu teyit eder niteliktedir: "***Korucular sadece hataları ile gündeme geliyor. Hâlbuki yaptıkları çok önemli hizmetler var. Hataların bir kısmı maalesef amiri durumundaki güvenlik mensuplarının korucuları yakından kontrol edememesinden kaynaklanıyor. Aynı koruculara bakıyorsunuz dikkatli bir amir döneminde daha az hata yapıyorlar, amir değişip kontrolde ihmalkâr davranan başka birinin döneminde bu hatalar artıyor. Hataların önemli bir kısmı da bölgede egemen olan feodal kültürden kaynaklanıyor. Elbette sistemi istismar eden bir grup her zaman olacaktır. Bunlar da sistemden düzenli bir şekilde ayıklanırsa sorunlar en aza indirilebilir."***

Bir başka güvenlik görevlisi korucuların bölgede ürettikleri önemli hizmetlere değinerek: ***"Hatalar olmakla birlikte korucuların güvenlik hizmetlerine önemli katkıları var. Örneğin bazı bölgelerin güvenliğini alarak askeri anlamda ciddi miktarda kuvvet tasarrufuna imkân veriyor. Operasyonlarda sağladıkları kılavuzluk hizmetleri ve çatışmalara fiili katkı hafife alınamayacak derecede önemli. Ayrıca geniş halk kitlelerinin PKK'nın kontrolüne girmesinde engelleyici rolleri var. Bu hizmetler çoğaltılabilir. Bugüne kadar canla başla görev yaptılar, hayatlarını ortaya koydular, şehitler verdiler. Bunlara karşı vefasız olmamak lazım. Günün birinde bunların da görevi bitecek elbette, ama o gün bugün değil. PKK örgüt olarak bitmedikçe koruculuk sistem olarak devam etmeli. Tabii ki hataları***

önleyecek şekilde ıslah edilmeli." ifadesiyle terör marjinal hale gelinceye kadar sistemin devam ettirilmesinin gerekli olduğuna vurgu yapmaktadır.

BİLGESAM'ın yaptığı araştırmada[110] yakınları arasında korucu bulunanların bulunmayanlara göre ayrımcılık algısının çok daha düşük, ülkeye ve ortak değerlere aidiyet hisleri ile diğer etnik gruplarla beraber yaşama isteklerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Koruculuk sisteminin kaldırılması yönünde PKK ve taraftarlarınca dile getirilen görüşler ve yapılan propagandalar, bu konunun devlet tarafından sağlıklı ve objektif değerlendirilmesini engellemesi yanında, bu konuda kararlar alınmasını da olumsuz etkilemekte ve geciktirmektedir.

Bugün, koruculuk sisteminin varlığının ve bu konudaki genel stratejinin sorgulanması gerekmekle birlikte, sistemin ani olarak sona erdirilmesi durumunda farklı problemlerin doğabileceği ifade edilmektedir. Sistemin ıslah edilmesinin gerekliliği yanında, lağvedilme zamanlamasının dikkatle seçilmesi ve lağv işleminin de tedrici olarak uygulanmasının önem taşıdığı dile getirilmektedir.

[110] BİLGESAM, a.g.e., 2009, sf. EK-A:15-, EK-B:19 , EK-C:13.

G

BÖLGEDE SİYASİ EĞİLİMLER, PKK-ÖCALAN VE BDP'YE BAKIŞ

Bölgedeki genel siyasi yapıyı ve görüşleri ortaya koymak üzere, öncelikle insanların kendilerini nasıl tanımladıklarının ortaya konulmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Yapılan anket çalışmasında[111] bölge insanının kendisini şu şekilde tanımladığı görülmüştür: Muhafazakâr %24,4 - İslamcı %19,4, - Ne Sağcı Ne Solcu %16,7, - Yurtsever %14,1 - Sosyal/Liberal Demokrat %10,1, - Milliyetçi %9,5 - Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci %3,5 - Atatürkçü/Kemalist %1,6.

G1. SİYASİ GÖRÜŞ VE KİMLİK TANIMLARINDAKİ FARKLILAŞMALAR

Siyasi Görüş/Kimlik Tanımının Etnik Kimliğe Göre Farklılaşması:

Ana dili Zazaca olanlarda kendisini Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci olarak tanımlama oranı %8,2 iken bu oran ana dili Kürtçe olanlarda %4,6 ve ana dili Türkçe olanlarda %1,4'dür. Dillere göre benzer bir farklılaşma Sosyal/Liberal Demokrat tanımlamasında da görülmektedir: Ana dili Zazaca olanlarda kendisini Sosyal/Liberal Demokrat olarak tanımlama oranı %14,2 iken bu oran ana dili Kürtçe olanlarda %11,7 ve ana dili Türkçe olanlarda %7,1'dir.

[111] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 53-57.

Yurtsever tanımlamasını Kürtler (%16), Türkler (%11,4) ve Zazalara göre (%9,9) daha fazla tercih etmektedir. Bunun tam tersine, Milliyetçi tanımını ise Türkler (%16,3) Kürtlere (%6,4) ve Zazalara göre (%2,8) daha fazla tercih etmektedir.

En yüksek oranda gözlenen Muhafazakâr tanımını ise Zazalar %31 oranında kabullenirken, aynı tanımı Türkler %24,1, Kürtler ise %23,6 oranında kabullenmektedir. Bölgede İslamcı tanımı ise; Zazalar arasında %19,7 oranında kabullenilirken, aynı tanımı Türkler %17,6, Kürtler ise %20 oranında kabullenmektedir.

Bölge insanında Atatürkçü/Kemalist tanımlaması ise; Türkler arasında %4,6, Kürtler ve Zazalar arasında ise %1 düzeyinde tercih edilmiştir.

Siyasi Görüş/Kimlik Tanımının Yaşa Göre Farklılaşması:

Sosyal/Liberal Demokrat tanımlaması yaş grupları arasında farklılaşmazken; Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci tanımlaması artan yaşla birlikte azalmaktadır. 15-25 yaş grubunda %4,3 olan bu tanım, 41 yaş ve üzerindeki grupta %2,5 düzeyine inmektedir.

Yurtsever tanımlaması da artan yaşla birlikte azalmaktadır. 15-25 yaş grubunda %16,3 olan bu tanım, 56 yaş ve üzerindeki grupta %8,5 düzeyine inmektedir.

Muhafazakâr tanımlaması yaş grupları arasında anlamlı olarak farklılaşmaktadır. 15-25 yaş grubunda %20 ile en düşük düzeyde görülen bu tanım, 56 yaş ve üzerinde %31,4 ile en yüksek düzeyine çıkmaktadır. İslamcı kimliğinin kabulü ise 15-55 yaşları arasında %19-20 düzeyinde iken, 56 yaş ve üzerinde %24,2 olarak gerçekleşmektedir.

Bölge insanında %2,3 düzeyinde olan Atatürkçü/Kemalist tanımlaması yaş grupları arasında anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

Kendisini Ne Sağcı Ne Solcuyum diye tanımlayanlar genelde %16,8 iken, bu oran 15-25 yaş grubunda %18,2 ye yükselerek en yüksek düzeye çıkmakta, 56 yaş ve üzerinde ise %12,7 ile en düşük düzeye inmektedir.

Siyasi Görüş/Kimlik Tanımının Öğrenim Durumuna Göre Farklılaşması:

Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci tanımlaması yükselen öğrenim düzeyi ile birlikte artmaktadır. Okuma yazması olmayan/sadece okuma yazması olan grupta %2,2 olan bu tanım, ön lisans ve üzerinde öğrenim gören insanlar arasında %5,6'ya yükselmektedir. Benzer bir eğilim Sosyal/Liberal Demokrat tanımlamasında da görülmektedir: okuma yazması olmayan/sadece okuma yazması olan grupta %7,7 ile en düşük düzeyde olan bu tanım, ön lisans ve üzerinde öğrenim görenler arasında %12,9'ile en yüksek düzeye yükselmektedir.

Yurtsever tanımlamasında farklı bir eğilim gözlenmektedir. Okuma yazması olmayan/sadece okuma yazması olan en alt öğrenim düzeyi ile ön lisans ve üzerinde öğrenim gören en üst grup bu tanımı kabul anlamında benzer eğilimler göstermektedir; bu iki grupta tanımın kabul oranı %11 düzeyinde kalırken, ilköğretim ve orta öğretim mezunları arasında bu oran %16 düzeyine çıkmaktadır.

Milliyetçi tanımlamasında da Yurtsever tanımlamasına benzer bir eğilim gözlenmektedir. Okuma yazması olmayan/sadece okuma yazması olan en alt öğrenim düzeyi ile ön lisans ve üzerinde öğrenim gören en üst tanımın kabul oranı %8'de kalırken, ilköğretim ve orta öğretim mezunları arasında bu oran %11 düzeyine çıkmaktadır. Bu sonuçlar, ilk ve orta öğrenim düzeylerinde milliyetçiliği besleyen politizasyonun arttığını göstermektedir. Bu bulgular, lise mezunları arasında ayrılıkçı etnik kaymanın en yüksek çıktığı sonuçlarla örtüşmektedir.

Muhafazakâr tanımlaması öğrenim düzeyleri arasında anlamlı olarak farklılaşmaktadır. İlköğretim mezunlarında %21,1 ve lise mezunlarında %18,9 olarak gerçekleşen bu kimlik tanımının kabulü, okuma yazması

olmayan/sadece okuma yazması olan grupta %27,3'e, ön lisans ve üzerinde öğrenim görenler arasında ise %35,4 ile en yüksek düzeyine çıkmaktadır.

İslamcı kimliğinin kabulü ise artan öğrenim düzeyi ile birlikte düşmektedir. Okuma yazması olmayan/sadece okuma yazması olan en alt öğrenim düzeyinde %23,6 ile en fazla taraftarı bulan bu kimlik, ön lisans ve üzerinde öğrenime sahip kişiler arasında %13,2 ile en düşük düzeyde rağbet görmektedir.

Bölge insanında Atatürkçü/Kemalist tanımlaması öğrenim düzeyleri arasında anlamlı olarak farklılaşmamaktadır.

Kendisini Ne Sağcı Ne Solcuyum diye tanımlayanların oranı yükselen öğrenim düzeyi ile birlikte düşmektedir. İlköğretim ve altında %18 düzeyimde olan bu eğilim, ön lisans ve üzerinde öğrenime sahip kişiler arasında %12,6 ile en düşük düzeye inmektedir.

Siyasi Görüş/Kimlik Tanımının Aylık Gelire Göre Farklılaşması:

Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci tanımlaması yükselen aylık gelir düzeyi ile birlikte artmaktadır. 0-499 TL olan en alt aylık gelir düzeyinde olanlar arasında %2,4 olan bu tanımın kabul düzeyi, 4000 TL ve üzerindeki gelir grubunda %16'ya yükselmektedir. Sosyal/Liberal Demokrat tanımlamasını kabul edenlerde de yukarıdakine benzer bir eğilim gözlenmektedir. Alt gelir düzeylerinde %9-10'lar düzeyinde olan bu kimliğin kabulü, en üst gelir grubunda (4000 TL ve üzeri) %19'u bulmaktadır.

Kendisini yurtsever olarak tanımlama eğilimi artan aylık gelir düzeyi ile birlikte azalmaktadır. 0-499 TL olan en alt aylık gelir düzeyinde %13,9 olan bu tanımın kabul düzeyi, 4000 TL ve üzerindeki gelir grubunda %7,2'ye düşmektedir. Milliyetçilik kimliğinin kabulünde ise bunun tersi bir eğilim gözlenmektedir. 0-499 TL olan en alt aylık gelir düzeyinde milliyetçilik tanımının kabulü %6,5 iken, bu oran 4000 TL ve üzerindeki gelir grubunda %13'e yükselmektedir. Bu sonuçlar yurtsever tanımının alt gelir gruplarında, milliyetçilik tanımının ise üst gelir gruplarında daha fazla tercih edildiğini göstermektedir.

Muhafazakâr kimlik tanımı, 0-499, 500-999 ve 4000 TL ve üzeri gelir gruplarında %23'lük bir kabul düzeyi ile benzeşirken, 1000-1999 TL olan orta gelir ve 2000-3999 TL olan orta-üst gelir düzeyinde %30'lar düzeyine yükselmektedir. İslamcı kimlik tanımının kabulü konusunda ise muhafazakâr tanımından çok fazla farklılaşan ve artan gelir düzeyi ile birlikte azalan bir eğilim gözlenmektedir. En alt gelir düzeyinde (0-499 TL) %23,7 olan kimliğin kabul oranı, düzenli bir şekilde azalarak 4000 TL ve üzerinde geliri olanlar arasında %7,2 düzeyine inmektedir.

Bölge insanında Atatürkçü/Kemalist tanımlamasını kabul düzeyi artan aylık gelir düzeyi ile birlikte artmaktadır. En alt gelir düzeyinde (0-499 TL) %0,9 olan kimliğin kabul oranı, 4000 TL ve üzerinde geliri olanlar arasında %7,2'ye yükselmektedir.

Kendisini Ne Sağcı Ne Solcuyum diye tanımlayanların oranı yükselen gelir düzeyi ile birlikte düşmektedir. 0-499 TL olan en alt aylık gelir düzeyinde Ne Sağcı Ne Solcuyum diyenlerin oranı %19,7 iken, bu oran 4000 TL ve üzerindeki gelir grubunda %7,2'ye düşmektedir. Bu sonuç, gelir düzeyi düşük insanların siyasi kimlik ve tanım problemini fazla yaşamadığını göstermektedir.

Siyasi Görüş/Kimlik Tanımının Mezheplere Göre Farklılaşması:

Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci tanımlaması mezhepler arasında anlamlı ve keskin olarak farklılaşmaktadır. Hanefiler arasında kendisini Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci olarak tanımlayanların oranı %1,5 iken, aynı oran Şafiiler arasında %3,4 ve Aleviler arasında %16,9'dur.

Sosyal/Liberal Demokrat tanımlaması da yukarıdaki bulgulara benzer şekilde mezhepler arasında anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Hanefiler arasında kendisini Sosyal/Liberal/Demokrat olarak tanımlayanların oranı %7,2 iken, aynı oran Şafiiler arasında %10,7 ve Aleviler arasında %31,5'dir.

Kendisini yurtsever olarak tanımlama eğilimi, Kürtlerin büyük oranda Şafii mezhebine mensubiyetinin de etkisiyle, Şafiiler arasında (%16,2), Hanefi (%12,1) ve Alevilere göre (%14,5) biraz daha yüksek çıkmıştır.

Milliyetçilik kimliğinin kabulünde ise bunun tersi bir eğilim gözlenmektedir. Bu tanımlama Hanefiler arasında (%12,9) Şafii (%6,0) ve Alevilere göre (%7,7) daha yüksek bulgulanmıştır.

Muhafazakâr kimlik tanımı, Hanefiler arasında %28,4 ve Şafiiler arasında %23,5 ile yüksek düzeyde kabul görürken, Alevilerde %1,2 oranı ile hemen hemen hiç kabul görmeyen tanım durumundadır. İslamcı kimlik tanımının kabulü konusunda da Muhafazakâr tanımına benzer bir profil ortaya çıkmaktadır. Bu tanımın kabulü konusunda ise Şafiiler %22,1'lik oran ile Hanefilerin (%18,8) önünde yer almakta, Aleviler ise yine %3,2 gibi düşük bir oranda bu tanımı sahiplenmektedir.

Atatürkçü/Kemalist tanımlamasını kabul düzeyi %0,8 ile en düşük Şafiilerde ve %2,3 ile Hanefilerde görülürken, Alevilerde %13,3 düzeyine yükselmektedir. Kendisini Ne Sağcı Ne Solcuyum diye tanımlayanların oranı Hanefi ve Şafiilerde %17 düzeyindeyken, Alevilerde %11,7 ile biraz daha düşük olarak bulgulanmıştır.

Bu alt başlıkta mezhepler ayrımında verilen siyasi görüş/kimlik tanımlamaları, üç farklı mezhebe göre en yüksek tercih edilen kimlikten itibaren sıralanarak aşağıda verilmiştir:

Tablo-20: Bölge İnsanının Mezhep Ayrımında Kendisini Tanımlama Şekli

Hanefiler	%	**Şafiiler**	%	**Aleviler**	%
Muhafazakâr	28,4	Muhafazakâr	23,5	Sosyal / Demokrat	31,5
İslamcı	18,8	İslamcı	22,1	Marksist / Sosyalist / Devrimci	16,9
Ne Sağcı Ne Solcu	16,8	Ne Sağcı Ne Solcu	17,2	Yurtsever	14,5
Milliyetçi	12,9	Yurtsever	16,2	Atatürkçü / Kemalist	13,3
Yurtsever	12,1	Sosyal Demokrat	10,7	Ne Sağcı Ne Solcu	11,7
Sosyal Demokrat	7,2	Milliyetçi	6,0	Milliyetçi	7,7
Atatürkçü / Kemalist	2,3	Marksist / Sosyalist / Devrimci	3,4	İslamcı	3,2
Marksist / Sosyalist/ Devrimci	1,5	Atatürkçü / Kemalist	0,8	Muhafazakâr	1,2

G2. BAĞIMSIZLIK, FEDERASYON TALEBİ VE AYRILIKÇI HAREKETLER

BİLGESAM tarafından yapılan anket çalışmasında elde edilen[112] bağımsızlık talebine dönük nicel bulgular aşağıda özetlenmiştir:

Bağımsız Kürt Devleti talebi oranı ana dili Kürtçe olanlarda % 9,9, Zazaca olanlarda % 7,8, iki dil grubu beraber düşünüldüğünde ise % 9,7'dir. Federasyon talebi Kürt ve Zazalar beraber düşünüldüğünde %5'dir.

Kürtler arasında bağımsızlık ve federasyon isteyenler yanında sadece kültürel hak talep edenler de bulunmaktadır. Bağımsızlık ve federasyon talep edenler toplamda %15'in altındayken, sadece kültürel hak talebinde bulunanların %40 düzeyinde olduğu görülmektedir. Farklı bir çalışmada,[113] Kürt sorununun çözümü sorgulandığında Kürtler arasında %18,8'lik radikal bir kesimin adres olarak PKK'yı göstermesi, toplamda %15'ler düzeyinde olan bağımsızlık ve federasyon taleplerinin bulduğu halk desteğini ve tabanı da ortaya koymaktadır. Ergil tarafından yapılan çalışmada[114] (1995) ise, PKK'nın amacının 'bağımsız Kürt devleti kurmak' olduğunu söyleyenlerin oranının Kürtler arasında %15,3 ve bu amacı gerçekleştirebileceğine inananların oranının çok daha düşük olduğu görülmektedir.

Bağımsızlık ve federatif yapı talep eden insanlarda PKK/Öcalan/BDP ve hatta Barzani sempatizanlığının üst düzeyde, devlete güvenle birlikte aidiyet ve beraber yaşama isteğinin aynı etnik gruptaki ana kitleye göre çok daha düşük olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Hem bağımsızlık hem de federasyon talebi bir arada düşünüldüğünde, bağımsızlık ve/veya federasyonu çözüm olarak görenlerin toplam oranı %14,7'dir. Bu oran, ana dili Kürtçe-Zazaca olanlar içinde her yedi kişiden birisinin bağımsız devlet ve/veya federasyon talep ederek, ciddi bir zihinsel

[112] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 316-317.

[113] SETA & POLLMARK, a.g.e., sf. 62.

[114] Doğu Ergil, a.g.e., sf. 48.

farklılaşmanın içinde olduğunu ve ayrılıkçılığa varan tarzda bir etnik bilinç geliştirdiğini göstermektedir.

Ortaya çıkan bu resme göre; bölgede bazı sorunlar ve bu sorunlara yönelik radikal ve ayrılıkçı talepler olsa da, Kürtlerin ve Zazaların % 86'sının (Bugün daha yüksek) bağımsız bir devlet veya federasyon talebi şeklinde ortaya çıkan ve ülke bütünlüğünü tehdit eden bir talebinin olmadığı görülmektedir. Ayrıca çok önemli bir diğer husus, temel kültürel haklara ilişkin taleplerin PKK'lı olmak anlamına gelmediği, bu tür taleplerde bulunan kişilerin PKK'ya güven duyan insanlardan yaklaşık 3 kat daha fazla olduğu açıkça görülmektedir.

Yukarıda çizilen tablo, bölgede ayrılıkçı temelde gerçekleşen zihinsel değişimin, medya vasıtasıyla aktarılan ve kamuoyunda oluşan kanaatler düzeyinde olmadığını göstermektedir. Ayrılıkçı temelde düşünen ve radikal söylem ve davranışlar içerisinde olan %15 düzeyindeki bu küçük kitleye rağmen Türkler arasında ve özellikle batı illerinde, tüm Kürtlerin ayrılıkçı ve ülkeyi bölmek isteyen kişiler olarak görülmesi daha vahim bir probleme işaret etmektedir. Türkler arasında Kürtlerin ayrı bir devlet kurmak istediğine inananların %80 düzeyinde olması[115] bu noktada oldukça düşündürücüdür.

Etnik bilinci yüksek kitle içerisinde her yaş, sosyal grup ve eğitim düzeyinden insanlar yer almakla birlikte; ayrılıkçı temelde gerçekleşen zihinsel kaymanın, yaş grubu olarak daha çok 40 yaşın altında, medeni durumu itibariyle erkek ve bekârlarda, eğitim düzeyi olarak okuryazar olmayan veya sadece okuryazar olan kitle ile lise mezunlarında, meslek grubu olarak işsiz ve serbest meslek sahiplerinde, gelir düzeyi olarak muhtaç durumda olanlar ile zengin sayılabilen kitlede, dindarlık düzeyi düşük olanlarda, PKK eylemlerin yoğunlukla yaşandığı illerde veya İstanbul ve Mersin'de göç ile oluşan mahallelerde yaşayanlarda, ayrımcılık algısı yüksek, yaşama bağlılık, aidiyet ve birlikte yaşama isteği düşük olan ve kendisini Marksist/Komünist/Sosyalist/ Devrimci veya yurtsever olarak tanımlayan kitlede daha fazla olduğu görülmektedir.

Yukarıda özetle değinilen faktörlerin tek başına bireyde bir değişime neden olmadığı, her birinin değişimin alt bileşenlerini oluşturduğu, başka bir ifade

[115] Bkz. SETA & POLLMARK, a.g.e., sf. 112.

ile bu etkenlerin hepsinin veya bir kısmının belli bir oranda bir araya gelmesi ve belli bir ölçüde propagandaya maruz kalınması durumunda bireyde ayrılıkçı temelde bir etnik bilincin geliştiği söylenebilir.

Bölge insanında, Türkiye Cumhuriyeti içinde ülkenin bir parçası olarak, kendi kültürel değerlerini de koruyarak yaşama noktasında genel bir mutabakatın olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlar, mevcut sorunların da bu yapı içerisinde zamanla çözüleceğine inanmaktadır. Ayrı devlet düşüncesinin mülakat yapılan kişiler arasında (159 Kürt kökenli kişi) sadece birkaç kişi tarafından çözüm alternatifi olarak düşünülmesi, mevcut siyasi ve ayrılıkçı hareketlerin analizi açısından oldukça önemlidir.

Kürtlerin tamamına yakını ve pek çok Türk, verilecek kültürel hakların ileride bağımsızlığa gidecek bir zemini hazırlamasının söz konusu olmadığını, bu hakların tam aksine kaynaşmayı artıracağını vurgulamakla birlikte; bazı Türkler, bu hakların ayrımcılığı körükleyeceği, bu tür isteklerin arkasının gelmeyeceği ve benzer taleplerin ileride farklı gruplar tarafından da gündeme getirileceği konularında şüphelerini dile getirmektedir.

Bazı insanların kafasında, farklı tanım ve isimlendirmeler olmakla birlikte, federatif hakların tanındığı özerk bir bölge yönetimi düşüncesi bulunmaktadır. Kuzey Irak ile birleşme gibi bir çözüm alternatifinin, özellikle sorulmasına rağmen, hiç kimse tarafından gerçekçi bulunmadığının da ayrıca vurgulanması gerekmektedir. Bunun yanında, Kuzey Irak'ta özerk bir yapı içerisinde Kürtlerin devletleşme sürecini yaşamasının da bazı Kürtleri gururlandırdığı görülmektedir.

Ayrılıkçı Etnik Kimlik Siyasetindeki Değişim

Daha önce ayrılıkçı düşünen Kürtler, Türkiye toprakları içinde bağımsız olmadan da özgür olarak yaşayabileceklerine inançlarını dile getirmektedir. Bu anlamda zihinsel bir dönüş ve dönüşümün olduğu görülmektedir. Milliyetçi olarak kendisini tanımlayan Türkler ise, Kürtlerdeki bu dönüşümü, artan ve yayılan nüfus yapısı ve sermaye oranıyla, sadece doğuya değil

Türkiye'nin her yerine ipotek koymayı amaçlayan uzun vadeli bir planın parçası olarak görmektedir.

Üniversite mezunu, emekli bir medrese hocası (Bitlis, yaş:80, Kürt), bağımsızlık fikri ile ilgili değişimi şöyle ifade etmektedir: "***Eskiden çok büyük bir istek vardı ayrı bir devlet kurulması ile ilgili, ama bunun gerçek olamayacağı anlaşılınca şimdi değişik söylemler geliştiriliyor. Mesela; 'Türkler boğazda sefa sürecekler biz bu dağların arasında ceza çekmeye devam mı edeceğiz' deniyor. Buna razı değiliz diyerek devlet fikrinden sanki kendileri vazgeçmiş gibi görülmektedir."***

Bağımsızlığın geçerli ve mantıklı bir alternatif olarak bölge insanının gündeminde olmadığıyla ilgili bir başka örnek, Şanlıurfa'nın ilçelerinden birisinin belediye başkanının (üniversite mezunu, yaş:35, Zaza) ifadelerinde görülebilir: ***''Karakeçililer bir Türk boyudur ama burada Kürt olarak asimile olmuşlar, herkes iç içe girmiş, ayıramazsınız. Sağlıklı karar vermek için gerekirse referandum yapsınlar. Ama Diyarbakır'dan uçağa binip Antalya'da inip 20 dakikada denize ulaşmanın, İstanbul boğazında oturmanın ayrıcalığının farkında değiliz. Ben buraları kime bırakacağım. Buralar benim. Ayrılma diye bir şeyi düşünenlere bunu anlatmak lazım.''***

Türkiye'nin bölünmesini istemediğini özellikle söyleyen Kürt kökenli insanlar, böyle bir şey olması durumunda Kürtlerin batıda yaşamayı tercih edeceğini de vurgulamaktadır. Bazı Kürtler ise, Türkiye'nin bölünmesi durumunda batıdaki Kürtlerin doğuya kovulacağını, asıl korkulan durumun bu olduğunu ifade etmektedir. Benzer bir şekilde, batıdaki Türklerden bazıları da, Kürtlerin ayrılık ve bağımsızlık düşüncesi gündeme getirildiğinde, Güneydoğudan toprak verilmesi düşüncesini desteklemeseler dahi, böyle bir bölünmenin yaşanması durumunda, batıya yerleşmiş Kürtlerin verilecek topraklara göçünü zorunlu gören bir düşünceyi de vurgulamaktadır.

Bazı Kürt kökenli vatandaşlar, Kürtlerin birbirine itimadının ve uzlaşma kültürünün olmadığını, bu durumun devletleşme için önemli bir problem olduğunu vurgulamakta ve bağımsızlık durumunda bunun en fazla Kürtlere zarar vereceğini ifade etmektedir.

Bağımsızlık fikri ve ayrılıkçı hareketler, son dönemde azalmış olmakla birlikte, özellikle gençler arasında filizlenen geçici ve moda tarzında bir akım olarak tanımlanmaktadır. Bazı Kürtler ise, bunun tarihsel ve sosyo-kültürel dayanakları olduğunu ve bu dönemde uygun zemin bularak ortaya çıktığını söylemektedir.

Etnik ve Ayrılıkçı Değişimi Etkileyen Faktörler[116]

Kürtlerde Zazalara nazaran, aidiyet, birlikte yaşama ve güven yönündeki algıların daha olumsuz olduğu gözlenmektedir. Genel olarak bakıldığında mevcut eğilim ve algılamalarda sorun teşkil edebilecek en büyük farklılaşma, olumsuzluk anlamında Kürtlerde ve müteakiben Zazalarda görülmektedir.

Arazinin yapısı, hudut bölgelerine yakınlık ve bölgenin demografik özelliklerinin doğal bir sonucu olarak, PKK'nın eylem yoğunluğu ve buna karşı güvenlik güçlerinin güç kullanımıyla ilgili faaliyet yoğunluğunun farklı derecede yaşandığı bölgelerde etnik temeldeki ayrılıkçı eğilim değerlerinde de farklılaşma görülmektedir. Bu farklılaşmanın, ekonomik ve coğrafi şartların olumsuzlukları yanı sıra, bölgedeki eylem ve faaliyetlerin yoğunluğuna bağlı olarak bölge insanının maruz kaldığı baskı ve sıkıntıların sonucu olduğu değerlendirilmektedir. Mekânsal farklılaşmanın tespit edilmesi ve irdelenmesi bölge içerisinde farklı stratejiler geliştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Konuya bu açıdan yaklaşıldığında sorunla ilgili olarak karşımıza 3 farklı bölge çıkmaktadır. Birincisi, eylem ve faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı Güneydoğu Anadolu Bölgesinin merkezinde ve doğusunda yer alan kesim (Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Van, Ağrı, Hakkâri, Şırnak illeri), ikincisi eylem ve faaliyetlerin daha az yaşandığı ve bölgenin batısında yer alan kesim (Adıyaman, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya ve Şanlıurfa illeri), üçüncüsü ise bölge dışında bulunan, daha çok Türkiye'nin batısında ve Akdeniz Bölgesinde yer alan,

[116] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 318-320

İstanbul ve Mersin ile örneklem alınan ve göç ile oluşan mahalle bazındaki yerleşim birimleridir.

Araştırma sonuçlarına göre bu bölgeler arasında ciddi farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre; ülkenin bekası bakımından en riskli bölgelerin diğer illerde göç ile oluşan mahalleler olduğu, ikinci derecedeki riskli bölgenin ise Güneydoğu Anadolu Bölgesinin orta ve doğu kesimlerinde yer alan ve PKK eylemlerinin ve güvenlik faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı bölge olduğu, bölgenin batı kesiminde yer alan ve PKK eylemlerinin daha az yaşandığı illerin ise, barındırdığı önemli orandaki Kürt-Zaza nüfusa rağmen en az riskli bölge olduğu görülmektedir. Ancak Güneydoğu Anadolu Bölgesinin orta ve doğu kesimlerinde yer alan ve PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı bölgenin fiziki bütünlüğü, arazi yapısı ve sınırlara yakınlığı dikkate alındığında, batıda göç ile oluşan mahallelere göre daha riskli bölge olarak değerlendirilmesinin gerekeceği düşünülmektedir.

Daha çok ekonomik kaygılarla bölge dışına göç eden, ekonomi ve sosyal yaşamı çok daha üst düzeyde olan illerde, göç ile oluşan mahallelerde pek çok ekonomik ve sosyal problemi yaşamaya devam eden ve politizasyona uğrayan, hassasiyetleri tahrik edilen ve sosyal yaşam düzeyine bağlı olarak ikinci sınıf muamelesi gören insanların devlete güvenleri azalmakta ve etnik temelli ayrılıkçı görüş, oluşum ve faaliyetlere kayması kolaylaşmaktadır.

Ana dili Kürtçe-Zazaca olanlar arasında coğrafi bölge dışındaki değer ve algı farklılaşması aynı zamanda BDP'nin oy potansiyelini de oluşturmaktadır. BDP'ye oy verenler ile vermeyenler arasında, sosyo-demografik özellikler açısından çok fazla fark olmasa da, devletin değerlerine, kurumlarına bakış, kültür ve inançlar bağlamında önemli farklılaşmalar vardır. BDP'ye oy verenler daha fazla politikleşmiş grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu insanların algı ve değerleri de parti değer ve söylemleri ile benzeşmektedir.

Araştırma bulguları, bekârlarda etnik temelli zihinsel değişimin evlilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak yaş gruplarına ve eğitim düzeylerine göre bakıldığında zihinsel değişimin öğrencilerde ve gençlerde daha yüksek olduğu dikkate alındığında, bu farklılaşmanın bir kısmında medeni durumdan ziyade yaş ve eğitim düzeyinin etkili olduğunu söylemek

mümkündür. Ancak evliliğin getirdiği ilave sorumluluk duygusunun, olumsuz anlamdaki zihinsel değişimi frenleyici bir rolünün olduğu da bir gerçektir.

Eğitim düzeyi ile etnik temelli ayrılıkçı görüş ve düşünceler arasında doğrusal bir ilişki tespit edilememiştir. Etnik temelli ayrılıkçı görüşler en yüksek düzeyde lise mezunlarında ve müteakiben okuryazar olmayan/sadece okuryazar kişilerde öne çıkmaktadır. Eğitim düzeyi çok düşük olan kitledeki değişimi cahillik ve bilgisizliğin istismarı, lise mezunlarındaki değişimi ise bölgede okul (orta öğretim) sürecinde yoğun olarak yaşanan politizasyon koşulları ile açıklamak mümkündür. Lise döneminde yaşanan hızlı politikleşme sürecinde, bölgedeki eğitim ve öğretim kadrolarının büyük ölçüde etkili oldukları değerlendirilmektedir. Bölgede yapılan mülakatlar bu tespitleri desteklemektedir.

Değişik eğitim düzeylerinde farklı oranlarda etnik temelli ayrılıkçı değişimin gözlenmesi, eğitim seviyesi yükseldikçe sorunun büyük ölçüde çözülebileceği yönünde genel kabul gören anlayışın irdelenmesi ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Mevcut resim, sadece gençlerin okula gönderilmesi ve okuldan mezun olmalarıyla sorunun çözülmesi arasında bir ilişki kurulmasının doğru olmadığını göstermektedir. Özellikle lise düzeyinde ayrılıkçı etnik bilinç anlamındaki zihinsel değişimin daha da artması bu tespitimizi doğrulamaktadır. Sadece okullaşmayla sorunun çözümüne katkı sağlanamayacağı, değişimi doğru bir çizgiye çekecek eğitim kalitesi ile olumlu anlamda mesafe alınabileceği değerlendirilmektedir. Aksi takdirde mevcut haliyle okul sistemi büyük ölçüde olumsuz anlamda zihinsel değişime hizmet etmeye devam edecektir.

Yaş küçüldükçe olumlu eğilim ve algılarda (aidiyet, devlete güven vb.) zayıflama, etnik temelli ayrılıkçı görüşlerde ise artış olduğu gözlenmektedir. Pek çok bulgu 40 yaş altı ve 40 yaş üzeri gruplar arasında önemli bir kırılmanın varlığına işaret etmektedir. Bu bulguları, "insanlar yaşları yükseldikçe daha devlet yanlısı görüş ve düşüncelere kaymaktadırlar" şeklinde yorumlamak doğru değildir. Burada, farklı yaş kuşakları arasında var olan kırılmalardan bahsetmek daha doğrudur.

Hane halkı ekonomik göstergeleri bağlamında bulgular birleştirilecek ve yorumlanacak olursa; hanenin aylık toplam net geliri arttıkça etnik temelli

ayrılıkçı görüş ve düşünceler yükselmekte, geçinme algısı temel alındığında ise, fakir/muhtaç olanlar ile zengin olanlarda etnik temelli ayrılıkçı görüş ve düşünceler diğer kitleye göre daha fazla artmaktadır.

Hane aylık net geliri yüksek olanlar daha çok il merkezleri ve büyük şehirlerde bulunmaktadır. Büyük şehir ortamları ise daha fazla politik etkilere maruz kalmakta, dolayısıyla etnik bilinçlenme daha yüksek düzeyde olmaktadır. Artan hane aylık toplam geliri ile pozitif yönlü ilişkisi bulgulanan ayrılıkçı temeldeki etnik bilinçlenme eğilimini bu faktörün de etkilediği değerlendirilmektedir.

Ekonomik seviye yükseldikçe sorunun kendiliğinden düzeleceği konusunda genelde yaygın bir kanaat vardır. Bölgedeki ekonomik imkânların iyi düzeye gelmesi elbette önemlidir. Ancak çalışma sonuçlarına bakıldığında; kendilerini zengin olarak tanımlayanlarla kendisini fakir olarak tanımlayanlarda ayrılıkçı yönde zihinsel değişimin arttığı görülmektedir. Bu bulgular, muhtaç insanlar için memnuniyetsizlik ve arayış olarak çaresizliğin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Ancak, daha iyi ekonomik şartlara sahip olanlar için, değişimi ve kaymayı tetikleyen farklı faktörlerin araştırılmasının gerektiği değerlendirilmektedir. Bölgede, PKK'nın da desteği ile yürütülen ticari veya yasadışı faaliyetlerle zenginleşen ve örgütün burjuvası olarak adlandırılabilecek bir grubun varlığı nasıl yadsınamazsa, varlığını koruma adına PKK ile işbirliği yapmak zorunda kalan bir zengin kesimin varlığının da kabul edilmesi gerekmektedir. Bölgede yapılan mülakatlar bu bulgularımızı desteklemektedir.

Bölge insanındaki eğilimlere iş/meslek ayrımında bakıldığında, işsizler, öğrenciler ve serbest meslek sahiplerinde etnik temelli ayrılıkçı görüş ve düşüncelerin arttığı gözlenmektedir. Bu bulgu, ekonomik göstergeler ve eğitim durumu ile ilgili tespitlerimizi desteklemektedir.

Araştırma sonuçlarında kişisel dindarlık arttıkça olumsuz yöndeki değişimin azaldığı görülmektedir. Ancak bölgede bir "Hizbullah" olayının yaşandığı ve yaşanmakta olduğu da gerçektir. Bölgede yaşanan Hizbullah deneyimi "Siyasallaştırılmış İslam" anlayışının da ne kadar sakıncalı olduğunu göstermiştir. Gerçekte de burada olumlu bir etken olarak gözlenen "örgütsel ve siyasal dindarlık" değil, siyasallıktan uzak dinin özüyle bağdaşan

geleneksel dindarlıktır. Çalışmada namaz kılma sıklığı ile ölçülen dindarlık düzeyinin kişisel dindarlığı daha fazla ifade ettiği değerlendirilmektedir.

Geleneksel dindarlığın terör ve etnik temelli ayrımcılığı frenlerken, siyasal İslam/Hizbullah çizgisine de zemin hazırladığı düşünülebilir. Bu nokta önemli bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Osmanlı döneminde, bölgedeki dini otorite ve kurumlar üzerinde yetersiz de olsa bir devlet denetimi ve 'icazet' sistemi bulunuyordu. Tekke ve medreselerin kapatılmasıyla, mevcut şeyh, seyda, molla gibi statülerin etkisi kırılmakla birlikte tamamen ortadan kaldırılamamış ancak yasal alanın dışına itilmişti. Yeraltına inen bazı medreseler ise başıbozuk bir şekilde içerden veya dışarıdan art niyetli örgütlerin yönlendirilmelerine açık hale gelmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde; aidiyet hissi, bir arada yaşama isteği, devlete ve güvenlik güçlerine güven gibi olumlu olarak nitelenen eğilim ve algıların hemen hemen tamamı Alevi mezhebine mensup kişilerde en düşük değerde, Hanefilerde en yüksek değerde çıkmakta, Şafiiler ise değer ve algılarda diğer iki mezhep arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, etnik bilinç temelindeki ayrılıkçı eğilimler, yukarıdaki bulgulara paralel olarak en yüksek düzeyde sırasıyla Alevi ve Şafiilerde gözlenmektedir.

Mezheplere ilişkin olarak çıkan bu durum, coğrafi bölgelere göre farklılaşma göstermekte ise de genel eğilimlerdeki paralellik benzer şekilde devam etmektedir. Şu hususu vurgulamak gerekir ki; ayrılıkçı ve olumsuz eğilimlerin yüksek olması, bizatihi bu mezheplere ait değerlerin değil, toplum-devlet ilişkileri bakımından bu insanların maruz kaldığı travmaların bir sonucudur. Dolayısıyla, farklı mezheplere ilişkin değer ve eğilimler yanında bu mezheplere bakış da gözden geçirilmelidir.

İl merkezlerinde yaşayan insanlarda, ilçe merkezlerinde yaşayanlara göre etnik bilinç temelindeki ayrılıkçı eğilim ve bu yöndeki değişim artmaktadır. Bu durum, şehir yaşamının daha fazla iletişim ve yüksek sosyalleşmenin etnik bilinç oluşumunu desteklemesi ve şehir insanının propaganda ve politizasyona daha fazla maruz kalması ile açıklanabilir.

Modernleşme ve kentleşme süreçleri insanların etnik ve dini kimliklerinin daha çok farkında olmalarını sağlamaktadır. Bunun yanında kentler toplumu

bir arada yaşatabilecek değerler sistemi de üretmektedir. Buradan yola çıkarak, PKK ortaya çıkmasaydı da ülkede bir Kürt meselesinin yaşanabileceğini öngörmek gerekmektedir. Zira Kürt meselesi özünde bir kimlik sorunudur. Kentleşme ve modernleşme süreçleri devam ettikçe insanlar etnik kimliklerinin daha çok farkında olacaklardır.[117]

Kendisini Marksist-Komünist-Sosyalist-Devrimci, Yurtsever ve Sosyal/Liberal Demokrat olarak tanımlayanlarda etnik bilinç düzeyinin en yüksek düzeyde olduğu, muhafazakâr tanımlayanlarda ise en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. PKK'nın Marksist/devrimci bir ideolojiyle ortaya çıkması ve eylem stratejisinin teorik temelini bu ideolojiden almasıyla bu tablo arasında yakın bir ilişki vardır.

Bulgular, ana dili Kürtçe ve Zazaca olanlar arasında, aile içinde veya yakınları arasında subay-astsubay-uzman erbaş veya korucu ve hatta devlet memuru bulunanların bulunmayanlara göre; etnik temelde ayrılıkçı eğilimlerinin çok daha düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu tespit; kişi, aile veya yakınlar bağlamında, devletle bir şekilde bağı olan kişi ve ailelerde, ayrılıkçı eğilimlerin çok daha az olduğunu göstermektedir.

Etnik Temelli Ayrılıkçı Eğilim Gösteren Kitlenin Genel Profili[118]

Bu profil, anket formunda farklı başlıklarda ölçülen ve etnik temelli ayrılıkçı eğilime yönelik ipuçlarını veren soru ve boyutlardan (PKK/Öcalan'ın Kürt etnik bilincinin oluşumuna etkisi/serbest bırakılması - PKK/Öcalan/BDP/Barzani Güven - Devlete ve kurumlarına güven – Aidiyet hissi – Beraber yaşama isteği - Türkiye'de Kürtlere bağımsızlık/Federatif haklar verilmesi vb.) ve yapılan mülakat sonuçlarından hareketle, bu eğilimlerdeki farklılaşmanın yaşandığı sosyo-demografik faktörler ayrımı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Ortaya konulan sosyo-demografik faktörler ayrımının, etnik bilinç ve ayrılıkçı düşünceler için bir kırılma noktası veya

[117] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

[118] BİGESAM, 2009, a.g.e., sf. 321.

hassasiyet/zafiyet sınırları olarak alınmasının daha doğru olacağı değerlendirilmektedir.

Etnik temelli ayrılıkçı eğilim gösterenler daha çok:

- *40 yaş ve altında yoğunlaşan,*
- *Erkek ve bekârlardan oluşan,*
- *Okuma yazma bilmeyen/okuryazar veya lise mezunu,*
- *İşsiz veya serbest meslek sahibi/esnaf/tüccar olan,*
- *Muhtaç veya varlıklı olan, düzenli geliri nispeten yüksek,*
- *Kendisinde ve/veya ailesinde tarikat/cemaat bağı olmayan,*
- *Dindarlık düzeyi düşük,*
- *Din Âlimi-Şeyh-Seyda'ya güvenmeyen,*
- *PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde veya göç ile oluşan mahallelerde yaşayan,*
- *BDP'ye oy veren ve politizasyon düzeyi yüksek,*
- *Ayrımcılık algısı yüksek,*
- *Kendini daha az güvende hisseden,*
- *Yaşama bağlılık, aidiyet ve birlikte yaşama isteği düşük,*
- *Gelenekçi eğilimi yüksek,*
- *Devlete ve güvenlik güçlerine güvenmeyen,*
- *Kuzey Irak'taki Kürtlere karşı kuvvetli bağlar hisseden,*
- *Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devleti kurulmasını destekleyen,*
- *Kürt etnik bilincinin oluşmasında PKK/Öcalan'ın önemli etkisi olduğuna inanan,*

- *Aile içinden veya yakınlarından örgüte katılım olan,*
- *ROJ TV yayınlarını izleyen veya destekleyen,*
- *Kürtlere bağımsızlık veya federatif hakların verilmesini talep eden,*
- *ABD ve AB'nin bölge politikalarına sıcak bakan,*
- *Kendisini Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci, Sosyal Demokrat veya Yurtsever olarak tanımlayan,*
- *Ve ana dili Kürtçe veya Zazaca olan grup olarak tanımlamak mümkündür.*

G3. PKK/ÖCALAN'A VE KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİNE BAKIŞ

Bölgedeki Kürtler arasındaki düşük aidiyet hissi ve ROJ TV yoluyla olumsuz propagandaya maruz kalma durumu, PKK/Öcalan'a güvenin yaklaşık %40'ını belirlemekte ve yükseltmektedir. Ayrıca, Marksist/Komünist/Sosyalist/ Devrimci olma durumu PKK/Öcalan'a güveni önemli ölçüde artırırken; artan dindarlık düzeyi, yükselen yaş ve yakınlar arasında devlet memuru bulunması durumu bu güveni dikkate değer şekilde azaltmaktadır. Yukarıda belirtilen altı faktör PKK/Öcalan'a güveni %53 düzeyinde etkilemektedir.[119]

Türkler ve Kürtler arasındaki en büyük kırılmanın PKK/Öcalan'a bakış noktasında olduğu gözlenmektedir. Özellikle OHAL uygulamasının yapıldığı ve terörün etkili olduğu illerde yaşayan Kürtlerin yaklaşık üçte biri (bu oran mücavir illerde yaşayanlar arasında çok daha düşük düzeyde seyretmektedir) Öcalan'ı Kürt halkının lideri olarak görmekte,[120] PKK/Öcalan'ın mücadelesini meşru bir mücadele olarak kabul etmektedir. Mevcut mülakat söylemleri de bu bulguları destekler niteliktedir. Öcalan'ın serbest bırakılması düşüncesini, Türkler bir iç savaşa sebep olabilecek kadar ağır kışkırtma unsuru olarak görüp tartışma gündemine bile almazken, Kürtler arasında azımsanmayacak

[119] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 248.

[120] BİLGESAM, 2009, a.g.e

bir kesim bunu doğal ve insani temelleri olan bir talep olarak telakki etmektedir.

Öcalan'a bakışın toplum kesimleri arasında farklılaştığını söylemek mümkündür. Kürt kökenli insanlarda, Kürt kimliğinin tanınmasının Öcalan sayesinde gerçekleştiği şeklinde ifade edilen yaygın inancın, PKK'nın faaliyetlerini tasvip etmeyen insanlarda dahi Öcalan'a karşı sempatiyi beslediği görülmektedir. Özellikle OHAL uygulamasının yapıldığı illerde Öcalan sevgi ve sempatisinin yükseldiği, hapiste olmasının sağladığı mağduriyet psikolojisinin sempatiyi artırdığı görülmektedir.

Anket çalışması bulgularına göre, Kürtlerin %30'u Kürt etnik bilincinin PKK/Öcalan sayesinde oluştuğuna inanırken, bu oran PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı doğu illerde %17, eylemlerin yoğun olarak yaşandığı illerde %35 ve İstanbul ve Mersin'de göç ile oluşan mahallelerde ise %54 düzeyindedir.[121]

Aynı çalışmada, PKK/Öcalan'a güven değerleri PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde %20, İstanbul ve Mersin'de göç ile oluşan mahallelerde %30'lar ve BDP'ye oy verenler içerisinde ise %53 düzeyindedir.[122] Mülakat sonuçları da bu bulgularla örtüşmektedir.

Bazı insanlarda Öcalan sevgi ve sempatisinin fanatik düzeyde olduğu ifadelerden anlaşılmaktadır. Bazı Kürtlerce, Öcalan'ın Mandela'ya benzetilmesi veya Atatürk ile kıyaslanması, radikal grupların bakış açısını ortaya koyması yanında bu şahsın efsaneleştirilmeye ve mitleştirilmeye çalışıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Bazı insanlar, PKK/Öcalan'ın bölgede bulduğu destek ve sempatiye olumsuz bakmakla birlikte, son otuz yılda yapılan hataların da etkisiyle, bugün gelinen noktada Öcalan'ın Kürt halkının tek temsilcisi olmaya mahkûm edildiğini ifade etmektedir. ***''PKK'nın yaptığını tasvip etmeyen, onlar gibi düşünmeyen, fakat başka alternatifi olmayan çok insan var burada (Batman, tüccar/esnaf, lise mezunu, Kürt, mütedeyyin).''*** sözleri bölgedeki korkuları, dengeleri ve açmazları göstermesi açısından çarpıcıdır. Şehirlerin

[121] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 179.

[122] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 221, 238.

nüfuslarıyla kıyaslandığında çok küçük gruplarca gerçekleştirilen şehir eylemleri karşısında tarafsız kalan halkın psikolojisi belki bu kapsamda değerlendirilebilir. Ancak, bu eylemleri tüm şehrin protestosu gibi sunan basın-yayın organlarının davranışlarının, yıkıcılık anlamında örgüt propagandalarından daha vahim sonuçlar doğurduğunu da söylemek gerekmektedir.

Bölgede Öcalan'a yönelik duyulan sempatiye rağmen, pek çok Kürt kökenli vatandaş, Öcalan'ın Kürt halkının temsilcisi olarak yansıtılması ve Kürt milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ın özdeşleştirilmesi yönündeki çaba ve söylemlere tepki göstermektedir. Bu insanlar, özdeşleştirmeyi yapanların marjinal bir grup olduğunu savunmaktadır. Öcalan'ın Kürt milliyetçiliğinin uyanmasına zemin hazırladığına inanan Kürtler arasında bile önemli bir kesimin PKK/Öcalan'ı desteklemediği açıkça ifade edilmektedir. Bu insanlardan bazıları, tarihteki Kürt isyanlarını örnek vererek Kürt milliyetçiliğinin PKK/Öcalan'la ortaya çıkmadığına vurgu yapmakta ve mevcut sorunun PKK/Öcalan değil bir Kürt sorunu olduğunu söylemektedir. Vanlı Kürt milliyetçisi bir öğretmenin (yaş:32) ***''Ben bir Kürt milliyetçisiyim, milliyetçiliğim Apo'dan çok öte. Apo buna kesinlikle ulaşamaz. Benim için Kürt milliyetçiliği çok farklı. Benim kafamda hep bir Kürdistan vardır''***, sözleri ayrılıkçı anlamda gelişen milliyetçilik akımlarının da her zaman PKK/Öcalan ile kesişmediğini göstermektedir.

Bugün, Kürtlere Türkiye'de verilen veya verilmesi tartışılan tüm hakların PKK ile kazanıldığı, devletin bu hakları vermek zorunda kaldığı ve bu sebeple, PKK/Öcalan'ın halihazırda Kürtlerin bir sigortası olduğu yönündeki propagandalar ve bu yöndeki kanaat ve söylemler, halk arasında Kürt milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ın özdeşleştirilmesinin nedenlerinden birisi durumundadır.

Viranşehirli bir meslek odası başkanı (lise mezunu, yaş:50, Kürt), söz konusu özdeşleştirmeyi ***''Köy boşaltmalar ve faili meçhuller nedeniyle mağdur kesim kendilerini PKK/Öcalan'ın yanında görüyor. Çünkü mağduriyetleri bunlar dillendirmiştir.''*** ifadesi ile açıklamaktadır.

Elazığlı Kürt kökenli bir öğretmenin (yaş:34) ***''Kürt milliyetçiliğinin yükselişinde Öcalan etkili olmuştur. Bir de devlet içerisindeki çeteler etkili***

olmuştur. Tahrikler ve bazı sloganlar etkiye karşı tepki doğurmuştur. Dağlara yazı yazmazsanız, adam Kürtlüğünü hatırlamayacaktı. Ben Kürdüm, babam milliyetçi olarak, o sağ-sol dönemlerinde MHP'nin peşinden gitti, bizler kendimizi hep Türk milliyetçisi bildik, asla Kürt milliyetçisi bilmedik. Bana sorun ben hala Türküm derim, bu coğrafya böyle idi, buranın çoğu Kürt ama MHP'nin kalesi idi burası. Türkler âlem-i İslam'ın önderi oldukları için dindar oldukları için bu böyle idi.'' sözleri, Kürt milliyetçiliğinin yükselişinde Türk milliyetçiliğinin söylemlerinin ve tepki faktörünün önemli olduğunu vurgulaması açısından önemlidir.

Bölgedeki bir partinin il başkanı, milliyetçilik fikirlerinin tırmanışını ***''Milliyet bilincinin oluşmasında kuşkusuz PKK/Öcalan'ın payı vardır. Bunda 12 Eylül cuntasının da, onun baskıcı yaklaşımının da payı vardır. 80 yıllık asimilasyoncu zihniyetin de payı vardır. Bütün bunları değerlendiren uluslararası emperyalist devletlerin de payı vardır (Tunceli, parti il başkanı, üniversite mezunu, yaş:35, Kürt Alevi).''*** sözleriyle açıklamaktadır.

Vanlı, Kürt kökenli bir üniversite öğretim üyesinin (yaş:52) ***''Ben kürdüm diyen insanlar ile BDP arasında çok fark kalmadı. Artık PKK'lı demek büyük günah ve ayıp gibi karşılanmıyor. Burada Kürt vurgusu İslam'dan daha çok öne çıkmaya başladı.''*** sözleri bölgede etnisite vurgusunun din vurgusundan daha fazla öne çıkması yanında, zihinsel değişimin yönünü göstermesi açısından da önemlidir.

G4. BDP'YE BAKIŞ

BDP'nin bölgede ve Türkiye genelinde, fanatik PKK'lılar dışında tüm kesimlerce, kendi başına politika ve söylem üretemeyen bir siyasi parti ve PKK'nın yasal uzantısı olarak algılandığı görülmektedir.

Bölge kökenli bir Kürt gazetecinin Ahmet Türk ile ilgili aşağıda verilen gözlem ve tespitleri, PKK ve BDP özdeşliği yanında, söylem ve davranışlardaki belirsizliği de ortaya koymaktadır: ***''Ben Ahmet Türk'e, "siz hep Öcalan mı diyeceksiniz, kendiniz hiçbir politika üretmeyecek misiniz?" diye sordum. Kendisi, "gerçekten de Öcalan'sız da politika üretmek***

gerekiyor" dedi. Kendisi, "şimdi Apo bugün bağımsızlıkla ilgili ne savunuyor ben bilemiyorum" dedi. Apo, Demokratik Cumhuriyet dedi, Demokratik Özerklik dedi, Demokratik Konfederalizm dedi, Demokratik Sosyalizm dedi, Demokratik Ekolojik Toplum Biçimi dedi. Şu anda en son Demokratik Özerklik dedi, BDP de bunu kongrede onayladı.'' Söz konusu gazeteci aktardığı bu söyleşiden sonra, şöyle bir tespitte bulunmaktadır: ***''Çıkar Apo'yu, Hasan Cemal, M. Ali Birand, Cengiz Çandar'la TV'de bir söyleşiye, ona soru sorsunlar. İnsanlar dinleyecekler ve savunduğumuz adam bu muydu diyecekler.''***

Yerel seçimler dâhil, son dönemde BDP'nin yükselişinde, medyanın ciddi bir etkisinin olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Bölgede mülakat yapılan insanlarca, bir şehirde en fazla iki-üç bin kişinin gerçekleştirdiği eylem ve gösterilerin TV kanallarında, ehliyeti tartışılır muhabirlerin büyük haber çıkarma sevdasıyla, yüz binler ayaklanmış gibi sunulmasının, hem PKK hem de BDP için bulunmaz propaganda malzemeleri olarak kullanıldığı dile getirilmiştir. Bölge şehirlerinde, halkın duymadığı, farkına bile varmadığı küçük gösteriler ve olayların ülke gündemiymiş gibi kanallara servis yapıldığı, insanların kendi şehrindeki olayları TV'de şaşırarak izlediği ifade edilmektedir.

Terör ve gerginlikten bıkan insanlardan bir kısmının bölgede BDP'yi bir çözüm aracı olarak gördüğü ifade edilmektedir. İnsanlara göre; BDP'nin Kürt kimliği ile Kürtlerin haklarını savunacağı ve sorunlarını çözeceği iddiasıyla ortaya çıkması, partinin bölgede iktidar partisi ile birlikte çözüm için iki büyük aktörden birisi olmasını sağlamıştır.

AK Parti'nin son yerel seçimler öncesi söylem bazında yaptığı hatalar ve aday seçimindeki yanlışlıkları, BDP oylarına doğrudan yansıyan faktörler olarak ifade edilmektedir. Aynı şeyleri 2011 yılı genel seçimleri için de söylemek mümkündür.

BİLGESAM tarafından yapılan anket çalışmasında,[123] "BDP milletvekillerine güven" Kürtler arasında PKK eylemlerinin yaşanmadığı doğu illerinde %20'ler düzeyinde iken, eylemlerin yoğun olarak yaşandığı illerde %40,

[123] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 221, 233, 238.

İstanbul ve Mersin'de göç ile oluşan mahallelerde %55 ve BDP'ye oy verenler arasında %70'ler düzeyinde çıkmıştır. Çalışmada, işsiz olanlarla, fakir/muhtaç olduğunu söyleyenlerde güven değerleri yükselmekte ve yukarıdaki bulgular ile mülakat sonuçları örtüşmektedir. Yapılan farklı bir çalışmada,[124] her üç Kürt/Zazadan sadece birinin BDP'nin Kürtleri temsil ettiğine inandığı görülmüştür. Bu bulgu da yukarıdaki güven değerleriyle örtüşmektedir.

Geçmişte bölgedeki tüm milletvekilleri ve belediye başkanları, ağalar ve aşiret reisleri arasından veya aileleri içinden çıkarken, son dönemde BDP'nin farklılaşan politikasıyla, aşiret bağına fazla bakılmaksızın, kendi ifadeleriyle bir şekilde bedel ödemiş insanların öne çıkarıldığı görülmektedir. Bu uygulama, bir taraftan PKK tarafından yürütülen mücadelenin siyasallaşmasına imkân sağlarken, diğer taraftan örgüte yönelimi artırmaktadır. Bu planlı çabalar, toplum içerisinde kahramanlar, mitler ve değerler bağlamında bir kültürün temellerinin atılması anlamına da gelmektedir.

Son yerel ve genel seçimlerde örgütün yönlendirmesindeki kişi ve grupların, militanca tavırlarla pek çok sandıkta baskı yaptıkları, il ve ilçelerde her seçim sandığı bölgesinde toplanan parti taraftarlarının halkın özgür iradesini etkileyecek sözlü ve fiili müdahalelerde bulundukları, sandık görevlilerinin oy kullanımında usulsüzlük yaptıkları veya farklı gerekçelerle bu usulsüzlüklere göz yumdukları, pek çok seçim bölgesinde dile getirilen şikâyetler arasında yer almaktadır. Köylerde, oy sayısının sınırlı olması nedeniyle tehdit unsurunun daha fazla hissedildiği ve insanların tehditlere bir noktada boyun eğdikleri ifade edilmektedir. BİLGESAM tarafından yapılan anket çalışmasında,[125] BDP'ye oy verdiğini söyleyenler arasında dahi BDP milletvekillerine güven değerinin %70'ler düzeyinde olmasının bir noktaya kadar bu baskılarla açıklanabileceği düşünülmektedir.

Diyarbakırlı Kürt kökenli bir vatandaş (vakıf yöneticisi, lisansüstü öğrenim sahibi, yaş:30), BDP'nin seçim propagandasının iki ayaklı olduğunu,

[124] Bahçeşehir. Üni. A.g.e., sf. 371.

[125] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 238.

bunların; ROJ TV, mahalle örgütlenmesi ve buna bağlı olarak uygulanan mahalle baskısı olduğunu ifade etmektedir.

Seçim öncesinde ve sonrasında BDP ve PKK sempatizanları tarafından yapılan propagandalarla, BDP'ye oy vermeyenlerin, hainlik ve alçaklık da dâhil pek çok olumsuz sıfatla damgalanması, bölgede dile getirilen psikolojik baskı ve propaganda yöntemlerinden birisi olarak anlatılmaktadır.

Hakkâri Yüksekova'da görev yapan bir Türk doktor, BDP'lilerin seçimlere verdikleri önemi ve bu konudaki gözlemlerini şu şekilde ifade etmektedir: ***''Burada oya, namus olarak bakılıyor. BDP'ye oy vermek bir namus meselesi olarak görülüyor. 90 yaşındaki nineyi bile yatağından kaldırıp oy vermeye götürdüler. Benim bulunduğum hastanede bunu yaptılar. BDP'ye oy verilmesini bir siyasi görüşe oy vermeden ziyade, bir dava olarak görmektedir.''***

BDP oylarının tamamı veya çoğunluğu isteyerek verilmiş bilinçli oylar mıdır? Bu sorunun cevabıyla ilgili pek çok tespitteki ortak noktalara bakıldığında, seçmenlerin BDP'ye oy vermelerinin altında yatan etkenler şu şekilde sıralanabilir:

- *Milliyetçilik eğilimi*
- *Kürtlerin kendi varlığını ve kimliğini vurgulama çabası*
- *Aşiretçilik/Akrabalık*
- *Tehdit ve korku*
- *BDP'nin ev ev yaptığı propagandalar*
- *PKK ve BDP'nin din vurgusu*
- *BDP'nin terörden bıkan halka siyasi çözüm aracı olarak sunulması*
- *Resmi ideolojiye ve diğer partilerin söylemlerine tepki*
- *Çıkar ve müşterek fayda birlikteliği*

Yapılan anket çalışmasında,[126] BDP'ye veya bağımsızlarına oy verdiğini söyleyen Kürt ve Zazaların genel profili aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Kürt ve Zazalar arasında BDP'ye oy verdiğini söyleyenlerin oranı:

- *PKK eylemlerinin fazla yaşanmadığı doğu illerinde yaşayanlar arasında %17,6 iken bu oran eylemlerin fazla yaşandığı illerde %42,5 ve İstanbul ve Mersin'de göç ile oluşan mahallelerde yaşayanlar arasında %57,4'dür.*
- *İl merkezlerinde yerleşik nüfusta %37,1, ilçe merkezlerinde yerleşik nüfusta %31,9'dur.*
- *41 yaş ve üzerinde %30 düzeyindeyken, 26-40 yaş grubunda %35,4 ve 15-25 yaş grubunda %39,3'dür.*
- *Evli olanlar arasında %30,4, bekârlar arasında %42,4'dür.*
- *Lise mezunları arasında %41,9 iken diğer tüm öğrenim düzeylerinde %31-33 düzeyindedir.*
- *Herhangi bir dernek, vakıf veya parti üyesi olanlar arasında %42,3 iken üye olmayanlar arasında %31,8'dir.*
- *Halen bulunduğu yere başka bir yerden göç etmiş olanlar arasında %37,5 iken göç yaşamayanlar arasında %33'dür.*
- *En yüksek düzey, işsizler (%42,2), öğrenciler (%38,8) ve serbest meslek sahipleri/esnaf/tüccar (%36,6) arasında, en düşük ise ev kadınları (%24,4) ve kamu çalışanları (%28,5) arasındadır.*
- *Hanefi mezhebinden olanlarda %22,7, Şafii mezhebinden olanlarda %38,7 ve Alevi mezhebinden olanlarda %54'dür.*
- *Günlük namazlarını tam olarak kılanlar arasında %22,8 ve hiç namaz kılmayanlar arasında %67,4'dür.*
- *Kendisini muhafazakâr olarak tanımlayanlarda %12,2, İslamcı tanımlayanlarda %16,6, milliyetçi tanımlayanlarda %47,1, yurtsever*

[126] BİLGESAM, 2009, a.g.e.,EK-G.

tanımlayanlarda %57,4, sosyal demokrat tanımlayanlarda %59,7 ve en yüksek olarak kendisini marksist/komünist/sosyalist/devrimci tanımlayanlarda %86'dır.

- *Ailesi içinden veya yakınları arasında siyasi tutuklu bulunanlarda %62,7, bulunmayanlarda %28,8'dir.*
- *Ailesi içinden veya yakınları arasında PKK'ya katılım olanlarda %70,7, olmayanlarda %26,9'dur.*
- *Ailesi içinde veya yakınları arasında korucu bulunanlarda %30,2, bulunmayanlarda %35,2'dir.*
- *Ailesi içinde veya yakınları arasında subay/astsubay/uzman erbaş bulunanlarda %19,3, bulunmayanlarda %36,8'dir.*
- *Ailesi içinde veya yakınları arasında devlet memuru bulunanlarda %30,8 bulunmayanlarda %42,5'dir.*

BDP'ye oy verme eğilimindeki farklılaşmaya ait yukarıda aktarılan değerler aşağıda iki grafik olarak verilmiştir. Yukarıdaki değerler ve aşağıdaki grafiklerden de anlaşıldığı üzere, BDP'ye oy verme eğilimindeki temel kırılma, yaşanılan bölge-mezhep-dindarlık-siyasi görüş ve yakınlar arasında siyasi tutuklu veya örgüte katılım bulunup bulunmama temelinde gerçekleşmektedir.

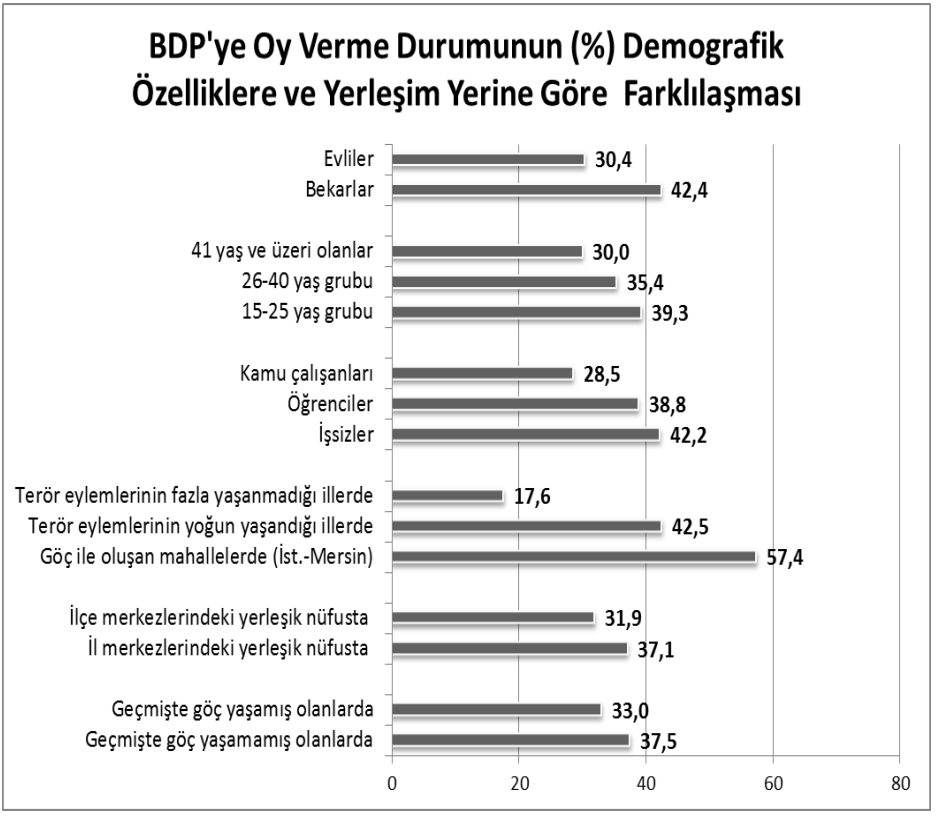

Grafik-02: BDP'ye Oy Verme Durumunun Demografik Özellikler ve Yerleşim Yerine Göre Farklılaşması

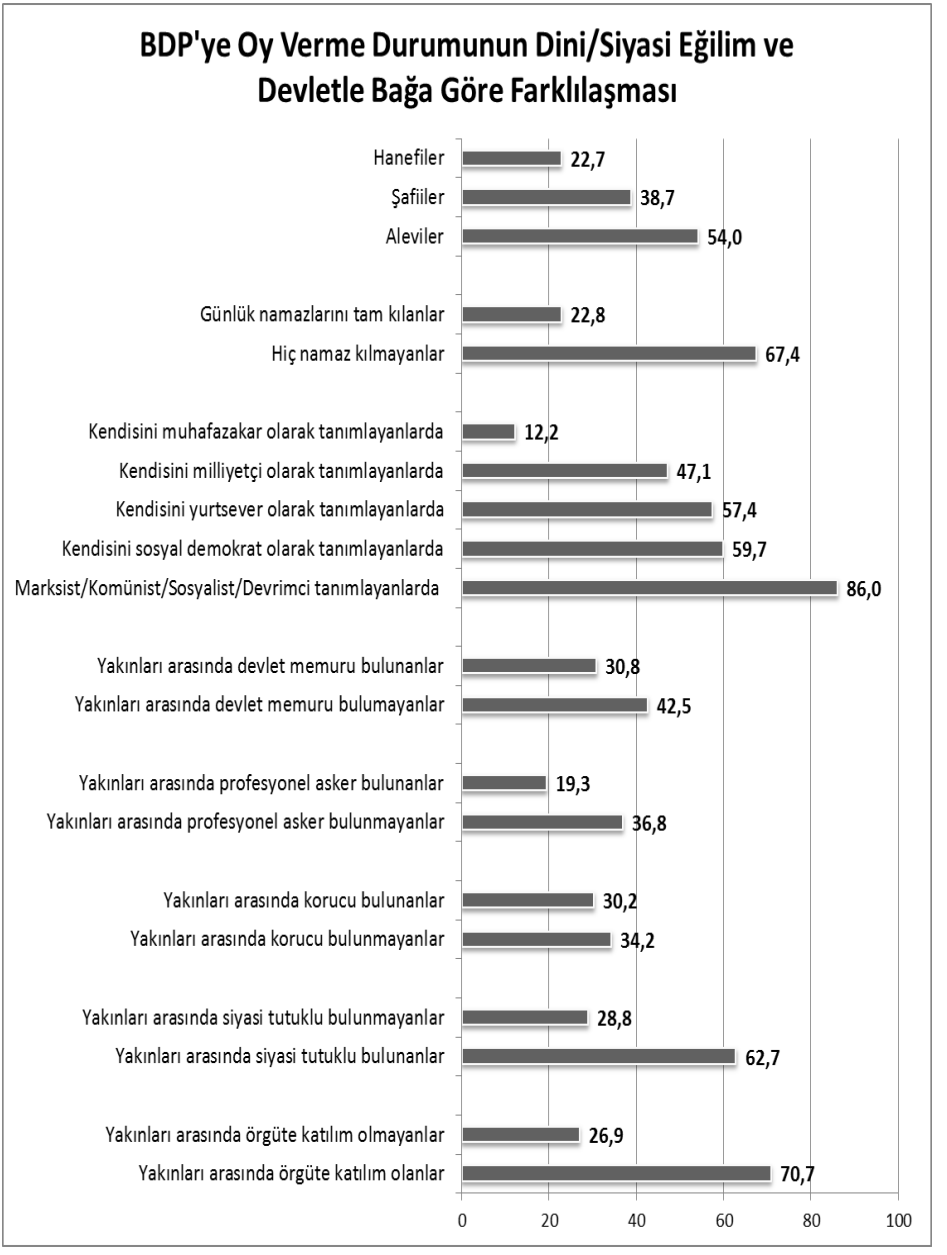
BDP'ye Oy Verme Durumunun Dini/Siyasi Eğilim ve Devletle Bağa Göre Farklılaşması
Hanefiler 22,7
Şafiiler 38,7
Aleviler 54,0
Günlük namazlarını tam kılanlar 22,8
Hiç namaz kılmayanlar 67,4
Kendisini muhafazakar olarak tanımlayanlarda 12,2
Kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlarda 47,1
Kendisini yurtsever olarak tanımlayanlarda 57,4
Kendisini sosyal demokrat olarak tanımlayanlarda 59,7
Marksist/Komünist/Sosyalist/Devrimci tanımlayanlarda 86,0
Yakınları arasında devlet memuru bulunanlar 30,8
Yakınları arasında devlet memuru bulumayanlar 42,5
Yakınları arasında profesyonel asker bulunanlar 19,3
Yakınları arasında profesyonel asker bulunmayanlar 36,8
Yakınları arasında korucu bulunanlar 30,2
Yakınları arasında korucu bulunmayanlar 34,2
Yakınları arasında siyasi tutuklu bulunmayanlar 28,8
Yakınları arasında siyasi tutuklu bulunanlar 62,7
Yakınları arasında örgüte katılım olmayanlar 26,9
Yakınları arasında örgüte katılım olanlar 70,7
0 20 40 60 80 100

Grafik-03: BDP'ye Oy Verme Durumunun Dini/Siyasi Eğilim ve Devletle Bağa Göre Farklılaşması

Diyarbakırlı bir vakıf yöneticisi (lisansüstü öğrenim sahibi, yaş:30, Kürt) yaptığı BDP analizinde şu tespitlerde bulunmaktadır: ***''BDP yelpazesindeki siyaset alanında bizim bildiğimiz klasik iktidar meşruiyet değerleri yok, başka değerler var. Mesela bedel diye bir psikoloji var. "Değer Ailesi" diye şehit ailesine denk kullanılan bir kavram var. Mesela benim babam dağda öldürülmüşse ben değer ailesi olurum. PKK'ya katılmak, silahlı mücadeleye girmek, üniversitede gençlik kollarına girip cezaevinde yatmak; işte Kürt siyasetinde rüşt ispat etmenin yöntemi bunlardır.''*** Bu tespitler parti içi dinamikler yanında, bölgedeki dengeler ve Kürtçülük hareketinin temelleri konusunda da ipuçları vermektedir.

Yukarıda mülakatından alıntı yapılan vakıf yöneticisinin BDP'nin siyasi kaygıları ve parti kültürü hakkında yaptığı şu tespitler parti dinamiklerini ve söylemlerini ortaya koymaktadır: ***''PKK silah bıraktığı zaman BDP buradaki oy oranının düşeceğini biliyor. Ama BDP güdümlü Kürt siyasetinde, CHP'nin 1930'lu yıllardaki otorite, iktidar ve itaat kültürü oluşmaya başladı. (Diyarbakır, vakıf yöneticisi, lisansüstü öğrenim sahibi, yaş:30, Kürt)''***

Bugün itibariyle, BDP'ye alternatif yeni bir siyasi oluşumun, PKK faktörü nedeniyle mümkün olmadığı, ortaya çıksa bile yaşama ve büyüme şansının bulunmadığı, her kesimden insanın dile getirdiği ortak bir görüş durumundadır. Muhafazakâr veya liberal çizgideki Kürtlerin ve bu kişilerin öncülüğündeki siyasi oluşumların PKK, Hizbullah ve hatta devlet tarafından geçmişte engellendiği ifade edilmekte, Abdülmelik Fırat gibi insanların zamanında engellenerek, halkın PKK ve BDP'ye mecbur edildiği iddia edilmektedir. Alkan, benzer bir stratejiyi PKK'nın da uyguladığını, siyasi faaliyetlere başladığı ilk yıllarda bölgede Kürtçülük yapan sol örgütleri ve Kürt örgütlenmelerini ortadan kaldırdığını vurgulamaktadır.[127]

BDP'li olduğunu söyleyen ilahiyatçı bir akademisyen (Diyarbakır, lisansüstü öğrenime sahip, Kürt), doğuda İslami bir partinin taban tutması gerektiğini, bunun BDP dışında olması durumunda Kürt siyasetinin bölüneceğini ve kendisinin bu bölünmeye karşı olduğunu ifade etmektedir. Aynı şahıs,

[127] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

BDP'nin PKK çizgisinden çıkması (çıkarak İslami çizgiye yönelmesi) gerektiğini ve KCK operasyonlarını bu anlamda faydalı bulduğunu da söylemektedir.

Bingöllü, sanayici bir Kürt-Alevi vatandaş (lise mezunu), BDP'nin dışarıdan bakınca tek bir eğilim gibi göründüğünü, ancak içinde Kürt milliyetçilerini, sosyalistleri, liberalleri ve dini eğilimi olan kesimleri barındırdığını, Kürt olmak dışında ortak noktaları olmayan bu insanların, PKK'nın ve şiddetin son bulması durumunda, farklı siyasi çizgilere kayacağını ifade etmektedir. Bölgede yeni bir Kürt siyasi oluşumunun gerekliliği ifade edilirken, böyle bir oluşumun BDP'yi geriletеceği ve bölgedeki AKP gücünü de azaltacağı vurgulanmaktadır. Bunun yanında, devletin Kürtler arasında taban bulacak siyasi bir aktör arayışında olduğu, bölgede konuşulan bir konu olarak dile getirilmektedir.

BDP'nin ve DTP'li Yerel Yönetimlerin Faaliyetleri

Parti ve yerel yönetim temsilcilerinin, oluşturdukları komisyonlar vasıtasıyla, mahalle ve köyleri sürekli ziyaret ettikleri, insanlara yanınızdayız mesajı verdikleri, cenaze ve düğün gibi önemli olaylarda insanlarla birlikte olarak onlara güven vermeye çalıştıkları, bu katılımlarda devletin değil kendilerinin güçlü ve kalıcı oldukları mesajını vererek ayrılıkçı propaganda yaptıkları görülmektedir. Bu ziyaretlerde, bugüne kadar örgüt yanında yer alarak bedel ödediğine inandıkları kişi ve ailelere özel bir ilgi ve maddi/manevi destek sağlanarak, PKK'ya sempati ve meşruiyet kazandırılmaya çalışılmakta, örgüte ve dağa eleman kazandırılmakta ve bu konuda kahramanlar ve mitlere dayalı bir kültür oluşturulmaktadır. Belediyelere, örgüt için bedel ödemiş kişiler yerleştirilerek ve bu kişiler desteklenerek yukarıda belirtilen söz konusu faaliyetler etkili olarak yürütülmektedir.

Belediyelerin kaynak, imkân ve araçları yasal ve yasal olmayan yollarla, ayrılıkçı hareket, oluşum ve faaliyetler için kullanılmakta, alt yapı ve hizmet anlamında pek çok problem çözüm beklerken, propaganda amaçlı sosyal faaliyetlere kaynak ayrılmakta ve bu anlamda popülist davranılmaktadır. Bölgede belediyeler tarafından yerine getirilmesi gereken, ancak kaynakları

başka şeylere harcanan hizmetler için halkın bilgisizliğinden de istifadeyle devlet suçlanmakta ve bu bağlamda ayrılıkçı propaganda yapılmaktadır.

Parti ve belediye aday, kadro ve çalışanlarının belirlenmesinde örgütün dağ kadrosunun etkili olduğu, bu kadroyu temsilen şehir yapılanmasında yer alan kişilerin belediye başkanlarının bile üzerinde yetkiler kullandıkları açıklıkla ifade edilmektedir. Parti teşkilatlarının örgüte eleman kazandırılmasında aktif rol aldıkları da gizlenmemektedir.

Parti ve belediyeler, her türlü faaliyette kadın ve çocukları birer propaganda aracı olarak kullanmakta, bu kişilerin geleneksel aile yapısı içerisinde edinemediği statü ve destek örgüt adına temsilcileri vasıtasıyla sunulmuş olmaktadır. Bu anlamda feodal yapı tarafından ezilen bu insanların örgüt üzerinden sosyal kimlik kazanmaları sağlanmış olmaktadır. Sokağa bile çıkamayan kadınlar bu sayede sözde özgürleştirilmekte ve sosyal faaliyetlere katılımları sağlanmaktadır. Bugüne kadar, kadınlar için devlet tarafından yapılması gereken sosyalleşme ve bireyselleşme hamlesi, örgüt adına BDP tarafından ayrılıkçı temelde yapılarak insanlara sunulmaktadır.

Bölgede BDP'nin kendisine ve örgüte müzahir sivil toplum kuruluşları oluşturmak suretiyle, örgüt propagandasını halk seviyesinde yaptığı ve örgütü bu yolla meşrulaştırmaya çalıştığı görülmektedir. Bu STK'larca, kadınlar ön plana çıkarılmak suretiyle, yasal temelde gerçekleştirilen sosyo-kültürel faaliyetlerle etnik temelde ayrılıkçı görüşlerin yayılması sağlanmaktadır. Bu kuruluşlar içinde yer alan kadınlardan mahalle ve sokak komisyonları oluşturularak her türlü sosyal faaliyet kadınlar üzerinden yürütülmektedir. Amaç, kadınları sembolik olarak kullanarak hareketin toplumsal zeminini güçlendirmektir. Bu stratejiyle ayrılıkçı fikirlerin derinleştirilmeye ve kökleştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu tarzda geniş bir sivil toplum yapılanmasına gidilmesine rağmen, bölge insanında ve özellikle kadınlarda, faaliyetlerin bir sonucu olarak özgürleşme ve bireyselleşmenin çok da fazla yaşanmadığı ve sivil faaliyetlerin arzu edilen ölçüde gelişmediği ifade edilmektedir. STK'larda daha çok ayrılıkçı çizgide katı örgütsel kuralların işletildiği görülmektedir.

Yasadışı faaliyetler yoluyla, örgütün bölgedeki burjuvasının ve mali kaynaklarının oluşturulduğu ifade edilmektedir. Benzer bir yapılanma ve buna

dönük faaliyetler, belediyelerin ihalelerinde belirli bir kesime avantaj sağlanarak gerçekleştirilmekte ve bu kişilerin örgütsel bazı etkinlikleri yine örgüt namına finanse etmeleri sağlanmaktadır. Fonlar ve AB projeleri kapsamında aktarılan kaynakların da, gerek belediyeler ve gerekse STK'larca kendi ayrılıkçı amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanıldığı ifade edilmektedir.

Bölgede yerel düzeyde BDP'li yönetimlerin faaliyetlerinde örgütün yönlendirmeleri ve telkinlerinin KCK üzerinden gerçekleştiğine yönelik ciddi ipuçları bulunmaktadır. Bu konuda 2009, 2010 ve 2011 yıllarında hazırlanan KCK iddianamelerinde delil klasörleri içerisinde yerel yönetimlerin örgütün belirlediği kişi ve gruplar tarafından yönlendirildiği ve zaman zaman yönetildiği yönünde bilgi ve belgeler bulunmaktadır. Ayrıca KCK'nın Diyarbakır, Hakkâri ve Van gibi illerde Kent Meclisi yapılanmasını sistematik hale getirmeye çalışması belediyeler üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır. Ayrıca belediyelerde görevli olan yönetici kadronun zımni olarak bu durumdan rahatsız olduğu belirtilmektedir. Bir belediye başkanının örgüt üyesi bir gence öz-eleştiri raporu (yazılı ve sözlü olarak) vermesi ve her ay maaşından %10 kadarını vergi olarak örgüte aktarması konu hakkında verilebilecek en çarpıcı örneklerdir.[128]

G5. PKK'NIN ÇÖZÜLMESİ

PKK'nın çözülme sürecinde ABD'nin etkin rol oynayabileceğini ifade edenler yanında, Barzani'nin de bu konudaki önemli aktörlerden olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Açılım kapsamında kültürel hakların tanınması ve devletin halkla kucaklaşması çözülmeye katkı sağlayacak faktörler olarak düşünülmekle birlikte, bazı Kürt kökenli vatandaşlar, dağdan inişi tetikleyecek bir genel af çıkarılmadan verilecek hakların dağdan inişi sağlamayacağını vurgulamaktadır. Aynı şahıslar, Öcalan'ı kapsamayacak bir af planının örgütün çözülmesini sağlamayacağını da dile getirmektedir.

[128] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

Örgütün dağ kadrosunda yer alan İran ve Suriyelileri örnek veren kişiler, bu ülkelerle birlikte üretilmeyecek çözümleri eksik olarak nitelemektedir. Ancak, 2011 yılında Türkiye-Suriye arasında yaşan gerginlikler bölgede PKK'nın lehine gelişmeleri doğurmuş ve terör konusunda çözümsüzlüğü beslemeye devam etmektedir. Örgütün üst düzey dağ kadrosunun üçüncü bir ülkeye sığınma ve ikametini mümkün kılacak alternatiflerin üretilmesi afla birlikte yürütülmesi gereken çözüm önerileri olarak sunulmaktadır. Kürt kökenli vatandaşlardan, PKK'yı doğrudan veya dolaylı olarak muhatap almayan projelerin muvaffak olamayacağını söyleyenler yanında; bazıları, tasfiye sürecinin uzun zaman alacağı ve kısa dönemli beklenti oluşturulmasının yanlış olacağı tespitinde bulunmaktadır.

Dağdan iniş ve af ile ilgili uygulama, söylem ve senaryolara batıdan şüphe ile bakan Türkler; süreçte ajite edilen insani boyut yanında, olayın Kürtçülük ve ırkçılık boyutunda bir propagandaya dönüştürüldüğünü düşünmektedir. Bu konuda batıda yaşayan bir Türk'e ait tespitler olaylara bakışı ortaya koymaktadır: ***''Açılım sürecinin devam ettiği ve dağdan iniş ve çözülme sürecinin tartışıldığı bir ortamda, dağa eleman kazandırma çalışmalarının devam etmesi ve bazı yerlerde dağa çıkan gençlerde artış olduğu yönündeki tespit ve söylemler de dikkate alınmalıdır. Dağa çıkmak, dava için hapse girmek, toplum içinde onurlu bir yer edinme yanında sosyal ve ekonomik ayrıcalıklar için birer araç haline getirilmektedir. Tüm bu gelişmeler, PKK ve BDP kadrolarının ana amacının çözüm olmadığını ve bu oluşumların gerginlik üzerinden prim yaparak büyüme çabasında olduğunu göstermektedir. Batıdan bakan bir Türk'ün bunu başka türlü okuması mümkün değildir (Ankara, emekli subay, yaş:45, Türk).''***

Af tartışmaları ve Öcalan'ın da af kapsamına alınması yönündeki görüşler batıda Türklere sorulduğunda, af konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, "bir Kürt-Türk iç savaşını Öcalan'ın serbest bırakılmasına tercih ederim" diyen insanların azınlıkta olmadığı görülmektedir. Bu kişiler, dağda suça bulaşmış teröristleri de kapsayan genel bir affın düşünülecek son şey olduğuna inanmaktadır. Bunun yanında, Kürt milliyetçisi olarak kendisini tanımlayan bazı kişiler ise, dağdakilerin suçlu veya terörist olarak adlandırılması ve bu konudaki yasal düzenlemelere af adının verilmesine dahi tepki göstermektedir. Af konusunda Türkler ve Kürtler arasındaki milliyetçi

kesimlerin bir uzlaşı noktasından uzak görüşler ortaya koydukları ve keskin oldukları dikkat çekmektedir.

Genel bir af konusunda pek çok Kürt kökenli vatandaş da endişelerini dile getirmekte ve suça bulaşmış olanların mutlaka cezasını çekmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu insanlar, suç işleyenlerin dağdan inmesi ve af kapsamında serbest kalması durumunda, bedel ödemiş insanlar olarak toplum içerisinde tehdit ile de olsa bir ayrıcalık talebini her zaman gündeme getireceğini vurgulamaktadır. BDP'nin yerel yönetimler eliyle şu anda bile "Değer Aileleri'' oluşturarak bu politikayı uyguladığı ve bu anlamda PKK'nın mücadelesini büyütme ve meşrulaştırma çabasında olduğu söylenebilir. Nitekim BDP'li belediyelerin, çocukları ya da yakınları dağda ölen kişileri işe almada ve bu kişilere ihale vermede daha ayrıcalıklı davrandığı yapılan mülakatlardan anlaşılmaktadır.

ABD'nin Irak'tan çekilme planı ve son konjonktürel gelişmelerin PKK'nın bitirilmesi noktasında önemli fırsatlar meydana getirdiği konusunda kamuoyunda ortak bir görüş var. Bu kapsamda, örgütün yurtdışı desteğinin kesilmesi, ekonomik kaynaklarının kontrol edilmesi ve engellenmesi de bu süreçte mutlaka öncelik verilmesi gereken tedbirler olarak görülmektedir. Örgütün, yurtdışında olduğu kadar yurtiçinde de finans kaynaklarının ve kaynaklara ulaşma imkânı sağlayan faaliyetlerinin olduğu bilinmektedir. Türkiye'de gerek bölgede, gerekse bölge dışında korku ve tehdit nedeniyle örgüte maddi destek sağlayan zenginler bulunmaktadır. Bu grubun dışında, bizzat PKK'nın kaçakçılık faaliyetlerinde taşeronluğunu yapmış ve bu sayede zengin olmuş örgütle organik bağı devam eden zenginlerin bulunduğu bilinmekte ve mülakatlarda bu konu ''PKK'nın kendi burjuvasını oluşturması'' şeklinde ifade edilmektedir. Örgütle organik bağı olsun olmasın, bu zenginlerin ellerindeki kaynakları korumak maksadıyla batıya aktardıkları ve özellikle belirli sektörlerde yatırıma dönüştürdükleri aktarılan diğer önemli bilgiler arasındadır.

PKK'nın tasfiyesinin Güneydoğu sorununun çözümüne katkı sağlayacağı konusunda bir mutabakat olmakla birlikte, bazı Kürtler PKK doğrudan veya dolaylı olarak muhatap alınmadan bu tasfiyenin mümkün olamayacağını

vurgulamaktadır. Bu kesim, daha öncelikli olan konunun kültürel haklar ve devletin halkı ile barışması olduğunu ifade etmektedir.

Bugün itibariyle PKK kaynaklı terör ve bir noktada terörden ayrı düşünülmesi gereken bir Kürt sorunundan bahsetmek gerekmektedir. Bu iki sorun ortak noktaları olmakla birlikte ayrı ayrı analiz edilmek zorundadır. Bu bağlamda PKK'nın çözülmesi ve terörün tamamen bitmesi nasıl Kürt sorununun ortadan kalkması anlamına gelmeyecekse, Kürt sorununun demokratik haklar ve özgürlükler temelinde çözüme kavuşturulması da, tüm istekler karşılansa dahi PKK'nın ve terörün bitirilmesi anlamına gelmeyecektir. Bu iki sorunun bir diğerinden ayrılması noktasında halkta bir farkındalığın olduğunu söylemek de mümkündür. Yapılan bir alan çalışması, PKK'nın etkisiz hale getirilmesi durumunda Kürt sorununun çözüme kavuşacağına inananların Kürtler arasında %16, Türkler arasında %40'lar düzeyinde olduğunu göstermiştir.[129] Bu bulgu, kültürel kimlik talepleri ve bağımsızlık/özerklik/federasyon taleplerinin farklılaşması konusunda Türkler arasındaki farkındalığın daha zayıf olduğunu da göstermektedir.

G6. ROJ TV VE ŞEŞ TV'NIN SEYREDİLME SIKLIĞI VE PROPAGANDA FAKTÖRÜ

Örgüt tarafından ROJ TV'nin propaganda amaçlı olarak etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. BİLGESAM tarafından 2009 yılında henüz ŞEŞ TV yayına başlamadan yapılan anket çalışmasında, bölgedeki Kürtler arasında ROJ TV'yi en çok izlediği kanal olarak belirtenlerin oranı %16,2 olarak bulunmuştur.[130] Raporda yer almayan ilave analizlerde Kürtler arasında ROJ TV'yi öncelikli kanal olarak seyretme oranının, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde %20, aşırı sol görüşte olduğunu söyleyenler arasında %47, PKK eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı illerde yaşayan ve aşırı sol görüşte olduğunu söyleyenler arasında ise %66 olduğu görülmüştür.

[129] SETA & POLLMARK, a.g.e., sf. 65.

[130] BİLGESAM, 2009, a.g.e., sf. 80-86.

TRT tarafından hizmete sokulan ŞEŞ TV'nin ve Kürtçe yayın yapan ve diğer TV kanallarının ROJ TV'nin etkinliğini bir anlamda kırdığı ifade edilmektedir. Bu duruma karşı, ŞEŞ TV'nin özellikle yeni kurulduğu dönemde, PKK ve taraftarlarınca bölgede yapılan propagandalarla kanalın seyredilmesinin engellenmeye çalışıldığı, bu kanalın TV'de mevcut kanallar arasından silindiği, buna yönelik duyuruların bizzat ROJ TV tarafından yayınlandığı, anlatımlar arasında yer almaktadır.

Bölgedeki keskin tavırlı insanların özellikle ROJ TV'yi izlediği söylenmektedir. ROJ TV veya ŞEŞ TV'nin öncelikle izlenme durumu ilden ile, ilçeden ilçeye değişmektedir. Bazı yörelerde ROJ TV daha fazla izlenirken diğer bazılarında ŞEŞ TV öne çıkmaktadır. ŞEŞ TV yayınları ile ilgili önemli eleştiriler getirilmekle birlikte, Kürtçe bilmeyenler de dâhil olmak üzere bu kanalın yayınlarının halktan önemli bir ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanında, örgüte dönük bölgedeki en önemli propaganda faktörünün ROJ TV olduğu söylenebilir.

ŞEŞ TV yayınlarını, TRT programlarının Kürtçeye çevrilmiş hali olarak tanımlayan bazı kişiler, daha fazla Kürt kokan ve Kürt halkını ilgilendiren programların yapılmasının, kanalın bölgedeki izlenirliğini ve etkinliğini artıracağını ifade etmektedir. Yayınların yemek ve müzik programları tarzında daha çok kültürel programları içermesinin izlenirlik oranları kapsamında halk üzerinde daha fazla etkili olduğu görülmektedir.

Devletin kendi dilinde yayın yapmasının, Kürt dilinin tanınması anlamında insanları olumlu etkilediği, uygulamanın bu anlamda pek çok insanın gönlünü fethettiği mülakat söylemlerinden anlaşılmaktadır. İnsanlar, kanalın Kürt halkına tam olarak hitap etmediğine inansalar da, mevlit ve kandillerin Kürtçe olarak yayınlanmasını, devletin geleneksel politikaları çerçevesinde bir anlamda devrim olarak nitelemektedir. Bunun yanında, ŞEŞ TV yayınlarının, devlet televizyonu olması nedeniyle sansür koktuğu ve bu durumun program kalitesini düşürdüğü yönünde eleştiriler dile getirilirken, Kürtçe yayın yapan özel kanalların açılmasının bu sorunu ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir.

Başlangıçta, olumsuz propagandaların da etkisiyle şüphe ile bakılan ŞEŞ TV yayınları konusunda zamanla güvenin arttığı söylenmektedir. Program yapan ve programlara davet edilen şahıslar arasında, BDP ve HADEP kökenli,

güvenilir bölge insanlarının da bulunması, bu kanalın halk arasındaki popülerliğini artırmıştır. ŞEŞ TV'de kullanılan lehçeye yönelik farklı kesimlerden farklı tepkiler gelmektedir. Bu durum, bölgede Kürtçenin farklı lehçelerle kullanılıyor olması ile açıklanabilir.

ŞEŞ TV yayınlarının bir yasal dayanağının olmaması, iktidar değişimleri ile birlikte bu kanalın yayınlarının da son bulabileceği söylemlerine neden olmaktadır.

Sokaktaki politize olmamış insanlar, ROJ TV yayınlarını kültürel olmaktan daha fazla siyasi olarak algıladıklarını ve programların ırkçı ve yıkıcı propagandalar içerdiğini söylemektedir. Bazı insanların, bu özellikleri nedeniyle ROJ TV izlemeyi bıraktığı ve ŞEŞ TV'ye daha fazla yöneldiği görülmektedir. ROJ TV'nin kendi ideolojisi doğrultusunda kanaat önderlerini programlarına çıkararak kullandığı, özellikle ŞEŞ TV sonrası manevi ağırlıklı yayınlara yöneldiği ve bu yolla etkili olmaya çalıştığı da vurgulanmaktadır.

Bölgede, örgütün şehir yapılanması, ROJ TV ve diğer eleman ve araçlar yardımıyla yoğun bir propaganda faaliyeti yürüttüğü görülmektedir. En yaygın ve etkili propaganda aracı ise hiç şüphesiz ROJ TV yayınlarıdır. Mülakatlarda anlatılan propaganda örnekleri ve propagandanın etkisi olduğu değerlendirilen söylem ve ifadelerden bazıları, olayın boyut ve çerçevesini ortaya koymak amacıyla aşağıda verilmiştir:

- *Bölgede ölen de, öldüren de Kürt diye konuşan çok insan var. Operasyonlarda bu bölgeden insanları öne sürüp birkaç tane de İç Anadolu, Karadeniz'den askeri yollayıp örtbas mı ediyorlar diye bir kanaat var (Elazığ, Üniversite Mezunu, Kamu Görevlisi, Zaza, Yaş:47).*

- *Örgüt, imamları devletin ajanı gibi göstererek araya mesafe koydu ve bu şekilde gençleri yanına çağırdı (Diyarbakır, Üniversite Mezunu, İş Adamı, Kürt, Yaş:45).*

- *Kaç tane generalin oğlu doğuya gitti. Kaç tane sanatçı, bürokrat, doğuda şehit oldu. Hiç bir tane yok. Başörtüsü nedeniyle kamuya alınmıyor ama şehit cenazesine sarılanlar başörtülü. Halkta artık çocuklarını davul zurnayla askere uğurlama isteği kaybolmaktadır. "Biz artık çocuklarımızı askere göndermek istemiyoruz" diye halk*

arasında konuşuluyor. (Elazığ, Üniversite Mezunu, Kamu Görevlisi, Zaza, Yaş:47).

- *Bize hamile bir kadın gelmişti. Hastanede doğum yapsın rahat etsin istiyorduk, ama kadın bizim çocuğunu öldüreceğimizi düşünüyormuş. Evine gitti ve evde doğurdu. Bize "daha çok çocuk yapacağım ve hepsini dağa göndereceğim" demişti. Bunu unutamam. Bu konularda örgütün propagandası var. Örneğin köylerde halk bize aşı yaptırtmıyor. "Siz bizi aşıyla kısırlaştıracaksınız" diyorlar (Yüksekova, Doktor, Türk, Yaş:28).*

- *Yapılan işler vatandaşın nezdinde iyi tanıtılmıyor aslında. Mesela TRT Şeş'te bu yapılan işlerin müspet propagandası yapılabilir. Mardin'de hasta çocuk için ambulans helikopter gönderildi, doktor kucağında taşıdı bunlar halka gösterilse müspet gelişmelere sebep olur. Hekimin gayretli çalışmaları çok olmaktadır ama yansımıyor (Diyarbakır, Doktor, Türk, Yaş:35)*

- *Enerji Bakanlığı geçen sene enerji israfını önlemek amacıyla A-Plus ampul gönderdi. Ama örgüt bunların içinde dinleme cihazı var diye yaydı ve kimse kullanmadı herkes ampulleri kırdı. Kullananlar da evlerinin dışında bir yerde kullandı (Şırnak, Üniversite Mezunu, Kamu Görevlisi, Türk, Yaş:40).*

- *Bir dönem Refah Partisi'nin yükselmesinin nedeni mahalle bazında teşkilatlanmasıydı. Bunu şimdi örgüt yapıyor. Ev ev geziyor. Bununla baş etmemiz çok zor (Şırnak, Üniversite Mezunu, Kamu Görevlisi, Türk, Yaş:40).*

Yukarıdaki örnekler, ROJ TV ve yerel birimler bazındaki örgütlenmeler vasıtasıyla üretilen ve yayılan propagandalardan bazılarıdır. Bu örnekler, mülakat formunda bu konuda ayrı bir soru olmadığı halde, anlatımlarda ortaya çıkan çarpıcı tespitler olarak seçilmiş ve aktarılmıştır.

G7. KÜLTÜREL HAKLAR KONUSUNDA ALGILAR

Yer Adları ve Çocuklara Kürtçe İsim Koyma

Yer adlarının değiştirilmesi sadece bölgeye özgü bir uygulama olmadığı halde, uygulama daha çok etnisite temelinde algılanmıştır. Bölge insanı büyük bir oranda, alışkanlığın da etkisiyle eski yer adlarını kullanmaya devam etmekte ve bu konuyu önemli ve öncelikli bir problem olarak algılamamaktadır. Pek çok kişinin komşu köylerin yeni adını bile yıllar geçmesine rağmen bilmediği belirtilmektedir.

Eski yer adlarının iadesi, zaten eskisini kullanıyor olmaları nedeniyle, insanlar tarafından çok da önemsenen bir konu olarak görülmemekle birlikte, oylamalar yapılarak halkın istediği bazı eski yer adlarının iadesinin kültürel haklar anlamında bir jest olacağı ifade edilmektedir. Hakkârili bir esnafın (lise mezunu, yaş:37, Kürt) yaşadığı ve aşağıda aktarılan olay, toplumun bu konulardaki duygusallığını ortaya koyması açısından çarpıcı bir örnektir: ***''Biz hep eski isimleri kullanırız. Geçen banka bana ekstre göndermiş. Adres kısmına baktım Hakkâri / Çölemerik diye yazmış. Çok hoşuma gitti. Arkadaşlarıma da gösterdim.''***

Vanlı bir emekli öğretmen (yaş:60, Kürt), geçmişte yer adlarının değiştirilmesini şu sözlerle eleştirmektedir: ***''Yer adları bence olduğu gibi kalsın. Akdeniz Bölgesinde, Ege'de Yunan medeniyeti canlandırılıyor, her yerden heykel çıkıyor ve orada kalıntılar ve isimler özel çabalarla korunuyor. Ama burada tam tersi yapılıyor.''***

Ağrılı, Kürt kökenli, medrese mezunu bir kanaat önderi, bölgedeki eski adların Ermenice olmasını gerekçe göstererek, eski isimlere dönülmesini istemediğini belirtmektedir.

Mülakat yapılan Türkler arasında, devletin resmi dilinin Türkçe olduğu ve bu sebeple yer adlarının da Türkçe olması gerektiği görüşü yanında, Kürtçe yer adlarının iade edilebileceği, ancak Ermenice olanların iade edilmemesi gerektiğini dile getirenler de bulunmaktadır. Bunun yanında, eski yer

adlarının dil anlamında kökenine hiç vurgu yapmadan halkın isteğine göre eski yer adlarının iade edilebileceğini söyleyen Türkler de bulunmaktadır.

Kültürel haklar bağlamında geçmişte yaşananlar bugün büyük ölçüde yaşanmadığı için sorun olarak gündemden düşmeye başlamıştır. Bitlisli üniversite mezunu bir esnafın oğlu ile ilgili öyküsü çarpıcıdır: ***''Arkadaşları Kürt diye dalga geçtikleri için oğlumun ismini değiştirdik. Oğlum tek kelime Kürtçe bilmiyor, İngilizce, İspanyolca biliyor ama bu duruma düştük…''*** Kürtçe isimlerin serbest bırakılmasının ve kullanılmasının, Kürtçe kurslarda olduğu gibi konuya kamuoyundaki ilgiyi giderek azaltacağı ve istismarları önleyeceği düşünülmektedir.

Diğer taraftan hoşgörü ve uzlaşma yönünde gerekli adımlar atılmadan, kişilerin Kürtçe isimler almaları doğal bir hak ve yasal olmakla birlikte, mevcut gerginliklerin yükselmesi durumunda özellikle batı illerinde pek çok ortamda ve hizmette Kürt kökenli kişilere yönelik ayrımcılığı artırabilecektir. Nüfus cüzdanlarına insanların etnik kökenlerinin yazılması, kimliğin tanınması anlamında bir hak olarak dile getirilmekle birlikte, çocuklara Kürtçe isim verilmesine benzer bir şekilde, bu konunun da ayrımcı davranışları ve bu konudaki kırılmaları artırabileleceği düşünülmelidir.

Kürtçe Özel TV Kanalları

Bölgede genelde ulusal kanallar izlenmekle birlikte, ROJ TV'nin propaganda etkisinin çok yüksek olduğu görülmektedir. ŞEŞ TV'nin de örgütün baskısının daha fazla hissedildiği yerler dışında önemli oranda izlendiği ifade edilmektedir.

TV kanallarının izlenme oranlarını belirleyen hususun kaliteli yayınlar olduğu dikkate alındığında olumlu çizgide kaliteli kanallar yanında özel TV kanallarının yayınlarına kontrollü olarak müsaade edilmesinin, hem istismarların önlenmesine vesile olacağı hem ROJ TV'nin bölgedeki olumsuz propagandasının etkisini azaltabileceği dile getirilmiş ve 2011 yılı itibariyle demokratik açılım kapsamında bu çok büyük oranda gerçekleştirilmiştir. Yapılan mülakatlarda, bu konudaki karar ve uygulamaların Türkler tarafından

da önemli oranda desteklendiği görülmüştür. Kürtçe TV yayını konusunda endişe duyan bazı Türkler, bu yayınların devlet eliyle yapılmasını daha sakıncalı bulmakta, Kürtlerde olmayan lehçe ve dil birliğinin bu yayınlar tarafından ve devlet eliyle sağlanmasının ayrılıkçı oluşumları daha da hızlandıracağını iddia etmektedir.

Bölgedeki bir meslek odası başkanının (Ağrı, üniversite mezunu, yaş:35, Kürt), Kürtçe TV konusunda ***''Ben bir Kürt olarak TRT ŞEŞ'i anlıyor ve izliyorum ama çocuğumun Kürtçeden daha fazla İngilizce, Fransızca öğrenmesini arzu ediyorum. İzleyenler de başka dil bilmedikleri için izliyor.''*** şeklindeki görüşü öğrenim dili yanında, Kürtçe televizyon yayınının da kültürel olduğu kadar ekonomik temelde değerlendirildiğini göstermesi açısından önemli görülmektedir. Aslında şu anda yasak olduğu için büyük çapta ilgi duyulan bu tip konulara, serbest bırakıldıkça ilginin azalacağı ve insanların rasyonel davranarak çocuklarının geleceği ve ekonomik zaruretler açısından konuya daha gerçekçi yaklaşacağı ifade edilmektedir. Sorunun çözümünde ilk adımın tabuların yıkılması olduğu dile getirilmektedir.

Dünyada uydu yayınının olduğu bir dönemde, Kürtçe veya diğer dillerde özel TV kanallarının yayınının serbest bırakılması konusu 2011 yılı itibariyle çözüme kavuşturulmuş olsa da; konunun uzun yıllar bir tabunun yıkılması noktasında tartışıldığını da unutmamak gerekmektedir. Ana dili Kürtçe olan ve başka dil bilmeyen insanlara yönelik Kürtçe dilinde olumsuz ve ayrılıkçı nitelikte çok miktarda yayın varken ve bölge halkı tarafından çanak antenler vasıtasıyla bu yayınlar izlenirken, halka kültürel değerleri yanında olumlu mesajları verecek Kürtçe yayınlara uzun bir dönem izin verilmemesinin meydanı tamamen olumsuz yayın yapanlara bırakmak anlamına geldiği de açıkça ifade edilmektedir. Bu konuda devletin yasakçı değil düzenleyici ve kontrol edici olmasının çok daha doğru olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Yakın zamana kadar Kürtçe özel TV yayınlarının sadece ülke dışından yapılıyor olması, hukuki anlamda devletin sorumluluğunu ortadan kaldırmış gibi görünse de, yarattığı sonuçlarla bugün yüzleşilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Kürtçe ve Kürtçenin Kullanımı

Çalışmalar, Doğu ve Güneydoğu illerinde yaşayan Türklerin de Kürtçenin eğitime bir şekilde dâhil edilmesi konusunda Kürtlerle benzer görüşlere sahip olduğunu göstermektedir. Mülakatların pek çoğunda, ekonomik gerekçelerle ana dilde eğitime pek sıcak bakılmadığı Kürtler tarafından ifade edilmekte ve seçmeli Kürtçe derslerinin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Ana dilde eğitim yönünde bir uygulama yapılsa dahi pek çok kimsenin Türkçe, hatta mümkünse İngilizce dilindeki eğitimi tercih edeceği açıkça ifade edilmektedir. Bunun yanında, ilkokuldan başlayacak bir seçmeli Kürtçe dersinin, bölge insanının beklentilerini daha fazla karşılayacağı, açılım anlamında tıkanan süreci canlandıracağı ve bölgedeki olumsuz propagandaları etkisiz kılacağı dile getirilmektedir.

Olaya politik temelde yaklaşım sergileyen bazı kişiler, bölgede eğitim dilinin Kürtçe olması gerektiğini söylemektedir. BDP il başkanlarından birisi ve mülakat yapılan ve BDP'li olduğunu söyleyen diğer bazı Kürtler, bölgede Kürtçenin eğitim dili yanında, kamuda ikinci bir dil olarak kullanılması yönünde talepleri olduğunu da belirtmektedir.

Mülakat yapılan Türkler arasında olduğu gibi Kürtler arasında da, Kürtçe seçmeli dersler konusunda dahi, ayrılıkçılığa hizmet edeceği gerekçesiyle itirazlar da dile getirilmektedir. Bir partinin Adıyaman il başkanı (üniversite mezunu, yaş:39, Kürt) bu konudaki endişelerini şu şekilde ifade etmektedir: ***''Okullara seçmeli ders konmasını kesinlikle doğru bulmuyorum. Türkçe ortak bir dil ise ve insanlar Türkçe konuşup birbirini anlıyorsa sorun nerede? Kürtçe kendi aranda konuşmaya yönelikse zaten evde doğan çocuk Kürtçeyi öğreniyor. Bunun okulda özel dersine gerek yok. TRT ŞEŞ orada duruyor. Kürtçe ders ve okul ayrışmaya vesile olabilir. Ama yasaklar kaldırılmalı. Halk yasağa karşı tepkilidir.''***

Üniversite mezunu Vanlı bir emekli öğretmen (yaş:60, Kürt), anadilde eğitim konusunda şu tespiti yapmaktadır: ***''Bir Kürtçe bir de Türkçe kolej olsun; sen Kürtçe koleje git demek, sen dağlara mahkûm ol, istikbalin sönsün, üniversiteyi de Kürt üniversitesine git orada oku ve hiçbir şey olma***

demektir. Onlara cazip görünse de daha sonra büyük bir belanın canlanmasına fırsat verebilir.''

Tuncelili Kürt Alevi bir kadın öğretmen, ana dilde eğitimin bölgede uygulanmasının imkânsızlığına vurgu yapmakla birlikte, böyle bir uygulamanın öğretmenlerin bölgeler arası rotasyonunu ortadan kaldıracağını ve sonunda ayrışmaya ve bölünmeye neden olacağını ifade etmektedir. Aynı şahıs, ana dilde eğitim yapısının getireceği iki dilli bir toplum yapısının, sadece eğitimde değil ekonomi ve sosyal hayatta pek çok problemi de beraberinde getireceğini ve uygulanabilir bir model olmadığını vurgulamaktadır.

Mülakat yapılan Aleviler arasında resmi dilin Türkçe olması ve anayasal çerçevede tek dil olarak kalması yönündeki görüş birliği ve ana dilde (Kürtçe) eğitime karşı takınılan tavır dikkat çekmektedir.

Zazalar da kendi dillerinin farklı olmasına vurgu yaparak, bölgede Kürtçe eğitimin zorunlu olmasının mümkün olamayacağını söylerken, seçmeli Kürtçe derslerinin verilebileceğini ifade etmekte ancak, seçmeli Zazaca dersleri konusunda şimdilik bir görüş dile getirmemektedir. Aynı şey bölgedeki Arap kökenli vatandaşlar için de geçerlidir. Bingöllü üniversite mezunu, kamu görevlisi bir Zaza bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: ***''Ben çocuğumu Kürtçe ya da Zazaca eğitim verdirmem, çünkü o dil geri kalmıştır. Bu işin mecbur olması bölgeye en büyük ihanettir. Seçmeli ders olabilir. Burasının yüzde 80'i Zaza'dır. Böyle bir yerde Kürtçe eğitim uygun olmaz.''*** Bu ifadeler, bölgede dil bazında Kürtçe-Zazaca farklılaşmasına vurgu yapması açısından oldukça önemli.

Ağrı'da görevli Kürt kökenli bir okul müdürünün şu sözleri Kürtçe konusundaki psikolojiyi ortaya koymaktadır: ***''Üniversitede Kürt dili bölümü açılması fikri insanları heyecanlandırdı. Koyu Kürt milliyetçisi bir komşum Başbakan'ın açılım konuşmasından sonra heyecanlanıp ağlayarak televizyonu kucakladı. Yani bölge halkı bunları duymak istiyor.''***

Yüksekovalı üniversite mezunu bir gazetecinin (yaş:43, Kürt, PKK sempatizanı), Kürtçe öğrenimi ile ilgili tespitleri şu şekilde: ***''Türkiye devleti zamanında Kürtleri yok sayarak ve Kürtçeyi yasaklayarak insanların***

Türkçe öğrenmesine sebep oldu. Şimdi Kürtler iki dil biliyor, ama Türkler sadece kendi dillerini biliyor. Saddam bile televizyon ve dil hakkı vermişti.''

Mardin Kızıltepeli, lise mezunu bir Kürt tüccarın: ***''Ben üniversitelerde Kürdoloji Bölümü açılmasına taraftar değilim. Özelde açsınlar. PKK yandaşı zenginler var açsınlar. Ama açmazlar. Orada açılırsa bir fitne yeri gibi olacak. O fitnenin temsilcisi gibi olacaklardır.''*** sözleri, dil eğitimi altında farklı yönelimlerin olabileceği yönünde, daha çok Türklerde görülebilecek endişeleri ifade etmektedir.

Kürt hareketinin bazı sözcüleri ana dilde eğitimi savunurken, Zazaca, Arapça, Ermenice, Süryanice gibi diğer ana dillerin eğitimi veya bu dillerin öğretilmesi konusunda taleplerinin olmadığı görülmektedir. Bu insanların, Kürtçeyi bölgede hegemonik bir dil haline getirmek istedikleri ortaya çıkmaktadır. Açılım sürecinde, YÖK'ten Kürdoloji Enstitüsü şeklinde bir açılım bekleyen bazı Kürtlerin, bir üniversitede Yaşayan Diller Enstitüsü kurulmasına dair kararı memnuniyetten çok tepki ile karşılamaları da bu görüşü doğrulamaktadır. Çünkü kurulan enstitü Kürtçe yanında bölgede kullanılan diğer dillerle ilgili eğitimi de amaçları arasına almıştır. Bu durum, özgürlük taleplerinin bazı kişilerin sadece kendi etnik çıkarları adına yapıldığına işaret etmektedir. Diğerleri için de bunu talep ediyoruz dense bile 6 ayrı ana dilde eğitim yapmak imkansız olduğuna göre, Kürtçe eğitim isteğinin bölgedeki diğer diller üzerinde egemenlik kuran manipülatif bir riske yol açacağı da unutulmamalıdır. Bu yüzden diğer ana dillerde özel okullar açılabilmesi, devlet okullarında seçmeli ders opsiyonu ve bazı üniversitelerde Kürt dili bölümünün açılması daha uygulanabilir bir talep olarak görünmektedir.

Mülakat yapılan Türkler arasında, dilin kullanımına dönük yasakların kalkması ve Kürtçenin okullarda seçmeli ders olarak okutulması konusunda genel bir görüş birliği olmakla birlikte, eğitim dilinin Kürtçe olması, Kürtçenin anayasal çerçevede tanınması ve resmi dil olması konularında olumsuz görüşlerin hâkim olduğu söylenebilir.

Kürtçe kurslarla ilgili önceki yıllarda yapılan düzenlemelerin hem yasal anlamda, hem de uygulama bazında pek çok problemle karşılaştığı ve zaten ekonomik bir temeli de olmayan bu uygulamanın başarı şansının hiç olmadığı

ifade edilmektedir. Bu kursların devlet desteği ile verilmesi durumunda uygulanabilir olabileceği ve talep bulabileceği ise bazı Kürtler tarafından dile getirilmektedir.

Sonuç olarak; Kürtçenin eğitimde kullanılmasında, özellikle radikal kesimlerde, farklılaşan görüşler olmakla birlikte, Kürtçenin ve Zazacanın okullarda seçmeli ders olarak okutulması konusunda genel bağlamda hem Kürtler hem de Türkler arasında çoğunluğun katıldığı bir ortak görüş ve mutabakat bulunmaktadır. Farklı gerekçelerle ortaya konulan olumsuz bakış ve radikal kesimlerde farklılaşan görüşlere rağmen, ana dilde eğitim konusunda bir diğerinden çok farklılaşan modellerin ve dünya örneklerinin olduğunu bilmek, bu konudaki araştırmaları desteklemek ve tartışmalara da açık olmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AĞIRDIR Bekir, ''Kürtler ve Kürt Sorunu'', KONDA Raporu, s.4-5, Kasım 2008, www.konda.com.tr, erişim Aralık 2010.

ALKAN Necati, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

ALKAN Necati, "Türkiye'nin Terörizmle Mücadele Deneyimi", Uzak Doğu'dan Yeni Kıta'ya Terörle Mücadele, Ankara: USAK Yayınları, 2009.

ALKAN Necati, *Özgürlükten Araçsallığa PKK'da Kadınlar*, UTSAM Yayınları, Ankara 2011.

AKYÜREK Salih, ''Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Ortak Değer ve Sembollere Bakış'', BİLGESAM Raporu, www.bilgesam.org, Erişim 22 Mart 2011.

AKYÜREK Salih, ''Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar'', BİLGESAM Raporu, www.bilgesam.org, Erişim 22 Mart 2011.

Bahçeşehir Üniversitesi, ''Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden En Fazla Göç Almış Olan İllerin Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Politik Yapı Araştırması: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri'', Aralık 2009.

BİLGESAM, *''Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi''*, Ekim 2009, www.bilgesam.org adresinde özet olarak yayımlanmıştır.

BİLGESAM, ''Doğu ve Güneydoğu İllerinde Etnik ve Mezhepsel Yapı'', Yayımlanmamış Demografik Çalışma, 2010.

ERGİL Doğu, ''Kürt Raporu'', TİMAŞ Yayınları, İstanbul 2009.

SETA & POLLMARK, ''Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı'', Ağustos 2009, www.setav.org., Erişim: Eylül 2009.

Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri 2004-2005, Ankara, 2005.

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRATİK AÇILIM SÜRECİ VE DEMOKRATİK ÖZERKLİK TALEPLERİ

Dr. Salih AKYÜREK

DEMOKRATİK AÇILIM SÜRECİ VE DEMOKRATİK ÖZERKLİK TALEPLERİ[1]

1990 sonrasında dünyada yaşanan siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin ortaya çıkardığı en önemli değişim noktalarından biri de, kültürel kimlik temelli talepler ve çatışmalar olmuştur. Halen devam eden bu dönemde, kültürel kimlik talepleri ve tanınma siyaseti, siyasal alanın hareket tarzını belirlemekte ve bu alan içinde yaşanan yönetim, temsil ve meşruiyet krizinin, istikrarsızlığın ve güvenilirlik sorununun temel etkenlerinden biri işlevini görmektedir;[2] Türkiye'de de 1980 sonrası Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde yaşananlar, Kürt kökenli vatandaşların kültürel kimlik temelli taleplerini daha fazla öne çıkarmıştır. Bu talepleri sadece bölgede son 30 yılda yaşananlara ve teröre bağlamak da çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Bu bağlamda, dinsel, etnik, kültürel vb. temellerde ortaya çıkan kültürel kimlik taleplerini ve çatışmaları anlamadan ve uzun dönemli kalıcı çözümler bulmadan, gelecek için istikrarlı ve güvenli bir Türkiye resmi çizmek pek mümkün görülmemektedir.[3] Burada temel problem ise tarafların birbirlerini anlamak yerine, egemen kültürün üstünlüğünü vurgulayarak veya azınlık kültürünün mağduriyetlerini ortaya koyarak kendi pozisyonlarını koruma veya kuvvetlendirme çabasında olmasıdır. Oysa Keyman'ın önerisi noktasında, *'kültürel kimlik olgusuna ve tanınma siyasetine, sistem-kurucu ve sistem-dönüştürücü bir toplumsal gerçeklik olarak yaklaşmak'*[4] çözüm için temel gereklilik durumundadır.

Bu noktada, terörün kimlik taleplerine etkisini ayrıca incelemek gerekmektedir. Kömeçoğlu'na göre, bölgede yaşananlar, alt kimlikleri hem

[1] Bu bölüm, Mart 2011 tarihinde BİLGESAM tarafından Salih Akyürek imzasıyla Bilge Adamlar Kurulu Raporu olarak yayımlanan ''Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar'' adlı metni kısaltılarak ve yeniden düzenlenerek oluşturulmuştur.

[2] E. Fuat Keyman, ''Türkiye'de Kimlik Sorunları ve Demokratikleşme'' Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı:41, Mayıs-Temmuz 2007, sf. 217-230.

[3] E. Fuat Keyman, A.g.m.

[4] E. Fuat Keyman, A.g.m.

Kürtlük hem de Türklük potasında eritme biçiminde kendini gösteren diyalog karşıtlığını vazgeçilmez hale getirmiştir. Yazara göre, diyalog her şeyden önce şiddet karşıtı olmalıdır. Diyalog, her iki taraf için de mücadele sonrasına ertelenemez, çünkü her erteleme, özgürlüğe yeni bir darbe vurmak demektir ve aslında diyaloğa erişmeyi de imkânsız kılmaktadır.[5]

Bölgede bugün itibariyle terör devam ediyor olsa da, çatışma sonrası döneme dönük değerlendirme ve reçetelerin ortaya konulması ve bu noktada projelerin üretilmesi gerekmektedir ve bu konu her şeyden daha fazla ivedilik arz etmektedir. Bunun yapılabilmesi için temel şart ise sağlıklı ve özgür bir diyalog atmosferinin yaratılmasıdır.

Çatışma sonrası toplumda, şiddet yöntemi dışındaki her türlü konuşma biçiminin doğal kabul edilmesi gerekmektedir. Oysa mevcut yaklaşımlar eski gerilim sürecini yeniden inşa etmek gibi bir riski kendi içinde taşımaktadır. Her iki taraf da karşılıklı hassasiyetlere duyarlı kalarak iletişimci bir siyaset dili geliştirdikçe özgürlüğün önü daha fazla açılacaktır.[6]

Çözüm noktasındaki temel problem ve engel, barış sürecinin başlatılması ve sürdürülmesinde her iki toplum kesiminde de gözlenen, toplumsal kültüre ait değerler tarafından da beslenen radikal söylemlerdir. O halde, barış süreci için problem teşkil eden bu engeller nasıl aşılmalıdır? Kömeçoğlu,[7] her iki taraf için de insan sevgisini ve yaşama hakkını ön plana çıkaran, 30 yıllık geçmişin hatalarla dolu olduğuna vurgu yapan yeni bir siyaset dilinin geliştirilmesinin diyaloğun başlatılması ve sürdürülmesi için kilit nitelikte olduğuna vurgu yapmaktadır. Yazara göre tarafların diyalog sürecindeki her bir yeni adımda, hemen karşı tezler öne sürmek ve karşıt suçlamalara başlamak yerine kendi iç muhasebelerini ve özeleştirilerini yapmaları gerekmektedir. Bu noktada, Demokratik Açılım sürecinin, pek çok hata ve eksikliklerine rağmen, diyalog ve barış sürecinin başlangıcı olarak değerlendirilmesi de mümkündür.

---

[5] Uğur Kömeçoğlu, ‘‘Kürt Sorunu ve Çatışma Sonrası Toplum: Ulusal Güçlerle Yerel Güçler Arasındaki Gerilim, Diyalogcu Kamusal Alan ve Demokratikleşme’’, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı:57, Mayıs-Temmuz 2011, s.89.

[6] Uğur Kömeçoğlu, A.g.m., sf. 105.

[7] Uğur Kömeçoğlu, A.g.m., sf. 102,110.

Türkiye'de tüm süreçler gibi modernleşme sürecinin de devlet-merkezci ve yukarıdan-aşağıya işlediği gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda, bu tarzda ortaya konacak girişimlerin toplum mühendisliği projelerini doğurması en azından bugün için kaçınılmazdır. Bu nedenle, toplumsal bağlamda bir yeniden yapılanma, Keyman tarafından[8] sistem-kurucu ve sistem-dönüştürücü niteliklerine vurgu yapılan 'kültürel kimlik' taleplerini de dikkate almak zorundadır. Burada yine Keyman tarafından ortaya konulan şu anahtar soruların sorulması gerekmektedir:

i. *Kültürel kimliği nasıl anlamamız gerekir?*

ii. *Kimlik temelli taleplere ve çatışmalara nasıl yanıt vermeliyiz?*

iii. *Kimlik taleplerine, şiddete kaymadan demokratik müzakere zemininde uzun dönemli hangi kalıcı çözümleri bulmalıyız?*

Diyalog adına tek taraflı doktriner ideolojiler öne sürmek faydasızdır. Bu tür ideolojiler, diyaloğa değil iletişimin kopmasına neden olurlar. Barış sürecinin, tarafların tümü için hegemonik ve aşırı himaye edici söylemlerden kaçınarak işletilmesi gerekmektedir. Kimse vatandaşları tek başına himaye etmeye çalışarak, kendisini, sürecin tek aktörü gibi görmemelidir. Aksi takdirde, eskiden var olan ve hem etnikçilikten hem de otoriter milliyetçilikten gelen tek aktör patolojisi, yeni biçimleriyle karşımıza çıkacaktır.[9]

Keyman, kültürel kimlik olgusu temelinde yapılan talepler ve çatışmalara uzun dönemli kalıcı çözüm bulunmasını sağlayacak ipuçlarını farklı yayımlardan derleyerek sunmaktadır.[10] Aşağıda özetlenerek verilen bu ipuçları, Türkiye'de yaşanan kültürel kimlik temelli problemleri anlamamıza önemli katkılar sağlayacaktır:

---

[8] Bkz. E. Fuat Keyman, A.g.m.

[9] Uğur Kömeçoğlu, A.g.m., sf. 95.

[10] E. Fuat Keyman, A.g.m., maddelerin derlendiği kaynaklar: A. Sen, Identity and Violence, W.W. Nortan and Company, New York, 2006; K.A. Appiah, Cosmopolitanism, W.W. Nortan and Company, 2005; S. Benhabib, The Rights of Others, Cambridge, Cambridge University Pres, 2004; C. Mouffe, On The Politca l, London, Routledge, 2005; A. Appadurai, Fear of Small Numbers, Durham, Duke Univeritsity Pres, 2006; C. Taylor, Modern Toplumsal Tahayyüller, Istanbul, Metis, 2006.

i. *Kimlik sorunları ve taleplerinin kaynağında sömürü, eşitsizlik ve dışlanma süreçleri yatmaktadır.*

ii. *Kültürel kimlik talepleri reddedilerek, bastırılarak, görmezlikten gelinerek çözümlenemez.*

iii. *Kültürel kimlikleri ekonomik ve siyasal öğelere ve ilişkilere indirgeyerek anlama girişimi, hem kuramsal ve yöntemsel olarak sınırlı ve sorunludur hem de kimlik taleplerine ve çatışmalarına çözüm bulmada başarısızdır.*

iv. *Kimliğin siyasallaşma süreçleri hem çoğulculuk/demokratikleşme ekseninde, hem de köktencilik/milliyetçilik ekseninde olabilmektedir. Bu nedenle, kültürel kimliğin kendisine doğrudan olumlu ya da olumsuz anlam yüklenmesi de doğru değildir.*

v. *Kimlik taleplerine ve kimlik çatışmaları çözüm sürecine, kimlik-devlet ve kimlik-kimlik ilişkileri temelinde yaklaşıldığı sürece, kimlik-içi ilişkilerin düzenlenmesi üzerine tartışmak ve eleştirel çözümleme yapmak olanağı ortadan kalkacaktır. Bu da, bir taraftan tanınma siyasetlerinin milliyetçilik ve köktenci bir nitelik kazanma olasılığını yükseltirken, diğer taraftan kimlik taleplerine demokratik çözüm üretme olasılığını azaltacaktır.*

vi. *Kültürel kimlik olgusunu bir bütünsellik ve genelleme içinde değil, aksine farklılaşmış ve çok-boyutlu bir kimlik tartışması ve çözümlemesi temelinde yaklaşılmalı. Bu, farklı kültürel kimlikleri, kimlik taleplerini ve çatışmalarını kendi farklı bağlamları içinde anlama, tartışma ve çözüm arayışı içine girme anlamına gelmektedir.*

vii. *Kültürel kimlik taleplerine ve çatışmalarına farklılaşmış ve çok-boyutlu bir yöntem içinde yaklaşmak, ama aynı zamanda, bu taleplere ve çatışmalara demokratik çözüm önerileri üretmek için, ortak bir dile, ortak bir hareket alanına ve bir siyasal uzlaşmaya gereksinimiz vardır.*

KÜRTLER VE TÜRKLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER VE ALGI FARKLILAŞMASI

Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde olduğu kadar batı illerinde de Kürt kökenli vatandaşlar arasında inançlar, partiler ve politikalar üstü bir Kürt kimliği duyarlılığının temel bir mağduriyet ve ayrımcılık algısı ile birlikte geliştiği ve bu duyarlılığın zamanla siyasi bir söylem ve tutuma dönüştüğü görülmektedir. BDP'nin yürüttüğü etnisite ve kimlik temelli siyasetle bu duyarlılığı kendi lehine çevirmeye çalıştığı ve bunda da kısmen başarılı olduğu gözlenmektedir. Bu durum, son yıllarda artan etnik duyarlılıkla birlikte, Kürt sorunundan Kürtçülüğe doğru bir evrilmeyi de beraberinde getirmiştir.

Türkiye'de devletin stratejik yanlışlarının ve terörle mücadele sürecinde yapılan hataların da etkisiyle, bugün gelinen süreçte, Kürt kökenli masum vatandaşlarla PKK'ya katılan veya ayrılıkçı siyaset güden kişiler arasındaki düşünce yapısı ve Kürt kimliği noktasındaki farklılaşma azalmıştır. Bu durum Türkiye'nin etnik temelde bir kutuplaşma ve bloklaşmaya gidişini de hızlandırmaktadır.

Yapılan çalışmalar, doğu ve güneydoğu illerinde yaşayan Türklerin Kürt kökenlilerle ilgili ve onlarla beraber yaşama konusunda bir ayrışma ve olumsuzluk yaşamadığını göstermektedir. Bu eğilimler Kürt kökenliler için de geçerlidir. Ancak batı illerinde yaşayan Türklerin Kürt kökenlilerle ilgili görüşlerinin büyük oranda olumsuz olduğu görülmektedir. Bu olumsuz algıların ve bazı önyargıların sebeplerini analiz etmek ve tartışmak elbette önemlidir ve bu konuda yeni çalışmaların da yapılması gerekmektedir. Bu noktada tartışılması gereken; Kürt kökenlilerle ilgili Türklerdeki olumsuz algıların, DTK ve BDP tarafından ortaya konulan taleplerle ve kullanılan tehdit içeren dil ve üslup ile daha da keskinleşmesi ve bu konuda önemli bir kırılmanın yaşanma ihtimalidir. Toplumsal algılarda yaşanacak böyle bir kırılma, beraber yaşanan pek çok batı ilinde ilişkileri provokasyona ve çatışmaya açık hale getirebilecek ve çözüm arayışlarını sabote edebilecektir. Dolayısıyla, son yıllarda kırılma yaratan bildiri ve söylemler ile ortaya konulan bazı uç taleplerin, Kürt hareketinin büyümesine ve kenetlenmesine

katkı sağlasa da, toplumsal barışa ve çözüme hizmet etmesi çok da mümkün görülmemektedir.

DTK ve BDP tarafından yayımlanan bildiriler ve bu kapsamdaki söylemlerde *"birlikte yaşama iradesi"*nin altı çizilse de; bayrak, dil ve diğer semboller noktasındaki taleplerin, farklılıkların kabulünden çok kutuplaşmaya hizmet etmesi kaçınılmazdır. Bu taleplerin, tartışma zemininden fiili uygulamalara dönüştürülmesi ise niyetler ve hukukilik temelinde yeni endişeleri doğurmaktadır. Kürtçenin kamusal alana taşınması, bizzat BDP tarafından yürütülen gerginlik politikalarının ve örgüt temelli tehditlerin de etkisiyle, yakın gelecekte bölgede bazı illerde dil temelinde yeni kutuplaşmaların yolunu da açabilecektir.

Pek çok kişinin benzetmesi ile Türkiye'de bir Kürt sorunu kadar, bu sorunun çözümü önünde, kin ve düşmanlıkları besleyen algılara dayalı bir Türk Sorunu da tanımlanabilir. Bu noktada, Kürtler için üretilecek çözümler, gerekli hassasiyetler gösterilmediği ve iyi anlatılmadığı takdirde daha üst düzeyde toplumsal gerginlikler ve çatışma riskini de taşımaktadır.

Kürtlerin geçmişte kimliklerinin ve dillerinin tanınması ve kabulü noktasında sorunlar yaşadıkları ve bir kısmının yaşanan bu süreci asimilasyon olarak adlandırdığı bir gerçektir. Ancak bugün itibariyle kimlik konusundaki talep ve duyarlılıklar üst düzeyde olmakla birlikte; iddiaların aksine, Kürtlerin asimilasyon endişesi yaşadığını söylemek mümkün değildir. Bu noktada Türkler hangi endişeleri yaşamaktadır? Bu konunun da ortaya konulması gerekmektedir. Batıda yaşayan Türklerin, yoğun göç ile batıya yerleşen Kürtlerle beraber yaşama noktasında endişe ve önyargılarının olduğu söylenebilir. Aynı bağlamda; Türkler, feodal yapı ve şiddet içeren örüntülerinin göç eden kişilerle batıya taşınmasından ve terörden de endişe duymaktadır.

BİLGESAM ve diğer pek çok kişi ve kuruluş tarafından yapılan alan çalışmaları ve bu konulardaki tespitler birleştirildiğinde, Türkiye'de Türklerin ve Kürt kökenli vatandaşların, (%10'u geçmeyen daha radikal kitle dışında), özerklik ve temel haklar bağlamındaki düşünceleri şu şekilde özetlenebilir:

Kürt kökenli vatandaşlar	***Batıda yaşayan Türkler***
Kürtlerin Türklerden ayrı bir halk olduğuna inanmaktadırlar.	*Kürtlerin Türklerin bir kolu olduğuna inanmaktadırlar.*
Kürtçenin Türkçeden farklı bir dil olduğuna inanmaktadırlar.	*Kürtçenin Türkçenin bir lehçesi olduğuna inanmaktadırlar.*
Kürt kimliğinin tanınması yönünde son yıllardaki olumlu gelişmeler memnuniyetle karşılanmakta, geçmişte bu konuda yapılan hataların devlet tarafından ifade edilmesi uzlaşı ve beraber yaşama için yeterli görülmektedir.	*Kürt kimliğinin tanınması yönünde son yıllardaki olumlu gelişmeler memnuniyetle karşılanmakta, Kürt kimliğinin anayasal çerçevede tanınmasının yanlış ve olumsuz sonuçlar doğuracağına inanılmaktadır.*
Kimliklerinin tanınması ve resmi dil ve öğrenim dili olan Türkçe yanında, Kürtçenin öğrenilmesine resmi müfredat içerinde seçmeli ders olarak yer verilmesi istenmektedir.	*Kürtlerin görüşleri ile örtüşen bir mutabakat var.*
Kürtçenin öğrenim dili olmasının Kürtlere hiçbir ekonomik ve sosyal katkı sağlamayacağına inanılmakta, tercih edilebilir ve uygulanabilir bir öneri olarak da görülmemektedir.	*Kürtçenin öğrenim dili olarak uygulanmasının, kutuplaşmayı derinleştireceğine ve ülkeyi bölünmeye götüreceğine inanılmakta ve uygulanabilir bir öneri olarak da görülmemektedir.*
Kürtlere daha fazla kültürel hak verilmesi gerektiğine ve bu hakların Türkiye'nin birliğine zarar vermek bir yana Kürtlerin aidiyet duygularını daha da artıracağına inanılmaktadır.	*Kürtlere daha fazla kültürel hak verilmesinin Türkiye'nin birliğine zarar vereceği ve bu tip taleplerin arkasının gelmeyeceği yönünde şüpheler bulunmaktadır.*

Kürt kökenli vatandaşlar	***Batıda yaşayan Türkler***
Geçmişteki hata ve olumsuzluklardan da etkilenerek, Kürt kimliğinin anayasal çerçevede tanınması talep edilmekte ve bu görüş önemli bir destek bulmaktadır.	*Kürt kimliğinin anayasal çerçevede tanınması talebine, çok yüksek oranda olumsuz yaklaşılmaktadır.*
Bağımsız devlet gibi bir amaçlarının olmadığı ifade edilmektedir.	*Kürtlerin nihai amacının bağımsız devlet kurmak olduğuna inananlar bulunmaktadır.*
Federasyon ve bağımsızlık taleplerinin Kürtleri daha totaliter ve refah anlamında daha geri bir konuma iteceğine inanılmakta ve destek verilmemektedir.	*Kürtlerin nüfus artış hızlarına da vurgu yapılarak, gelecekte tüm Türkiye'de ve Türk siyasetinde hâkim aktör olma veya bağımsız Kürdistan'a daha kuvvetli gitme gibi bir gizli niyetten şüphe duyulmaktadır.*
Tüm Türkiye topraklarında kimliklerini ve dillerini gizlemeden ve ayrımcılığa uğramadan özgürce yaşama talebi dile getirilmektedir.	*Göç eden Kürtlerle birlikte, şiddet içeren töre ve geleneklerin batıdaki yerleşim yerlerine taşınacağına, bu insanların mafyalaşma ve baskıcı tavırlarla kültürel dokuyu bozacağına inanılmaktadır.*
Türklerle beraber yaşama ve ortak aile bağı kurma konusunda üst düzeyde olumlu bir bakış var.	*Kürtlerle beraber yaşama ve ortak aile bağı kurma konusundaki isteklilik Kürtlerdekinden çok daha düşüktür ve özellikle batı illerinde bu konudaki olumsuzluk artmaktadır.*
Türkiye tarihinde ve bu günkü medeniyet düzeyinde iki toplumun ortak katkıları olmasına rağmen Kürtlerin bu ortaklıktan dışlandığına inanılmaktadır.	*Türkiye tarihinde ve bugünkü medeniyet düzeyinde Kürtlerin katkısı konusunda önemli şüpheler bulunmakta, bu insanlar yönetilmesi problemli bir halk kitlesi olarak görülmektedir.*

Kürt kökenli vatandaşlar	***Batıda yaşayan Türkler***
Devletle PKK arasına sıkıştıklarına ve devlet tarafından tam olarak temsil edilmediklerine inanmakta ve ne PKK ne de BDP tarafından temsil edilmek istemektedirler.	*BDP'nin Kürtleri temsil etmediği ifade edilmekle birlikte; oranı azımsanmayacak bir kesimde, her doğuluyu Kürt ve her Kürt'ü PKK'lı görme gibi bir eğilim de gözlenmektedir.*
Ülkenin ortak değer ve sembollerini kabul ve aidiyet noktasında oldukça olumlu algılara sahiptirler.	*Ülkenin ortak değer ve sembollerini kabul noktasında Kürt radikal kesimlerle Kürt toplumunun aynı veya yakın bir olumsuz çizgide olduğuna inanılmaktadır.*
Kürt kimliğini açıklayan kişilere, devlet kademelerinde görev alma ve yükselme konusunda ayrımcılık yapıldığı önemli derecede taraftar bulmaktadır.	*Kimlik temelli bir ayrımcılık yapılmadığı, Kürtlerin bu konudaki problemlerinin eğitim ve liyakat temelindeki eksikliklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.*
Kürtlerin geçmişte asimile edilmek istendiği iddia edilmektedir.	*Geçmişte, Kürtlere karşı devletin bazı yanlış strateji ve politikalarının olduğu kabul edilmektedir.*
Kürtlerin geçmişte devlet ve Türkler tarafından sömürüldüğü iddia edilmektedir.	*Kürtlerin bu ülkeye geçmişte hiçbir katma değer kazandırmadığı, bölge insanının ürettiğinin ve vergilerinin kat be kat fazlasının bölgeye aktarıldığı ve Kürtlerin temelde feodal yapı ve Kürt aktörlerce sömürüldüğü iddia edilmektedir.*
İnsanlar devletin bölgeye atanan yöneticilerine hep yüksek değer atfedip onlara öykünürken, kucaklanmak bir yana hak etmedikleri bir ayrımcılığa, aşağılamaya ve adaletsizliğe maruz kaldıklarına inanmaktadırlar.	*Kürtlerin geçmişte ayrımcılığa ve aşağılanmaya uğradığı kabul edilmekte, ancak bunun temel nedeninin, bu halkın düşük eğitim/ kültür düzeyi ve bunun da etkili olduğu yaşam tarzı ve törelerinden kaynaklandığına inanılmaktadır.*

DEMOKRATİK AÇILIM SÜRECİ

Ülkede birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi, temel hak ve özgürlükler alanında beklentileri de karşılayacak şekilde adımlar atılması ve yıllardır süregelen terörün sonlandırılması amacıyla Temmuz 2009 tarihinde 'Demokratik Açılım' adı altında bir süreç başlatılmıştır.

Türkiye dikey ve yatay stratejilerin oluşturduğu iki farklı baskı biçiminden oldukça fazla etkilenmiştir. Otoriter milliyetçiliğin antitezi olmak isteyen Kürt hareketi, şiddete dayalı bir stratejiye dönüştükçe, bölge toplumu iki otoriteryenliğin üst üste bindiği süreçlerden mustarip olmuş ve toplum diyalog karşıtı stratejilerden olumsuz etkilenmiştir.[11] Bu nedenle, Demokratik Açılım sürecini, eleştiri hakkı saklı tutulmak kaydıyla, diyalog kapılarını açabilecek temelde ve planda doğru bir strateji olarak tanımlamak gerekmektedir.

Türkiye'nin bir demokratikleşme probleminin olduğu ve bu konuda alınacak tedbirlerin etnisite temeline dayanmaması gerektiği öncelikle vurgulanmalıdır. Problemin sürecin başlangıcında, çok doğru olmamakla birlikte, bir Kürt sorunu olarak en üst makamlarca ifade edilmesi, pek çok Kürt kökenli vatandaş arasında kimliğin ve sorunun tanınması ve ifadesi anlamında memnuniyet yarattığı da görülmüştür.

Türkiye'de 2000'li yıllarda kültürel kimliklerin tanınması ve demokratikleşme bağlamında yapılan iyileştirmeler ile Demokratik Açılım Süreci kapsamındaki düzenlemeler şu şekilde özetlenebilir:

i. *"İşkenceye sıfır tolerans" politikası çerçevesinde yapılan yasal değişikliklerle, işkence ve kötü muamelenin tanımının genişletilmesi, verilen cezalar artırılarak bu cezaların tecili ve paraya çevrilme imkânının kaldırılması.*

ii. *5253 sayılı Dernekler Kanunu kapsamında dernek kurma hakkına getirilen kısıtlamalar kaldırılarak, Avrupa İnsan Hakları*

[11] Uğur Kömeçoğlu, A.g.m., sf. 88.

Sözleşmesi'ne uygun olarak örgütlenme özgürlüğünün daha üst düzeye çıkarılması.

iii. *Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanımının daha demokratik temele dayandırılması amacıyla 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılması.*

iv. *Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partileri kapatabilmesi için beşte üç çoğunluk şartının getirilmesi.*

v. *Açık ve şeffaf yönetim anlayışının gereği olarak 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun çıkarılması.*

vi. *Tartışma konusu olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kaldırılması.*

vii. *İnsan hakları ihlalleriyle mücadele için 'dörtlü mekanizma' adı altında hazırlık çalışmaları devam eden kurumsal ve yasal düzenlemelerin başlatılması (Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurulu, Kolluk Gözetim Komisyonu ve İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'nin İhtiyari Protokolünün Onaylanmasına Dair Kanun Tasarısı).*

viii. *5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun'un 2004 yılında yürürlüğe konması ve uygulanması.*

ix. *"Sosyal Restorasyon ve Kardeşlik Projesi" olarak da adlandırılan 26,7 Milyar TL'lik Bölgesel Kalkınma Eylem Planı'nın açıklanması.*

x. *KÖYDES, BELDES, SODES, Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi gibi eğitim, sağlık, sosyo-ekonomik ve kültürel alanlardaki projelerin hayata geçirilmesi.*

xi. *Terörle mücadeleyi aksatmayacak şekilde, vatandaşın günlük yaşamının normalleşmesini sağlamaya dönük adımların atılması (Yol kontrollerinin azaltılması ve yayla yasaklarının asgari seviyeye indirilmesi gibi).*

xii. *Cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin yakınlarıyla ana dillerinde görüşmesine imkân sağlayan yönetmeliğin yürürlüğe girmesi.*

xiii. *Türkçe bilmemeleri nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarındaki iş ve işlemlerini takipte zorluk yaşayan vatandaşlara yardımcı olmak üzere valiliklerce idari tedbirlerin alınması.*

xiv. *Farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için özel kurslar açılabilmesine imkân sağlanması.*

xv. *TRT Şeş'in yayın hayatına başlaması (2009).*

xvi. *Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun özel televizyon ve radyo kuruluşlarının da farklı dil ve lehçelerde yirmi dört saat yayın yapmasına imkân veren yönetmeliğin çıkarılması.*

xvii. *Kullanılan farklı dil ve lehçelerle ilgili üniversitelerde akademik birimler ve bölümlerin oluşturulması ve bu konudaki gelişmelerin devam etmesi. Bu kapsamda:*

xviii. *Mardin Artuklu Üniversitesi kapsamında '' Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü'' kurulmuştur (Kürtçe-Arapça ve Süryanice dillerinde lisansüstü eğitim verilmektedir).*

xix. *Diyarbakır Dicle Üniversitesi bünyesinde, ''Yaşayan Diller Merkezi'' kurulması üniversite senatosunca kabul edilmiştir (YÖK'ün onayı beklenmektedir). Merkez kapsamında öğrencilere Kürtçe, Ermenice, Zazaca, Süryanice ve Arapça dillerinin seçmeli ders olarak okutulması, bu dillerde öğrencilere ve halka yönelik kurslar açılması planlanmaktadır. Merkezin asgari sayıdaki akademik personelin (üç kişi) tamamlanmasını müteakip bölüme dönüştürülmesi planlanmaktadır.*[12]

xx. *Muş Alparslan Üniversitesi'nde 4 yıllık Kürt Dili ve Edebiyatı bölümünün açılması kararı YÖK tarafından 23 Aralık 2010 tarihinde onaylanmıştır.*[13]

xxi. *Bingöl Üniversitesi'nde Zazaca Enstitüsü'nün açılması kararı YÖK tarafından 23 Aralık 2010 tarihinde onaylanmıştır.*[14]

---

[12] Hürriyet Gazetesi, ''Dicle Üniversitesinde Yaşayan Diller Merkezi'', 18 Ocak 2011.

[13] Hürriyet Kampüs Gazetesi, ''Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü Geliyor'', 08 Ocak 2011.; Star Gazetesi, Muş'a Kürt Dili ve Edebiyatı, Bingöl'e de Zazaca Enstitüsü'', 03 Ocak 2011.

Yukarıda sıralanan pek çok olumlu adımla birlikte, açılım sürecinde ve açılımın yönetilmesi noktasında eksiklikler ve olumsuzluklar da yaşanmıştır. Açılım kapsamında, bir grup örgüt üyesinin Habur sınır kapısından girişinde ve müteakiben, toplumsal gerginliğe de neden olan olumsuzluklar yaşanmıştır. Yaşanan bu olaylara Türkler kadar Kürtlerin de tepki gösterdiği görülmüştür. Bu süreçte kamuoyuna yansıdığı kadarıyla devlet tarafından yapılan hatalar da en az karşılama kadar tepki çekmiştir. Karşılama ve dönen PKK'lıların müteakip tavır ve faaliyetlerine bakıldığında, süreçteki tüm olayların genel olarak PKK'nın meşrulaştırılmasına hizmet ettiği ve olumsuz propagandaya dönüştüğü ifade edilebilir.

Dağdan inişlerin BDP ve PKK tarafından bir zafer şölenine dönüştürülme çabaları, ''kazanılan diğer pek çok hak gibi, açılım sürecine de PKK'nın mücadelesi ile gelindiği'' yönündeki örgüt propagandasıyla yoğun bir şekilde desteklenmiştir. Bu kapsamda yaşananlar, örgütün çözülmesi yönündeki olumsuz algıları telafi etmeye dönük, BDP ve PKK'nın güç vurgusu ve tabana mesajı olarak algılanmaktadır. Bu olaylar, doğuda mücadele veren güvenlik güçlerini demoralize ederken, PKK'ya psikolojik üstünlük sağlamış, örgüte ve dağdaki kadrolara sempatiyi artırmıştır.

Dağdan inişlerle birlikte, muhtemel genel bir af uygulamasının söylemlere yerleşmesi doğal olarak şehit ailelerinin bu konudaki tepkilerini ve hassasiyetlerini artırmış ve süreci bir anlamda provoke etmiştir. Bu durum, açılımı destekleyen kesimler için de ciddi bir olumsuzluk doğurmuştur.

Diğer taraftan açılımın temel amaçlarından birisinin PKK'nın tasfiyesi olarak ortaya konulması; örgütün kendisini savunmasına ve sürecin aktörü olmak ve mücadelesini meşrulaştırmak için yeni argümanlar geliştirmesine neden olmuştur. BDP'lilerin de, sürecin kendilerini tasfiyeye yönelik sonuçlar da doğurabileceğine inanmaları, uygulamada hemen hemen pek çok noktada psikolojik direnç noktaları oluşmasına ve bu bağlamda olumsuz söylemler üretilmesine neden olmuştur.

[14] Hürriyet Kampüs Gazetesi, ''Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü Geliyor'', 08 Ocak 2011.; Star Gazetesi, Muş'a Kürt Dili ve Edebiyatı, Bingöl'e de Zazaca Enstitüsü'', 03 Ocak 2011.

Daha önce fiilen başlatılmasına rağmen, 2009 yılında resmi söyleme dökülen Demokratik Açılım Sürecinde, Kürt dili konusunda insanların duyarlılığına cevap verecek ve onları etnik ve ayrılıkçı siyaset söylemlerine mahkûm etmeyecek adımların atılmasında gecikildiği değerlendirilmektedir. Hükümetin Kürtçenin eğitim dili olması konusundaki, haklı gerekçelere dayalı olumsuz tavrının Kürtçenin seçmeli ders olarak müfredata dâhil edilmesi konusunda da sergilenmesi; üniversitelerde Kürt dili ile ilgili bölüm ve birimlerin açılmasının birkaç üniversite ile sınırlı kalması ve gecikmesi ve bu uygulamaların kamuoyuna duyurulmasında yaşanan eksiklikler, konunun belirli çevrelerce istismar edilmesine ve toplumsal gerginlik konusu yapılmasına zemin hazırlamıştır.

Sonuç olarak, Demokratik Açılım Süreci; doğru bir strateji olarak ortaya konulması, diyalog sürecini başlatması ve yukarıda aktarılan pek çok alanda getirdiği yeni düzenlemelerle düşünce temelinde olumlu olmakla birlikte; açıklandığı dönemde içeriğinin kamuoyuna doğru ve zamanında anlatılamaması, çözüm uzun dönemli olduğu halde kısa dönemli bir beklenti yaratılması, muhalefetle mutabakat içerisinde yürütülememiş olması, siyasi anlamda risk taşımayan çözümlere daha fazla odaklanılması nedenleriyle istenilen ve beklenen başarıyı sağlayamamıştır. Sürecin başlangıcında devletin elinde olan inisiyatif daha çok PKK ve BDP eksenine kaymıştır. Sonuçta açılım süreci, Kürtlerdeki beklentileri yükseltirken, hem Kürt kökenliler hem de Türkler içindeki radikal kitleyi büyütmüş ve keskinleştirmiştir.

DEMOKRATİK ÖZERKLİK TALEPLERİ

Demokratik Toplum Kongresi (DTK) ve BDP tarafından hazırlanan ve daha öncesine dayanmakla birlikte, 2010 yılı sonunda gündeme oturan bildirilerle 'Demokratik Özerklik' kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Bildiriler kapsamında ortaya konulan hususlar ve talep edilen haklar tartışılabilir ve tartışılmalıdır. Her bir bireyin ve örgütlü her oluşumun kafasındakini ve gönlündekini ortaya koymasında fayda olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca, şiddete dönüşmediği sürece ayrılıkçı fikirler demokrasilerde ifade edilebilmelidir. Ancak görüş ve taleplerin bir tehdit gibi ortaya konması veya söylemlere o şekilde yansıması, uzlaşmacı değil çatışmacı bir atmosferi

doğurmaktadır. Bu atmosfer, iki toplum kesiminde de farklı duyarlılıkları olan insanları doğrudan bir direnç noktası haline dönüştürmektedir.

DTK tarafından gündeme getirilen taslak, tek kişi tarafından kaleme alınmış ve kongre öncesinde üzerinde tartışılmadığı anlaşılan, Kongre sürecindeki pek çok eleştiriye rağmen üzerinde düzenleme yapılmayan, kendi içinde tutarsızlıklar barındıran ve taslaktan daha geride bir prematüre metin özelliği göstermektedir.

Taslakta; Demokratik Kürdistan adıyla bir özerk bölge, ayrı meclis, ayrı bayrak ve sembol taleplerinin anayasal çerçevede tanınmasının talep edilmesi ve bu tanınmanın AB tarafından da onaylanmasının dikte edilmesi, kullanılan dil ve üslup ile birlikte bir meydan okuma şekline dönüşmüştür. Bu noktada ortaya konulan talepler, geçmişte PKK tarafından dile getirilen hedeflerle paralellik göstermiştir.

Geçmişte Öcalan tarafından, farklı ve bir diğeri ile çelişen siyasi çözüm alternatifleri farklı adlarla (Demokratik Cumhuriyet, Demokratik Konfederalizm, Demokratik Sosyalizm, Demokratik Ekolojik Toplum Biçimi gibi) gündeme taşınmıştır. Daha önce de telaffuz edilen ve son olarak yine bir Öcalan projesi olarak ortaya konulan, ancak üzerinden iki hafta geçmeden kendisi tarafından eleştirilen 'Demokratik Özerklik' taslağı ve bu taslakta ortaya konulmasına rağmen daha sonra yanlış anlaşıldığı iddia edilen resmi dil ve semboller konusundaki söylemler; fikirler ve talepler konusunda Öcalan eksenli ve hiç de özgür olmayan, muğlaklıkları ve tutarsızlıkları içinde barındıran bir Kürt hareketini gözler önüne sermiştir. Kongre sürecinde taslak üzerinde yapılan ve basına yansıyan tartışmalar ise, hem bu tespiti doğrulamakta hem de Kürtler içerisinde bir tartışma zemini yaratması noktasında önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.

Devletin de katkısıyla, alternatif tüm aktörlerin saf dışı edildiği ve bugünkü noktada, PKK'nın Türkiye Kürtlerinin tek temsilcisi konumuna getirildiği, BDP'nin de bu eksende kürek çektiği ve akıntının dışına çıkamadığı görülmektedir. Gelinen noktada tüm Kürtler tarafından görülmesi gereken şey, içeriği ve sürece katkısı tartışılabilir olmakla birlikte, DTK tarafından tartışmaya açılan 'Demokratik Özerklik' taslağının Öcalan'ın ve dolayısıyla PKK'nın siyasi talebi olması ve ortaya konulmaya çalışılan modelin,

demokratik haklardan bahsederken, Kürtlere sahip olduklarından daha az özgürlükçü, örgütün ve sözde bedel ödemiş kişilerin tahakkümünde totaliter bir yönetime geçişi vaat etmesidir.

Ayrıca, Kürt hareketi tarafından ortaya konulan politikalar ve talepler, devletin kendileri tarafından eleştirilen stratejilerinin ve hatalarının taklidi niteliğini de taşımaktadır. Kürt hareketi Kömeçoğlu'nun ifadeleriyle; ''*kendi örgütçülüğü dışındaki sosyal örüntülerin farklılıklarını kabul etmeyerek, kendi eritme potasında "kendi madunlarını" yaratma riskini taşımaktadır. Şiddet kullanma metotlarını eleştiren bazı Kürt kökenli entelektüellere yönelik vahim tehditleri de aynı bağlamda değerlendirmek mümkündür.''*[15]

Demokratik Özerklik kapsamında ortaya konulan model ve talepler konusunda, pek çoğu kamuoyunda farklı kişi ve kuruluşlarca da dile getirilen şu tespitlerde bulunulabilir:

i. *Öcalan tarafından empoze edilen, BDP tarafından sahiplenilen ve farklı bir versiyon olarak partinin web sayfasında yayımlanan talepler Kürt Halkının talepleri değildir. Buna rağmen, bu tip uç taleplerin ortaya konulması ve tartışılması, suç unsuru olarak değil demokratik bir hak olarak görülmelidir.*

ii. *Kürt nüfusun yarısına yakınının batı illerinde yerleşik bulunmasına ve Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı pek çok doğu ve güneydoğu ilinde Türk, Arap, Zaza ve diğer etnik kökenden kişiler birlikte yaşamasına rağmen, ortaya konulan özerklik tanımının bölgesel ve etnik temelli düşünülmesi ve adının 'Demokratik Özerk Kürdistan'' olarak konmuş olması, kendi içinde çelişkilidir ve Türkiye Cumhuriyeti için getirilen tekçi kimlik eleştirisinin çelişkili taklidi niteliğindedir. Kürt kökenlilerin diğer illere göre daha yüksek nüfus oranı ile bulunduğu Doğu ve Güneydoğu illeri nasıl sadece Kürtlerden ibaret değilse, Türkiye Kürtleri de PKK ve BDP'den ibaret değildir.*

iii. *'Demokratik Özerk Kürdistan Bölgesi' olarak adlandırılan bölgenin sınırları çizilmemekte, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da 20*

[15] Uğur Kömeçoğlu, A.g.m., sf. 71.

civarında ili çerçeveye alan bir harita zihinlerde olmasına rağmen ortaya konulmamaktadır. Ancak bu modelleri hazırlayan ve destek veren aktörler, OHAL uygulamalarının yapıldığı ve terörün yoğun olarak yaşandığı illerde %80'ler düzeyinde olan Kürt nüfusun, bunlara mücavir illerde ortalama %30'lara düştüğünü[16] *ve bu bölgedeki Kürt nüfusun azınlıkta olduğunu da göz ardı etmektedirler.*

iv. *Taslak bildiride yer alan, ''Ortak vatan Türkiye ve Kürdistan'dır." İfadesi, 'Demokratik Özerk Kürdistan' kavramı ve bu kavrama getirdiği tanımla, Türkiye topraklarının Kürdistan sınırlarını kapsamadığı, farklı ancak ortak yaşama iradesiyle bir araya gelmiş, birleşme iradesi gösterdiği gibi ayrılma iradesi de gösterebilecek, iki ayrı ülke ve toplumu tarif etmektedir.*

v. *Önerilen özerklik ve yerinden yönetim modeli, geçmişte Sovyetler Birliği'nde, Arnavutluk'ta ve bugün Libya'da farklı adlarla uygulanan ve başarısız olmaları bir yana totaliter nitelikler göstermeleri nedeniyle eleştirilen halk meclisleri/komiteleri uygulamalarından hiçbir farklılık göstermemekle birlikte, daha iyi sonuçlar yaratmaya aday da değildir.*

vi. *Federasyon ve özerklik modelleri gibi seçenekler, geri toplumsal yapıya bağımlı olacağından demokratik değerlerin gelişmesine fazla fırsat vermeyecektir. Bu modeller daha çok feodal yapıları güçlendirecek ve bölgeye sermaye akışına da zarar verecektir.*[17]

vii. *Türkiye sınırları içinde özerk bir bölge olma talebi ile diğer ülkelerde yaşayan Kürtlerle yeni bir oluşumun hesaplarını yapmak, Özerkliğe bir geçiş dönemi olarak bakıldığının ve asıl amacın birleşik bir Kürdistan hayali olduğunun, açık olarak söylenmese de net bir ifadesidir.*

[16] Bkz. Salih Akyürek, ''Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Otak Değer ve Sembollere Bakış'' BİLGESAM Yayınları, Ocak 2011;

[17] Taha Akyol, ''Demokratik Özerklik'', Milliyet Gazetesi, 10 Ağustos 2010.

viii. *Devlete ve diğer etnik kökenlilere güvensizlik ifade eden taslak metin, 'Öz Savunma' kavramı altında paramiliter bir organizasyonun yolunu açmaktadır. Bu kavramı meşru müdafaa çerçevesine sığdırmak da mümkün değildir. Ayrıca bu paramiliter organizasyonun, örgüt içinde bulunmuş veya bedel ödemiş kişiler için çözüm olarak düşünüldüğü değerlendirilebilir.*

ix. *Bölgede yaşayan, feodalitenin zincirlerini henüz çözememiş ve bugüne kadar kendi feodal yapısı içerisinde zulme uğramış ve sömürülmüş gerçekten de mazlum olan Kürtleri; bireyselleşmeyi ve modernleşmeyi tamamlamış, demokrasiyi ve demokratik hakları içselleştirmiş bir halk olarak tanımlamayarak (zımni); diğer etnik kökendeki insanlardan ve devletten gelebilecek faşist, gerici ve soykırımcı saldırılara karşı bilinçli ve duyarlı olmaya çağıran bildiri, yanlış bir kurguya dayanmakla birlikte, Türkiye'den çok daha fazla diğer ülkelere mesaj niteliği taşımaktadır. Ayrıca bu uyarının, kendi çizgisinde olmayan herkesi ötekileştirmekten başka hangi anlama geldiğini de düşünmek gerekmektedir.*

x. *Türkiye için katılımcı demokrasi ve demokratikleşme modelleri sunan PKK eksenli Kürt hareketinin legal ve illegal aktörlerinin kendi örgütlenmeleri içindeki totaliter ve antidemokratik yapılanmaları içsel bir tutarsızlık sergilemektedir.*

Türkiye Cumhuriyeti'ni tekçilikle ve dayatmacılıkla suçlayan BDP ve bu çizgideki diğer aktörlerin, 'Demokratik Özerklik' sloganı çerçevesinde katılımcı ve çoğulcu bir yerel yönetim iddiasını ortaya koyarken, parti yönetimi veya kendi oluşumları içinde bile bu uygulamayı gerçekleştirememiş olması, seçimlerinde sandıklardaki tehdit ortamı düşünüldüğünde kendi kendini çürüten bir söylemden öteye geçememektedir.

Demokratik özerklik temelinde dile getirilen önerilere Türklerin tepkisi ne kadar büyükse, bu önerilerin bölge dışında yaşayan Kürtlerde ve bölgede yaşayan diğer etnik kökenden insanlarda yarattığı endişeler de o derece büyüktür. Bu öneriler Kürt halkının görüşleri temeline dayanmamaktadır ve Kürtler arasında halk tabanı değil, olsa olsa küçük bir azınlıkta destek bulabilmiştir. Bu önerilerin, diyalog sürecine katkı sağlamakla birlikte,

kullanılan üslubun da etkisi ile batıda yaşayan ve Kürtlere karşı tepki besleyen Türklerdeki kırılmaları ve önyargıları arttırdığı da muhakkaktır.

KÜRT HAREKETİNDE DEMOKRATİKLEŞME SORUNU

Kürtler adına konuşan kişilerin ve aktörlerin devleti ve uygulamalarını eleştirdikleri kadar, sempatizanı olsalar da PKK ve uygulamalarını da eleştirebilmeleri temel bir etik gerekliliktir. Aksi halde bu aktörler, kendi içlerinden bir belediye başkanının veya Kürt kökenli gazetecilerin aykırı söylemlerine bile tahammül edemeyen kişi ve örgütlerin himaye ve kontrolünde daha ileri demokratik haklar bekleme çelişkisine düşmüş olacaklardır. Ayrıca bugün Kürt siyasetçilerin Türkiye ortamında beğenmedikleri ve gerçekte yetersiz de olan demokratikleşme düzeyini, PKK ve benzeri örgütlenmelerin hâkim olduğu siyasi modellerde yakalayamayacaklarının da farkında olması gerekmektedir. Bu nedenle, yaklaşık yarısı batı illerinde yaşayan Kürt kökenli nüfus için üretilecek coğrafi temelli model ve çözümler birilerinin etnik temelli özlem ve saplantılarının aleti olmaktan öteye geçemeyecek ve tüm Kürtlere zarar verecektir.

Bu noktada Kürt kökenli siyasetçilere ve aktörlere; ''Türkiye'ye demokratik modeller önermeden önce, Kürt hareketini anti demokratik ve feodal yapısından kurtararak önce kendi içinde demokratikleştirmeleri'' tavsiyesinde bulunmak gerekmektedir.

Türkiye'de ordunun rolünü eleştiren ve legal olsa da silahlı bir kurum olan TSK'nın Kürt sorunu dâhil her türlü siyasi tartışmanın dışında kalması gerektiğine, pek çok kişi ve örgüt ile birlikte vurgu yapan BDP ve diğer aktörlerin, illegal silahlı bir örgüt olan PKK'nın ve Öcalan'ın barış sürecinde yer almasını ve devlet tarafından muhatap alınmasını talep etmesi noktasında yaşanan yaman çelişkinin görülmesi ve bir gerçek olarak tespit edilmesi de gerekmektedir.

Örgütün çözülmesi ve genel anlamda sorunun çözümü amacına dönük olarak, Öcalan'ın adres gösterilmesine Türkler büyük tepki duymaktadır. PKK/Öcalan'ın çözüm için adres gösterilmesinin temelinde, Öcalan'ın devlet

nezdinde meşrulaştırılması, halkın gözünde ise kahramanlaştırılarak ve mitleştirilerek Kürt hareketine ivme kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir. Bu amaç için çalışan insanlar, sorunu çözümsüzlük temeline iterek, gerginlik ortamında Kürt hareketinin büyüyeceğine inanmaktadır.

DTK'ya ve gündeme getirilen taslak bildiriye kongre sonrası pek çok noktada eleştiri getirilmekle birlikte, benzer eleştirilerin kongre sırasında katılımcılarca ve özellikle Kürtler tarafından da ifade edildiği görülmektedir. Dile getirilen eleştirilerden bazılarını burada aktarmakta fayda var: *(1)"Özerkliği tartışmak için İmralı karşısında da özerk olmak gerekir."*[18] *(2) "Ben ne kendimin ne de çocuklarımın böyle bir rejimde yaşamasını istiyorum." (3)"Yoksa bu öz savunma örgütleri ile Kürt toplumunu zapturapt altına almaya mı çalışıyorsunuz?''*.[19] Basına yansıyan bu yöndeki eleştiriler, Kürtler ve Kürt siyasetçiler arasında Öcalan'dan bağımsız söylem ve politikalar üretilebilmesi noktasında önemlidir. Bu tür söylemler Türkiye'nin, Kürt siyasetçilerin ve Kürt aydınlarının önünü açacaktır. Kongrede taslağa dönük bizzat Kürtler tarafından dile getirilen eleştiriler PKK ve Öcalan'ın Kürt aydınları üzerindeki baskı ve hegemonyasının aşılması için bir başlangıç olabilecektir. Öcalan tarafından, iki hafta sonra kongreye dönük getirilen eleştiriler de aslında bu temelde bir endişeyi ve manevrayı içermektedir.

Özel alandaki toplulukçuluğun en önemli avantajını, istemediği her şeyi, yani "egemen iktidarı" dışarıda bırakarak, yeni bir özgürleşme alanı yaratmak istemesi olarak tanımlayan Kömeçoğlu, bu avantajı kullanan Kürt hareketinin taşıdığı toplumsal handikap ve riskleri de şu şekilde ifade etmektedir: *''Özgürleştirici önemi sıkça vurgulanan bu özel dışlama gücü, Kürt hareketinde sahip olunabilen tek ve yegâne güç gibi ortaya çıktığı için, özgürleşme karşı kamusallığa hapsolma biçimine dönüşmüştür. Bu alan kendi katılımcıları için bunaltıcı bir kapsüle dönüşmeye başlamıştır. Kürt hareketi şiddete de başvurduğu için bu bunaltıcı kapsülden son derece muztarip bir hale gelmiştir ve artık kendi içinde de ezici olmaya başlamıştır. Bu durumda*

[18] Aktaran; Ali Bayramoğlu, ''Diyarbakır'da ne tartıştık? Ya da Türkiye bölünüyor mu?'' Yeni Şafak, 22 Aralık 2010.

[19] Aktaran; Gülay Göktürk, ''Ama ne taslak!'', Bugün, 25 Aralık 2005.

egemeni dışlama gücü vardır ama katılma gücü, erişme gücü, ulaşma gücü ve dâhil olma gücü son derece zayıflamıştır.''[20]

Anayasa Mahkemesinin, federasyonu savunmayı fikir özgürlüğü kapsamında değerlendirmesi ve HAK-PAR'ın kapatılma davasında parti lehine karar vermesi, fikir özgürlüğü noktasında isabetli bir karar olmuştur ve Türkiye Cumhuriyeti için bir tehdit ve endişe sebebi de değildir. Ayrıca, geçmişte bu yorumun tam tersi istikametteki kararlar, PKK'nın varlığını desteklemekle birlikte, Kürtlerin legal zeminde temsilciler ortaya koymasına da imkân vermemiştir.

Bugün pek çok kişi ve oluşum Kürtler adına konuşmaktadır. Demokratik bir platformda bu kabul edilebilir bir şeydir. Ancak hiçbir kişi, parti veya oluşum Kürtleri temsil hakkına sahip değildir. Yarısına yakını batıda yaşayan Kürt kökenli 13-15 milyon vatandaşın[21] Türkiye nüfusuna oranı %15'ler düzeyinde olmasına rağmen, Kürtler adına konuşan aktörlerin arkasında temsile yetecek bir halk desteğinin olmadığı da görülmektedir. Burada devlet tarafından yapılması gereken, temel özgürlükler ve kültürel kimlik temelli hakların, ülke bütünlüğünü ve birlikte yaşamayı mümkün kılacak şekilde, toplumsal talepler de dikkate alınarak ve hiçbir aracıya/aktöre ihtiyaç duyulmaksızın verilmesidir.

Bölgede organize edilen her gösteri, şiddet içeren veya içermeyen her protesto, etkisiz kılınan her terörist ve tutuklanan her bir Kürt kökenli kişi aslına bakarsanız PKK'yı ve ayrılıkçı Kürt hareketini büyütmektedir. Örgüt yıllardır bununla beslenmektedir. Aynı şeyi etnik temelde siyaset yapan BDP için de söylemek mümkündür. BDP tarafından yürütülen ve güdümlü olduğunu kendilerinin de açıkça ifade ettiği strateji ve politikaların gerginlik üzerine kurulu olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Temel özgürlükler ve kültürel kimlik temelli hakların devlet tarafından karşılanması, yukarıda aktarılan gerginlik ve gerginlikten beslenme yönündeki politikaları da etkisiz kılacaktır.

---

[20] Uğur Kömeçoğlu, A.g.m., sf. 78.

[21] Bkz. Salih Akyürek, ''Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Otak Değer ve Sembollere Bakış'' BİLGESAM Yayınları, Ocak 2011; Bekir Ağırdır, ''Kürtler ve Kürt Sorunu'' KONDA yayınları, Kasım 2008.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRT SORUNUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

VE ÇÖZÜM PARAMETRELERİ

Dr. Salih AKYÜREK
Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ

KÜRT SORUNUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE ÇÖZÜM PARAMETRELERİ[1]

Türkiye'de Kürt sorununa bakıldığında, kültürel kimlik taleplerinin öne çıktığı bir demokratikleşme sorunu ve bu sorundan farklı bir terör sorununu görmek mümkün. Her iki problemin temelinde bir güven sorununun olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.

Geçmişte ulus devlet bağlamında, siyasal alanda aranması gereken birlik, kültürel alanda bir tek tipliliğe zorunlu geçiş olarak halkın önüne konmuştur. Kültürler arasında aranması gereken uzlaşı ve uyum yerine, devletin tanımladığı değerlere ve şablona uyum esası getirilmiştir. Bu tavır, ülkede sadece Kürtleri hedef alan bir tavır da değildir. Ülke modernleşme ve demokratikleşme konularında 90 yıllık süreçte önemli mesafeler almış olmakla birlikte arzu edilen noktaya gelinemediği, bunun sonuçlarının etnisite, din ve mezhep ayrımı yapmaksızın tüm toplum kesimlerine olumsuz yansıdığı ifade edilebilir.

Türkiye'nin doğu vilayetleriyle birlikte batıdaki pek çok vilayet ve yörenin, farklı ve haklı gerekçelere de dayansa, ihmal edildiği ve geri kaldığı görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak yine etnik, dinsel veya mezhepsel gerekçeler öne sürülebilir. Ancak, ihmal edilen bölgelerde, ayrışmayı sağlayacak faktörler bazında bir homojen nüfus yapısının olmadığı da görülmektedir. Bu anlamda Kürtlerin yaşadığı problemleri aynı bölgedeki Türkler de yaşamışlardır.

Son 25 yılda bölgedeki olaylar nedeniyle 30 bini aşkın insan hayatı kaybedilmiş, bu rakamın birkaç katı insan doğrudan zarar görmüştür. Bu insanlar aileleri ve yakın çevresi ile birlikte düşünüldüğünde, olaylardan etkilenen kitlenin büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. Bölgede devletin politika

[1] Bu kitap temel olarak sorunun tanımına dönük tespitleri ortaya koymayı ve çözüm parametrelerinin ipuçlarını sunmayı amaçlamaktadır. Kitabın sonuç olarak verilen bu bölümünde, ilk iki bölümde verilen bulgu ve görüşler özetlenmiş, farklı konulardaki çözüm parametreleri ve politika önerileri sunulmuştur.

temelindeki yanlışları ve kamu görevlilerinin hataları, ayrımcılık ve daha da önemlisi etnisite temelinde yorumlanmaya başlanmıştır. Bu eğilim her geçen gün daha fazla taraftarı da yanına çekmektedir. Bu eğilimin etkisiyle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde olduğu kadar batı illerinde de Kürt kökenli vatandaşlar arasında inançlar, partiler ve politikalar üstü bir Kürt kimliği duyarlılığının, temel bir mağduriyet ve ayrımcılık algısı ile birlikte geliştiği ve bu duyarlılığın zamanla siyasi bir söylem ve tutuma dönüştüğü de görülmektedir.

Sorunu Etkileyen Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Doku

Bölgedeki yüksek nüfus artışı, eğitim dâhil pek çok problemi büyüten ve çözümsüzleştiren bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede Kadınların erkeklerden ve çocukların yetişkinlerden daha fazla problem yaşadıkları; töreler, cinsel istismar ve ahlaki yozlaşmanın kadınlar ve çocukların yaşadığı travmayı artırdığı ifade edilebilir. Kalabalık ve çok çocuklu aile yapıları, çocuklara en çok ihtiyaç duydukları dönemde ilgi ve sevgi eksikliği olarak yansımakla kalmamakta, bu çocukların fiziksel ve sosyal gelişimlerini de olumsuz etkilemektedir. Söz konusu problemleri ve boşluğu gören Örgüt, büyük ölçüde kadınlara ve çocuklara yönelmiş durumdadır.

Bölgede nüfus yapısıyla da bağlantılı olan eğitim problemlerini tanımlamak gerekmektedir. Okul ve derslik yapımına yönelik son yıllardaki büyük atılıma rağmen, bölgede derslik sayılarının yetersizliği, sınıfların kalabalık olması, öğretmen ihtiyacı ve bu eksikliğin vekil öğretmenlerle giderilmeye çalışılması, nicelik bazlı en önemli problemlerdir. Atanan öğretmenlerin yeni mezun ve stajyer olması, görev sürelerinin iki üç yılı geçmemesi, insanların bir an önce bölgeden ayrılma çabasında olması, öğrenciler okula başladığında pek çoğunun henüz Türkçe bilmemesi ve okula devamsızlık ise nitelik bazlı en önemli problemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Son dönemde okullaşma oranı özellikle ilköğretim birinci kademe için artmış olmakla birlikte, ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretime geçtikçe okullaşma oranı düşmekte ve batı illeri ile asıl farklılaşma bu kademelerde ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki bir diğer önemli nokta, kız ve erkek çocuklarının

okullaşma oranları arasındaki farklılıktır. Bölge okullarında İlköğretim birinci sınıflarda kız-erkek öğrenci oranları neredeyse eşitken, sekizinci sınıflarda kız öğrencilerin toplam öğrenci sayısı içindeki oranı 1/3 düzeyine inmektedir.

Bölgede eğitim alanında altyapı ve nicelik bazlı pek çok çaba ve iyileştirmeye rağmen, atılması gereken çok adımın olduğu görülmektedir. Bölgedeki yükselen okullaşma oranı ve yükselen öğrenim düzeyinin Türkiye Cumhuriyeti devletine ve değerlerine aidiyet anlamında çocuklara çok fazla bir şey kazandırmadığı, pek çok durumda yükselen öğrenim düzeyi ile birlikte ayrımcılık algısının da arttığı görülmektedir.

Bölgedeki olumsuzluklara rağmen, ailelerin çocuklarını okutmak konusunda özellikle son yıllarda artan bilinç düzeyi ve istekliliği, öğretmenlere karşı duyulan geleneksel güven duygusu ve saygı, yapılacak çalışma ve atılımların önünü açabilecek olumlu noktalar arasında sayılabilir.

Bölgede temel nedeni ekonomik olan, diğer pek çok problemi tetikleyen ve ölçeğini büyüten göç olgusunu da irdelemek gerekmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da her 4-5 kişiden birisinin bölge içinde göç yaşamış olduğu görülmektedir. Ekonomik nedenler her iki göçten birisini tetikleyen en önemli faktör durumundadır. Göç eden yaklaşık her beş kişiden birisinin göç nedeni doğrudan veya dolaylı olarak teröre dayanmaktadır. Bölge içerisinde veya batı illerine göç eden Kürtlerin yaklaşık yarısının varoşlarda ve yoksulluk içerisinde yaşıyor olması, sorunun büyümesine ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinin dışına taşmasına neden olmuştur.

Türkiye'deki göçler Kürtlerin toplumsal entegrasyonlarını hızlandırırken, kişilerin kültürel kimlikleri konusunda farkındalık sahibi olmalarını da sağlamıştır. Bugün karşı karşıya kalınan en önemli sorun ise göç olayının yönetilememiş olmasıdır. 1990'lı yıllara kadar göç eden nüfusu kaldırabilen ve entegre edebilen kent merkezleri artık aynı işlevi göremez hale gelmiştir.[2]

[2] Necati Alkan, "Çatışma Teorisi Bağlamında PKK'nın Analizi", ''Çatışma ve Sosyal Hayat'', Ed. Aytül Kasapoğlu, 2008, s. 173.

Gerek bölge içinde ve gerekse göç alan batı illerinde eğitim ve ekonomik temelli pek çok problemin ve genel anlamda bir sosyalleşme probleminin kronik olarak yaşandığı görülmektedir. Batıya göç eden insanlarla ilgili uyumsuzluk ve ayrımcılık temelinde yaşanan problemler de büyük ölçüde bu sosyal olguya dayanmaktadır. İstanbul'da yaşayan ve bir milyonu aşan Kürt nüfusun sadece %12'sinin İstanbul doğumlu olması ve şehir nüfusunun yaklaşık %15'inin Kürtlerden oluşması[3] göz önünde bulundurulursa; göçün büyüklüğü, hızı ve yarattığı sosyal problemler çok daha kolay tahmin edilebilir. Bu durum göç sonrası dönemde büyük çoğunluğu sadece şehirlerin varoşlarında yer bulabilen Kürtlerin sosyal yaşama uyum ve ayrımcılık temelinde yaşadığı problemleri kısmi olarak açıklamaktadır.

Bölgenin bir diğer gerçeği ve problem kaynağı ise, bugün etkisi zayıflamış olmakla birlikte, feodal yapıdır. Devlet ile vatandaş arasında defakto bir hiyerarşik kademe olarak yer bulan feodal yapı, geçmişte halkın sömürülmesi ve devletin zarara uğratılmasında temel bir aktör olmuş, devletin vatandaşa inmesini engellemiş, yolsuzluk ve yozlaşmayı beslemiştir. Yatırım ve teşvikler yoluyla bölgeye aktarılan tüm kaynaklar, gerçek hak eden kişilere ve halka inemediği gibi, feodal yapının eliyle usulsüz kullanılmış ve akamete uğratılmıştır. Bu noktada, yapılan usulsüzlüklerde feodal yapının liderleri ile kol kola gibi görülen kamu yöneticilerinin etkisini de görmek gerekmektedir.

Son yıllarda yoğun olarak yaşanan göç, bu bağlamda değişen sosyo-kültürel doku, eğitim düzeyinin yükselmesi ve PKK'nın etkisi gibi nedenler aşiret yapılarını zayıflatmıştır. Zayıflayan feodal yapıya rağmen, bugün şehirlerde bile her türlü anlaşmazlıkta kaba güç kullanımı yönündeki eğilim büyük ölçüde devam etmektedir. İnsanlar güven ihtiyacı ile birlikte, kendilerini güçlü hissetmek ve hissettirmek amacıyla aşiretiyle bağları zayıflasa bile bu bağı koruma ve vurgulamaya devam etme ihtiyacı duymaktadır. Zayıflayan aşiret yapılarının, seçim dönemleri, kavga ve gerginliklerde daha fazla öne çıktığı da görülmektedir. Bölgede feodal yapının ve yaşanan süreçlerin de etkisiyle, halkta hala korku ve itaat kültürünün egemen olduğu da görülmektedir. İnsanlar güçlü olanın veya güçlü görünenin yanında olmayı hayatta kalmanın bir yolu ve çoğu zaman tek alternatifi olarak algılamaktadır.

[3] Bekir Ağırdır, ''Kürtler ve Kürt Sorunu'', KONDA Raporu, sf. 9-10, Kasım 2008, www.konda.com.tr, erişim Aralık 2010.

Bölgede sorunların çözümü için din faktörünün de çok iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Bölgede dine etnik kimlik ve dilden daha fazla vurgu yapıldığını ve dini değer ve söylemlerin daha önde tutulduğunu söylemek gerekmektedir. Din adamları ile birlikte, dindar olan insanlara da büyük saygı duyulduğu ve iletişime dönük psikolojik bariyerlerin kalkmasında dini referansların önemli derecede rol oynadığı görülmektedir. İnsanların dini şahsiyetlere saygısı ve dini yönelimleri, ayrılıkçı hareketlere ve teröre kaymalarını bir noktaya kadar engellemektedir. Ancak, bölgede yaşanan uzun süreli travma sonucunda, etnik kimlik temelli ayrılıkçı düşüncelerin dindar insanlara da yansıdığı görülmektedir. Bölge insanında dindarlığın bilgi temelinde olmaması, insanları olumsuz propaganda ve yönlendirmelere açık hale getirmektedir. PKK'nın özellikle son dönemde din üzerinden başlattığı propagandaların bir noktada etkili olması ve geçmişte yaşanan Hizbullah gerçeği, dini konulardaki bilgisizliğin getirdiği kırılganlığı göstermektedir.

Göç dâhil pek çok problemi ve doğrudan ve dolaylı olarak terörü de tetikleyen yoksulluk bölgenin en önemli problemi durumundadır. Bölge ekonomisi son 25 yıldır devam eden terör eylemlerinin de etkisiyle, üretim anlamında darbeler yemiş ve geriye gitmiştir. Terör nedeniyle yayla ve meraların yasaklanması ve yaşanan göçler nedeniyle, tarım ve hayvancılık pek çok il ve ilçede bitme noktasına gelmiştir. Güvenlik problemleri ve bölgeye özel olumsuzlukların da etkisiyle sanayi ve ticaret yatırımları hiçbir zaman istenilen düzeylere gelememiş, teşviklere rağmen bölgeye batılı sermaye çekilemediği gibi, bölgedeki sermaye de batıya yönelmiştir. GAP'taki ve altyapı projelerindeki gecikme ve bazı olumsuzluklar, bölgedeki tarım alanlarından beklenen üretimin ve umutların ertelenmesini gerektirmiştir. Tüm bu olumsuz gelişmeler, bölgenin ekonomik geri kalmışlığı temelinde örgüt propagandalarına ve konunun istismarına da neden olmuştur.

Ekonomik sıkıntılar ve ahlaki yozlaşma, hemen hemen her alanda hırsızlık, usulsüzlük ve kaçakçılık olaylarının bölgede batıdan çok daha yüksek oranlarda yaşanmasına neden olmuştur. Bölgede yoksul ve mağdur insanlara yönelik yürütülen nakdi sosyal yardım uygulamaları, yoksulluk ve mağduriyetler için geçici bir çözüm olarak ortaya konmakla birlikte, düzenli çalışma alışkanlığı zaten fazla olmayan vatandaşı tamamen miskinliğe ve tembelliğe de sevk etmektedir. Mevcut uygulamalar bölge insanını, çalışarak

emeğiyle kazanmanın bir değer ve erdem olduğu noktadan, her şeyi devletten bekleyen bir anlayışa itmektedir.

Bölgede Devlet tarafından verilen yardımların, PKK'nın mücadelesi sonrası kazanıldığı, devletin bunu vermek zorunda kaldığı, yardımların sömürülen ve ülke kaynaklarından mahrum bırakılan bölge insanının haklarının bir kısmının tazmininden ibaret olduğu yönünde propagandalar yapılmaktadır. Bu propagandaların da etkisiyle, yardımlar bir süre sonra vatandaş tarafından kazanılmış hak olarak görülmeye başlanmaktadır.

Toplumsal Algılar ve Ayrımcılık

Gerek Kürt sözcüğüne yüklenen anlam, gerekse Kürt dili ve ırkının kabulü, ifadesi ve dilin günlük yaşamda kullanımına yönelik getirilen yasak ve sınırlamalar, insanlarda ayrımcılık algısının oluşmasına sebep olmuş ve bölgede ayrılıkçı hareketler ve terörün ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Bölgeye yönelik, devlet tarafından ortaya konulan bazı yanlış politikalar ve kamu görevlileri eliyle yapılan hatalar bölgedeki mağduriyet ile birleştiğinde, Kürt kimliği üzerinden olumsuz propagandalar üretilmesine, ''Tüm mağduriyetlerin insanlar Kürt olduğu için devlet tarafından maksatlı olarak yaratıldığı'' tezinin işlenmesine zemin hazırlamıştır.

Terörün yoğun olarak yaşandığı yıllarda, terörle mücadelede halkın teröristlerden ayrılması noktasında, güvenlik güçlerine mensup genç ve deneyimsiz personelin pek çok hatalar yaptıkları, örgütün de bu hatalardan çok iyi faydalandığı söylenebilir. Terörle mücadele sürecinde, teröre müzahir kişiler varken, bu mücadelenin aile, köy ve aşiretlere endekslenerek yürütülmesi cepheyi gereksiz yere büyütmüş ve bu durum, ailenin, köyün veya aşiretin örgüt sempatizanı olmasına neden olmuştur. Yapılan alan çalışmaları, yaşanan bu olayların da etkisiyle, Kürtlerin yaklaşık yarısının sosyo-kültürel temelde ayrımcılık algısına sahip olduğunu göstermektedir. Ayrımcılık algısını etnik temelde gerekçelendirenlerin oranı daha düşük düzeyde kalmaktadır.

Gerek bölgede yaşayan, gerekse göç eden Kürtlerin yeterli eğitim alamamaları nitelikli işgücü kapsamında değerlendirilmelerini ve iş bulmalarını zorlaştırmakta, özellikle batıda toplumsal doku ile kaynaşmalarını ve sosyalleşmelerini yavaşlatmaktadır. Bu sancılı sosyalleşme döneminde olumsuz propagandaların da etkisiyle ayrımcılık algısı güçlenmektedir. Ayrıca işsiz kalan insanların uygun olmayan yollara sapmaları ve kötü niyetli insanlar tarafından istismar edilmeleri, kaçınılmaz olarak dışlanmayı beraberinde getirmekte ve bu durum ayrımcılık algısını beslemektedir.

Ayrımcılık algısını besleyen şeyin olaylar ve olgular kadar, anlatılan hikâyeler ve propagandalar olduğu da görülmektedir. Ancak sebebi ne olursa olsun, önemli olan insanların böyle bir algıya sahip olmasıdır. Çünkü bu algı değiştirilemediği sürece bölge insanı için gerçek budur ve olaylara yön verecek olan da bu algılardır. Dolayısıyla algıların gerçekte yanlış olmasının pratikte hiçbir değeri yoktur. Kürt olduklarını söyledikleri anda, önlerindeki tüm kapıların kapanacağını söyleyenlerin bu konudaki endişe ve kaygılarının yok sayılması veya tamamen bir evhamdan ibaret olarak tanımlanması da mümkün değildir. Ayrıca bu algının örgüt propagandasıyla istismar edilmesi neticesinde bölgedeki etnik bilincin yükselmesinde bir manivela oluşturduğunun da dikkatten uzak tutulmaması gerekmektedir.

Doğuda ve batıda göç ile oluşan mahalleler, varoş yapısının kendi içinde barındırdığı yetersizlikler ve sıkıntılar, insanlarda sahipsizlik ve sosyal dışlanmışlık hisleri yanında ayrımcılık algısının da büyümesini sağlamıştır. Bu sosyal doku sadece göç ile oluşan mahallelerde yaşayanları değil, bu yapıların oluştuğu kentlerdeki yerleşik nüfusu da olumsuz etkilemektedir. İki kesim arasında, kentlileşme ve tüketim endeksli sosyal statü temelinde başlayan ayrışma ve önyargılar, kolayca etnik temelde yorumlanabilmekte ve tepki ile birlikte çatışmaya dönüşebilme potansiyeli taşımaktadır.

Geçmişte bölgeye gönderilen kamu görevlilerinin seçimi, eğitimi ve oryantasyonu için gerekli hassasiyetin gösterilmemiş olması; bölgenin kamuda bir sürgün yeri gibi görülmesi, atanan insanların hizmetten çok bölgeden bir an önce kurtulma çabası içerisine girmeleri; üst düzey kamu görevlilerinin kendilerini halktan soyutlamaları ve toplumun ortak değerlerini ifade eden her türlü faaliyetten uzak durmaları, sorunların büyümesine neden

olmuştur. Bu sorunlar silsilesinin doğurduğu zafiyet zemininde ayrımcılık düşüncesinin ve ayrılıkçı fikirlerin yeşermesi de çok zor olmamıştır. Bölgede kamu görevlileri kaynaklı yaşanan kişisel hatalar yanında, yaylaların yasaklanması, bazı köylerin güvenlik gerekçesiyle boşaltılması, bazı tarla ve evlerin yakılması gibi olaylar da doğrudan devletle ilişkilendirilen hatalar durumundadır. Bölgede terörle mücadelede yasal temelde güç kullanımının da kaçınılmaz yan etkileri olmuştur. Terörizmle mücadele stratejisinin uzun süre güç kullanma eksenli uygulanması da bu noktada travmatik sonuçlar doğurmuştur.

Kamu görevlileri eliyle yapılan hataların, kişilerin yakınlarının ölümüne sebep olsa bile etnisite temelinde bir düşmanlığa dönüşmediği ve Türklere karşı nefret olgusunu beslemediği görülmektedir. Kürtler arasında çok büyük bir kesim, tarihsel süreci ve bugün gelinen noktayı değerlendirerek, kırgınlıklarının devlete ve bölgede görevli, hata yapan bazı kamu görevlilerine yönelik olduğunu, halklar düzeyinde bir nefret veya kırgınlık olmadığını vurgulamaktadır.

Bazı alt gruplarda, yüksek sayılabilecek ayrımcılık algısının varlığına rağmen; Kürt, Zaza ve Arap kökenli vatandaşların çok büyük bir kısmının aidiyet ve beraber yaşama konusunda bir probleminin olmadığı görülmektedir. Bu sebeple, pek çok platformda beraber yaşama, ortak değerler ve semboller noktasında daha çok ideolojik nedenlerle ortaya konulan istek ve taleplerin Kürt toplumunun istek ve taleplerini yansıtmadığı da çok net olarak söylenebilir.

Türkiye'de gerginliği seven, gerginlikten beslenen, nefreti ve düşmanlığı yaymaya çalışan, her türlü kutuplaşmada sevinen ve rant bekleyen gruplar bulunmaktadır. Bu noktada Türklere karşı nefreti yaymaya, gerginlikle tabanını büyütmeye çalışan PKK ve uzantısı unsurlar yanında, bunun tam karşıtını yapan Türkler veya içinde bulundukları oluşumlar da mevcuttur.

Batıda yaşayan Türkler arasında, doğulu olan herkesin doğrudan Kürt olarak kabulü ve dışlanması son dönemlerde daha fazla gözlemlenir hale gelmiştir. Türkler arasında daha önce PKK'ya yönelik olan tepki ve nefret daha radikal kesimlerde Kürtlere yönelmiş görülmektedir. Bu eğilim, yaşanan gösteriler ve şehir eylemlerinin de etkisiyle, batıdaki Türklerde Kürtlere bakış açısını her

geçen gün biraz daha menfileştirmektedir. Ayrılıkçı temelde düşünen ve radikal söylem ve davranışlar içerisinde olan %15'ler düzeyindeki Kürt nüfusa rağmen Türkler arasında ve özellikle batı illerinde tüm Kürtlerin ayrılıkçı ve ülkeyi bölmek isteyen kişiler olarak görülmesi daha vahim bir probleme işaret etmektedir. Türkler arasında Kürtlerin ayrı bir devlet kurmak istediğine inananların %80 düzeyinde olması[4] bu noktada oldukça düşündürücüdür.

Doğu ve batıdaki gösterilerde, kamu binalarına ve özel mülke zarar verilmesine sağduyulu Kürtlerce net ve açıktan tepki verilmemesi, çocuklarının gösteri ve eylemlere katılmasına ailelerce engel olunmaması ve bu olayların medyada daha fazla çarpıtılarak verilmesi Türklerin Kürtler hakkındaki olumsuz yargılarının daha da güçlenmesine neden olmaktadır. Kürtlerin batıda bazı kanunsuz işlere bulaşmaları, mafya, eroin ticareti ve kaçakçılık deyince büyük ölçüde Kürtlerin akla gelmesi, Türklerin olumsuz yargı ve tepkilerinin artmasına neden olan diğer faktörlerdir.

Bugün gelinen durum itibariyle, batıda yaşayan Türklerin Kürtlerin batı illerine göçüne büyük oranda soğuk baktığı söylenebilir. Türkler, feodal yapı ve şiddet içeren örüntülerinin göç eden kişilerle batıya taşınmasından ve terörden endişe duymaktadır. Göç ile oluşan varoş yapılanması ve toplum kesimleri arasındaki sosyal uyumsuzluk nedeniyle, Kürtler ve Türkler arasındaki kutuplaşma ve olumsuz yargıların, göçlerin devam etmesi ve iyi yönetilememesi durumunda daha fazla artacağı öngörülebilir. Bu bağlamda, batıda yaşayan Kürtlere karşı sergilenen ayrımcı davranışlar ve ötekileştirmenin daha çok sosyal temelde şekillendiği tespitini de yapmak gerekmektedir.

Bu olumsuz algıların ve bazı önyargıların sebeplerini analiz etmek ve tartışmak elbette önemlidir ve bu konuda yeni çalışmaların da yapılması gerekmektedir. Bu noktada tartışılması gereken; Kürt kökenlilerle ilgili Türklerdeki olumsuz algıların, DTK ve BDP tarafından ortaya konulan taleplerle ve kullanılan tehdit içeren dil ve üslup ile daha da keskinleşmesi ve

[4] SETA & POLLMARK, ''Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı'', sf. 112, Ağustos 2009, www.setav.org., Erişim: Eylül 2009.

bu konuda önemli bir kırılmanın yaşanma ihtimalidir. Toplumsal algılarda yaşanacak böyle bir kırılma, beraber yaşanan pek çok batı ilinde ilişkileri provokasyona ve çatışmaya açık hale getirebilecek ve çözüm arayışlarını sabote edebilecektir. Dolayısıyla, son dönemde kırılma yaratan bildiri ve söylemler ile ortaya konulan bazı uç talepler toplumsal barışa ve çözüme hizmet etmemektedir.

Yapılan çalışmalar, batı illerinde yaşayan Türklerin Kürt Kökenlilerle ilgili görüşlerinin büyük oranda olumsuz olduğunu, buna rağmen doğu ve güneydoğu illerinde yaşayan Türklerin Kürt kökenlilerle ilgili ve onlarla beraber yaşama konusunda bir problem algılamadığını göstermektedir.

Bu bulgulardan ve tespitlerden hareketle; Türkiye'de bir Kürt Sorunu kadar, bu sorunun çözümü önünde, kin ve düşmanlıkları besleyen algılara dayalı bir Türk Sorunu da tanımlanabilir. Bu noktada, Kürtler için üretilecek çözümler, gerekli hassasiyetler gösterilmediği ve iyi anlatılmadığı takdirde daha üst düzeyde toplumsal gerginlikler ve çatışma riskini de taşımaktadır.

Bölgedeki Siyasi Eğilimler, Eylemler ve Talepler

Türkiye'de Kürt meselesi uzun yıllar devlet söyleminde, farklı isimlerle, farklı nitelendirmelerle ve çok da gerçekçi olmayan sebep sonuç ilişkileri ile açıklanmaya çalışılmıştır. PKK ise Kürt meselesinden beslenerek bölgede güçlenmiştir. O kadar ki, Kürt meselesiyle kendisini özdeşleştirerek dünyaya Kürtlerin tek temsilcisinin kendisi olduğu mesajını vermiş ve bu yönde propaganda yapmıştır.[5]

Gelinen nokta itibarıyla, PKK ve Öcalan'a bakışı da ortaya koyarak analizler yapmak gerekmektedir. Bu noktada Öcalan'a bakışın toplum kesimleri arasında farklılaştığını söylemek mümkündür. Kürt kökenli insanlar arasında dile getirilen; ''Kürt Kimliğinin tanınması Öcalan sayesinde gerçekleşmiştir'' şeklindeki söylemler, PKK'nın faaliyetlerini tasvip etmeyen insanlarda dahi,

[5] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

Öcalan'a sempatiyi beslemekte ve hapiste olmasının yarattığı mağduriyet psikolojisi de bu sempatiyi artırmaktadır.

OHAL uygulamasının yapıldığı ve terörün yoğun olarak yaşandığı illerde yaşayan Kürtlerin yaklaşık üçte biri Öcalan'ı Kürt halkının lideri olarak görmektedir. Bu oran OHAL Bölgesine mücavir illerde yaşayanlar arasında çok daha düşük düzeydedir.[6] Türkler ve Kürtler arasındaki en büyük kırılma da PKK/Öcalan'a bakış noktasında ortaya çıkmaktadır. Öcalan'ın serbest bırakılması düşüncesini, Türkler bir iç savaşa sebep olabilecek kadar ağır kışkırtma unsuru olarak görüp tartışma gündemine bile almazken, Kürtler arasında azımsanmayacak bir kesim bunu doğal ve insani temelleri olan bir talep olarak telakki etmektedir.

Kürtlerin temsilcisi olduğunu iddia eden bir diğer aktör olan BDP'ye bakış incelendiğinde ise; terör ve gerginlikten bıkan insanlardan bir kısmının bölgede BDP'yi bir çözüm aracı olarak gördüğü, etnisite temelinde siyaset yapması ve artan kimlik duyarlılığı nedeniyle bu partinin desteklendiği anlaşılmaktadır. BDP'nin Kürt kimliği ile Kürtlerin haklarını savunacağı ve sorunlarını çözeceği iddiasıyla ortaya çıkması, partinin bölgede iki büyük siyasi aktörden birisi olmasını sağlamıştır. Seçim öncesinde ve sonrasında BDP ve PKK sempatizanları tarafından yapılan propagandalarla, BDP'ye oy vermeyenlerin, hainlik ve alçaklık da dâhil pek çok olumsuz sıfatla damgalanması yanında, ortaya konulan tehditler ve psikolojik baskılar da BDP'nin büyüme nedenlerinden birisi durumundadır.

BDP, sahnede PKK ve KCK'dan bağımsız bir aktör olarak yer almasa da; partinin Kürtlerin yasal zeminde tek temsilcisi rolünü oynaması ve çözümün parçası olarak görülmesi nedeniyle, kimlik bilinci ve artan farkındalığın da etkisiyle müteakip seçimlerde oylarını artırması oldukça muhtemeldir. Ayrıca, tehdit ve propagandaların da bu artışta önemli bir etkisi olacaktır. Bu sebeple, BDP oy oranı ile halkın beraber yaşama arzusu arasında bir çelişkinin de aranmaması gerekmektedir.

[6] BİLGESAM, ''Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi'', Ekim 2009, www.bilgesam.org adresinde özet olarak yayımlanmıştır.

Kürtler ve Zazalar arasında bağımsızlık talebinin %10'ların altında olduğu, bağımsızlık ve/veya federasyonu çözüm olarak görenlerin toplam oranının ise %15'ler düzeyinde olduğu görülmektedir.[7] Bu oran, Kürt-Zaza olanlar içinde her yedi kişiden birisinin bağımsız devlet ve/veya federasyon talep ederek, ciddi bir zihinsel farklılaşmanın içinde olduğunu ve ayrılıkçılığa varan tarzda bir etnik bilinç geliştirdiğini göstermektedir. Ama bu oran, Dünya örneklerine de baktığımızda bu tür hareketleri başlatmak ve başarmak için oldukça yeterlidir. Bu noktada, radikal kesimlerin oranının terörün yaşandığı bazı illerde ve farklı alt gruplarda %50'leri bulduğunu söylemek de gerekmektedir. Bağımsızlık veya federatif yapı talep eden insanlarda, PKK/Öcalan ve BDP sempatizanlığının üst düzeyde olduğunun; bunun yanında devlete güven, aidiyet ve beraber yaşama isteğinin aynı etnik gruptaki ana kitleye göre çok daha düşük olduğunun da vurgulanması gerekmektedir.

Olaya tersinden bakıldığında ise, Kürtlerin ve Zazaların çok büyük çoğunluğunun devlet kurma veya federatif haklar temelinde bir talebi olmamakla birlikte, bu insanların bayrak ve İstiklal Marşı gibi ortak değer ve sembollerle ilgili bir probleminin olmadığı da görülmektedir.[8] Bu tablo, bölgede ayrılıkçı temelde gerçekleşen zihinsel değişimin, medya vasıtasıyla aktarılan ve kamuoyunda oluşan kanaatler düzeyinde olmadığını da göstermektedir. Buradan hareketle, bölge insanında, Türkiye Cumhuriyeti içinde ülkenin bir parçası olarak, kendi kültürel değerlerini de koruyarak yaşama noktasında genel bir mutabakatın olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlar, mevcut sorunların da bu yapı içerisinde zamanla çözüleceğine inanmaktadır.

Daha önce ayrılıkçı düşünen Kürtler, Türkiye topraklarında, bağımsız olmadan federatif bir yapı içerisinde, özgür olarak yaşayabileceklerine inançlarını dile getirmektedir. Bu anlamda zihinsel veya söylem temelinde bir değişimin olduğu da söylenebilir. Burada, Öcalan'ın ve bağlı oluşumların bağımsızlık talepleri olmadığını söylemeleri de davanın meşruiyeti temelinde bir zafiyet olarak algılanmış ve örgüt kendi elemanlarına bunun bir geçici

[7] BİLGESAM, 2009, a.g.e.

[8] Bkz. Salih AKYÜREK, ''Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Ortak Değer ve Sembollere Bakış'' BİLGESAM Raporu. Rapor, www.bilgesam.org adresinde yayımlanmıştır.

hedef/süreç olduğunu ve asıl amacın bağımsızlık olduğunu deklere etme ihtiyacı duymuştur.

PKK, bugün itibariyle kendisinin masada olmadığı bir platformda Kürtlere tanınan haklar nedeniyle davasının meşruiyet zeminini ve halk desteğini kaybetme endişesini taşımaktadır. Bu endişenin temelinde, kendileri için bir çözümün mümkün olmadığını düşünen Öcalan ve örgüt üst yönetiminin kişisel hesapları da önemli bir yer tutmaktadır.

PKK, Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonraki süreçte, özellikle dünyada, bölgede ve Türkiye'deki yeni gelişmeler çerçevesinde stratejisini değiştirmiş, silahlı eylemleri daha kontrollü gerçekleştirerek, başkaldırı eylemlerine ağırlık vermiştir. Uzun vadede yalnızca silahlı eylemlerle sonuç alamayacağını gören örgüt, legal ve siyasal alan çalışmalarını artırmıştır. Son yıllarda devletle pazarlık gücünü artırabilmek amacıyla özellikle başkaldırı eylemlerine ağırlık veren örgüt, bu eylemlerde işsiz, eğitimsiz, sahipsiz çocuk ve gençleri ağırlıklı olarak kullanmaktadır.[9]

2010 yılı içinde eylemsizlik kararı alan ve 2011 yılında farklı söylemlerle bunu bir pazarlık enstrümanı olarak ortaya süren örgütün, KCK ve DTK gibi örgütlenmeler ile toplum tabanında etkin olacağı alternatif yapılanma modellerini yaratmaya çalıştığı görülmektedir. Bu yapılanmaları, örgütün siyasallaşma ve terörden vazgeçme amacına dönük bir dönüşüm olarak algılamak da mümkün değildir. Bu noktada KCK, PKK'nın bir üstyapı oluşumu ve alternatif devlet modeli çatısını oluşturmaya dönük aracı olmasına rağmen, kamuoyunda bu konuda önemli bir bilgi eksikliği olduğu da görülmektedir. KCK, kamuoyunda örgüt içindeki rolü ve misyonu ile değil, gözaltına alma sürecinde yaşanan hatalar ve Kürtçe savunma krizi konusunda yaşanan çok daha masum taleplerle gündeme getirilmektedir.

Şunu söylemek gerekir ki, bölgede devlet ile halk/BDP/KCK ve hatta PKK arasındaki her tür gerginlik ve çatışma temelde örgüte ve örgüt propagandalarına hizmet etmektedir. Bu durum hem devlet hem de güvenlik güçleri için en önemli açmazlardan birisi durumundadır. Bu nedenle,

[9] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

Demokratik Açılım temelinde haklar verilmeye devam ettiği sürece, örgütün radikalleşmeden kurtuluşunun tek yolu, terör eylemlerine devam etmesi veya şehirlerdeki itaatsizlik eylemleri ile bölge illerini ve ülkeyi gerginlik ortamına sürüklemesi olacaktır.

Bu noktada, Mart 2011 ayı içerisinde başlatılan eylemleri 'sivil itaatsizlik' olarak adlandırmak mümkün mü? Öncelikle bunu sorgulamak gerekmektedir. Örgüt ile bağının nerede başladığı ve bittiği belli olmayan, geçmişte Kürtleri mağdur eden hataları ve acıları kaşıyarak bu temelde suçu ve suçluyu meşru gören ve mevcut kutuplaşmayı bir hınç davasına dönüştürerek gerginlikle büyümeye çalışan bir siyasi partinin organize ettiği eylemleri 'sivil itaatsizlik' olarak adlandırmak, kavramın tarihteki uygulamaları ve felsefesi ile bağdaşmamaktadır. Eylemlere gerekçe gösterilen taleplerden bazılarının (Ana dilin öğrenim hakkı ve seçim barajının düşürülmesi) kamuoyunda bugün ve geçmişte destek bulmuş olması, itaatsizliğin ötesinde bir yerlere çekilmesi durumunda eylemlere meşruiyet kazandırmayacaktır. Buna rağmen söz konusu eylemlerin bugüne kadar sadece itaatsizlik boyutunda ve örgütün beklentilerinin ötesinde kaldığı ve başarısız olduğu görülmektedir.

Eylemleri, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki eylemlerle özdeşleştirmeye çalışmak, BDP'nin ülkedeki tüm yasal ve siyasi süreçleri tükettiği ve TBMM'yi de işlevsiz olarak tanımladığı anlamı taşımaktadır ki, bu kabul partinin kendisini fiilen feshetmesi anlamına gelecektir. Ayrıca Kürt hareketinin bazı aktörlerinin, Kürtlerin kaderini belirleyecek şey olarak seçimleri değil ayaklanma ve isyanları görmesi ve eylem kararıyla aynı günlerde isyan talebinin de dile getirilmesi 'sivil itaatsizlik' olarak adlandırılan eylemlerin BDP'yi de aşan bir nabız yoklaması ve ayaklanma provası olması şüphesini akıllara daha fazla getirmiştir.

ÇÖZÜMÜ DÜŞÜNMEK

Çözüm noktasındaki temel problem, örgütün 2011 yılı sonu itibariyle bölgede ve bölge halkı üzerindeki etkisi ve tehditlerinin üst düzeyde devam ediyor olmasıdır. Çözüm noktasında önemli bir diğer problem ise; barış sürecinin başlatılması ve sürdürülmesinde her iki toplum kesiminde de gözlenen, toplumsal kültüre ait değerler tarafından da beslenen radikal söylemlerdir. O halde, barış süreci için problem teşkil eden bu engeller nasıl aşılmalıdır? Bu noktada, çözümü engelleyen faktörleri ve çözüm parametrelerini irdelemek gerekmektedir.

Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Çözüm Parametreleri

Bölgedeki sosyal yapının temel özellikleri; son yıllarda etkisi azalmakla birlikte etkin feodal yapı, ağır töre ve gelenekler, geleneksel ve bilgisiz bir dini yönelim, yoğun göç ve çarpık kentleşme, ekonomik geri kalmışlık, yüksek nüfus artış hızı ve buna bağlı büyük ve çok çocuklu aileler, işsizlik ve yoksulluk, gelir adaletsizliği, düşük eğitim düzeyi olarak özetlenebilir.

Feodal yapı ve kültür; bölgenin gelişmesi, toplumun sosyalleşmesi ve bireyselleşmesi önündeki engellerden birisi olmuş ve dolaylı olarak terörün ortaya çıkması ve büyümesine katkı sağlamıştır. Bölgede zayıflamakta olan aşiret yapılarının etkisi, farklı yöntemlerle şekli anlamda daha hızlı bir süreçte azaltılabilir; ama feodal kültürün kısa sürede ortadan kaldırılması pek mümkün görülmemektedir. Aşiretler, uzun zamanda değişebilecek kültürel değerler, gelenekler ve bunları yansıtan davranış örüntüleri içermektedir. Bu konuyu zamana yayılacak bir kültürel gelişim programı kapsamında ele almak daha doğru olacaktır.

Doğu ve Güneydoğu illeri ile sınırlı kalmayan ve yaşanan göçlerle birlikte batıda ve özellikle göç ile oluşan mahallelerde gözlenen sosyal ve davranış temelli problemlerin doğru bir şekilde tanımlanması ihtiyacı, bu konuda yapılacak çalışmaların öncelik ve önemini artırmaktadır. Bu konudaki temel

problemler ise; sadece göçe neden olan veya göçün neden olduğu olumsuz koşullar değil, aynı zamanda göçün doğru şekilde yönetilememesidir.

Göçü tamamen olumsuz bir olgu olarak ele almak da doğru değildir. Göç iyi yönetilebildiği ve avantaja dönüştürülebildiği takdirde farklı etnik ve kültürel grupların kaynaştırılmasında fırsatlar da sunacaktır. Ancak bunun için, kentsel dönüşüm planlarını da içeren mastır planlara ve vizyoner yaklaşımlara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Öncelikle insanları kendi bölgelerinde yaşama ve istihdama yönlendirecek yatırım kararları ve tedbirlerin alınması ve bununla eş zamanlı olarak, göç eden insanların yeni yerleşim birimlerine uyumu ve rehabilitasyonunu da kapsayan düzenleyici bir iskân politikasının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, pek çok kentte gecekondulaşmanın ortadan kaldırılması yönünde başarıyla yürütülen kentsel dönüşüm projeleri daha fazla sosyal içeriklerle desteklenerek geliştirilmelidir.

Bölge sorunlarının çözümünde eğitim, ekonomi ile birlikte ve onun da önünde en temel parametrelerden birisi durumundadır. Ancak, sadece yüksek okullaşma oranı ile sorunun çözümüne katkı sağlanması mümkün değildir. Değişimi doğru çizgiye çekecek, nicelikten daha çok niteliğe ve kaliteye odaklanan bir eğitim politikası ile olumlu anlamda mesafe alınabilecektir. Aksi takdirde mevcut haliyle okul sistemi büyük ölçüde olumsuz anlamda zihinsel değişime hizmet edecektir. Bu noktada; bilgili, mesleğine ve ülkesine adanmış öğretmenlerden oluşacak bir eğitici kadrosu ile başlatılacak bir seferberlik temel bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Eğitim konusunda bu kitabın birinci bölümünde ortaya konulan tekliflerle birlikte, bölge illerinde lise düzeyindeki eğitim/öğretimde yeni bir yapılanmaya geçilmesi gerekliliğini tekrar vurgulamak gerekmektedir. Bölgenin tarım ve hayvancılık alanlarındaki potansiyelini ortaya çıkaracak ve bu yöndeki ekonomik gelişmeyi destekleyecek meslek liselerinin planlanması ve hayata geçirilmesi, hem ara işgücü ihtiyacını sağlayacak hem de istihdama doğrudan katkı sağlayacaktır.

Bölgede yeni açılan üniversiteler henüz her yönüyle emekleme aşamasında olmakla birlikte, bu üniversitelerin bölge gençlerinin bölgeden çıkışını ve

batıya açılmasını engellememesi ve öğrenci/öğretim üyesi profilinin Türk-Kürt ve batı-doğu kaynaşmasını sağlayacak bir orana ulaşması konusunda gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Son yıllarda bütçesi yükseltilen, bölgedeki devlet yardım projelerinin ve uygulama yöntemlerinin etkinlik açısından sorgulanması gerekmektedir. Yardımların önemli bir kısmının, hizmet veya üretim karşılığı olarak sunulması, insanları çalışmaya teşvik, bölgenin rehabilitasyonu, sosyal adalet ve devlet ciddiyeti bağlamında gerekli görülmektedir.

Bölgenin batıya göre ekonomik olarak dezavantaj yaratan özelliklerinin birer avantaja dönüştürülmesi kalkınma temelli en önemli çözüm noktası olarak görülebilir. Bu anlamda, tarım, hayvancılık ve sanayideki tüm proje ve yatırımların batı illeri pazar odaklı değil, komşu ülkelere dönük gerçekleştirilmesi pek çok avantajı da beraberinde getirecektir. Bu noktada, komşu ülkelerle yeni ticaret anlaşmaları yapılması veya mevcutlar geliştirilerek ticaret hacminin artırılması ve sınır kapılarının sayı ve kapasitesinin mümkün olan en üst düzeye çıkarılması bölgedeki ekonomik canlanmanın temel anahtarı durumundadır. Ancak 2011 yılı içinde özellikle Suriye ile yaşanan problemler bu konuda olumlu beklentilere girilmesini en azından bu ülkeye dönük olarak imkansız kılmaktadır.

Çözüm parametrelerine toplumsal algılar temelinde bakıldığında; güvenlik ikilemi nedeniyle halktan uzak kalan kamu görevlileri ve geçmişte yapılan hatalar, sevgisizlik de dâhil pek çok anlamda travma yaşayan insanların örgüte katılımına dolaylı destek sağlamıştır. Bölge insanı için tanımlanan bu duygusal açlık, halkın kaybedilmesi noktasında yarattığı dezavantajlar yanında, kazanılması noktasında fırsatlar da sunmaktadır.

Başta dil olmak üzere, kültürel kimliğe ait değerlerin tanınmaması ve bu konudaki taleplerin karşılanmaması, bölge insanının yaklaşık yarısında var olan ayrımcılık algısının oluşmasında önemli bir faktör durumundadır. Ayrımcılık algısının bu noktada önemli bir problem olduğu kabul edilmelidir. Ayrımcılık algısı konusuna bilimsel olarak yaklaşarak, sorunun nedenlerinin mevcut çalışmalardan da faydalanarak gerçekçi olarak tespit edilmesi ve önlemlerin gecikmeden alınması gerekmektedir.

Ayrımcılık algısını çok büyük oranda etkileyen faktörlerden bir diğeri ise, bölgedeki kamu görevlilerince bugüne kadar yapılan hatalardır. Bu nedene bağlı olarak, son dönemde olumlu gelişmeler olmakla birlikte, bölgedeki hizmet kalitesi ve bu hizmeti sağlayan kamu görevlilerinin profili ve yetkinliği konusunda yeni tedbirlerin alınması da gerekecektir. Özellikle halkla doğrudan muhatap olan kamu görevlilerinin illerdeki daha üst seviyedeki yöneticiler kadar önemli olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Son dönemde, bölgenin tamamında kamu görevlilerinin kalitesi ve davranışları boyutunda olumlu bir değişim gözlenmektedir. Bir dönem halkın hiç görmediği vali, kaymakam ve emniyet müdürlerinin her fırsatta halkın içine girdikleri, kamu görevlilerinin halka bakışı ve davranışının düzeldiği sıklıkla ve hemen hemen her yerleşim biriminde ifade edilmektedir. Buna rağmen bölgede halk, devletin ve mevcut bürokrasinin yüzünün soğuk olduğuna, devlete güven noktasında tereddütlerin olduğuna, olumlu politika ve uygulamalar ile bu algının zamanla düzeleceğine inanmaktadır.

Bölge insanı üzerinde dinin ve din adamlarının etkisi çözüm parametreleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bölgede hemen hemen her camide imam olmasına rağmen, nicelik bazında sağlanan yeterliliğin göreve nitelik olarak yansıtılamadığı görülmektedir. İmamların hakkıyla görev yapmaları durumunda, ayrılıkçı hareketlere veya örgüte katılan insan sayısının çok daha az olabileceğinin bilinmesi gerekmektedir. Bu noktada diğer devlet memurları gibi imamların da adanmışlığının, gönüllülüğünün ve etkinliğinin sorgulanması zorunluluk arz etmektedir.

Etnik ve mezhepsel alt grupların; bu topraklarda üretilen ortak tarih, ortak kültür ve medeniyete katkılarının ortaya konması, toplumsal bağların ortak değerler bağlamında yeniden tanımlanması, toplumsal barışa olumlu katkılar yapacaktır. Demokratikleşme sürecinin yeni adımlarla canlandırılması, Kürt sorununa çözüm arayışlarının ve Alevi açılımının samimi bir şekilde ve toplumsal beklentileri de karşılayacak şekilde sürdürülmesi de önem arz etmektedir.

Kürtlerde olduğu kadar Türklerde de ayrışmayı ve ayrımcılığı körükleyen kişiler ve davranışlar olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Bu konuda,

ayrıştıran özelliklerden çok birleştiren hususlara odaklanılmadığı takdirde problemin çözümü çok daha zor olacaktır.

Bölgede, ayrılıkçı çaba ve propagandaları önemsiz kılacak, eğitim ve ekonomik kalkınma temelli projeler yanında sosyo-kültürel projelerin de hayata geçirilmesi, farklı toplum kesimlerinin ortak değerlerinin vurgulanması ve bu süreçte bölge insanı ile empati kurularak konsensüs sağlanması tek çözüm olarak görülmektedir.

Örgütün çözülme süreci ve sonrasına dönük tartışmalara yoğunlaşırken, bugün ve çatışma sonrası dönem için sadece örgüte katılmış kişilerin ve bölgedeki Kürtlerin değil; korucuların, bölgede görev yapmış güvenlik güçleri elemanlarının ve aynı zamanda önyargıları yükselen Orta ve Batı Anadolu'daki Türklerin de rehabilitasyona ihtiyacı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

Örgütsel ve Siyasi Temeldeki Çözüm Parametreleri

Örgütün terör eylemlerini sonlandırmasını ve bu yönde başlatılacak bir çözüm sürecini, örgüt içinde yer alan Irak, İran ve Suriye vatandaşları nedeniyle bu ülkelerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Ancak bölgede özellikle Suriye bağlamında 2011 yılı içinde yaşananlar, çözüm sürecini olumsuz etkilemiş ve örgütün lehine sonuçlar doğurmuştur. Suriye'de mevcut rejim devam ettiği sürece, rejimin son bulması durumunda da karışıklıklar devam ettiği sürece örgüt bu atmosferden faydalanmaya devam edecektir.

Örgütte herkesi kapsayacak genel bir af konusunda toplumsal temelde bir uzlaşının olmaması, örgütün üst düzey dağ kadrosunun üçüncü bir ülkeye sığınma ve ikametini mümkün kılacak alternatiflerin üretilmesini de gerekli kılmaktadır. Bu noktada örgüt silahlı mücadeleyi sonlandırsa da bazı radikal kanatların varlığını sürdürmeye devam edebileceğinin dikkate alınması gerekmektedir. Bunun yanında; demokratikleşmenin sağlanması ve kültürel hak taleplerinin karşılanmasını kendi varlığı için tehdit sayan ve bu gelişmelerin kendisinin meşru bir aktör olarak kabul edilmediği bir

platformda sağlanmasını istemeyen örgütün çözülmesi, yeni ve etkili aktörler ortaya çıkamadığı sürece, temel bir problem olarak kalacaktır.

Pek çok Türk için, Öcalan'ın da kapsama alındığı bir genel af, toplumsal kabulü en zor çözümlerden birisi durumundadır. Yine pek çok Türk tarafından, Öcalan'ın serbest bırakılmasının, bir iç savaştan daha büyük bir travma anlamına geldiğini vurgulamak da gerekmektedir. Bu kişiler, dağda suça bulaşmış teröristleri de kapsayan genel bir affın düşünülecek son şey olduğuna inanmaktadır. Ev hapsi alternatifinin de benzer şekilde olumsuz algılandığının vurgulanması gerekmektedir. Bunun yanında, genel bir af konusunda pek çok Kürt kökenli vatandaş da endişelerini dile getirmekte ve suça bulaşmış olanların mutlaka cezasını çekmesi gerektiğini savunmaktadır. Suç işleyenlerin dağdan inmesi ve af kapsamında serbest kalması durumunda, bu insanların yürüttükleri mücadele ile sözde bedel ödemiş insanlar olarak toplum içerisinde tehdit ile de olsa bir ayrıcalık talebini her zaman gündeme getireceği yönündeki endişeler halk tarafından ifade edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti yapısı içerisinde, Kürtlerin ve Türklerin birlikte yaşama arzuları yanında, Kürtler adına ortaya konulan özerklik ve hatta bağımsızlık taleplerinin, daha fazla sayıda bilimsel çalışma ile araştırılması gerekmektedir. Bu yöndeki çalışmalar, hem Türklerin hem de Kürtlerin büyük çoğunluğunun mutabık kalacağı çözümlerin üretilmesine imkân sağlayacak, etnik temelli ve kutuplaştırıcı siyaset oluşumlarının ve çabalarının da önünü kapayacaktır.

Demokratik Toplum Kongresi (DTK) ve BDP tarafından hazırlanan ve daha öncesine dayanmakla birlikte, 2010 yılı sonunda gündeme oturan bildirilerle 'Demokratik Özerklik' kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Bildiriler kapsamında ortaya konulan hususlar ve talep edilen haklar tartışılabilir ve tartışılmalıdır. Bu tarz tartışmalar her şeyden önce Kürt hareketinin kendi içinde demokratikleşmesine hizmet edecektir. Her bir bireyin ve örgütlü her oluşumun kafasındakini ve gönlündekini ortaya koymasında fayda vardır. Ancak görüş ve taleplerin bir tehdit gibi ortaya konması veya söylemlere o şekilde yansıması, uzlaşmacı değil çatışmacı bir atmosferi doğurmaktadır.

Hem DTK ve hem de BDP tarafından ortaya konulan özerklik temelindeki talep ve modellerin, sosyalist temelde totaliter ve daha geri demokratik haklar getirmesi çok daha yüksek bir ihtimaldir. Halk bunun farkındadır ve totaliter

güçlerin tahakkümünde bir model veya devlet de istememektedir. Bu noktada, Kürtlerin demokratik haklara sahip oldukları ve kültürel kimlik temelli haklarının kabul gördüğü bir Türkiye arzusu ile siyasi temelde temsilci arayışları arasında bir tezat da görülmemelidir.

Gelinen noktada tüm Kürtler tarafından görülmesi gereken şey; içeriği ve sürece katkısı tartışılabilir olmakla birlikte, DTK tarafından ortaya konulan 'Demokratik Özerklik' taslağının Öcalan'ın ve dolayısıyla PKK'nın siyasi talebi olmasıdır. Bunun yanında, taslakta demokratik haklardan bahsedilirken; savunulan model içerisinde, Kürtlere sahip olduklarından daha az özgürlükçü, örgütün ve sözde bedel ödemiş kişilerin tahakkümünde totaliter bir yönetime geçişin emareleri de yer almaktadır. Ayrıca, Kürt hareketi tarafından ortaya konulan politikalar ve talepler, devletin kendileri tarafından eleştirilen stratejilerinin ve hatalarının taklidi niteliğini de taşımaktadır.

Demokratik özerklik temelinde dile getirilen önerilere Türklerin tepkisi ne kadar büyükse, bu önerilerin bölge dışında yaşayan Kürtlerde ve bölgede yaşayan diğer etnik kökenden insanlarda yarattığı endişeler de o derece büyüktür. Bu öneriler Kürt halkının görüşleri temeline dayanmamaktadır. Bu görüşler, Kürtler arasında halk tabanı değil, olsa olsa küçük bir azınlıkta destek bulabilecektir. Bu önerilerin, diyalog sürecine katkı sağlamakla birlikte, kullanılan üslubun da etkisi ile batıda yaşayan Türklerdeki kırılmaları ve önyargıları arttırdığı da muhakkaktır.

Kürtler adına konuşan kişilerin ve aktörlerin devleti ve uygulamalarını eleştirdikleri kadar; sempatizanı olsalar da PKK ve uygulamalarını da eleştirebilmeleri temel bir etik gerekliliktir. Aksi halde bu aktörler, kendi içlerinden bir belediye başkanının veya Kürt kökenli gazetecilerin aykırı söylemlerine bile tahammül edemeyen kişi ve örgütlerin himaye ve kontrolünde, daha ileri demokratik haklar bekleme çelişkisine düşmüş olacaklardır. Ayrıca bugün Kürt siyasetçilerin Türkiye ortamında beğenmedikleri ve gerçekte yetersiz de olan demokratikleşme düzeyini, PKK ve benzeri örgütlenmelerin hâkim olduğu siyasi modellerde yakalayamayacaklarının farkında olması da gerekmektedir. Bu nedenle, yaklaşık yarısı batı illerinde yaşayan Kürt kökenli nüfus için üretilecek coğrafi

temelli model ve çözümler, birilerinin etnik temelli özlem ve saplantılarının aleti olmaktan öteye geçemeyecek ve tüm Kürtlere zarar verecektir.

Bu noktada Kürt kökenli siyasetçilere ve aktörlere; ‘‘Türkiye’ye demokratik modeller önermeden önce, Kürt hareketini anti demokratik ve feodal yapısından kurtararak önce kendi içinde demokratikleştirmeleri’’ tavsiyesinde bulunmak da gerekmektedir.

Devlet-halk ilişkisi bölgede bugün geçmişe göre daha sıcak olmakla birlikte, halkın devletle ilgili güç algısının bölgede zayıfladığını ve KCK sayesinde ve yönettiği unsurlarla örgütün önemli bir avantaj sağladığını da görmekteyiz. Dolayısıyla, bölgede halkın gerçekten ne istediğinden daha önemli olan şey güç faktörü ve korku kültürünün hakimiyetidir. Örgüt bölgedeki etkinliğini en son genel (2007-2011) ve yerel (2009) seçimlerde sandıklardaki baskı ve tehditlerle göstermiştir.

Sistemler temelinde müzakere süreçlerini etkileyen birkaç konudan birisi, Siyasi Partiler Yasası’nın, seçim barajının düşürülmesini sağlayacak şekilde değiştirilmesi veya yeniden düzenlenmesi ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç, yeni yasama ve hatta yeni anayasa sürecine taşınmış durumdadır. Bu düzenlemenin yapılmamasının, BDP tarafından seçimler öncesi ve sonrasında daha radikal söylem ve taleplere gerekçe olarak ortaya konulduğu görülmektedir. Seçim barajının düşürülmesinin ‘sivil itaatsizlik’ adıyla 2011 yılı içinde uygulanan eylemlerin gerekçelerinden birisi olması ve diğer pek çok tartışmada ön şart olarak ortaya konması da, bu konudaki mevcut yanlışın yol açtığı sonuçlardandır.

Bir diğer konu; siyasi partiler, STK’lar ve tüm toplum kesimlerinin katkısı ve uzlaşısı ile daha demokratik ve özgürlükçü bir anayasanın hazırlanarak, yeni meclis döneminde yürürlüğe konmasının gerekliliğidir.

Sistemler temelinde baktığımızda, Türkiye'nin bir yerel yönetimler reformu ihtiyacı olduğu da görülmektedir. Merkeziyetçi bir yönetim anlayışı yerel yönetimlerin verimlilik ve etkinliğini sınırlamaktadır. Bu nedenle, Türkiye’nin imzaladığı “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı” da dikkate alınarak geniş tabanlı mutabakatla yeni bir yerel yönetimler yasası yapılmalıdır. Ancak bu konuda, yerel yönetimlerin yetkilerinin artırıldığı bir

düzenlemenin, örgütün bu yönetimler üzerindeki nüfuzunu artıracağı yönündeki öngörülerin gözardı edilmesi de mümkün görülmemektedir.

Kültürel Kimlik Temelinde Çözüm Parametreleri

Kürt kimliğinin kabulü ve tanınması noktasında, geçmişte yapılan hatalar ve yanlış uygulamaların, Kürt kimliği ve bu temeldeki haklar noktasında Kürtler arasında belirli bir farkındalığı ve geçmiş uygulamalara tepkiyi doğurduğu görülmektedir. Bu durum, Kürt kökenli vatandaşların kültürel kimlik temelli taleplerini daha fazla öne çıkarmıştır. Bu talepleri sadece bölgede son 30 yılda yaşananlara ve teröre bağlamak da çok doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

Ülkede birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi, temel hak ve özgürlükler alanında beklentileri de karşılayacak şekilde adımlar atılması ve yıllardır süregelen terörün sonlandırılması amacıyla Temmuz 2009 tarihinde 'Demokratik Açılım' adı altında bir süreç başlatılmıştır. Demokratik Açılım sürecini, eleştiri hakkı saklı tutulmak kaydıyla, diyalog kapılarını açabilecek ve kültürel kimlik temelindeki taleplere çözüm üretebilecek doğru bir strateji olarak tanımlamak gerekmektedir.

Ortaya konacak ve birlikte yaşamayı mümkün kılacak bir model içerisinde kültürel kimlik konusundaki hakların ve bu haklara dönük düzenlemelerin önemli bir yer tutacağı düşünülmektedir. Burada devlet tarafından yapılması gereken, ülke bütünlüğünü ve birlikte yaşamayı mümkün kılacak temel özgürlüklerin ve kültürel kimlik temelli hakların, toplumsal talepler de dikkate alınarak tartışılması ve hiçbir aracıya ihtiyaç duyulmaksızın verilmesidir.

Kültürel kimlik temelli hakların en belirleyici olanı hiç şüphesiz dil, dilin öğrenimi ve kullanımıdır. Yapılan araştırmalar, ana dilde eğitimin, kişiler açısından yaratacağı olumsuz ekonomik sonuçlar nedeniyle, tercih edilen bir uygulama olmadığını ve halk arasında bu konudaki talebin de çok düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, seçmeli derslerin bölge insanının beklentilerini daha fazla karşılayacağı, açılım anlamında tıkanan süreci canlandıracağı ve bölgede bu konuda yürütülen propaganda ve istismarları da bir anlamda etkisiz kılabileceği düşünülmektedir. Bununla

birlikte, farklı gerekçelerle ortaya konulan olumsuz bakış ve radikal kesimlerde farklılaşan görüşlere rağmen, ana dilde eğitim konusunda bir diğerinden çok farklılaşan modellerin ve dünya örneklerinin olduğunu bilmek, bu konudaki araştırmaları desteklemek ve tartışmalara da açık olmak gerekmektedir. Bu noktada, bütün eğitimin ana dilde olmasını arzu eden kitle için de bölgede özel okullar açılmasına müsaade edilmesi uygun bir model oluşturabilecektir.

Bu noktada, şu an dört farklı üniversitede Kürtçe ve diğer dillerle ilgili olarak açılan birim ve bölümlerin (lisans ve lisansüstü) yakın gelecekte artacağı ve nitelik olarak gelişerek ihtiyaca önemli ölçüde cevap vereceği öngörülebilir. Bu bölümlerden mezun olacak kişilerden de faydalanılarak yakın gelecekte Kürtçe ve diğer dillerin orta öğretim ve hatta ilköğretim kademelerinde seçmeli ders altyapısını oluşturması, kültürel kimlik talepleri ve bu taleplerin karşılanması noktasında önemli adımlar olacaktır.

Kamuda Türkçe bilmeyenlere tercümanlar yoluyla yardımcı olunması noktasında valiliklerce pek çok tedbir alındığı görülmektedir. Bunun yanında BDP'ye bağlı bölge belediyelerinde Kürtçe hizmet noktasında şehir ve kamu binaları levhalarına da yansıyan bir uygulamanın yasal olmadığı halde başlatıldığını görmekteyiz. Bu konudaki bir diğer problem alanı ise KCK davası ile gündeme gelen ana dilde savunma hakkı talebidir. Bu konunun, son yıllara kadar devam eden cezaevlerinde Kürtçe görüşme yasağından haklar temelinde hiçbir farkı yoktur. Bu konuda aylarca çözüm üretemeyen devlet konuyu örgüt propagandasının bir aracı haline getirmiştir.

Ana dilin günlük yaşamda ve kamuda kullanılması konusundaki temel problemler, uzlaşma temelinde, örgütün veya uzantılarının yarattığı fiili durumlarla değil devlet inisiyatifinde çözülmek zorundadır. Aksi halde, yaratılan fiili durumlar ve sonraki aşamalarda atılan geri adımlar örgüt için bir propaganda aracına dönüşecektir. Benzer bir durumu, devlet Kürtçe TV kanalları ve yayın izni noktasında yıllarca yaşamış, 2009 yılında resmi kanal olarak TRT-ŞEŞ'i açmış ve geç de kalmış olsa 2010 yılı içerisinde özel kanalların Kürtçe yayınına izin vermiştir.

Kültürel kimliğe dönük bir diğer konu olan yer adlarının değiştirilmesi, sadece bölgeye özgü bir uygulama olmadığı halde, daha çok etnisite

temelinde yorumlanmıştır. Halkın istediği eski yer adlarının iadesinin ve bu konudaki mevcut müracaatların daha hızlı sonuçlandırılmasının kültürel haklar anlamında önemli bir adım olacaktır.

Sonuç Yerine

PKK, uzun yıllar sürdürdüğü terör faaliyetleriyle Türkiye'yi ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psikolojik açıdan yıpratmıştır. Ancak, örgüt manifestosunda (1984) ifade ettiği hedeflerini hiçbir zaman gerçekleştirememiştir. Zira Kürtler adına hareket ettiğini ifade etmesine rağmen en büyük zararı Kürtlere vermiştir. Onların çocuklarını militanlaştırarak bir hiç uğruna ölmelerine ve bölgenin sürekli geri kalmasına neden olmuştur. Bu olaylar, Türk ve Kürt halkları arasında yüzyıllar boyu ortak acı ve sevinçler sonucunda oluşmuş olan tarihi, sosyal ve kültürel bağları, kısmen de olsa zayıflatmıştır. Bu süreç, içerisinde Kürt milliyetçiliğini de geliştirmiş olmasına rağmen iki halkı ayrıştırarak bir Türk-Kürt çatışması çıkarmayı da başaramamıştır. Çünkü, Türkler ve Kürtler Anadolu coğrafyasında bin yıldan bu yana kader birliği yapmış ve yaşanan bu tarihsel birlikteliğin bir sonucu olarak da ortak kültür ve değerler sistemi yaratmayı başarmıştır.[10]

Mevcut pek çok araştırma bulgusu da göstermektedir ki, Türkler ve Kürtler arasındaki bağları aşındıran, yıpratan ve yok etmeye çalışan pek çok çabaya rağmen, bir Türk-Kürt çatışmasının toplumsal arka planı da bulunmamaktadır. Zira Kürtlerin önemli bir kesimi 1950'den itibaren başlayan ve günümüze kadar devam eden göçler nedeniyle batı illerinde yaşamaktadır. Bu dönüşüm yalnızca mekânsal bir geçiş değil, aynı zamanda sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik bir geçiş ve entegrasyon süreci de olmuştur. Nitekim Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden göç eden pek çok Kürt ve Türk, Türkiye'nin kentleşme ve sanayileşme süreçlerinde toplumsal bir bütünleşme yaşamıştır.[11]

[10] Necati Alkan, 2008, a.g.e., s. 172.

[11] Necati Alkan, 2008, a.g.e., s. 173.

Bu bütünleşmeye rağmen, Kürtler arasında örgütün kontrolünde ve Marksist çizgide olan küçük bir azınlık, Kürtleri etnisite ve dilin ötesinde, kültür, tarih ve ortak gelecek konusunda da Türklerden ayrıştırma ve farklılaştırma amacıyla çalışmaktadır. Kürtleri temsile soyunan bu insanların kendi toplumuna kültürel değerler, inançlar ve idealler bağlamında Türklerden daha uzak olduğunun da bilinmesi gerekmektedir. Buradan hareketle, Kürtler adına konuşan aktörlere değil sessiz çoğunluğa kulak vermek ve bu çoğunluğun sesini alan çalışmaları ile ortaya koymak gerekmektedir. Kürt toplumunun seçim ve referandum süreçlerinde tehditlere ve baskılara rağmen ortaya koyduğu tavır ve içinde meslek örgütlerinin de bulunduğu bölgedeki sivil toplum kuruluşlarının 2011 yılı içerisinde PKK ve BDP'den ayrışma noktasında ortaya koyduğu irade çözüm için cesaret verici niteliktedir.

Bugün itibariyle, terör ve terörden ayrı düşünülmesi gereken kültürel kimlik temelli bir Kürt sorunundan bahsetmek gerekmektedir. Bu iki sorun ortak noktaları olmakla birlikte ayrı ayrı analiz edilmek zorundadır. Bu bağlamda, terörün tamamen bitmesi nasıl Kürt sorununun ortadan kalkması anlamına gelmeyecekse, Kürt sorununun demokratik haklar ve özgürlükler temelinde çözüme kavuşturulması da, tüm istekler karşılansa dahi terörün sona ermesi anlamına gelmeyecektir.

Gelinen noktada, çözüm anlamında pek çok şeyin net olmadığını, sürece belirsizlikler ve muğlaklıkların hâkim olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. O halde çözüm noktasındaki temel problem nedir? Temel problem, tarafların birbirlerini anlamak yerine, egemen kültürün üstünlüğünü vurgulayarak veya azınlık kültürünün mağduriyetlerini ortaya koyarak kendi pozisyonlarını koruma veya kuvvetlendirme çabasında olmasıdır. Bunun nedeni ise bölgede tarih içinde yargılanması gereken doğru veya yanlış pek çok olayın yaşanmış olmasıdır. Söz konusu olaylar tartışılabilir ve yakın geçmiştekiler soruşturulabilir, ama bu olaylar ve bugünkü tartışmalar bir hınç ve hesaplaşma aracına dönüştürülürse ortaya çıkacak kin ve nefretin olumlu sonuçlar doğurması da mümkün değildir. Buradan hareketle, çözümün önündeki muhtemel psikolojik engellerden en önemlisi toplumsal kesimler arasındaki önyargılar ve yükselen kutuplaşma olacaktır.

Siyaset bir uzlaşma ve problemlere çözüm bulma sanatı olması gerekirken; Türkiye'de aidiyetlerin ve kimliklerin bir siyaset enstrümanı ve politik malzeme olarak kullanıldığını, farklılıkların zayıflık ve çatışma nedeni olarak nitelendiğini görmekteyiz. Bu eğilimler nedeniyle, siyasetçiler kadar diğer devlet seçkinleri de çözüm odaklı davranmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye'de yönetim ve karar süreçlerinde bulunan herkesin, farklılaşan kültürel kimliklere bakış temelinde bir paradigma değişimine ihtiyacı olduğunu söylemek gerekmektedir.

Siyasi aktörler ve yönetici seçkinler temelindeki bir diğer problem ise çözüm araması gereken bu insanların terörün arttığı ve çatışmaların yaşandığı dönemlerde konuya eğilmeleri, çatışmaların olmadığı dönemlerde sorun yokmuş gibi davranmalarıdır.[12] Bu durum, proaktif düşünemeyen ve davranamayan, reaktif tepkileri sorunlu bir yönetim kültürünün zaman boyutunda soruna patolojik bir yaklaşım sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımı deprem önlemleri de dâhil hemen her konuda gözlemlemek de mümkün. Bu hastalıklı yaklaşımı Kürt sorunu çözüm sürecinde mutlaka proaktif düzeye çıkarmak gerekmektedir. Aksi halde inisiyatif her zaman başkalarının elinde olacaktır.

Çözüm sürecine odaklanıldığında, yaşanan problemler temelinde alınabilecek pek çok tedbirden önce, Türklerle Kürtlerin birlikte yaşama noktasındaki tercihlerinin belirlenmesi ve bu konuda daha önce yapılan çalışma bulgularında ortaya çıkan ve beraber yaşama iradesini ortaya koyan mutabakatın daha açık şekilde deklere edilmesi gerekmektedir. Bu deklarasyonu müteakip, tarafların aynı topraklarda, daha demokratik, daha özgür yaşamalarını sağlayacak modelin belirlenmesi ve bu modele göre reformların gerçekleştirilmesi zorunludur. Bu reformların, kültürel haklar ve yerinden yönetim dâhil pek çok başlığı kapsaması da kaçınılmazdır.

Bu kitapta sıralanan tedbirlerin yaşama geçirilebilmesi için tüm toplumsal kurumlar tarafından kabul gören bir terörle mücadele politikasına ve strateji belgesine ihtiyaç duyulmaktadır. Geliştirilen politika ve stratejilerin proje

[12] Vahap Coşkun, ''Kürt Sorunu: Çözüm İçin Öneriler'', Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Çalıştay Raporu içinde, sf. 15, Ankara, Mart 2011.

odaklı olarak yaşama geçirilmesi ve sonuçlarının ölçülmesi bu noktada çok daha fazla önem taşımaktadır. Zira devlet, 25-30 yıldan bu yana terörle mücadele konusunda eylem planları kaleme almış, ancak bu planlar alanda "proje bazlı" olarak yaşama geçirilememiştir.[13]

Son yıllarda meslek örgütleri ve düşünce kuruluşlarının da içinde yer aldığı pek çok sivil toplum kuruluşu faaliyete geçmiştir. Bu kuruluşlar terörle mücadele ve bölge sorunları konusunda alan çalışmalarına dayalı pek çok rapor ve yayın hazırlamıştır. Bu yayınların, Türkiye'de farklı gruplar ve kültürler arasındaki diyalog ve uzlaşma dilinin geliştirilmesi temelinde büyük katkıları olacaktır. Bu çalışmalar, Türkiye'de tartışma kültürünün gelişmesi ve demokratikleşme çalışmalarına katkı sağlamakla kalmayacak, yukarıda belirtilen türde strateji belgelerinin ve politikaların üretilmesine de ışık tutacaktır.

Kürt sorunu ile ilgili son on yıl içindeki gelişmeler doğru okunduğunda, çözüm sürecinde Kürt dili ve bu dilin öğrenim ve kullanım haklarının ana parametre haline geldiği görülmektedir. Ortak aile bağları, ortak tarih, ortak kültür ve din birliği noktasında sahip olunan avantajlar etnisiteyi bir ayrışma noktası olmaktan çıkaracak niteliktedir. Bu durum, sorunun ve tüm kültürel kimlik taleplerinin dil üzerinde toplanmasına, olayı çözümsüzlük temeline iterek nemalanmak isteyen aktörlerin ise tüm stratejilerini yumuşak karın olan bu konuya yoğunlaştırmasına neden olmaktadır. Kürtçenin medyada bir yayın dili olarak kullanılması konusunda atılan mevcut adımların, dilin öğrenilmesi ve kamusal alanda kullanımı noktasında genişletilmesi ve bu konularda uzlaşılan temel insani hakların tanınması durumunda karşılıklı güven ortamının sağlanacağı muhakkaktır.

Bu haklar, demokratikleşmeyi ve kültürel hak taleplerinin karşılanmasını kendi varlığı için tehdit sayan ve bu gelişmelerin kendisinin meşru bir aktör olarak kabul edilmediği bir platformda sağlanmasını istemeyen örgütün toplumsal destek temelinde elinin zayıflamasına neden olacaktır. Bu nedenle, Demokratik Açılım kapsamında başlatılan, ancak iyi yönetilemeyen ve kesintiye uğrayan sürecin yeni adımlarla tekrar başlatılmasıdır. Bu durumun,

[13] Necati Alkan, ''Kürt Sorununu Yeniden Okumak'', yayımlanmamış makale.

devlet tarafından terörle mücadele sürecinde 2011 yılı son çeyreğinde artırılan faaliyetlerle çelişki teşkil edeceği de söylenemez.

Sonuç olarak, terörle mücadele kararlılıkla sürdürülürken, toplumsal kesimler ve siyasi aktörler arasında, geçmişte yapılan hatalar açıkça ifade edilerek ve güvenlik ikileminden sıyrılarak, güvene dayalı yeni bir uzlaşma dilinin geliştirilmesi ve eşit vatandaşlığa dayalı diyalog süreci güçlendirilerek kültürel kimlik temelli haklar tanınması çözüm sürecindeki en temel adımlar olacaktır.

Aynı konunun bir diğer ayağını oluşturan Kürt siyaseti konusunda ise Kömeçoğlu'nun yerinde tespitlerini buraya aktarmak yeterli olacaktır: "Kürt siyaseti tek partici, tek doğrucu, tek zihniyetçi, buyurgan bir yapıya kayarsa, sivil toplum dinamiklerinden gittikçe uzaklaşacak ve karşı çıktığı otoriteryenliğin küçük ölçekli simülasyonuna dönüşme riskini taşıyacaktır. Bu nedenle, bölgenin politik seçkinleri salt devlete karşı muhalefetten farklı aktörler arası ittifaka geçtikleri ve böylece değişimi içsel ve yapısal bir hedef olarak ortaya koydukları ölçüde barışa doğru ilerleyecektir.[14]

[14] Uğur Kömeçoğlu, ''Kürt Sorunu ve Çatışma Sonrası Toplum: Ulusal Güçlerle Yerel Güçler Arasındaki Gerilim, Diyalogcu Kamusal Alan ve Demokratikleşme'', Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı:57, Mayıs-Temmuz 2011, s.108-109.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ MÜLAKAT METİNLERİ

Uygulama:
Dr. Mehmet Sadi BİLGİÇ - Müstecep DİLBER

Düzenleme:
Dr. Salih AKYÜREK

Dosya No: WS320099

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge:Ağrı-Batman-Bitlis-Bingöl-Diyarbakır-Hakkari-Mardin-Muş-Siirt-Şırnak-Tunceli-Van

Mesleği: İş Adamı

Yaşı: 37 yaşında

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

Dini şuurlanma eskiden biraz alışkanlığın devamıydı. Şu anda dindar kesim biraz daha şuurlu. Ama arttı mı derseniz? Şu anki yeni nesilde artış var ama bir kesimde de çok büyük bir azalış var. Biz de bir vatandaş olarak bunun sebeplerini kendimize soruyoruz. Kendimden bir misal vereceğim. Biz 13 –14 köy kümesi içinde büyüdük. Babam da köyün muhtarıydı. Çoğu zaman tandır sırası kurardık. Köyün sağı karakola solu öğretmen lojmanına her gün sırayla ekmek yapıp götürürdü. Yanımızdan öğretmen geçince şapkamızı çıkartıp selam verirdik. Komutana zaten bir şey demeye gerek yok. Bunlara müthiş bir saygı ve sevgi vardı. Öğretmenler yeni geldiklerinde köye alışıncaya kadar bizde kalırdı. Okul temizlenirdi. En güzel yemekleri onlara ikram ederdik ve babamız hariç masaya başka kimse oturmazdı. Biz onların artıklarını yerdik. O kadar kutsuyorduk bu insanları. Ben liseye gidene kadar öğretmenin maaş aldığını bilmiyordum. Ben sanırdım ki öğretmen nerede olursa ihtiyaçlarını o köyün sakinleri karşılar. En güzel karpuz, kavun, yoğurt, pekmez öğretmene ve karakola verilirdi ve bunlar gönülden verilen şeylerdi. Babamın her gün misafiri olurdu. Yolda kalan olursa misafirhanemizde kalırlardı. O insanlar sohbet ederlerdi. Öğretmen ilçeye gidip de alışveriş filesinde ekmek, meyve gibi şeyleri halk görürse o köy sakinlerini ayıplardı. Bu öğretmene niye bakmadınız diye. Her ev dağdan bir yük odun getirir karakola ve lojmana verilirdi. Böyle bir ortamda büyüdük. Bunun mutluluğunu yaşıyorduk bazı köylerde öğretmen yoktu. Bunun için çok mutluyduk. Biz 86 tane öğrenciydik hepimiz akrabaydık. 86 kişiden 80'i terörist ruhuyla yetişti. Şu anda da en az

yarısı o düşünceyle devam ediyor. Terörist ruhu derken devlete karşı değil, bir komünist, sosyalist olma fikri öğretmenler tarafından bize empoze edilmiştir. Dedemin camisi bizim için gülle oynama yeriydi. Sakallı birisini gördüğümüzde alay konusu yapardık. Bunları öğretmenler bize enjekte etmişti. Bu 70 ile 80'li yıllar arasında yaşanmış şeyler. Bunun bize zararlarını şimdi hissediyoruz. Böyle bir öğretmen nesli gönderildi bizim buralara.

Diğer bir nokta köyde hepimiz akrabaydık ama kırsal olması nedeniyle geçim zordu. Okul ve karakola kimse şapkasıyla girmezdi. Herkesin çok büyük bir saygısı vardı onlara. Binaya girerken esas duruşta girilirdi mesela. O zamanki öğretmenleri bizde ağırlardık o kadar ilgi gösterirdik. Ama bu öğretmenler bizi babamıza ve dedemize düşman yetiştirdiler. Ben kendimi toparlayana kadar babama düşman gözüyle bakardım. Bizim köyün yüzde 99'u namaz kılan dindar insanlar olmasına rağmen bunlar oldu. Biz okulda geceleri nöbetçi kaldığımız dönemlerde çok aşırı ve yoğun bir eğitim vardı. Uygulamalı eğitim yapardık ve bu eğitim komünizm ve sosyalizm ağırlıklıydı. Tabana, zengine karşı düşman olarak yetiştik. Hayatımızda hiç duymadığımız anlamını bile bilmediğimiz ama öğretmenimiz diyorsa doğrudur diye algıladığımız kavram ve fikirleri senelerce savunduk ve daha sonradan boş olduğunu anladık. Terörist nasıl değişiyor, şunu söyleyeyim: ben lise için başka bir ile gittim. Benim işim gücüm, o ilde lüks giyinenler, çocuğunu arabayla okula getirenlerdi. Göbekli birilerini gördüğümde onlara düşman gözüyle bakıyordum. Göbekli olanlar burjuva çocuğudur ve benim düşmanımdır diye yetiştirilmiştim daha ortaokulda.

…..

Siz karakol komutanı olarak 70 yaşındaki bir dedeye başkasının gözü önünde tokat atabilir misiniz? Ana avrat küfredebilir misin? Benim gözümün önünde yüzlerce defa bu olay oldu. Hâlbuki bunların ikisine diyecekti. Bunu ben batıdaki arkadaşlarla da konuştum. Onlar da bunu biz de batıda yaşadık diyorlar. Doğrudur ama bir farkı var. Buradaki bir insan lal olarak birinin karşısına geliyor ve konuşması yok. Siz batıda en azından konuşulanlara cevap verebiliyorsunuz ama bizim köyde Türkçe bilen 3-4 kişiydi. Devlet öğretmedi ama sonra gelip resmi dairede Türkçe konuşacaksınız diyor. Bu vicdanı da rahatsız ediyor. Bu anlattığım şeyler bizim bölgede yaşayan görevliler içindi. Atasözü gibi bir deyiş var; bu bölgeye ağlayarak gelinir ama ağlayarak da gidilir denirdi zamanında. Biz onlara misafir gibi bakardık çünkü.

Bazı insanlar açısından buranın sürgün yeri olması da önemli. Banka müdüründen en yüksek idare amirlerine kadar insanlar buralara sürüldü. Bu yanlışlıklar zamanla birikti tabi. 1974'te Kıbrıs çıkarmasına Batman'da gönüllü olarak katılmak isteyen binlerce insan varken, 1984'ten sonra nasıl oluyor da potansiyel suçlu oluyoruz. Bu on senede ne oldu onu tartışmak lazım. İşin püf noktası buradadır.

Diyanetin din görevlilerine halkın bakışı nasıl?

Ben dinden bilime kadar herkesin eğitimden geçmesini düşünüyorum. Din adamı, öğretmen, güvenlik görevlisi, çiftçi, esnaf çok eğitimli olmalı. Bana göre öğretimden daha ziyade önemli olan eğitimdir diye düşünüyorum. İmamlık şu anda bir memuriyet gibi görülüyor. İmamlığın sadece göreve git gel olmaması lazım. En azından insanların yanına gidin, selam verin, derdini dinleyin diye bazen hocalarla tartışırız. Bu noktada çok büyük eksiklik vardır.

Bölgede aşiret yapıları neden hala etkili?

Aşiret yapısı çok etkiliydi burada. O zamanlar insanlar sanki daha mutluydu. Aşiret denince feodalizm fikrine kaçılıyor ama ağalık sisteminde tüm yükü ağa çekiyordu. Eskiden Ramiler, Harezmîler, Garsılar vardı. Bunlar gerçekten liderlerini dinliyorlardı. Bunlar etkindi, kalabalık bir topluluğu her alanda bir kişi idare edebiliyordu. Müspet anlamda kullanılsa çok faydalı olabilecek bir sistemdi aynı zamanda. İnsanları bireyselleştirirken bu yapının etkinliği giderek kırıldı. Aynı şey kanaat önderleri için de geçerlidir.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Derslikten ziyade öğretmenlerin biraz gönüllü olması lazımdır. Bu imamlar için de geçerli. Memur mantığıyla işe yaklaşırsanız başarılı olamazsınız. Şu anda Batman'ın eğitim ve başarı oranları yükseliyor. Cemaatlerin de büyük etkisi var. Özel okullar, okuma salonları ile başarılı öğrenciler esnaftan burs alıyor ve okutuluyor. Eğitim merkezleri açılıyor. Böyle çaba gösteren insanların yanında köstek olanlar da var. Bu gönüllü öğretmenlerin yanında 8 saatini doldurup çekip giden öğretmenler de var. Haliyle gönüllü insanların bölgeye gelmesinde fayda var.

Öğretmenlerin ne kadarı bölge insanı?

Net olarak bilemem ama bayağı bölge insanı öğretmen vardır. Bu bence mahzurludur. Buralı bir öğretmenin burada olması belki kendisi için avantajdır ama toplum için zararlıdır. Bir rotasyon şarttır.

Bölgenizde refah ve yaşam düzeyi son yirmi yılda arttı mı?

Çok büyük gelişmeler var. Bu gelişmelere karşı dengesiz bir nüfus artışı var. Nüfus artışının fazlalığı haliyle gözüken artıları saklıyor. Sürekli köyden kente göç var. Ekonomik olarak müthiş bir artış var. Burada gıda fakirliği yoktur. Parasız insan çoktur ama aç insan yoktur Batman'da.

Bölgenin zenginleri bölgeye neden yatırım yapmak istemiyor?

Sanayi de bir kültürdür. Bizde o kültür gelişmemiş. Çok kısa bir süre içinde kentleşme oluşmuş ve bu kentleşmenin getirdiği taahhüt ve nakliye gibi sektörler ağırlıkta burada. Burada birisinde para olunca ilk akla gelen otobüs, kamyon, ya da tanker almaktır. Ya da çocuklarına araba alır insanlar. Bunun yanında Antepli 50 model bir arabaya biner ama parası olduğunda ilk akla gelen şey üretimdir. Bu bana göre bir kültürdür.

Çok farklı bir şey söylediniz bunu ilk defa duyuyorum.

Evet, bunda iddialıyım. bu insanlar birbirleriyle ortak olsalar daha başarılı olunur. Bir zamanlar araştırma yapmıştım, Batmanda sürekli yatan 400 tanker vardı. Her biri 100 bin Euro'dur ve senede bir iki ay çalışır. Bakıyorsunuz en lüks otobüsler arabalar bizim bölgede. Bölge derken burası ve Mardin için söylüyorum. Adamın parası olduğu zaman gidip arabasını değiştiriyor çünkü kültür bu. Bir yatırım ve üretim kültürümüz yok. Şimdi bunlar birbirini takip ediyor. Üretim olmayınca yan sanayi gelişmiyor. Bu bir çarktır. Üretim kültürüyle yoğrulmuş bölgelerle, Antep, Kayseri, Konya gibi sanayi olarak gelişmiş illerle kaynaşma ve ortaklık olursa bu sorun aşılabilir.

Türkiye'de Kürtlere karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Asker ve emniyet hariç burada bizi yöneten bürokratlar hep buralıdır. Bu işlemler sınavla olduğu için kazananlar gidiyor. Benim köylüm girdi, şimdi albay. Subay da, polis olanlar da vardır. Bir sıkıntı yok.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Bana göre en önemli ve üzerinde durulması gereken soru bu. Bu bölgeyi asıl tahrip eden budur. Kim hangi rütbeyi alırsa alsın bana hakaret ettiği zaman ben bireysel olarak değerlendiririm; ister imam, ister hâkim, ister asker kim olursa olsun. Ama maalesef bu toplumumuzda böyle değil. İmam dini, öğretmen milli eğitimi, milli eğitim de devleti temsil etmiyor aslında. Şimdi en büyük sorun burada başlıyor. İlk başta anlattığım hadisede bu soruların cevabı var. Bizim insanımız üniforma giymiş bir insana devlet nazarıyla baktı ve bu adamın yaptığı tüm yanlışlıklar devletin yanlışı olarak görüldü ve devlet diye diye milletin gözünde devlet düşman olarak ilan edildi. Bireylerin hataları devlete yüklendi. O bireyler de biz insanız yanlış yapmış olabiliriz üniformama bakma demediler. Bu bilinçli ya da bilinçsiz yapılmış da olabilir. Ama bizim insanımızı bu duruma sokan bu sorundur.

Şahısların hatası devlete mal olmuştur. Şu anki Ergenekon olayı bizim için büyük bir kazanç oldu. Halk, bize bu sıkıntıları yaşatanlar demek ki devlet değildi demeye başladı. Bizim burada devlet denince akla Türkler gelir. Biz de devletin içinde olduğumuz halde akla Türkler gelir. Bu insanların kusurları tüm kurumu bağlayamaz. Şu anda düzeldi bu. Bir vali geliyor ve halkı kucaklıyor. Mülki amire, askere, polise bakıyorsun çok kibarlar. Özür dileyerek sizi arıyor. Çok nazikçe senden bir şey soruyor. Zamanında biz bu insanlardan böyle şey görmedik. Güneydoğuda boncuklu tülbent takan kimse kalmadı. Boncuklu tülbent takmak o insanın dertli olduğunu ve dertleri azalınca o boncukları teker teker tülbentten çıkardığını gösterir. Şimdi bakıyoruz hiç boncuklu tülbent takan kalmadı zamanımızda.

Dertli insan yok anlamına mı geliyor bu?

Bakın bu işin bulaşmadığı insan yoktur güneydoğuda. Benim amcam, amcaoğlu ve dayım gitti bu yolda. Kan öyle bir şey ki ömür boyu unutamazsınız. İnsanın başına gelince insan fark ediyor. Ne kadar vatansever olsanız da böyle bir hadise olduğunda haliyle insan arasına mesafe koyuyor. Batman'da her mahallede akraba olarak en az 100 kişiyi bulursunuz. 20-30 bin insan öldürüldüyse siz bir çarpın bakalım. Herkes bir şekilde bu işten acılıdır. Bu dargınlık ve kırgınlığın sebebi budur. Kan insana unutulmaz acılar veriyor ve hangi yönden gelmişse oraya karşı bir kin oluşuyor.

Akrabalarınız öldürüldü mü?

Evet, birisi bu taraftan diğeri öbür taraftan diyelim.

Cumhurbaşkanına ve Başbakana güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Halk bu insanlarda kendini buldu. Bana komünizm eğitimini veren öğretmenimi aradım buldum. Bir yerde işletmecilik yapıyor ve zengin olmuş. Hala o fikirlerinde devam ediyor. Hocam dedim, ben ilk ve ortaokul defterlerini karıştırınca hep orak ve çekiç çizerdim. Orak bizim alın terimiz, çekiç bizim emeğimizdi. Bizim anamızı ağlattınız hepimizin ruhunu kararttınız. Alın şimdi çekicin oğlu cumhurbaşkanı oldu şimdi siz yine karşısınız.

Bu insanların sevilmesi halkın içinden gelmelerindendir. Türkiye'de burjuva diye bir sınıf yok, zengin bir sınıf yok. Kendi kendini zorla sosyete yapan Frenkler var. Bana göre onlar da kendini çok zorluyor. Hepimiz topraktan, köyden geldik. Hepimiz Anadolu insanıyız.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz?

Maalesef şu anda Öcalan bu sempatizanların lideri, hatta bazılarının ilahlaştırdığını bile görüyoruz.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

BDP'nin içi ve dışı bir değil tahminimce. Mecliste bazıları konuşuyor ama insanoğlu fıtraten korkar ve kıskanır. Bunlar üzerinde tahmin ederim büyük baskılar vardır. Benim tanıdığım insanlar var. Dede dostumuz bunlar. Bire bir oturun bunlarla, ruhlarında böyle şeyler olduğunu göremezsiniz, ama söylemlerine baktığınızda çok sert şeyler söylüyorlar. Oturduğunuzda çok efendi ve kibardırlar. Bunun sebebi de tahminimce baskı altında olmalarıdır.

PKK çözülüyor mu? Nasıl ve hangi şartlarda çözülür? Çözülmede kimler etkili olur?

Bu insanları indirmeyle iş bitmiyor. Bazı kesimler bunları çok kutsuyor ama farkında değiller. Yarın indiklerinde bunların uyumu büyük sorun. Büyük çeteleşmeler olabilir. Anadolu insanı olarak ürkek bir toplumuz. Şu anki

mafya babaları suç işleyip çıkıyor ve dışarıda kahraman olarak karşılanıyor. Bu sol fikirlerin moda olduğu dönemde de çok güzel işlenmişti. Biz o zaman hapse girmek için uğraşırdık. Hapse girmeyene erkek gözüyle bakılmazdı çünkü. Bir şey olsa da bir girip çıksam diye düşünürdük. Bu dağdan ineceklere büyük bir af gerekir ama bundan sonra yapılacak suçlarda da daha ağır müeyyide uygulanması lazım. Kesinlikle bir baba şefkatine ihtiyaç var ama işlenecek suçlarda taviz verilirse olayların önü alınamaz. Burada herkesin üzerine korku sinmiştir. Bunlar eline silahı alıp haraç kesmeye kalkarlar, mafyalaşırlar, çeteleşirler. Adam eline silahı alıp sokakta gezerse sorunlar daha da büyür.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Seçmeli ders bence sağlıklı değil ve yürümez de. En sağlıklısı devlet destekli kursların açılmasıdır. Devlet bunu teşvik edebilir. İngilizce, Fransızca dil kurslarına benzer kurslar açılarak halledilebilir. Devlet bunları destekleyebilir. Ama bu öğrenimin okulda da verilmesi çok uzun süreli bir politika. İlk önce öğretmenlerin yetişmesi lazımdır. Bu uzun süreli planda olabilir.

Yer adlarının değiştirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Halk zaten eski isimleri kullanıyor ben bile yeni adları bilmem. Yanımdaki köyün bile yeni ismini bilmem. Eski isimler iade edilirse iyi olur.

Bölgedeki ekonomik canlanma için somut öneri ve projeniz var mı?

Batman'da müteşebbislik ruhu, genci ve yaşlısıyla dünyanın hiçbir yerinde görülmeyecek kadar faaldir. Tek sıkıntı pazar sıkıntısıdır. Devlet teşvik diyor, şunu bunu veriyor ama ben bunların hiçbirini önemsemiyorum. Üretici olan zaten üretiyor. Teşvik olmasa da üretiyor. Devlet askere bot üretecekse adama ben senden şu kadar bot, elbise istiyorum diyecek. Tank olsun top olsun, büyük yatırımlar yapılabilir burada. Halkımızda korkunç sermaye var. Burada ağır sanayi kurulacak dense bir hafta içinde para toplanır. Herkes hissesi kadar ortak olabilir bu yatırıma. Şu anda yurt dışına bağımlıyız. Bizde bu deneyim yok. Pazarı bul ben zarar etmeyeyim, ben ne istersen üretirim. Pazar devlet tarafından garanti edilse bölgede ağır sanayi dâhil tüm işler yapılabilir. Bu bölge finansmanını karşılayabilir.

Bu noktada komşu ülkelerle ticarete nasıl bakıyorsunuz?

Hakkâri, Cizre, Silopi, Nusaybin gibi yerlerin zenginliklerinin sebebi bu sınır ticaretine dayanıyor. Bu ticaretin meşru hale getirilmesi önemlidir.

Dosya No: WS30133

Etnik Kimliği: Türk

Bölge: Adıyaman-Elazığ-Erzurum-Gaziantep-Kahramanmaraş-Malatya-Şanlıurfa

Mesleği: Esnaf

Yaşı: 49 Yaşında

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

Atadan dededen kalma bir İslami gelenek bir kültür oluşmuş. Dinin alt yapısını oluşturan kültür de oluşmuş bunu inkâr edemeyiz. İnsanlar maneviyatına ister tahkiki ister taklidi olsun düşkünler. Cami cemaatine ve İslamiyet'e çok sadıklar. Erzurum, Bitlis, Van ve hatta doğunun her tarafını çok iyi bilirim. Demografik yapılarını ne düşündüklerini de bilirim. Onların İslamiyet'e tahkiki veya taklidi bakışlarında geleneksel durum var. İslamiyet'in muhtevasına ait bazı şeyleri görmezden geliyorlar. Bu durumda son yüzyılda uygulanan devlet politikaları birinci derecede etken olmuştur. Mesela devlet öğretmenine, mühendisine kızmış Diyarbakır'a, Hakkâri'ye sürmüş. Tam tersi olarak bu bölgeye ahlaken mesleki olarak daha iyi insanlar gelmesi gerekir. Burası zaten sorunlu bir bölgedir. Bölgeyi aydınlatması gereken insanlar yerine çapulcu hırsız takımı gönderilmiş. Gelen insanların da devlete hizmet edeceklerini beklemek saflık olur. İkinci olarak, Devlet kendi eliyle bizi bir arada tutan dinamikleri tahrip ettiğini yeni yeni fark etmeye başlamıştır. Son yüzyılda olanları incitmeden kırmadan söylemek lazımdır. Benim her siyasi görüşten, her dünya görüşünden çok Kürt arkadaşım vardır. Ben Kürtlerin dinine çok sadık olduklarını rahatlıkla söyleyebilirim. Hatta maneviyatlarına çok düşkündürler. Ama 1970-1980'lerde özellikle Diyarbakır'da yetişen kuşak bırakın dinine düşkün olmayı karşı bile olmuşlardır. Kürt ayrılıkçı düşüncelerini de bu sorunların üstüne koyunca, bu sosyal vahamet kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Bizim tutkalımızın İslamiyet

olduğu bellidir. Her gecen gün bizim zararımıza oluyor. Devletin bunun farkına bir an önce varması iyi olur.

Burada bir kültür var. Adına şeyh dediğimiz, arkasından kitleleri sürükleyebilen insanlar. Kendilerini de şeyh olarak kabul etmezler, biz hocayız derler. Devletin bu insanları göz ardı etmemesi, koruması, kabul etmesi gerekiyor. Mesela 10 yıl önce Erzurum'da Naim hoca diye birisi vardı. Bir olay oldu 20-30 bin insan toplanmıştı. Bunları emniyet müdürü, vali ikna edemedi, Naim hoca geldi bir cümle söyledi hepsi dağıldılar. Simdi siz insanların kalbinden Allah korkusunu ve sevgisini söker alırsanız, manevi dinamikleri susturursanız sonuç buraya gelir. Örgütte zaten bunu yapmaya çalışmıştır.

Bölgede aşiret yapıları hala etkili mi?

Burada yoktur. Olsa bile isimde kalmıştır.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Bence eğitim Türkiye'nin genel sorunudur. Problem insan kalitesinde düğümleniyor. Milli eğitime bağlı öğretmenlerin fedakârlık yaptığına, gerekli özellikleri taşıdığına istisnalar hariç inanmıyorum.

Öğretmenlerin bölge insanı olması faydalı mı?

Bölge insani olması hayırlı olmaz. Değişmenin, tebdilin daha faydalı olacağına inanıyorum. Her iki düşüncenin de olumlu olumsuz yanları olabilir ama değişimin daha faydalı olacağını düşünüyorum.

Bölgenizde refah ve yaşam düzeyi son yirmi yılda arttı mı?

Çok şeyler değişti. Sokakta kahvehanelerde konuşulanların pek çoğuna katılmıyorum. İnsanların alım gücü de, ihtiyacı da, gelirleri de arttı. Ama genel bakarsak burada kanaatsizlik ve iktisat bilmezliğin olduğunu çok net görürüz. Adam arabası var, daha borcunu ödememiş ama modelini yükseltmeye çalışıyor.

Bölgede ayrılıkçı hareketleri zenginler destekliyor mu?

Onu ben de anlamıyorum. Ben Kürt zenginlerinin, baskı hariç destek vermediklerini biliyorum. Bundan nemalanma zenginleşme düşüncesi de olabilir.

Bölgenin zenginleri bölgeye neden yatırım yapmak istemiyor?

Batıda iş sahibi olan zenginler nakliyeyi düşünüp maliyeti arttırmamak için gelmiyorlar. Bir de batı ile iç içe olmak, onlardaki aşağılık kompleksinin bir tezahürüdür. Yoksa Devletin teşvikleri çok güzeldir.

Türkiye'de Kürtlere karşı bir ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Bir dönem inancına, etnik yapısına göre yapılmıştır. Aslında Kürt cumhurbaşkanı, Kürt bakanlar olmuştur, ama genelde böyle bir ayrımcılığın olduğu kanaatindeyim. Sadece Kürt vatandaşlara karşı da değil, sistemin kendisini korumak için başka gruplara da uyguladığı bir şey diyebiliriz.

Batıya gittiğinizde farklı bir bakış var mı sizce?

Kesinlikle vardır. Mesela ben Horasan göçmeniyim. Türkoğlu Türküm ama batıya gittiğimde Elazığlıyım deyince hemen Kürtsün deniyor. Batıda böyle ayrı bir bakış kesinlikle vardır. Aslında Elazığ'ın devletçi, milliyetçi bir yapısı vardır.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti Devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Türk halkına karşı bir nefretin olmadığını, bir teselli olarak söyleyebiliriz. Tartışılabilir ama devletin uygulamalarına karşı bir nefret var. Bunu da kabul etmemiz lazım. Saklamanın bir anlamı yok. Birkaçını tanıyorum, inanılmaz bir kin ve intikam besliyorlar. Emniyet güçlerinin de kendilerini savunacak çok haklı tarafları var. Bir savaş olursa iki taraftan da pek çok insanın canı yanacaktır.

Ülkücü ve MHP'li Kürt vatandaşları nasıl tahlil edebiliriz.

Pek çok Kürt, Zaza arkadaşım var, hatta Kürt olan MHP'li arkadaşlarım var. Kendilerini bizden daha çok Türk olarak, yani Kürtleri Türklerin bir soyu gibi

görüyorlar. Bunu kabullenmişler. 12 Eylül öncesinde bunu kabul etmişler. Kürtlüklerini de inkâr etmiyorlar ama Kürtlük ile Türklük iki çeşmenin iki musluğudur diyorlar. Elazığ'da böyle düşünen pek çok insan var.

Cumhurbaşkanına ve Başbakana güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Halk onlarda kendini gördü. Bize öğretilen şablon, devleti temsil eden kişilerin soğuk yapılarıdır. Halk bu kişilerin şahsında sıcak insanları, sıcak devleti gördü. Bunun tek sebebi budur. Cumhurbaşkanını orada gördüğünde kendisini gördü. Ben bunun için seviyorum. Dünyaya, ülkeye, insanlara bakışlarıdır bu insanların sevilmesinde etkili olan. Doğudaki insanlar kendilerinden bir parça gördüler onlarda.

Kamu görevlilerince bölgede yapılan hatalar nelerdir?

Doğu ve Güneydoğuda insan ilişkileri çok sıcaktır. Siz hangi makam ve mevki de olursanız olun, insanlarla sıcak temas kurmanız lazım. Oturmalı, konuşmalı, kahvelerine gidip çaylarını içmeli, evlerine gidip yemek yemeli, cuma namazına gidip beraber namaz kılmalısınız. Bunları yapmadığınız zaman Doğu ve Güneydoğu insanı, bunların hepsini hafızaya alır ve unutmaz. Halk bunları yapmamayı bir küçümseme ve horlama olarak algılamaktadır.

Bu durumda, araya bir soğukluk girer ve halk gittikçe uzaklaşır. Siz emniyet yada askeri bir ortamda nizamiyenin arkasında steril bir ortamda yaşayamazsınız. Hâlbuki bu insanları korumak, kollamak ve onlara hizmet için gelmişsiniz. Bu klasik ve yanlış yapının dışına çıkan güvenlik güçlerine inanılmaz bir sempati vardır. Diyarbakır'dan bir Gaffar Okkan, asker kanadından bazı örnekleri maalesef istisna olarak sayabiliriz. Genelde nizamiyenin içerisine kapanma, tecrit etme gibi bir görüş hâkimdir. Bu da iki tarafın birbirlerine soğuk bakmalarına sebebiyet veriyor.

Son dönemlerde kamu görevlilerinde bir iyileşme var. Allah onların sayısını artırsın. Bundan öncekiler devletin soğuk yüzünü temsil ediyordu. Bugünkü yöneticiler ise halkla yan yana, dirsek dirseğedir. Her alanda, maddi manevi hiçbir şeyden imtina etmeyerek tevazu içerisinde insanlarla muhatap oluyorlar.

Devletin politika olarak yaptığı hatalar nelerdir?

PKK denen bu illet ne derseniz deyin bir mücadele verdi. Öldüler, öldürdüler. Onlar da bir insan evladıdır. Onların da anneleri, babaları, akrabaları var. Topyekûn düşündüğümüzde 300- 400 bin kişilik bir mağdur kitlesi var ortada. Bunları dikkate almadan hangi olay çözülür. BDP, bunları dikkate almadan hareket edemez. Ben yıllarca vurdum, vuruldum, öldüm, öldürdüm, sıkıntı çektim, sen tek başına kaymağı yiyeceksin, dur bakalım derler.

Devlet geleneğine göre PKK ile masaya oturulmaz ama başka yol ve yöntemleri vardır. Bu olay oradakileri de içerisine alarak çözülmeli. Yoksa biz kalıcı barışı nasıl sağlarız. BDP'nin "PKK terör örgütüdür" demesini beklemek mantıklı değil, demeyecekler, demezler. Yoksa bırakalım 20-30 bin kişi daha şehit mi olsun?

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz? Neden?

Yeni bir durum değil, muhakkak katkısı olmuştur. Bu Osmanlı'dan beri devam eden iki yüz yıllık bir meseledir. Özellikle Abdullah Öcalan'ın, marksist ve ateist damarı boy göstermiştir. Şu anda da lokomotif görevi görmektedir.

PKK ile BDP aynı çizgide mi?

Bir bakışa göre öyle denilebilir. İnkâr da etmiyorlar.

BDP'ye destek/güven PKK'ya destek/güvenden neden daha fazla?

Burada BDP siyasi bir partidir. PKK'yı tasvip etmiyorum diyenler daha akılcıdır. Artık korkmuyorlar, açıkça ben PKK'nın sempatizanıyım diyorlar. Ali Kırca'nın programında kimdir PKK'lı deyince çocuk; dayımdır, amcamdır, abimdir diyerek önceden programlanmış bir cevap verdi. Bu çok manalıdır. 1986'da Van sporda profesyonel futbolcuydum. Cumhuriyet caddesinde bir dükkânda otururken karşı dükkânda Siirtli birisi, Kandil'i bombalamaya giden jetlere el hareketi yaparak, ağız dolusu küfürler etti. Dağları taşları bombalayın gelin, bir öleceğiz, bin dirileceğiz, bir gün tepenize güm diye ineceğiz, ne uçaklarınız ne toplarınız bizi korkutamaz dedi. Ben dondum kaldım. Çok şaşırdım. Adam öyle kararlı idi ki ben korktum. Dün gibi hatırlıyorum. Her zaman bu örneği veririm. Vurmakla, kırmakla, dağı taşı

bombalamakla, bu milletin parasını boşu boşuna harcamakla bu isin çözülemeyeceği baştan belli idi. Daha düne kadar Genelkurmay Başkanı "bir tek PKK'lı kalmayıncaya kadar mücadele devam edecek diyordu, simdi biz bu kadar yapabiliyoruz siyasi çözüm de lazım" diyor. Siyasi çözüm diyenlere hain diyordunuz, gazete manşetlerini siz atıyordunuz. Ne oldu, ne değişti?

Kültürel haklar bağımsızlık için bir basamak mı?

Haklı bir endişedir. Ama izolesi kolaydır. Tanzimat'la beraber, Osmanlı'nın son dönemlerinde de bu gibi şeyler oldu. Rumeli'ye, Kafkaslara haklar tanıyalım, meclisin içerisine bunları da sokalım derken kontrol elimizden çıktı. Verilen örneklerde de hep o günler veriliyor. Ama o dönemlerin kendine has özellikleri var. Osmanlı'nın ekonomik sosyal, siyasal, topyekûn çöküşünün olduğu bir dönemdi. Fransız ihtilalinin getirdiği akımlar bugün örnek kabul edilemez. Bence Türkiye son 5 yılda çok güzel bir dış politika uyguladı. Daha düne kadar gırtlak gırtlağa geldiğimiz Suriye simdi Türkiye ne derse bizim kabulümüzdür diyor. Bu bir dış politika başarısıdır. Konya'daki tatbikat İsrail girmesin diye iptal edildi. Bence meclisin aldığı körfez harekâtı ret kararından sonraki en güzel karar budur. Dışişleri bakanı ne dedi; Filistin de olan katliamı görmezden mi gelseydik. Bunlar bizim özlemlerimizdi. Devletin birinci ağızdan söylemesi gereken de buydu. Dış politikada çok önemli işler yapılıyor. İki dönem bir değil derken, bunu anlatmaya çalışıyorum. Şu anda köklerini mana köklerini hatırlayan bir hükümet var iş başında ve kabul de görüyor. Arapların büyük bir bölümü biz yıllarca sizden bunları bekledik diyorlar. Türkiye, tam ayağa kalktığı bu dönemlerde Kürtlere haklarını vermek zorundadır. Haklar verilse de verilmese de ülkenin bölünme riski vardır. Ama haklar verilirse bölünme ihtimali azalır. Madem siz mana kökleriniz üzerinde dirilişe gecen bir ülkesiniz. Osmanlı'nın son dönemleri ile bugünler çok farklıdır. Kürtler bağımsızlıklarını iki gün yaşatamazlar. Barzani ne dedi, ''Amerika giderse Türkiye ye iltihak ederiz." Türkiye ağabey devlet olduğunun farkına varmalıdır. Bu vehimlerden de kurtulmalıdır.

Bölgede ROJ ve ŞEŞ TV'nin izlenme durumu nedir?

TRT ŞEŞ, geç kalmış bir karardır. Geçen kış Diyarbakır'da bulunuyordum, iki tane kahvehanede oturduk farklı zamanlarda, ikisinde de TRT ŞEŞ izleniyordu. Tesadüf mü bilmiyorum hoşuma da gitti. TRT ŞEŞ'i izliyorlardı. Kürtçe yayın yapan kanal bir ihtiyaçtır.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Bence seçmeli ders olmalı. Ana dilde eğitim için ise dil eğitiminin örneklerine bakmak gerekir. Başka ülkelerde de zannederim tek dil uygulanıyor. Üniversitelerden başlanarak bu süreç denenmelidir.

Bölgeye yönelik sosyo-kültürel kalkınma için çözüm önerileriniz nedir?

Bölge oy deposu olarak görülmüş, sorunlar görülmemiş, görülmek istenmemiş. Bölgenin ileri gelenleri siyasi rant elde etmiş, milletvekili olmuşlar. Ekonomik, sosyal, kültürel temelde çok fazla ihmal var. Mızrak çuvala sığmıyor, ama inkâr devam ediyor. Devletsen sorunu görmek zorundasın. Devlet kendi insanına göre adımlar atmalıdır. Her devletin kendisini ayakta tutan dinamikleri vardır. Biz değerlerimize sahip çıkabilirsek ne olduğumuzun farkına varırız.

Dosya No: WS320143

Etnik Kimliği: Türk - Alevi

Bölge: Ağrı-Batman-Bitlis-Bingöl-Diyarbakır-Hakkari-Mardin-Muş-Siirt-Şırnak-Tunceli-Van

Mesleği: Esnaf – Cemevi Başkan Yardımcısı

Yaşı: 45 Yaşında

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Tunceli halkı inançlarını serbest yaşayabiliyor mu?

İnsanlarımız inançlarını yasal olarak değil ama fiili olarak serbestçe yaşayabiliyorlar. Bunu ayırmak lazımdır. Şimdi, yasal olarak bir cemevi tanınması yok, dolayısı ile cemevi ibadethanesi tanınmayan insanların ibadetini de yaşaması mümkün değil. Ama öbür taraftan fiili olarak cem evleri yapılıyor, vatandaş da buraları kullanıyor. Burada bir kalp kırıklığı var. Şimdi size şunu söyleyeyim; benim cem evimin şu an 80 küsur milyar (80 bin TL) elektrik borcu var. Kimse istemiyor bu parayı, yani camilere tanınan hak fiiliyatta tanınmış gibi, ama bu borç devamlı geliyor. Ne var o zaman, benim başımın üstünde bir kılıç var. Yani fiiliyatta baktığınızda evet biz şu anda bütün ibadetlerimizi yaşıyoruz ama bir çekingenlik var. Bunu yasal zemine çekmede bir sıkıntı var. Bir istememezlik ve zora sokma var. Yani sonuçta sosyal sorunlar çözülememiştir. Burası (cem evi) yeri gelmiş mahkeme alanı, yeri gelmiş insanların kan davalarını unutturan yer olmuş. Cem evleri camiler gibi değil. Camiler de ibadethanedir ve günün sorunlarına göre bir vaaz verilir. Biz camiye gitmediğimiz için vaazı bilemiyoruz. Burada cem evlerinde öyle değil.

Cem evlerinin Sünni İslam'dan ayrılma yeri budur. Önce İslamiyet'te ana konu nedir; der ki her şeyle gelirsin bağışlanabilirsin bir tek şeyden bağışlanamazsın, nedir o? Kul hakkı. Rızalık noktası camide yok. Camide namaza başlamadan rızalık al öyle başla diyemiyorsunuz. Siz cem evinde kendinizi Allah'ın karşısında hissediyorsunuz. Yani ölmüşsünüz ve şu anda

ifade veriyorsunuz. Verdiğiniz ifade nedir? Kul hakkı olmaması gerekir. Önce rızalığı alıyorsunuz. Yani ceme başlamadan önce rızalığı almanız lazım. Dolayısıyla bu bütün sosyal sorunları çözüyor. Kan davası da varsa, küslüğü de varsa, efendime söyleyeyim başka bir nedene de dayansa sorunları çözüyor.

Arkadaşımız bana der ki; 'ben gelirken seni gördüm, şu plastik bardağı şuraya attı ben davacıyım' bu bir sorundur, sosyal sorun, bundan helallik alması lazım. Bunun bir cezası var. Bu durumda oradaki cemaat diyecek ki, sen bir hafta ceza olarak bu bahçeyi süpüreceksin. Tabi geçmişte çok derin uygulanmış ve ben şunu söylüyorum; dünyada halen ulaşılamamış en gelişmiş ceza sistemi Alevilikte vardır. Hapis yok, cezaevi yok, en ağır ceza yani idam cezası dediğimiz ceza "düşkünlük" tür. Düşkünlük nedir? Diyorsunuz ki siz bu vatandaştan selamı kesin selamını almayın; kim gördüyse güzünü çevirsin yere tükürsün; kimse buna borç vermesin, borç almasın; ekmek vermesin, ekmeğini almasın; dükkânına gitmesin, alışveriş yapmasın. Şimdi siz bir düşünün sokağa çıktığınızda herkes size aşağılık bir mahlûkatmışsınız gibi bakıyor. Cezanın amacı nedir? Caydırıcı olmaktır. O adam o memleketi terk eder. Terk ettikten sonra gittiği yerde bir daha bu suçu işlememek, böyle ağır bir ceketi giymemek için kılı kırk yarar.

Bir de şöyle bir hikâye vardır. Mecnun yolda giderken vatandaşın biri kenarda namaz kılıyor, tabi Mecnun selam vermeden geçiyor oradan. Adam namazını bitiriyor o anda ve hemen hiddetlenip bağırıyor, ''Sen görmüyor musun? Burada bir insan var ve selamsız geçiyorsun.'' Mecnun da döner; 'sen ne yapıyorsun burada ben seni görmedim', der. Adam 'namaz kılıyorum', der. Mecnun; 'sen namaz falan kılmıyorsun, boşuna oturup kalkıyorsun' der. Niye der adam, 'nereden çıkardın bunu'. Mecnun cevap verir; 'Ben Leyla'nın aşkından seni görmedim, ama sen Allah aşkına namaz kılıyorsun beni görüyorsun'. Yani Alevilik bunu söylüyor. Bunu yaşamadıktan sonra, sözle buraya gelme, o namaz bu namaz değil. Yunus da söylüyor ya; şu kıldığın namaz değil, bir tek gönül kırdıysan. Kendini tamamen ahirette hissedeceksin, Allah'ın karşısında hissedeceksin; ona göre davranacaksın, ona göre giyineceksin, ona göre dua edeceksin, temel konu budur.

Tunceli için de bu durum 1970'li yıllarda kalkmış. Sosyalist bir anlayış gelmiş. Gençlik sosyalizme o zaman heves etmiş. Dedeleri yobazlıkla suçlamış göndermiş. Gönderdikten sonra tamamen düzen de çökmüş. Yani şimdi uygulayabiliyor musunuz bunları dediğinizde? Hayır uygulayamıyoruz.

İnanmayan bir adamı inandırmak mucizelere bağlıdır. Alevilikte de keramet vardır. Sosyalizm nedeniyle Alevilikten uzaklaşan gençleri geri getirmek çok zor, yani zorlanıyorsunuz. Şu an kök, Alevilikte Hacıbektaş dergâhıdır. Yani orası yetiştirmiştir, dergâhları medrese gibidir. Şimdi bugün yine Hacıbektaş dergâhı geçerlidir ve bütün alevi ocakları oraya bağlıdır, oraya itaatlidir. Bu dergâhın insan yetiştirmesi lazımdır. Oraya bir yetiştirme sisteminin kurulması gerekir. Hacıbektaş'ın Alevi merkezi olması lazım. Ama olmuyorsa ikinci yer Tunceli'dir. Niye Tunceli'dir? Bunu hani böyle nüfusu yüzde 90 alevidir diye söylemiyorum. 12 ocak var Alevilikte, bunun 9 ocağı Tunceli'dedir. Şimdi dolayısıyla ikinci merkez Tunceli'dir. On iki ocağın postu zaten Hacıbektaş'tadır. Ama kökeni Tunceli'dir, yani hiç Hacıbektaş'ta bulunmamış ama sonuçta Hacıbektaş halifelerini görmüş. Antalya'da Abdal Musa Tekkesi var, Kaygusuz Abdal Ocağı var. Geri kalan ocakların dokuzu burada, Tunceli'dedir. Dolayısıyla Hacıbektaş olmuyorsa o zaman Tunceli'dir.

Aleviliğin gerçek anlamda toplumda yaygınlaştırabilmek için birincisi cem evlerinin yasal statü kazanması gerekir. İkincisi de rehber pir dediğimiz insanlarda peygamber soyunun olması lazım. Alevilikte geçmişte tekkelerde çırak yetiştiği, kendi gözü ile usta olmaya geldi dendiği zaman bir başka ocağa gönderilirdi. Hele bak ben sana bir hamur gönderdim, ekmek gönderdim pişmiş mi pişmemiş mi diye. Demek sadece kendi ocağın, dergâhın karar vermesi yetmiyor. Pirinin onu tamam sen yetiştin, artık cem bağlayabilirsin demesi de yetmiyor. O gidecek başka bir pirin elinden de onay alacak. Fakat çaresizlikler bazen dikme dedeleri getirmiştir.

Bu kopukluk niye, Cumhuriyete geçişte bir geriye gidiş mi var?

Şimdi teraziye koymak lazım tabi. Aleviler Osmanlı döneminde çok şeyler yaşamışlar. Özellikle Yavuz'un döneminde vahşet yaşanmış. Osmanlıda korkunç bir zulüm vardı. Bu zulümden sonra aleviler Cumhuriyete demokrasiye dört elle sarılmışlar. Eksiklikler önemli değil demişler, yeter ki biz bundan kurtulalım.

Peki, Alevi olanlar bu yaşadıklarından sonra nasıl alevi olarak kalmış?

Bazı insanlar dönmüş, korkudan dönmüş. Kişiler, bugün de ciddi ciddi inanıyor ben Sünni'yim diyor, alevidir kökenleri. Yani bu bölgede nereye bakarsınız bakın, kaynaklar bunların Alevi olduğunu gösterir. Aynı aşirete

mensup olup dağlık kısımda kalanlar Alevi'dir, ovada kalanlar Sünni'dir. Aslında bunların da geçmişi alevidir. Ovada kalanlar Sünnileşmiş dağda kalanlar devam etmiş. Yani hükümetle işi olanlar Sünnileşmek sorunda kalmış, yoksa işleri görülmüyor.

Aleviliğin Diyanet içerisinde temsili konusunda ne söylersiniz?

Gölge etmesinler, bizim öyle bir derdimiz yok. Burada bir iki tane hizmetlimizin ve bizim maaşlı olmamız lazım. Çünkü sonuçta bu insanlar burada bir emek veriyorlar. Hizmetimizin olması lazım, bizim pirlerimizi yetiştirilebileceğimiz bir merkezin olması lazım. Ehlibeyt Vakfı İstanbul'da Alibeyköy'de bir okul açtı. Ben gördüm, merkeze de gittim. Ama şimdi orada da dernekler arasında bir bölünme var Alevilikte. Aslında bu ayrılık ve farklılıklar yönetici kadronun farklılıklarından ortaya çıkıyor. Aleviliği o kadar saptırmışlar ki, bakıyorsunuz bazı dernekler tamamen Ali'siz Alevilik diyor veya İslamiyet'in dışındayız diyor. Bunlardan çok rahatsızız. Ben peygamberin soyundanım diyorsun, asıl Müslüman benim diyorsun; kılıç zoruyla değil, iman ederek kalben tasdik ederek girdim bu yola diyorsun; ama ardından diyorsun ki Alevilik İslamiyet'in dışındadır. Bu işin doğasına terstir. Ama bu bir günlük mevzu değildir.

Sivas'ta niye birbirimizi yaktık? Niye yürüdük? Aziz Nesin yüzünden mi? Aziz Nesin orada asıl Alevilere hakaret etti ve dedi ki; 'ben Pir Sultan gibi bilmem kaç yıl önce yaşamış bir insanın sözlerine inanmak zorunda değilim'. Asıl Alevilere hakaret etti. Aleviler o kadar anlayışlı insanlar ki hiç kimseye bir şey dememişler.

Bizim müftümüz geldi tam cemin ortasında sazı kesti. Bir dakika keser misiniz dedi kesti. Namaz kıldı bize saygısızlık etti. Bir tane adam da kalkıp demedi ki; sen utanmıyor musun? Müftüsün bu yapılır mı? Bu da ibadet, sen benim ibadetimi kesiyorsun. Şimdi ben müftüye sordum; ben de haftaya geleceğim, tam namazın ortasında, bir dakika bir semah döneceğim, ne olur? Hem de bunu Konya'da yapacağım, çünkü Tunceli'de yapıyorsun sen bunu. Ne olur bana bir cevabını versene? Sen sadece kabadayılık yaptın ve gidip diyeceksin ki; ben gittim içlerinde bunu yaptım hiç kimsenin gıkı çıkmadı. Bu insanların tepkisizliği anlayışlı insanlar olduğu için, yoksa bu insanların sana gücü mü yetmeyecek.

Bölgedeki dini lider ve önderlere halkın güveni neden yüksek?

Burada dini lider olarak tanımlanacak insan yok denilecek kadar az. Yani maalesef yok, ama sizin dediğiniz manada bir saygı var. Tabi bu peygambere olan saygıdır. Yani bu sonuçta peygamberin evladıdır. Bu insanlar bunu yapmışlar. Geçmişte daha büyük saygı vardı. Geçmişte bu dedeler ayaklarını yere basmazlardı. İnsanlar önlerine dizilirdi, onların sırtına basarak ilerlerler ve sözlerinden de çıkılmazdı. Ama orada piri şikâyet edebileceğiniz bir sistem de vardı. Yani sizin piriniz varsa pirinizin de bir piri vardı. O sizin mürşidiniz, sizin piriniz, sizinle ilgili haksız bir karar aldıysa, mürşidinizin bağladığı bir cemde pirinizi dara çekebilirsiniz, bu hakkınız var. Yani pir tamamen en yüksek değil. En üstte dede değil, en üstte Hacıbektaş var.

Bir ehlibeyt vatandaşımız; bizim gençlerimizi eğitmede sıkıntımız olduğu için farklılıklar özellikle oluşturuluyor, biz gençliğimizin bir takım örgütlerin potansiyel militanıymış gibi görünmesinden rahatsızlık duyuyoruz dedi. Bu konuda ne diyorsunuz?

Doğrudur. Biz de aynı rahatsızlığı duyuyoruz ve eğitimdeki sıkıntı şuradan kaynaklanıyor. İyi kötü Aleviliği biliyoruz, ama bizim kafamız da dağınıktır. Yani eğitim bir sıra iledir. Doğru mu değil mi? Şimdi biz bu işin A'sı neresi? İlk çizgi neresi? Orayı bir türlü belirleyemiyoruz. Kendi aramızda anlaşamıyoruz. Tamam gençleri alacağız, eğiteceğiz ama nereden başlanacak. Şimdi en üst noktadan başladığınızda genç alamıyor. Ben de ulaşamıyorum. A'dan başlamamız lazım, A neresi onu bulmamız lazım. Bunu halen hiçbir alevi örgütü başaramadı. Cem vakfı kısmen başardı. Onların çalışmaları da hakikaten çok güzel. Ben şahsen onların çalışmalarından istifade ediyorum.

Mevcut çalışmalar var. Hükümetin de bu yönde açılımları var. Bu çabaları nasıl buluyorsunuz?

Şimdi normalde Alevilik ile ilgili bir karar alırsanız Tunceli'yi pas geçebilir misiniz? Hayır. Tunceli bugüne kadar yapılan bütün çalıştaylarda pas geçilmiş. İki sefer vatandaşlar çağrılmış, birisinde müftü tarafından çağrılmış. Bu çok önemlidir ve niyetinizi ortaya koyar. İkincisinde ise bir dernekler federasyonu tarafından. Federasyon ama içinde Alevi dernek olmayan tamamı komünist/sosyalist düşüncede olan dernekler ki bunlar Aleviliğe de inanmamaktadır.

Bölgenizde aşiret yapıları hala etkili mi?

Bizdeki aşiret yapıları birincisi ticarette, ikincisi siyasette etkilidir. Yani güneydoğudaki gibi kan davalarında etkili değildir. Aşiretten birisi kavga etse kimse üstüne gitmez. Haksızsa hemen derler, sen haksızsın çekil kenara. Burada aşiret ticaret ya da siyasette etkili, bizde güneydoğudaki gibi tek bir adamın sözüne bakılmaz.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Tunceli bu bölgede eğitim yönünden en iyilerinden sayılırdı. Şimdi çok geriledi. Bizim başımızın belası aslında, okumaya hevesli, yani okumayı seven insanlardır. Ben bu konudaki teşhisi size anlatayım. Biz Türkiye'nin birincisi bile çıktık üniversite sınavında il olarak. Şu anda en sondan beşinciyiz. Bu kadar gerideyiz. Peki, ne oldu? Birincisi bizim memleketimiz sahipsiz ve iktidarda milletvekiliniz yoksa bunun etkisi büyük.

Şimdi 1930-1940'lı yıllarda Türkiye de diğer illerde ilkokula gitme oranı sıfırken burada lise bitiriliyordu. Tabi lise o dönem üniversite gibiydi. Yani burada ziraat lisesi vardı ziraat mühendisi çıkıyordu. Sayılı öğretmen liselerinden birisi vardı burada ve öğretmen çıkıyordu. Bir de 38 katliamı geçmiş üstünden, bir zulüm var. Çocukların hepsi okusunlar memur olsunlar da kendilerini korusun diye aileler çocuklarına bir hayranlık duydular. Çocukların hepsi de kendisini dev aynasında gördü. O günkü lise mezunu çocukların hepsi bilgili adamlarız biz memleket yönetmeye adayız dediler. Bu yüzden bizim memleketimizde hiç sanatkâr kalmadı. Bizde herkes başbakan olmak ister, sokaktaki adama gidersin dersinki; kardeşim sana yakışır belediye başkanı olsan müthiş olur; becerir miyim beceremez miyim diye düşünmez aday olmak ister. Çünkü bu insanların hepsi okudular. Bir de dünyadan haberdar oldular. Devlet o okuyan nesli kadrolara getirmediği gibi, hepsini yok etti. Çok acı şeyler yaşadılar.

Bölge insanı eğiticilere çok saygılı yani öğretmenleri seviyor. Öğretmen kadrolarında eksiklik var mı? Ne kadarı bölge insanı ve bunun mahsuru var mı?

Öğretmen kadrolarında eksiklik var. Bölge insanı olmasının mahsuru da var. Yüzde 70 de bölge insanı ve bence mahsuru çok. Şimdi yani buralı olup olmaması benim için önemli değil. Genelde buranın şanssız yanı şudur; sol

düşüncedeki öğretmenler burayı tercih ediyor, bir şekilde de buraya tayin yaptırıyor. Şimdi buraya geldikten sonra da eğitimi bırakıyorsunuz bakıyorsunuz her gün yürüyüş var bilmem ne var. Sağcı öğretmenler gelince ise idareyi eline alıyor. Yani idareyi ele alıyor derken bir milletvekili, üst düzey bir görevli gelince Tuncelili öğretmeni değil Tokatlı olanı muhatap alıyor. O da kendisini dev aynasında görüyor. Şehri idare etmeye kalkıyor, öğretmenliği bırakıyor. Artık yabancının da sakıncası bu ama yerli de sakıncalı. Açıkçası, biz gelen kişinin ruh haline göre hareket etmek zorunda kalıyoruz. Problem sadece öğretmende de değil, bir yönetici gelmiş ben bunları Müslüman edeceğim diye her yere cami yapmış…

Yani burada devletin kişilere bağlı olmaması lazım. Daha doğrusu buraya çok aklıselim polis, çok aklıselim emniyet müdürü, çok aklıselim askeri yetkili gelmelidir. Burada terör sorunu da Kürt sorunu da yok. Ben size çok net söyleyeyim. Bu bölgedeki insanlar kendilerini Türk addediyorlardı. Burada Türk solu vardı. Kürt yoktu PKK yoktu. Ben hayret ediyorum. Şimdi nasıl burada BDP kazandı. Buraya gelen askeri personel hepsi cahildi. Hepsi Osmanlı zihniyetinde idi. Buraya geldiler milletin gözü önünde sokağın ortasında karısını kızını aradılar. Dediler ki siz canlı bombasınız. İlk PKK'ya karşı kepenk kapatma eylemi Tunceli'de başlamıştır. Ben o zaman Elazığ'da yaşıyordum. Elazığ'da esnaftım. Buraya mal veriyordum, mandıram vardı. Ben yoğurt getirmekten çok buraya et getirirdim. Niye? Uzman çavuş, asker subay, astsubay bunların elinden kesilen yenmez diye oradan et getiriyordum. Bunları bu gözler gördü. Bu davranışı burada yaşayan insanlar da gördü. Bu insanlar köylüye gitti eziyet etti. Sonradan yani iş işten geçtikten sonra fark etti. O zannetti ki, ben PKK'ya hükmedeceğim. Tuttu adamları kucağına ittikten sonra zorda kaldı. Zorda kaldıktan sonra döndü iş işten geçti. Atı alan Üsküdar'ı geçti. Şimdi dönmüşler hoş görünmeye şirin görünmeye çalışıyorlar. Sen öyle görünsen de artık samimiyetinden şüphe duyuluyor. Güzel örnekleri de var. Şimdi öyle bir … Paşa diye bir general geldi. Arabasını taşladılar. Polis müdahale etmek istedi. Karışmayın dedi, kardeşim bırakın beni dövsünler benim adamlarım bunlar, dedi. Kendisi de Erzincanlı Alevi kökenli idi. Bütün herkes utandı. Sonra bütün Tunceli hayran oldu.

DSP seçimde Tunceli'ye geldi. Zeki Sezer ile Mustafa Sarıgül vardı. PKK'lılar tabi bunları taşladılar. Apo'yu Ecevit yakaladı DSP buraya girmesin diye. Polis müdahale edince polisi de taşladılar. Bütün esnaf polisle taşlayanların arasına girdi. Şimdi hiçbir basın bunu göstermedi. Oradaki polis ailesi ne diyor; bunlar polisleri taşlıyor. Demiyor ki, başka bir şehirde polisle

taşın arasına giren esnaf var mıdır? Yani burada insanları zorla örgütün kucağına ittiler, şimdi de çekmeye çalışıyorlar.

Burada Ali Ekber Dede adında bir Tuncelili var, daha yeni İzmir'de askerlik yaptı, havacı idi. Ali Ekber Dede müthiş diyebileceğimiz kadar Türk milliyetçisidir. Yani dersiniz ki bu ülkücüdür. Ama askerde Ali Ekber dedeyi ihbar ettiler. Bu PKK'lıdır Tunceli'de diye. Neyse ki, aile burada soylu, bilinen bir aile. Ali Ekber Dede'yi komutanı çağırıyor ve soruyor kendisine: Sen PKK'lı mısın? Ben bunu hakaret addederim diyor. Bırak canım Tuncelilisin diyor komutanı. Komutan öyle deyince diyor ki benim referanslarım var. Genelkurmaydan gelenler bizi tanır. Sonuçta bunlar benim referanslarımdır. Bundan sonra komutan kusura bakma diyor. Şimdi böyle şeyleri biz hep yaşıyoruz. Biz buradan batıya çıktığımızda terörist oluyoruz. Ne olursanız olun PKK'lısınız. Polis arkadaşlar Tunceli plakalı araba almışlar. Baktım hepsi ilk izinden döndükten sonra plakaları değişiyorlar. Niye değiştiriyorsunuz plakaları? Abi dedi, kapının önünde camlarını kırmışlar.

Bölgenin zenginleri bölgeye neden yatırım yapmak istemiyor?

Batıda zengin Tuncelili çok fazla var. Bir önceki valimiz bir toplantı yapmış. Yatırımcı getirin diye. Bizim bir kanadımızda da iş adamlığı var. Tuncelili sanayici ve iş adamları derneğini ilk kuran bendim. Dedim ki sayın valim size bir soru soracağım. Şimdi bizde bir feribot var Pertek'ten geçiş için. Feribottan Elazığ noktasında aranıyorsunuz. Kimlik sorgulanıyor. Bir de burada bakıyorlar. Şimdi dedim ki bu iyi niyetlilik değil, güvenlik hiç değil. Bu tamamen vatandaştan nefret etme göstergesidir. Sen bana diyeceksin ki git İstanbul'daki zengini getir. En kötü ihtimalle buraya üç trilyonluk yatırım yapacak. Vatandaşın parası var, ben de diyeceğim ki, gel kardeşim bizim orası güllük gülistanlık yatırım yap. Adam bir gelecek, feribotta aranacak, burada aranacak. Hem de bir askerin inisiyatifine kalmış. Yani normal bir davranış da değil, kibar bir yaklaşım da yok. Çünkü asker bu konuda eğitimli de değil. Bana da diyorsun ki yatırımcı getir. Paranız var sizin. Siz niye üç trilyonunuzu getiresiniz? Burada niye böyle bir riske atasınız? Niye bu zulmü çekesiniz? Tabi bir de haraç alınan veya kaçırılan iş adamları var. Buna rağmen, Tunceli'ye işadamları geldiler, para koydular kar beklentisi gütmeden. Tunceli'de Munzur ocağını kurdular. Şimdi dolayısı ile böyle bir heves de var batıdaki ve Avrupa'daki Tuncelili iş adamlarında.

Burada insanlara yaklaşımda iki farklı kanat var. Birisi bürokrasi kanadı diğeri siyasi kanat. Siyasi kanada gittiğinizde her şey güllük gülistanlık, herkes iyi niyetle yardımcı olmak istiyor. Ben bürokrasi kanadı olarak Sağlık Bakanlığından size örnek vereyim; Sağlık Bakanlığına bir tayin için Alevi olarak giderseniz bürokratın tepkisini nefretini görürsünüz. Bu duyguları kişilerin yüz hatlarında hissedebilirsiniz, insanlarda bir kin var. O zaman da umudunuz tamamen kırılıyor. Çünkü asıl idare noktası bürokrasi, milletvekili değil, siyasiler değil. Yani Başbakan güzel konuşuyor, samimi olduğundan da eminim. Hiçbir şüphem yok, ama bürokratlar ve diğer çalışanlar bu samimiyette olmadığı zaman sizin bir ekibiniz yoksa veya ekibiniz sizin rüyalarınızı paylaşmıyorsa orada fiiliyatta sıkıntı var demektir.

Diğer partilere bakışınız nasıl?

Şimdi CHP ilginç bir partidir aslında. Sonuçta hepimizin babasının dedesinin partisidir, bunu kabul etmek lazım. Babamız dedemiz CHP'li doğmuş. CHP bu ilde 38 katliamını gerçekleştirmiş. Buna rağmen CHP'ye uymuş insanlar. Niye uymuş peki? Cumhuriyete aşkından dolayı ve cumhuriyeti CHP'nin sürdüreceğine inanılmış. Fakat CHP'nin bir parti ideali var, bir de çöreklenmiş, devletçi, koltuk korumacı yapısı. CHP'nin yüzde 80'i partisinin ideallerine inanmıyor.

Bugünkü yöneticilerin söylediği şeylerle CHP tüzüğünün çok örtüştüğüne inanmıyorum ben. CHP Atatürk'ün kurduğu parti ama Atatürk'ün uygulamaları yok. AK Parti'den bir milletvekili gelse mutlaka bir cem evine gelir, ziyaret eder ve saygıyla durur. Ama CHP'li bir milletvekili asla gelmez. Niye böyle? Çünkü bir kibir, bir tuhaflık var onu görüyorsunuz. Bir böyle elinin tersiyle itmişlik var. Şimdi CHP'ye göre cem evi asla siyasete karışmamalı ve oy deposu da değil. Öbür adamsa diyor ki; bunlar dini, ruhani liderler, burası da mekânları, biz de saygılı olmalıyız.

Türkiye'de Kürtlere karşı bir ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Tabi örtülü bir ayrımcılık vardır. Kürtler devlet düşmanıdır şeklinde bir bakış var. Bu aslında mezhep ve ırk ayrımından da öte. Devlet kendi sistemine inanmayacak adamları askeriyenin üst rütbelerine almamıştır. Bugün de bu vardır. Anlatabildim mi? Yani bunu sadece mezhepsel temele indiremezsiniz. Mesela Cemal Gürsel Alevidir, Genelkurmay başkanı olmuştur, devleti yönetmiştir. Şimdi Genelkurmayda paşalık rütbesinde insanlar da var. Ama

sisteme inanan insanlar kalmış. Şu Alevilere haklarını tanıyalım, Kürtlere haklarını tanıyalım diyen insanlar o mevkilere çıkmamış. Ama ben şunu tekrar söylüyorum. Kürtler bu ülkede her zaman idareci konumunda olmuşlardır. Yani mazlum konumunda olmamışlardır.

Şimdi bir Şeyh Sait isyanına, bir de Dersim isyanına bakıyorsunuz. Şeyh Sait İsyanı çok büyük bir isyan, Dersim isyanı çok küçük bir isyan. Ama katledilen adam sayısına baktığınız da; devletin karşısında görülenlerde ölen insan sayısı Dersim isyanında kat ve kat fazladır. Yani Şeyh Sait isyanında elebaşları yakalanmış onlar idam edilmiştir. Dersim isyanında ise çoluk-çocuk kadın-kız demeden bir hedef alma var.

Elazığ beyleri, Erzincan beyleri, Sünni beyleri bu bölgeyi idare etmek istemişler. Bu oradan kaynaklanıyor. Şimdi bu dağlarda yaşayan insan burada ekip biçemez. Ekip biçme ile geçim gütmek mümkün değil. Eğer burada kalırsan eşkıyalık edeceksin. Ona mahkûm olmuş insanlar. Şimdi cumhuriyet kurulduğunda devlet bir Alevi valiyi atıyor. Şimdi vali geliyor burayı geziyor. Bütün bölgeyi ilk defa bir vali içlere kadar geziyor, hiç korkmadan korumasız bir şekilde. Bütün aşiretleri, seyitleri, ocakları geziyor. Çok şaşırıyor ve bir rapor yazıyor yukarıya. Raporda diyor ki; bu adamların eşkıya olmaktan başka çaresi yok. Bunlara yani eşkıya olma derseniz bu ölün demektir. Raporda buranın topografyası, olayları, her şeyi anlatılıyor. Raporda getirilen öneri ne peki? Bu insanları buradan alın, burayı doğal sit alanı ilan edin ve bu insanlara Elazığ'daki Altınova'yı verin. Bu adamlardan bir tane eşkıya çıkarsa sorumlusu benim, diyor Vali. Şimdi Elazığ beylerini bir titreme tutuyor. Dersim beyleri buraya gelir otururlarsa, bir de bunlar eşkıyalıktan gelme bileğine kuvvetli adamlar, bizim burada hükmümüz kalmaz. Yazı üstüne yazı binlerce yazı gönderiyorlar merkeze.

Sonuç olarak, Aleviler için negatif bir ayrımcılık var mı? Var. Ama Kürtler için bu olmamıştır. Çünkü hemen Seyit Rıza'nın torununa bakıyorsunuz. Abdülmelik Fırat her dönem iktidar olmuştur. Ailesi her zaman bundan faydalanmıştır. Baktığınızda da çocukları hep deryadır, okumuştur, ilerlemiştir. Seyit rızanın çocuklarına bakıyorsunuz. Okuma yazmaları halen yoktur, buranın en cahil insanlarındandırlar.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Bazen böyle devletin yöneticileri ile tartışıyoruz bunları konuşuyoruz. İşte ne olmuşsa olmuş geçmiş diyorlar. Bunu bu kadar basit görüp hadi hemen barışalım demekle olmuyor. Barış dediğinde askeriyenin emri gibi barış konuyor ortaya. Böyle bir şey olmaz. Toplum bir travmaya uğramış. Bunun bir tedavi süreci var. Ayrıca sizin uyguladığınız ilaç tedaviye cevap verecek bir ilaç mı? Şimdi bugünkü davranışlar bile aslında bunun fazla umursamadığını gösteriyor. Yani geçmişte olan kötü ve yanlış şeyleri önce lanetlemek lazımdır.

Şimdi burada sadece devlet zulüm yapmamış. Örgüt de en az onun kadar zulüm yapmıştır. Peki, bu haksız yere ölenlerin kanını kim verecek? Bu kan duracak, ama bu kadar mağduriyet var ortada. Buna rağmen ne olmuşsa olmuş, lanet olsun biz gördük bizden sonrakiler görmesin deyip çekeceğiz sineye. Bunun başka alternatifi yok. Yaşanan olaylar çok acı, burada her ailenin yaşadığı bir acı vardır. Kürt sorunundan çok farklı bir sorun var burada.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz?

Buralarda bir BDP oyu var ama bir Kürt milliyetçiliğinden bahsedemeyiz. Şimdi Tunceli'de BDP'ye inananlar aynı zamanda Öcalan'a inanıyor. Bunlar nedir biliyor musunuz? Bir siyasi rant oluştu. Yani, siyasetin aynı zamanda güzel yüzünü gördüler. Şimdi bir kısım artık koltuğa alıştı. Geldi belediyede oturdu. Yönetici oldu il başkanlığı var bilmem ne var. Şimdi bunun bir tek kaynağı var... Benim korkum, zaten bu kan bitmezse bundan dolayı bitmez.

PKK çözülüyor mu? Bu dağdan inme sürecini nasıl değerlendirebiliriz?

Buradaki BDP'liler asla bu kanın bitmesini istemezler. Çünkü kendilerini ve siyaseti belirleyen dağdır. Ama bitmesini isteyen bir yönetici kadrosu var. Dağda para kazanmışlar, bunu harcamak ve artık dağdan inmek istiyorlar. O kadar da kolay değil bu iş. Orası ister burası da koltuğunu oraya borçlu olduğu için bitmesini istemez. O çalışsın ben burada yiyeyim der.

Kültürel haklar bağımsızlık için bir basamak mı?

Sorun cahil yöneticilerdendir. Sorun devlette değil. Bugün AK Parti bunu yaparken devletin kanunları bir sıkıntı yaratmıyorsa geçmişte de yaratmazdı. Yani sorun devletin inatçı yöneticilerinde. Kültürel haklar kapsamında bir anayasal kimlik talebi vardır. Kürtçenin seçmeli ders olarak okutulması ve Kürtçe TV yayını Kürtlüğü bitirir. Bakın ben biliyorum, Şivan'ın kasetleri yasakken bilmem kaç milyon da olsa alırdık dinlerdik. Serbest oldu doğru dürüst dinleyemiyoruz. Onu bıraktığınız an Kürtlüğü bitirmiş olursunuz. Dağa çıkış sebebi olarak kültürel hakları gösteriyorlar, ama sebep bu değil.

Yer adlarının iadesi konusunda ne düşünüyorsunuz.

Şimdi burada da değiştirilmiş, ama burada Türkçe isimler de değiştirilmiş. Mesela benim köyümün adı Ballışehir'di Beydağı yapmışlar. Vatandaş gitgide Beydağı'na dönüyor. Kürtçe isimler de var, Ermenice isimlerde. İade edilse hiçbir şey olmaz.

Bölgedeki ekonomik canlanma için somut öneri ve projeniz var mı?

Size aslında onun cevabını başından verdim. Bizim sanatkârımız yok. Türkiye'de işsizlik sorunu olmayan tek il Tunceli'dir. Ben bunu iddia ediyorum. Çünkü bize Bingöl'den, Siirt'ten Diyarbakır'da her sezon işçiler gelir. Bunlar inşaat demircisi, marangoz, tesisatçıdır. Bizde halen oto camcısı, elektrikçisi, tamircisi yoktur. Yani sanatkâr yok. Dolayısıyla sanatkâr yetiştirilmesi lazım.

Dosya No: WS30153

Etnik Kimliği: Türk

Bölge: Adıyaman-Elazığ-Erzurum-Gaziantep-Kahramanmaraş-Malatya-Şanlıurfa

Mesleği: Hacıbektaş Veli Konfederasyonu Başkanı – Alevi Dedesi

Yaşı: 55

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

Şimdi efendim, bu gün Malatya'mızda en az nüfusun dörtte biri Alevi kökenli. Burada 650 bin Sünni kardeşimiz var. Malatya'da 200 binin üzerinde de Alevi kardeşimiz var. Şimdi bu bakımdan Türkiye genelinde de, bana göre 15 milyon civarında alevi kardeşimiz var. Bazıları 30 milyon falan diyor ama bunlar tabi abartılı rakamlar, ben bunları doğru bulmuyorum. Bugün Alevi kardeşlerimizin durumu Malatya ve Türkiye genelinde dinsel ve inançsal açıdan, maalesef yürekler acısı, dağlar kadar sorunları var. Bu kardeşlerimizin bu sorunlarına bugüne kadar çare bulunamamış. Ben açık söylüyorum bu işin uzmanıyım, ömrümün en az 40 yılını Kur'an, hadis, tarih, tasavvuf, edebiyat okumakla geçirdim. Aynı zamanda araştırmacı yazarım. Bu konuda benim yazılarım, konferanslarım, gerek ulusal gerekse yerel televizyonlarda yayımlandı. Geçen Haziran ayında yapılan Alevi çalıştayında da, devlet ve hükümet büyüklerinin seçmiş olduğu 35 kişiden birisi de benim. Malatya'dan beni tensip buyurdular, ben gittim.

Aleviler ancak seçim zamanı hatırlanmış. Ben açık söylüyorum efendim. Siz Atatürkçüsünüz, ilericisiniz, devrimcisiniz demişler, bir takım vaatler verilmiş bazı partililerden. Seçim bitmiş ve arkasından Alevilerin sorunları da hiçbir zaman gündeme getirilmemiş, hiçbir çare bulunamamış ve alevi kardeşlerimiz hüsrana uğratılmış. Aynı süreç maalesef günümüz Türkiye'sinde de devam ediyor, inşallah bundan sonra devam etmez diyorum. Bugün açıklıkla söylemek isterim ki, Alevi olarak Sünni kardeşlerimiz ile dinimiz bir,

kitabımız Kuran, peygamberimiz cenabı Muhammed Aleyhisselam, vatanımız Türkiye, bayrağımız şanlı Türk bayrağı; efendim kıblemiz de bir, ezanımız da bir, mezarlıklarımız da bir. Şimdi Anadolu'nun bin yıllık tarihinde bu topraklar için Türkün ve İslamın düşmanlarına karşı Alevisi ile Sünnisi ile Türküyle, Kürdüyle, Lazıyla, Çerkeziyle hep birlikte kan döktük. Aynı mezarlıkta Alevisi, Sünnisi, Türkü, Kürdü kucak kucağa yatıyor.

Bugün Alevilerin sorunları var. Birincisi, Aleviler işte İslam dışıdır diyenlerin ayıklanması lazım. Bu tip insanlar bu konuda dernekler kurmuşlar vakıflar kurmuşlar, federasyonlaşmaya gidiyorlar. Bakın Alevi Bektaşi Konfederasyonu, Alevi Bektaşi Federasyonu, Dernekler Federasyonu var ama hiçbir haberimiz yok. Türkiye'de en eski kurulan üçüncü vakıf burası. Şimdi bu kardeşlerimizi din ve iman konularında eğitecek eğitici bir kurum yoktur. Bizler bu konularda kendimize düşen görevi yapmaya çalışıyoruz. Maddi ve manevi bir takım engellemelere rağmen kendi çapımızda Allah'ın bize verdiği güç kadar yürütmeye gayret ediyoruz.

Alevi dedeleri ve din adamı ihtiyacı konusunu biraz açar mısınız bize?

Şimdi efendim tabi bu ayrı bir olay. Anadolu tarihinde bu alevi dedelerinin iki türlü sınıfı var. Birincisi soydan gelen dedeler, bunlara sofiyan dedeler deniliyor. Diğeri de atama ile gelenler. Alevilik ve Bektaşilikte atama ile gelen babalar var. Bunlara dikme deniliyor. Şimdi Alevilikte soydan gelen bir dede öldüğünde onun en büyük oğlu bilgisiz de olsa onun postuna oturma hakkına sahiptir. Ama Bektaşilikte öyle değil. Bektaşilikte önce dergâha gelecek, oraya dost olacak, orada pişecek, orada eğitim görecek; şeriat kapısından, tarikat kapısından, marifet ve hakikat kapısından geçecek; ilmen yakin, hakkal yakin, aynel yakin kapılarından geçecek; ilim tedris edecek ve derviş olacak. Ondan sonra halife olacak; kapılardan geçtikten sonra üniversite tedrisi gibi bir ilmiyeyi öğrenecek ve oraya çeşitli bölgelere pir olarak, dede olarak tayin edilecek.

Efendim biz Hz. Ali soyundanız demişler ve dedeliği bu şekilde tedbir etmiş, yürütmüşler. Ona da saygımız var. Ama Hz. Ali 1355 yıl önce şu sözü söylemiş: "Benim soyumdan geldiğini iddia edenler benim evladım değildir. Kim benim yolumdan, kim benim huyumdan, ilmimden gidiyorsa işte benim evladım onlardır", demiş. O bakımdan, Hacı Bektaşi Veli dergâhına gelenlerin önce mürit olacağı, o dergâhta pişeceği, dört kapı 40 makamı bileceği kabul edilir. Dört kapı 40 makam Alevilerin bana göre ikinci amentüsü gibidir. Dört

kapı 40 makam ilkeleri asla Kuran-i Kerimle çelişmez, örtüşür. Kuran-i Kerimi Türkmen yorumuyla Hacıbektaş muazzam bir şekilde anlatmış.

Din adamı ihtiyacını gidermek için bir eğitim müessesesine mi ihtiyaç var?

Elbette olmalı. Efendim, bu devletin denetiminde olmalıdır. Şimdi birtakım dernek ve vakıfların kendi öğretileri içerisinde yürümez bu. Saygı duyarız, yapıyorlar, yapsınlar ama devlet bunu sağlam kalıcı bir temele oturtmadıkça yürümez. O bakımdan bu bir yasal statüye getirilmediği müddetçe bunun yürümesi biraz zor diyorum.

Şimdi temel sorunların birincisi bir eğitim müessesesine duyulan ihtiyaç, ikincisi ise diyanette temsil talebi, bu nasıl bir temsil olabilir?

Şimdi bugün, Türkiye'de Alevi vakıf ve derneklerinin yüzde 95'i diyanet işleri başkanlığı kaldırılsın diyor. Yani finansmanından devlet el çektirilsin, bu konu cemaatlere bırakılsın ve cami imamlarının maaşını Sünniler versin deniyor. Ben buna kesinlikle karşıyım. Olmaz, devlet devam etmeli. Sen Atatürk'ten daha mı akıllısın kardeşim? Diyanet İşleri Başkanlığı'nı Gazi Mustafa Kemal Atatürk getirmiş, nasıl kaldıracaksın. Bugün 87 bin cami, 140 bin personel, 3-4 katrilyon bütçe var. Bütün bunlar cemaatlere bırakıldığı takdirde bunun kontrolü mümkün olmaz. Ve laik, sosyal, hukuk devleti kavramı da ortadan kaldırılır, devlet kaosa gider. O bakımdan diyanet işleri başkanlığı bana göre devam etmelidir ve devlet finansmanını vermelidir. Ancak diyanet işleri özerk hale getirilmeli, atamalar kendi içerisinde, üniversite profesörleri gibi yüksek din kurulu tarafından, müftülük tarafından yapılmalı. Türkiye'deki yüksek din kurulu üyelerini de ilahiyat fakülteleri profesörleri seçmeli, bu kişiler diyanet işleri başkanını da seçmeli.

Alevilerin temsil edilmesine gelelim; Diyanet İşleri Başkanlığında bu şartlar altında Alevilerin temsil edilmesi, acaba Alevilere veya diyanete bir fayda getirir mi? Alevileri eğitmeden, bunları sağlam bir temele oturtmadan nasıl yapacaksın?

Yani efendim bugün bazı vakıf ve derneklerimiz diyanette Alevilerin temsil edilmesini istiyor. Buyur temsil et, ama ayak uydurabilecek misiniz? Bugün vakıf ve derneklerin çoğu biz Müslüman değiliz diyorlar. Bu nedenle gelen bütün hükümetler bunu da bahane ediyor. Yani kendi aralarında bir birlik yok.

Diyanet işlerinde Alevileri temsil edeceklerse etsinler, buyursunlar, ben buna karşı değilim.

Bugün vakıf ve derneklerin yarısından fazlası biz İslam dışıyız, biz Müslüman değiliz diyorlar. Hacı Bektaşi Veli'nin, Pir Sultan Abdal'ın, Hz Ali'nin adını kullanarak dernek kuruyorlar, ama Ali'siz Alevilik yaratıyorlar. Aleviliğin Orta Asya'dan Şaman ve Zerdüşt dinlerinin müntesipleri olarak Anadolu'ya geldiğini söylüyorlar. Biraz Hıristiyanlıktan almışlar, biraz da Yahudilikten, böyle aşure çorbası gibi, Anadolu Aleviliği adı altında bir din icat ettiler. Bunlara ben soruyorum; peki bu dinin adı Anadolu Aleviliği ise bu dinin kitabı nedir? Kitabı yok. Bu dinin peygamberi yok. İşte Alevilik bu hale geldi. Alevilik bugün ipotekli ve önce bu ipotekten kurtarılmalı. Bugün Alevilik İslam dışıdır diyenler Alevi kardeşlerimizin inanç dünyasına büyük ihanet ediyorlar. Bu bakımdan devlet bu işe el atmadıktan sonra bu kara düzen devam eder.

Cem evlerin konusunda ne düşünüyorsunuz?

Şimdi efendim bakın, bu cem evlerine devlet yardım etmeli, yapılmasına da yardım etmeli ve buraları ibadet yeri saymalı. Bugün Sünni büyükler İslam'ın ibadet yeri cami diyorlar. Müslümansınız camiye gelin bu iş biter diyorlar. Gitmiyor adam, hadi götürün. Bu bir kültür meselesi, bu bir inanç meselesi, o nedenle zorlamamak lazım. Cenabı hak Kuran'da Hz. Peygambere; ey Muhammed biz seni tebliğ memuru olarak gönderdik, bizim emirlerimizi kullarıma duyuracaksın, dinde zorlama yok diyor. O bakımdan devlet büyüklerimizin hükümet büyüklerinizin bu işe el atması lazım. Buraları ibadet yeri saysan, elektrik su paralarını almasan, bütçeden finansman olaraktan bir katkı sağlasan ne olur. İnsanlar daha mutlu olur. Ben bu sene 6 bin lira elektrik parası, üç buçuk milyar su parası ödedim, dört milyara yakın da borcum var. Bu bakımdan devlet kucaklamalı. Ne olur yani? Bu gün İstanbul'da kilise, havra, sinagoglardan, Avrupa Birliğine gireceğiz diye onlara şirin görünmek için para almıyor devlet. Camilerimizden de elektriğin yarısını alıyor, su parasını hiç almıyor. Camiler de bizim, almasın saygı duyarım, ama buralardan da almasın. Buralara da hak tanınsın. Bu durum, Alevilerin zoruna gidiyor, gitmeli haklılar. Sonra bugün alevi derneklerinin vakıflarının çoğu biz devletten para istemiyoruz diyorlar. Siz verin o zaman.

Devlet bunu başarabilir mi? Bu kadar derneğe hitap edebilir mi?

Elbette devlet yücedir, büyüktür. Allah'tan sonra devlettir.

Öğretmenlere halkın güveninin yüksek olmasının sebebi nedir? Ne kadarı bölge insanı?

Malatyalı bir öğretmenin Malatya'da kalmasında bazı sakıncalar olabilir. Bugün adam 20 seneden beri aynı okulda aynı bölgede öğretmenlik yapıyor, bağ bahçesi ile uğraşıyorsa; okula gereken ihtimamı mesleğine gereken özeni göstermiyorsa, böylelerini milli eğitim başka yerlere vermeli. Burada 15 senedir aynı okulun müdürlüğünü yapan insan var. Bir insan 4-5 senede yapabileceği her tür katkıyı yapar. Sadece iller arasında değil il içinde tayin de olabilir.

Batıda oldukça fazla Malatyalı zengin var. Onlar Malatya ya yatırım yapıyorlar mı?

Hayır yapmıyorlar

Neden yapmıyorlar? Siirt'te güvenlik endişesi deniyor ama Malatya'nın güvenlik endişesi de yok.

Bu Malatyamızın kaderi. İstanbul'da o kadar zengin Malatyalı var, bir Malatya Spora sahip çıkmadılar. Bugün tarihi ve doğal güzellikleri ile dopdolu ve dünya kayısısının yüzde 85-90'ını üreten Malatya'da bir kayısı entegre tesisi, devletin bir kayısı müdürlüğü yoktur. Vardı kapandı. Kayısı üreticisi zengin, o bakımdan İstanbul'a gidiyor İstanbul'da yatırım yapıyor. Şimdi bakın bugün Türkiye'de en büyük tekstil sanayi Malatyalıların elinde, İstanbul'da. Bakın buradaki tekstil fabrikaları kapalı. İnsanlar yatırımını İstanbul'a yapmış, buraları cazip kılıp Malatya'ya çekmek lazım sermayeyi. Bu Malatyalı siyasilerin görevi.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinde alevi vatandaşlarımıza bir ayrımcılık yapılıyor diyebilir miyiz?

Maalesef yapılıyor. Bakın bundan birkaç sene önce, Hekimhan Devlet Hastanesinde bir aşçı kadına, oranın idare müdürü; sen Alevisin, senin kestiğin yenmez, Alevilerin yaptığı yemek yenilmez diyerek hakaret etti.

Kadın da diyor ki; ben 15–20 yıldan beri burada aşçıyım. Müdür, kadına sen git mutfakta bulaşık yıka diyor. Kadına satırı atıyor ve kadının eline dokuz dikiş vuruluyor. Hastanede birkaç gün yatıyor. Ondan sonra kadına diyorlar ki; sen bu davadan vazgeç yoksa biz seni işten atarız. Ankara'ya şikâyet ediliyor ve bir müfettiş geliyor. Duyduğumuza göre netice değişmemiş, kadının da işine son verilmiş.

Bunu yapan devletin görevlileri, devlet böyle yapar mı?

Devlet bu ayrımı yapmaz, yapamaz. Devletin kanunları anayasaya göre bütün vatandaşlar için eşittir, bunu vatandaş yapıyor. Bakın üniversitede okuyan bir kızı geçen sene oğlan Sünni diye vermediler. Nikâh kıydırmışlar diye kızı da öldürdüler kardeşini de. Bundan üç ay önce de bunun aksi oldu, kız Sünni oğlan Alevi diye izin vermemişler. Kızın babası ben Alevi'ye kızımı vermem demiş. Ben ailelerle görüştüm, onları ikna ettim, barıştırdım ve evlendiler. Tabi bu bir eğitim meselesi, kültür meselesi. Bu manada bizim gibi insanlara da ihtiyaç var.

Alevi vatandaşlarımızda devlete karşı bir kırgınlık var mı?

Devletimiz sevgide bile adil olmalı. İnsanlara eşit muamele yapmalı, kucaklamalı, sevmeli. İşte anayasa, sizden önce biraz baktım göz gezdirdim, buna hiç itirazımız yok. Fakat bu uygulanmıyor. Çok güzel hazırlanmış aslında, bu uygulansa Türkiye'de bütün sorunlar çözülür. Türkiye'mizde bir demokrasi sorunu var. Gerçekten demokrasi bütün kurum ve kurulları ile işlese, işletilse bu tür problemler de çözülür. Çözülmüyor, bunu kim çözmüyor? Devlet değil, bu devleti yönetenler, bunu uygulayanlar çözmüyor. Maalesef biz Aleviler olarak bundan büyük üzüntü duyuyoruz.

Bakın şurada insanları bir araya getiriyoruz. Biz hayırlı bir hizmet yaptığımıza inanıyoruz. İnanın bizim bu Vakıftan hiçbir Sünni kardeşimiz bir gün incinmemiştir. Beyanatlarıma çok dikkat ederim, düşünerek, taşınarak, tartarak konuşurum. Çünkü ağzımdan çıkacak bir şey Sünni kardeşimi de, Alevileri de, kamuoyunu da incitir.

Yanlış bilgilendirmeler, önyargılar var. İnsanları bir araya getiren ve bütün mahlûkatı tufandan koruyan gemiye ihtiyaç var bu geminin adı sevgidir ve insanlık ancak sevgi ile kurtulur. Alevilerde bu sevgi var. Aleviler; eline,

diline, beline hâkim ol; aşına, eşine, işine sahip ol; alnın açık, gönlün açık, sofran açık olsun; sır tut, ayıp ört, kızdığın zaman sabırlı ol diyor.

Cumhurbaşkanına olan güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Vatandaş inanç yönünden, felsefi yönden, görüş yönünden, düşünüş yönünden kendisine yakın bulmuş, saygılı olmak lazım.

Kamu görevlilerince bölgede yapılan hatalar nelerdir?

İnsanlara yaklaşmamak, uzak durmak temel hata. Şimdi bakın, biz eskiden Cumhuriyet bayramlarında, 30 Ağustos Zafer bayramlarında askerlerle fener alayı yapardık. Bu devlet bizim devletimiz. Gazi Mustafa Kemal Atatürk bizim Atatürk'ümüz. Bugün dediğim gibi, kucaklanacak insanları kucaklamazsan yaklaşmazsan olmaz bu. Bu siyasetçiler için de, devlet büyükleri için de, hükümet büyükleri için de, halk için de, asker için de, polis için de, güvenlik güçleri için de geçerli.

Yani kamu görevlilerinin halkın her kesimine eşit yaklaşması sevgi ile kucaklaması lazım:

Bir ordu komutanı, bir başsavcısı gelse halkın içine girse ne olur yani. İnanın buraya Orgeneral Edip Başer Paşa geldi. Aleviler çocuklar kadar sevindiler, bir orgeneral buraya gelmiş ne mutlu dediler, alkışladılar. Nisan 2002'de kalabalıktan gidemedi. Kucaklamak lazım, kucaklaştırmak lazım, olay bu.

Bölgede Kürt milliyetçiliği bilinci oluştu belli bir oranda, bunda PKK Öcalan'ın katkısı olmuş mudur?

Elbette.

Habur'daki karşılama için ne düşünüyorsunuz? Malatyalı nasıl bakıyor bu olaya?

Valla biz büyük bir dehşetle üzüntü duyduk. Olmaz bu. Yazık günah, sen bu şehit ailelerini ne yapacaksın o zaman. Sonra hâkimleri savcıları adamların ayağına niye gönderiyorsun. Bindirin onları arabaya götürün mahkemeye ifadesini alın. Devlet ağır olacak, devlet ağırlığını hissettirecek. Bu ne böyle, karşılama tantana. Sen nereden geliyorsun? Vatanı mı kurtardın? Hacdan mı

geliyorsun, mübarek adam? Suçluluk psikolojisi ile mahcup eda ile gelmesi lazımken… Olmaz bu, devlete çok büyük puan kaybettirdi.

Ana dilin kullanımına yönelik taleplere nasıl bakıyorsunuz?

Şimdi devletin anayasaya göre resmi dili Türkçedir. Bu değişmemeli bir milleti ayakta tutan dili, dini, milli gelenek ve görenekleridir. Bunları kaldırırsan, bu millet dejenere olur mahvolur. O bakımdan resmi dilimiz Türkçedir. Bunu bozmamak gerekir. Bunun yanında televizyonlarda işte ne güzel Kürtçe şarkılar söyleniyor, eğlenceler oluyor. Üniversitelerde kürsüler de açılabilir. Ama Türkiye'nin resmi dili Türkçedir, bu bozulmamalı. Bozulursa arkası gelir bunun; özerklik gelir, otonomi gelir, eyalet sistemi gelir. Yazık olur bu devlete.

Bu değiştirilen köy ve ilçe isimleri için ne diyorsunuz?

Bazı isimler verilsin. Mesela Güroymak–Nurşin gibi, halk Nurşin kullanıyor devlet Güroymak kullanıyor. Dediğim gibi, bölgesel olarak insanları incitmeden devleti de incitmeden sevgi ekseninde bazı şeyler yapılır ama dikkatli olmak lazım.

Ben Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin vatandaşı olarak diyorum ki; Türkiye'de bazı taşlar yerinden oynatılıyor. Türkiye'nin üniter devlet yapısı bozuluyor, bunlara ne gerek var. İşte benim annemin köyünün adı Kozluk, Alevi köyü. 700 yıllık Malatyalıyız, benim aslım neslim Horasanın Nişabur kentinden. 1240'tan sonra gelmişiz. Anadolu Selçuklu döneminde Anadolu'ya gelmişiz Türkmeniz biz, anam Türk, babam da Türk, fakat annem mükemmel Kürtçe bilirdi.

Dosya No: WS30173

Etnik Kimliği: Arap

Bölge/İl: Mersin

Mesleği: İhracatçılar Birliği Başkanı

Yaşı: 50

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

Geçmişte Mersin'e gelmiş olanlar dinlerine bağlıdırlar. İtikat sahibidirler, ne gelirse Allah'tan geldiğine inanan insanlardır. Bu sebeple tevekkül sahibidirler. Kendi içlerinde bir takım küçük küçük oluşumlar yarattılar, küçük küçük adacıklar oluşturdular ve bu adacıkların içinde Allah'a sığınarak yaşamaya çalıştılar. Ancak yeni gelen nesil ile yani Mersin'in dışarıdan 1984-1994 arasında almış olduğu göçün çocukları ile çok ciddi sorunlar var. Bunlar kırmayı dökmeyi seviyorlar. Bunlar ateşe vermeyi seviyorlar, bunlar isyan etmeyi seviyorlar ve itikat duyguları ile hareket etmiyorlar. Baba, anne tevekkül sahibi, ne gelirse Allah'tan gelsin diyordu, ama çocuklar tahammül etmek zorunda hissetmiyorlar kendilerini, etmiyorlar da. Yeni nesilde tevekkül yok, inanç yok, ama babalarında vardı, annelerinde vardı, dedelerinde vardı. Tevekkül olmadığı için de, inanç duygularını yitirmiş durumdalar. Sisteme inanmıyorlar düzene inanmıyorlar ama geçmişte o sistemi frenleyen o mekanizmaları da yok sayıyorlar. Asıl bizi bekleyen tehlike bu. Yani bıçak sırtı bir süreç geçiriyoruz. Biz Mersin'de yaşamak zorundayız.

Mersin Valiliğinin Mersin Üniversitesi ile birlikte yaptığı bir araştırma var, bu tam olarak yansımadı basına, Mersin'e göç eden insanların yüzde 90'ı Mersin'i terk etmek niyetinde değil. Ama Mersinlileşmek niyetinde de değil. Yani öyle bir çıkmazımız var. Öyle bir aidiyet duygusu ile Mersin'e bağlı değiller, ama Mersin'den ayrılmak da istemiyorlar. Dolayısı ile aslında Mersin'i çözen Türkiye'yi de üç aşağı beş yukarı çözer.

Diyanetin din görevlileri halkın bu yöndeki boşluğunu doldurma adına yeterli değil mi?

Hayır, yeterli değil. Ayrıca, kendilerinin geldikleri bölgelerdeki seydalar/şeyhler, dini konumda o boşlukları dolduran insanlar Mersin'e geldikleri vakit iplikleri pazara çıktı. Yani o insanların çokta fazla ihtiyaçları gidermediği görüldü Mersin'de. Mesela seyda dedikleri bir adam çıktı geldi, yerel seçimlerden önce ben hatırlıyorum. Ben parmağımı kaldırdığım anda 10 bin kişi oy verir dedi, on bin kişiden vazgeçtim, on kişi bulamadı. Aynı şekilde Alevilerde de benzeri şeyler var. Mersin'de bunların hepsinin iplikleri pazara çıktı. Dolayısıyla Mersin aslında herkesin ayna ile yüzleştiği yer.

Neydi bizi bir araya getiren Osmanlıdan farklı olarak? İslam, sonra laiklikle birlikte onu da dışladık, bu sefer Türklük ekseninde bir birleşmeye yöneldik. Şimdi Türkiye'nin temel sorunu bana kalırsa, Türkiye modernleşirken bir ayağında devlet var, ama bir ayağında da sivil toplum olmalıydı. Sivil toplumu bir araya getiren örgütlenme biçimine yönelinmediği için insanlar cemaatçiliğe yöneldi.

Yani ben hep şunu söylüyorum; seçim dönemlerinde, bazı insanlar benim yüz bin oyum var der. Bu cemaatçiliğin bal gibi ortaya çıkmasıdır. Aslında yapmamız gereken şey çağdaş dünyanın gerektirdiği katılımcılığı sağlamamızdır. Türkiye'nin en yoğun biçimde hemşeri derneklerine sahip olduğu bir kenttir. Mersin ve Mersin'de Mersinliler Derneği var. Kim, insanları kucaklayabiliyorsa, insanlarla toplum arasında bir köprü olabiliyorsa veya insanların kanayan yaralarına merhem olabiliyorsa, o benim için saygındır. Toplumu alıp eğer küreselleşme olgusu ile yüzleştirecekse, evrensel hukuku, evrenselliği ön plana çıkaracaksa cemaatçiliği ben saygı ile karşılarım, hiç benim için mahsuru yoktur. Geçmişten bugüne Türkiye'nin geldiği kritik nokta da odur.

Mersin ile Doğu Mersin arasında eğitimde ne farklar var. Bu göç coğrafyasını oluşturan insanların eğitimi adına ne eksik? Neden başarısızlık var? Nasıl telafi edilebilir?

Çok iyi yakalamışsınız. Mersin sağlıkta, eğitim konusunda ve sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Türkiye'nin en kötü illerinden birisidir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ile ilgili ben bir çalışma yapmıştım. 1997 ile 2003 verileri var elimde. Mersin eğitimde 24. sırada, hâlbuki vergi

toplamada Türkiye'nin ilk 10 ilini sıraladığınızda bazen Antalya ile bazen Antep ile yer değiştirir. Ama eğitim konusuna geldiğimiz vakit 24'ncü sırada, sağlık konusuna geldiğimiz vakit 55'nci sırada. Bunun tek bir nedeni var: merkezi yönetim Mersin'i ihmal etmemiş ama Mersin çok kötü yönetilmiş, yerel anlamda ve belediyecilik anlamında. Mesela benim yirmiye yakın arkadaşım okul yaptırmak istiyor. Bunu düşünebiliyor musunuz? Yerel yönetimler okul yaptırmak isteyenlere alan veremiyorlar. Çünkü yağmalanmış şehir. Yani o vahşi batı dediğimiz Amerika'nın ilk işgal yıllarındaki, Kızılderilileri dışlayan, yerine batılıları, İspanyol göçmenlerini hâkim kılmaya çalışan yönetim anlayışının aynısı Mersin'de hâkim olmuş. Dolayısıyla Mersin'de hızlı biçimde bunu ortadan kaldıracak çözümler geliştirmek lazım. Mersin'in eğitim sorunlarını ne merkezi idareye yüklemek mümkün, ne de buradaki duyarsızlığa. Mersin özellikle belli dönemlerde derin politikalar gereği göz ardı edilmiş.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Burada öyle ciddi sorunlarla karşı karşıyayız ki, mesela Mersin'de madde bağımlılarının sayısı çok yüksek. Her ilkokulun çevresinde uyuşturucu ticaretinin yapıldığını hepimiz biliyoruz. Ve bunun devletin emniyet müdürlüğü biliyor, vali biliyor. Bunun önüne geçmek için öğretmenlere çok önemli görevler düşüyor. Ama öğretmenler burada sorunu sahiplenmekten çok, görmemezlikten gelmeyi yeğliyorlar. İşte iyi bir emniyet müdürü gelirse, iyi bir ekip kuruyor problemle uğraşıyor ve çözümler üretiyor. Türkiye'nin ezber bozan bir tablosu var önümüzde. Yani siz buraya gelirken işte bir öğretmen acaba rotasyona tabi tutulsa daha başarılı olur mu diye düşünüyorsunuz ve bunu soruyorsunuz. Ama benim gerçeklerim bunlar değil. Burada okulda öğretmenlik yapamayan, can güvenliğinden ve hatta öğrencilerinden korkup öğretmenlik yapamayan öğretmenler var. Siirt'in, Batman'ın, Şırnak'ın, Muş'un, Bingöl'ün havası değil, burada çok farklı bir hava var. Burada alabildiğine özgürlüklerin tadılması, ama o özgürlüklerin de yarattığı bir anarşi var. Mersin'de devlet bunu derleyip toparlayamıyor. Tekrar ilk başlangıçtaki noktaya dönecek olursak; anneler, babalar, dedeler için kolay; bir Allah korkusu var, bir öbür dünya hesabı var, bir vicdan var. Ama genç kesimde bunların hiç biri yoktur.

Bölgenin zenginleri bölgeye neden yatırım yapmak istemiyor?

Şimdi devlet bir teşvik politikası uyguladı ama bu politikanın inandırıcılığı yok. Siz güvenliğin sağlanamadığı bir bölgeye yatırımcı götüremezsiniz. Benim burada tanıdığım bir sürü arkadaşım var; Güneydoğulu Mardinli, Diyarbakırlı, Siirtli, Şırnaklı, Batmanlı. Hepsi ile konuşuyorum, hiçbir sorunları yok ve mutlular. Burada para kazanıyorlar. Ama Güneydoğuya gider misin dediğim vakit, hayır diyorlar. Devletin şu anda yürürlüğe koyduğu teşvik politikaları, yine Türk eksenli teşvik politikalarıdır.

Şunu söylemek istiyorum, Osmaniye ile Şırnak'ı siz aynı teşvik politikası içine alırsanız veya Antep, Maraş, Adıyaman'ı aynı teşvik çizgisine alırsanız ve bana Adıyaman mı, Antep mi dediğinizde, tabii ki Antep diyeceğim. Orda bir yanlış yapılıyor ve bir türlü anlatamıyoruz. Aslında Zafer Çağlayan ile aynı dili konuşuyorduk; Türkiye mutlaka bölgesel asgari ücreti hayata geçirmek durumundadır. Yani Muş'ta 400 liraya siz çok rahat işçi bulursunuz ve o işçi mutlu olur. Ayni işçi İstanbul'da bin lira versen Muş'taki kadar satın alma gücü olmaz. Ne yazık ki bu yapılamıyor Türkiye'de. Sorunuza gelecek olursam, sadece güvenlik değil sorun, alt yapı eksikliği de var. Aslında şu anda tehdit olarak gördüğünüz pek çok şeyi fırsata da çevirebilirsiniz bölgede. Mesela burada bütün bölge organik tarıma uygun. Turizm, farklı bir modele doğru gidiyor. Türk turizmi ön palana çıkacak. Çinlisi, Hindistanlısı, Ermenisi, İranlısı gelip o tarih dokusunu görmek isteyecek. 4000 yıllık bir tarih duruyor. Ama öncelikle güvenliği çözmek zorundayız. Güvenlik olmazsa olmaz ama yeterli değil

Türkiye'de Kürtlere karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Türkiye'de yapılmasa da, Mersin'de yapılıyor. Nereli sorusu soruluyor. Memleket çocuğu mu, değil mi kaygısı var. Bu yerele dönük bir takım komplekslerden kaynaklanan; 'küçük olsun, bizim olsun', 'kendi dışımızda kimseyi almayalım, biz burayı bir şekilde kendimiz yönetiriz' havasından kaynaklanan bir sorun. Ne yazık ki milletvekilleri de buna çanak tutuyor.

Öğretmenlikte, polislikte merkezi bir sınav var. O merkezi sınavda kim yetenekli ise, kim en iyi notu tutturmuşsa öğretmen ya da polis yapıyoruz. Ama öğretmeni Mersin'de bir okul müdürü yapmak için memleket çocuğu olması lazım.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti Devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Darbeler çok acı vermiş insanlara. Özellikle 80 darbesinde Diyarbakır Cezaevinin yarattığı düşmanlığın temelinde, lider kadronun karar verdiği bir politika olduğuna ben inanmıyorum. Devlet politikası ile Türkiye'yi Türkleştirme ve bunu darbe ekseni ile birlikte yürütme politikası vardı. Ama geldiğimiz nokta bunun ne kadar kötü, ne kadar acımasız, ne kadar iflas etmiş, ne kadar çağdışı olduğunu ortaya koyuyor.

Ermeniler yaşamış bu topraklarda. Ermenilere de inanılmaz şeyler yapılmış, belki Ermeniler de Türklere inanılmaz şeyler yapmış. Suriye'de, Lübnan'da benim Ermeni dostlarım var, karşılaştığımız vakit kucaklaşıyoruz. Aynı toprağın mayasından gelme bir dostluğumuz ve bir kardeşliğimiz var. Kürtlerle de, Rumlarla da öyle. En son 1922'de değişimle gönderdik pek çok Rum'u Yunanistan'a. 6-7 Eylül olayları Türkiye'nin en zengin Rumlarını yurt dışına gönderdi. Ama o Rumlar Türkiye'de Rum idi, Yunanistan'da Türkmen.

Kürtlerle Zazaların düşünce yapıları ve eğilimleri hangi konularda farklı?

Kürtler ve Zazalar çok ciddi farklı. Bir defa Zazacanın ben batı Avrupa dilleri ile çok yakın bağlantısını biliyorum. Zazalar Kürtler arasında, aynı topraklarda yetişseler de, ortak ve benzer kelimeleri kullansalar da, gelecekte ciddi anlamda bir hesaplaşma olabileceğine inanıyorum. Bu iki etnik grubu tamamen farklı görüyorum. Dilleri çok farklı, bir Kürt, Türk ile anlaşır ama bir Zaza ile anlaşamaz.

Cumhurbaşkanına ve Başbakana güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Halk Abdullah Gül'de kendini buldu. 2002'de AK Parti ile başlayan süreç varoşların, merkeze yürüyüşüdür. O güne kadar Yahudilerle birlikte Türkiye ticaretini yürüten İstanbul dukalığına endekslenen Türkiye bugün Turgut Özal'ın başlattığı yürüyüşü AK Parti ile taçlandırdı. Bugün Kayseri'deki adam çıkıyor, Güney Afrika'ya gidip mal satıyor. Eskiden bunları satamazdı, sattırmazlardı. Yüz bin tane bürokratik kural koyarlardı, ancak İstanbullu satardı. İthalat da ihracat da belli tekellerin elinde idi. Halk o yumuşak huylu, güler yüzlü, inançlı insanı kucaklıyor. Gül, elitlerin hükümranlığı dışında halkın birlikte yaratma anlayışına cevap veriyor.

Halkın kamu görevlilerine güveni neden düşük? Halk bu insanlarda neyi eksik görüyor ya da neyi görmek istiyor?

Çünkü bu insanlar elitist politikalara cevap veriyorlar. Birisi bir makama geçtiği vakit hemen orayı kendine özgü bir alan olarak döşüyor, etrafını çeviriyor, bir adacık oluşturuyor ve orda kendince bir yönetim tarzı kuruyor. İyi bir insansanız iyi deniyor, kötü bir insansanız ki çoğu zaman kötü insanların eline geçiyor, hemen orada bir hükümranlık yaratıyor. Yani AK Parti bir şeyler yaptı ama bazı şeyleri de hiç yapamadı. Halk aslında Türkiye'de çok zeki, cahil veya okuma ortalaması çok düşük, ama halkın reflekslerinden gelme Anadolu zekâsı dediğimiz, her şeyi hisseden bir tavrı var. Kimin kendisini soyduğunu kimin kendisine hizmet ettiğini biliyor. Halk neden Abdullah Gül'e veya Recep Tayyip Erdoğan'a duyduğu güveni bir ilin valisine duymuyor. Bu biraz bağlarını koparmak ile ilgili ve elitist takıma hizmet eden ile katılımcı demokrasiye hizmet edenin farkını yansıtıyor.

Kürt milliyetçiliği bilincinin oluşmasında PKK Öcalan'ın ciddi bir katkısı olmuş mudur?

Bence Öcalan'dan çok Türkiye'nin politikalarının çok ciddi katkısı olmuştur. Mesela Öcalan'ı yaratan, bu günlere getiren Diyarbakır Cezaevi'dir. Ama, Diyarbakır Cezaevi'ni bu güne getiren de 1970'lerdeki Demirel hükümetinin Doğu Güneydoğu politikalarıdır. Silvan'da, Hilvan'da, Diyarbakır'da 1970'lerde zulüm vardı. Bu politikaların çok etkisi olmuştur. Bu insanlar feodal bağlarla bağlılar ve halen bu bağlar çok önemli. Namus kavramı, babalık kavramı, aile kavramı, din kavramı çok etkili idi burada. Bu kavram ve değerleri aşağılama adına, yaralama adına çok yanlışlar yapıldı Türkiye'de. O politikalar Türkiye'de Kürtlerin kemikleşerek politika geliştirmelerini sağladı. Ben şuna inanıyorum, Kenan Evren'in bu konuda yaptıklarını benim diyen Kürt yapamazdı.

PKK ile BDP için aynı çizgide diyebilir miyiz? Birisi diğerinin siyası uzantısı mı?

Bir tane BDP yok bir tane PKK yok. Ben iddia ediyorum Murat Karayılan bugün Emine Ayna'dan daha demokratik. O nedenle böyle toptancı tespitler bence doğru değil. Çünkü bu yapılar homojen değil ve bireysellik ön plana çıkıyor. Çıkarlar var, kişilerin dünya görüşleri ve geçmiş mirastan devraldıkları bir takım birikimler var. O nedenle böyle toptancı çözümler

doğru değil. Örneğin kahrolsun PKK ama hangi PKK. 'BDP PKK'dır' söylemine bakalım, doğru ama hangi BDP, DTP'nin hangi kanadı. Unutmayalım ki, Türkiye eğer bu sorunu çözecekse BDP ile birlikte çözmeli ve BDP'yi demokratik platforma çekmek zorunda. BDP'nin de bunun farkına varması lazım. BDP'nin 'Abdullah Öcalan'ı muhatap alın' sloganından kendileri için daha aşağılayıcı bir slogan düşünemiyorum. O zaman sizin Meclis'te ne işiniz var. Siz varlık sebebinizi inkâr ediyorsunuz. Mesela ben şunu biliyorum; 29 Mart seçimlerinden önce Ahmet Türk, Mersin Akdeniz belediye başkan adayını, Kızıltepe belediye başkan adayını açıklayamadı. Sebebi iki adayın için de Kandil'den ve İmralı'dan onay beklenmesi.

BDP Kürtleri temsil ediyor mu? İnsanlar ne bekliyor?

Bir defa rakamlar belli, Türkiye'de nüfusun %20'si Kürt. Ama sandığa bu %6 olarak yansıyor. Demek ki %14'ü Kürt olmasına rağmen BDP'yi desteklemiyor. PKK seçimlere gitmiş olsa, BDP'ye oy veren %6'nın altıda birinden fazlasının oy vereceğine inanmıyorum. Dolayısıyla Kürtlerin içinde de, Türklerin içinde de aslında bu toprakların yarattığı hoşgörü iklimi nedeniyle radikal kesimlere çok fazla iltifat yok. Şunu söyleyeyim ben size, bugün şeriata inanan %8 ama AK partiye oy veren yüzde 47.

Şimdi efendim bu dağdan inişler önemli bir sorundu. İlk deneme talihsizlikle sonuçlandı. Karşılamadaki taşkınlıklar bir infial de uyandırdı. Doğudaki insanlar da bundan rahatsızlık duydular, çözümün akamete uğramasından korktular. Ne düşünüyorsunuz bu hususta?

Şimdi orda iki farklı tepki vardı. Tepkinin birisi 20 senedir acılar kan, gözyaşı, çileden başka bir şey olmamış, ama birden bire hükümetin açtığı bir açılım doğrultusunda bir barış umudu geliyor. O barış umudunu destekleyen kitleler var. Onları bir yana koyuyorum. Ama bir yandan da o sürecin sonunda gelip teslim olmayı, biz devleti teslim aldık ya da zafer olgusu içinde algılayan bir kesim var. Onları da birbirine karıştırmamak lazım. Yani şimdi sorun o kadar karmaşık ki, soruna hangi gözlükle bakarsanız onu görürsünüz. Neye nasıl baktığınıza, neyi nasıl değerlendirdiğinize bağlı. Dağdan inenleri karşılama beni hiç rahatsız etmedi, hiç abartılı bulmadım. Madem barışa bu kadar özlem var ve birileri gelip teslim oluyor, hiç mahsuru yok dedim. Ama sizi temin ederim ki o teslimat nasıl yapılırsa yapılsın bir takım kesimlerin belli tepkileri olacaktı. Bunlar bilinçli biçimde hazırlanmıştı. Daha sonra

İzmir'de Türkiye'nin en demokrat, en liberal şehri diye övünülen kentinde insanlar BDP'lilerin üzerine kaldırım taşı attılar. Bu da olmadı.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Şimdi bu dil konusunu Kürt arkadaşlarımla oturup konuşuyoruz; okullarda Kürtçe eğitim olmalı mı olmamalı mı? Eğer amaç Kürtçe ya da Arapça öğrenmekse hepimiz buna destek vermeliyiz seçmeli ders olarak, İngilizce gibi. Ama iş eğitime geldiğinde iş çok ciddileşiyor neyi okutacağız çocuklara. Şimdi tarihi de çarpıtan bir ülkede biz Kürt çocuklarına hangi tarihi öğreteceğiz, Seyit Rıza'yı nasıl okutacak, Dersim'i nasıl anlatacağız. Üniversitelerde elbette Kürtçe, Arapça bütün diller okunmalı. Bütün diller koruma altına alınmalı.

Yer isimlerinin değiştirilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Türkiye de en fazla isim değiştiren iki tane yer var, birisi Erzurum diğeri Mardin'dir. İkisinin de aslında şu anda yaşadığımız politikalarla alakası yok. Erzurum'da isim değiştirmelerin nedeni Ermenice olması, Mardin'de ise Arapça olması.

Kürtlerle Türklerin birlikte yaşaması konusundaki düşünceleriniz neler

Türkiye'de bizim yaptığımız bütün çalışmalar, özellikle 2002 seçimlerden önce yaptığımız çalışmalar karşımıza şöyle bir tablo çıkardı. Aslında bugün çok fazla da değişmedi. Türkiye'de her kesimin kendi içinde aşırıları var. Toplumun yüzde 80'nin bir diğeri ile problemi yok ve çok rahat anlaşabiliyorlar. Türklerle Kürtler arasında da bu var ve toplumun büyük kesiminde Türk çocuğuyla Kürt çocuğu evleniyor, hiçbir sorun da yaşanmıyor.

Bölgede sorunların çözümüne dönük önerileriniz nedir?

Önümüzdeki dönemde Mersin çok farklı bir konuma doğru gidiyor. Kocaeli-İstanbul eksenine sıkışmış olan Türkiye ekonomisi Çukurova'ya kayacak ister istemez. Türkiye'nin bir B planı ihtiyacı çerçevesinde ama bunun temel dinamikleri var, Suriye ile ırak ile Benelüks Ülkeleri Modelini geliştirmesi gerekiyor. Dolayısı ile Mersin bunda çok önemli hale geliyor. Mesela mevcut limanın yanına bir liman daha yapılıyor projesi hazır. Çukurova'da

uluslararası hava limanı yapılıyor. Burası Avrupa birliği ile Ortadoğu arasında bir düğüm noktası haline geliyor. Bunlar yapıldığında burası alabildiğine zenginleşecektir. Ve varoşlar mutlaka bu zenginlikten yararlanacaktır, aksi takdirde Türkiye'nin başına dert olurlar.

Şimdi bakın Kürt sorununun üç ayağı var. Birisi ekonomiktir, ekonomi olmadan, gelir adaletsizliğini gidermeden bu sorunu çözemezsiniz. İkincisi siyasaldır, mutlaka yüzde 10'luk baraj belli bir makul seviyeye indirmeli ve meclis oluşurken mutlaka temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçilmeli. Bir de demokrasi ve anayasal boyutu var. Türkiye 1982 anayasasının ötesine geçen bireyi ön plana çıkaran bir özgür anayasa yapmak zorundadır. Bu demokraside Kürtler var, bu demokraside Araplar var, bu demokraside Aleviler var, Sünniler var, başörtülüler var, mini etekliler var, romanlar var, geyler var, lezbiyenler var. Alabildiğine herkesin hakkını savunabilen temel bir anayasa yazmak zorundayız. Bunların üçü oluştuğu takdirde iklim değişir. Bu durumda, insanların devlete bakışı ve birbirine bakışı yumuşayacaktır.

Çok teşekkür ediyoruz. Söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?

Ben şuna inanıyorum ABD'nin Türkiye üzerindeki durumunu konuştuk, AB'nin durumunu konuşmadık. Aslında AB Kopenhag kriterlerini Türkiye uygulayabilir noktaya gelirse, insan haklarına, özgürlüklerine, vatan sana canım feda noktasından çok, vatanın bir kişiye feda olabileceği bir duruma doğru taşıyabilirsek bireysel hakları, Türkiye çok farklı bir noktaya düşer, ben zaten Kürtlerle Alevileri şu konuda hiç affedemiyorum. Türkiye 2003 yılında AB ile tam müzakere tarihi aldığı vakit o kesimden çok aşırı tepki gördük. Biri Kürtler, biri Alevilerdi. Onlara dedim bizim ihtiyacımız yok, ama en çok sizin ihtiyacınız var nasıl böyle bir tepki gösteriyorsunuz. Türkiye'nin önümüzdeki 20 senede inanılmaz bir Allah'ın bahşettiği bir şansı var. Avrupa yaşlanıyor, Japonya yaşlanıyor, Rusya yaşlanıyor. Türkiye 2040 yılında nüfusun yüzde 25 i azaltacak. Mesela 2040 yılında Almanya da artık Almanyalılar hâkim olmayacak, yâda İtalya'da İtalyanlar hâkim olmayacak. Yani Mussolini ve Hitler'in yaratmaya çalıştığı Almanya ve İtalya çöküyor. Almanya ve İtalya yabancıya kucağını açabilirse yabancılar hâkim olacak.

Türkiye'nin 2025 ten başlayarak bu demografik özellikten dolayı inanılmaz bir sıçraması söz konusu. Bu sorunlarını çözerse genç bir nüfus dinamik bir nüfus bütün dünyaya kafa tutan bir nüfus. Bıçak sırtı, iyiye de götürebilir,

kötüye de. Ben hep Türkiye'yi şuna benzetiyorum, son sözüm bu olsun Türkiye çok büyük bir uçak. Uçak, bütün motorlarını çalıştırmış pisti tamamlamış pistin ucuna gelmiş, bu uçağın hiçbir şansı yok kanatlanmak zorunda, bu uçağın önüne siz bir takım engeller koyarsanız durdurmaya kalkarsanız bu uçak durmaz parçalanır.

Dosya No: WS30001

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge: Ağrı-Batman-Bitlis-Bingöl-Diyarbakır-Hakkari-Mardin-Muş-Siirt-Şırnak-Tunceli-Van

Mesleği: Sanat Vakfında Görevli

Yaşı: 25-30

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu (Yüksek Lisans Yapmış)

Siz bölgedeki sorunu nasıl tanımlıyorsunuz?

Kürt sorunu dediğimiz şey Kürtlerin insan olmak nedeniyle sahip olması gereken hakların onlardan esirgenmiş olmasıdır. Beni gör, varlığımı tanı, hakkımı iade et çığlığıyla başlamıştır her şey. Bu zemin üzerinde sosyal, ekonomik, ideolojik faktörler ve dış güçlerin etkisi ile sorun büyümüş ve bir şiddet sarmalına dönüşmüştür. Bugün Türkiye'de yaşayan herkes bu sorundan etkileniyor artık. Bu sorun 80'li yıllarda bilinmiyordu. O zamanlar güneydoğuda bir şeyler vardı ama ne olduğunu kimse bilmiyordu. Şunu da belirtmek isterim; Kürtlerin bir hak arama meselesi var. Irksal olarak değil bir hak olarak. Dil hakkı, eğitim hakkı, yerel yönetim hakkı gibi sayılabilir bunlar. Benim çocukluğum Turgutlu'da geçti ama aslen buralıyım. Eğitim hayatıma batıda devam ettim. Biraz nesnel düşünebilmemin sebebi de budur. Daha objektif değerlendirmeye çalışırım. Bu algılar biz çocukken de vardı. Tanzimat'la Cumhuriyet arasını ve 1924 ile 1950 arasını pek bilmiyoruz. Kürt sorununun sebeplerini bu dönemlere giderek anlamamız gerekiyor.

Mesela bölge insanının sorunlarından bir tanesi ikinci sınıf vatandaş olmalarıdır. Bu durum, bölgede sadece Kürtler için geçerli değil. Kürtler sayısal olarak fazla oldukları için onlara atfediliyor ama bölgedeki Araplar, Ermeniler, Süryaniler, Türkler de bu sorunu yaşadılar. Buradaki Türkmen köyleri de kendilerini ikinci sınıf vatandaş olarak gördü yıllarca. Sıkıntı şu; 80'li yıllardan sonra burada PKK adıyla bir örgüt yükseldi. Silahlı şiddet yöntemlerine başvurdu, dolayısıyla sorunun adı Kürt sorunu oldu. Tanım bu olunca buna uygulanacak yöntemler de klasik demokratikleşme yöntemlerinden biraz farklı oldu.

Bölgenin durumu bir ihmale mi, yoksa etnik farklılıklara mı dayanıyor?

Sorun bu bölgeye yöneliktir. Buradaki Kürtler batıdaki Kürtlere böyle bir tepki olmadığını da bilirler. Bu bölgedeki insanların önemli bir kısmı bunu devletin kasıtlı olarak yaptığını düşünür. Ekonomik olarak bölgeler arası bir eşitlik yok ama sadece bu çerçevede değerlendirilemez bu konu. Evet, BDP'nin dediği, 'bu bir asimilasyondur' ifadesini pek kabul etmiyorum. Ama Şeyh Sait, Koçkiri, Dersim isyanlarında devlet dediğimiz o devasa aygıtın tutarlı ve uyumlu bir fikri olmadı hiçbir zaman. Ama devletin içinde bazı sert mizaca sahip olanlar bazı dönemlerde öne çıktılar. Mesela Ağrı isyanında Türkiye yerine başka bir ülke de olsa aynı sertlikte karşılık verirdi. Çünkü orada bir ayrılma isteği vardı. Ama Şeyh Sait isyanında bu geçerli değildir. Güneydoğuda uygulamalar sembolik isimlere yönelik yapıldı.

Burada üretilen siyasal bir kültür vardı. Ama Kürtler her zaman muhalif de olmamıştır. Özal'ı, Demokrat Parti'yi destekledikleri dönemler olmuştur. İhtilal dönemlerinde devletin en gaddar yüzü bu bölgede somutlaşmıştır. Örneğin sadece 1995-98 arası bu bölgeden göç edenler 1,5-2 milyon arasıdır. 1984'ten başlarsak 4 milyon kişidir bu rakam. Bu kadar nüfus yer değiştirince hemen kentli olmuyor ki, kırsaldaki kültürü şehre getiriyor. Kürt sorunu da, bu kadar kompleks hadisenin sonunda girift bir hale geldi. Özetle, Kürtler kendilerine referans olarak Türkleri aldılar. Hiçbir zaman azınlıkları referans almadılar. Haklarını alsaydılar sorun belki daha çabuk çözülürdü. Türkler referans alınınca neticede dinimiz, tarihimiz geçmişimiz ve geleceğimiz aynı olacak. Dolayısıyla haklarımız da aynı olacak. Bu haktan anadil vb. şeyleri kastetmiyorum. Devletin karşısında ikimiz de aynı şartlara tabi olmalıyız. Sıkıntı budur.

Ayrımcılık insanlar Kürt olduğu için mi gerçekleşiyor?

Bu bölgedeki bürokratlar, insanlar Kürt oldukları için tavır aldılar uzun dönem. Bugün yeni atanan valiler hükümetin kararlılığını görünce çark ediyorlar. Evet, bölgedeki insanlar Kürt olduğu, Süryani olduğu için devletin ideolojik manipülasyonuna uğramadıkları için buna maruz kaldılar. 1960'lı yıllardan sonra bu muhalif hareket kendini solda buldu, TİP'le beraber. 1980'li yıllarda soldan kopma başladı ve silahlı mücadele benimsendi. Bu çok meşru görüldü o yıllarda. Çünkü Ortadoğu'da özellikle Sovyetler Birliği'nde bu mücadele veriliyordu. Bu silahlı mücadele Kürtler tarafından da kanıksandı.

Bu 29 isyan, tırnak içinde isyan diyorum, bir etnik hak talepli isyan değildir. Mesela Şeyh Sait isyanı bir etnik hak talepli değildir. Ama Şeyh Sait de kendisinin Kürt olduğunun bilincindedir. PKK'nın kuruluşunda da etnik bir vurgu yoktur. PKK da komünist bir parti olarak ortaya çıkmıştır ve başlangıçta Kürt vurgusu çok minimaldir. BDP ve PKK'nın Kürt vurgusuna kayması 90'lardan sonradır. Örgütün Kürtlüğü ve Kürtçeyi referans göstermesi Apo'nun yakalanmasından sonradır.

Bu enteresan bir nokta aslında. PKK 1979'da Fis köyünde kurulduğunda bu Kürtlük hedefi yok muydu sizce?

Şöyle bir hedef var. PKK'nın kuruluş döneminde içinde Türk solundan ayrılma Türkler ve Kürtler vardı. Kurucular arasında Kürt ağırlığı biraz daha fazladır. PKK'nın kurucularından ikisi Türk'tür. PKK'nın kuruluş hikâyesi bir sosyalist partidir aslında. İsmi de öyle konulmuştur. İsmindeki Kürdistan ifadesi Kürtlere yönelik bir atıf değil coğrafi bir tespittir.

ABD'nin bölgeye ilgisini nasıl buluyorsunuz?

PKK'nın kuruluş yıllarını düşündüğümüzde sosyalist bir hareket olarak kuruluyor. NATO ve Varşova Paktı arasındaki güç dengeleriyle çok girifttir. Ama PKK bir aktör olarak, ciddi finans kaynakları ve STK'ları olan bir uluslararası aktördür ve bu duruma gelmesi Soğuk Savaş'tan sonradır. PKK'nın kök salmasında, örneğin eylemlerini Irak ve Suriye sınırında yaparken, İran ve Ermenistan sınırlarına kaydırmasında elbette stratejik amaçları vardır ve bu kendinin değil Almanya ve Rusya'nın stratejisidir. PKK'nın içinde de Almanya ve Rusya gücü yüksektir. PKK'nın lider kadrosu içinde de MİT'in ve CIA'nın etkisinde olan kişiler vardır. Ama bu onun bir büyük hareket olduğu gerçeğini de ortadan kaldırmaz.

Peki siz PKK'nın tabanını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu bölgede radikal örgütler çok rahat taban buldu. Hizbullah'ın derin devletin bir parçası olarak nasıl maya tuttuğu malumunuz. Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi vatandaşına, özellikle Kürtlere bahşedemediği yükselebilme imkânını PKK kendi tabanına vermiştir. Hala Kürt sorununun tanımı ve nedenleri üzerine tartışıyoruz. Bu sorunun neden bu kadar büyüdüğü araştırılacaksa gidilmesi gereken yerlerden biri budur. Devlet kendi vatandaşının

bürokraside, orduda, akademik dünyada nereye kadar yükseleceğine bir konsept dahilinde karar verdi.

Bugün PKK'nın tabanında yer alan gençler, kadınlar, ben bu mücadeleye sadakatle destek verirsem yükselirim bilincini taşıyorlar. Ama Türkiye Cumhuriyeti, Kürtlüğünü karalarsan seni, bürokraside bir yere getiririm ve seni de takip ederim diyor. Bu var olan algıdır. Bir kere bu algının kırılması gerekir. Elbette ki PKK'nın ciddi bir taban bulmasının temelinde de bu algının önemli bir etkisi vardır.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

Yıllarca Kürtlerin; Kürtler derken tek parça homojen bir topluluk yok. Farklı hayat tarzlarına gelişmişlik düzeylerine sahip eğitim durumuna bağlı değişen farklı nesiller var. Batıda BDP ve PKK çok cılızdır. Doğuya geldiğinizde farklı gruplarda değerlendirilebilecek Kürtler vardır. Mesela HAKPAR, KADEP, Barzaniciler, ful sosyalistler, ırkçı Kürtler var ve belki bazılarının sayıları marjinaldir. PKK bu bölgede alternatif seslerin tümünü susturmak noktasında farkında olarak ya da olmayarak, devletle amaç birliği yapmıştır.

Devletin bu noktadaki tavrının nedeni nedir sizce?

Ben devlet olsam karşımda konumlandıracağım kişi sayısını bire indirmek isterim, ama bu bir teoridir.

PKK, Kürt olmasına rağmen diğer Kürt grupları acımasızca yok etmiştir.

Mesela, Diyarbakır Cezaevi PKK'ya yataklık yapmıştır derler. Ama orada işkence görenleri inceleyin, bunlar ya Kavacılar ya da Rizgariler'dir. Bunların içinde PKK'lılar yoktur. PKK da 1978 yılında kurulmuştur zaten.

Bu enteresan bir nokta. Peki, bu durum bazı kimselerin iddiaları gibi, derin devletle bağlantılı olduğunu gösteriyor mu sizce?

Ben bir BDP sempatizanı gibi düşünüp: hayır PKK'nın böyle kirli işlerle ayağı olmaz ya da bir Türk gibi düşünüp hayır devlet bölücülerle masaya oturmaz diyemem. Sınırda bir generalin Cemil Bayık'la görüşmeleri basına yansıdı. Bayık da derin PKK'dır ve derinde alınan kararları o uygular. Bu

general o zaman bölgenin en tehlikeli komutanıydı ve Bayık bu adamla konuşuyordu. PKK büyük bir örgüt ve içinde muhakkak hizipler vardır.

BDP'lilerin yüzde 52'si PKK'ya güvendiğini ifade ediyor? Tersini düşününce demek yarısı güvenmiyor. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bizde en sosyal demokrat insanlar bile konuşmaya başlarken Kürtler diye başlıyor. Aslında böyle bir şey yok. Burada BDP, PKK çizgisi var, bunun dışında AKP ile aynı çizgide olanlar var ve bir de bunların dışındakiler var. BDP ile süregelen siyasi partilere oy verenlerin yüzde 90'ı PKK sempatizanıydı. Ona güvenir ve BDP Kürt'tür der oyunu verirdi. Ama bu seçim döneminde sizin dediğinize katılıyorum. BDP'ye oy verenlerin önemli bir kısmı PKK'ya sempati duymadığı halde oy verdi. BDP güçlensin diye oy verdiler. AKP ve başbakan özellikle BDP'yi güçlendirmek için ya kasıtlı ya da beceriksizlikten güçsüz kişileri aday yaptılar. Bu bölgede çok cılız hatta yolsuzluğa bulaşmış adaylar gösterdiler. Başbakan seçim öncesi, 'ya sev ya terk et' benzeri söylemler üretti, belki böyle söylemedi ama millet böyle anladı. Bunun dışında BDP ilk defa 2009 seçim döneminde çok iyi örgütlendi ve devlet buna müsaade etti. Daha önce etmezdi. Türkiye'de, Türk solu hata yapıyor, Kürtlerin bir insan olarak sahip olması gereken hakların savunuculuğunu yaparken Türk- Kürt ayrışmasını artırıyor. AKP'nin eğer bu sorunu çözecekse önce bölge teşkilatını tasfiye etmesi ve vekilleri değiştirmesi gerekiyor. Bugün AKP vekilleri açılımı baltalayabilecek adamlardır. Başbakan il valilerini topluyor ve bundan sonra Kürtçe konusunda sert davranmayacaksınız diyor. Vali bunu uygulayacak ama AKP'nin Kürt vekilleri kraldan çok kralcıdır. Mesela Adıyaman valisi Kürtçe ile ilgili bir açılım yapacaksa bile AKP vekili tepki gösterebiliyor. Bugün AKP ne anayasayı değiştirebilecek çoğunlukta ne de Türkiye buna hazır. Bu açılım bir yola girdi. Bu devam ederse Türkiye ve bölge kazanacak ama cesaret eksikliği var Kürtlerde.

Oy oranı nedir?

BDP bu seçimlerde PKK'nın alabileceği oyun üstüne çıktı, ama bu yüzergezer oydur. Bunu BDP de biliyor. PKK'nın dışında BDP'ye oy verenler yüzde 30-40 civarındadır. BDP oylarının %50'si PKK'nın oyudur. Onlar başka motivasyonla oy verirler. Oy olarak BDP, PKK ya eşit değildir. Ama BDP yapı olarak PKK'nın dışında bir örgüt değildir. Bizim aydınlarımız biraz cahildir. ETA, IRA modeli derler ama onlardaki örgütlenme nedir bilmek

lazım. Türkiye bu bölgedeki devletler içinde en stratejik ülkedir. Bence Türkiye kamuoyunun şunu tartışmasının vakti geldi: BDP yelpazesindeki siyaset alanında bizim bildiğimiz klasik iktidar meşruiyet değerleri yok, başka değerler var. Mesela bedel diye bir psikoloji var. Değer ailesi gibi şehit ailesine denk bir aile var.

Bu kavramları biraz açıklar mısınız?

Ben mesela bir siyaset bilimciyim ve BDP'nin gökyüzünde aradığı bir insanım ama beni asla siyasete sokmazlar. Çünkü ben kişisel olarak bir bedel vermedim. PKK'ya katılmadım, silahlı mücadeleye girmedim, üniversitede gençlik kollarına girip cezaevinde yatmadım. İşte Kürt siyasetinde rüşt ispat etmenin yöntemleri bunlar. Mesela benim babam dağda öldürülmüşse ben değer ailesi olurum. Bunlar çok objektif değerler değil aslında. Mesela benim köyüm yakılan ilk köylerden biridir, ama bu bir değer olarak alınmamış. Üç çocuğu dağda ölmüş adam vardır, ama HAKPAR'cıdır, Barzanicidir veya Kürt İslamcıdır. Örgüt ve parti o kişiyi değer ailesi olarak almaz. Bu Kürtlerin siyasete bulaşmayan kanadına Kürt İslamcılar denir. Dikkatle izlenmesi gereken bir sosyolojik harekettir. Tabanları çok güçlüdür ve yapı da gelecek vaat eden bir yapıdır. Çok yakın bir süre içinde siyasete gireceklerini düşünüyorum.

Sizce PKK tasfiye edilebilir mi?

Bu manevra kabiliyetine bağlı. Mesela CHP'yi neticede beyaz Türk dediğimiz bir kesim, AKP'yi muhafazakâr bir kesim yönlendiriyor. PKK'nın tabanında bu yok. PKK'da taban partiyi yönlendirmez tam tersi parti tabanı yönlendirir. Dolayısıyla çok dinamik bir kitleden bahsediyoruz. Büyümesi de çok zor. Çünkü kurduğu bu değerler silsilesi, hükümetin hata yapması üzerine kurulu. Hükümet hata yaparsa büyür yapmazsa küçülür.

Peki, bazılarına göre PKK en zayıf dönemini yaşıyor. 15 yıl önce 200 kişiyle karakol basılırken bugün birkaç kişiyle bir yere mayın koyup patlatılıyor deniyor. Bu PKK'nın zayıfladığını gösterir mi sizce?

Bunlar çok vasat değerlendirmeler. Ben PKK'nın eylem sürecini iyi okuduğunu düşünüyorum. Bugün dikkat edin dağda silahlı örgüt mensubundan çok sokakta taş atan çocuk var. Askeri güç noktasında bu bir güç değil ama lokomotif oldu. PKK'nın bugün uluslararası destekte çok ciddi

sıkıntıya girdiği aşikârdır. Uluslararası ilişkilerde sıkışsa da örgüte militan kazandırmada sıkışmamıştır. Amerika çekiliyor ve oradaki Kürtler de PKK'dan çok çekiyor. Mesela PKK'nın kadın hareketi isminde bir hareketi var. Feminist bir yapılanma. Bugün Barzani ve Talabani de mevcut yapı üzerinden siyaset yapar. O yapıyı değiştirmezler. PKK'nın silahla gezmesi onlar için önemli değil dokunmuyor. Ama bu kadın özgürlük hareketi onun yapısını bozuyor. Modernleşme anlamındaki bu hareket Suriye'den, İran'dan destek alamıyor henüz.

Örgüte eleman kazandırma aynı hızla devam ediyor mu?

Bu konuda da ciddi bir sosyolojik değişim var. PKK'nın kuruluş döneminde, 1996 yılına kadar örgüt üyeleri üniversite mezunu nitelikli insanlardı. Son 5 yılda dağa çıkışların arttığı dönem haziran ayıdır. Yani üniversite mezunlarının iş bulamadığı ve son sığınak olarak dağa çıktıkları bir durum söz konusu. İşin sosyolojisi değişti. Çünkü örgüt bu adamları oraya silahlı mücadele için götürmüyor. Pazarlık unsuru olarak kullanıyor. Türkiye kamuoyu açılımı tartışmaya başladığında ilk defa rakama indi. Orada 5 bin adam var dedi. PKK da o zaman 5 bin adama böyle yapıyorlarsa ben de bunu 8 bin yapayım dedi. Bunun bir zorluğu da yok. Maşallah herhangi bir baltaya sap olamamış genç sayısı çok daha fazla burada.

PKK siyasal bir aktör haline geldi mi? PKK'nın silahlı gücü bir kozdur ve BDP'nin etkin unsuru olarak bu güç devam edecektir deniyor. Bu konudaki düşünceleriniz nedir?

En doğru yere geldiniz. Çünkü bugün Kürt açılımının demokratik açılım içerisinde kendine yer bulmasının ön koşulu silahın bırakılmasıdır. Karayılan, 'biz buraya piknik yapmaya çıkmadık' diyor, ya savaşarak öldüreceksin ya da silah bıraktıracaksın. BDP'nin içinde de en az yedi sekiz farklı ses var. PKK'nın içinde de, 'biran önce evimize dönelim' diyenler de, 'gidersek bizi üç günde enselerler' diyenler de var. Bunların içinde samimi olanlar da, stratejik davrananlar da var. Bu benim gözlemim. BDP'nin bir siyasi aktör olarak seçim usulüyle demokratik olarak hak aramasını; BDP de, PKK da, devlet de ister. Sıkıntı şu; devlet PKK'lı bir militan silahını bıraksın gelsin, BDP'nin başında genel başkan yardımcısı olsun istemez ve bunda haklıdır da. Bunu BDP'nin içinde de istemeyenler var. Onlar gelirse biz gideriz diye düşünenler var. PKK'nın içinde de bunu kendilerine yediremeyenler var. Çünkü dağ sembolizmi gariptir. Türkiye belki bunu anlayamaz. Dağ uzun

yıllar bu bölgede köle olmamanın yani proleter olmamanın sembolü olmuştur. Çünkü PKK komünist bir parti olarak kuruldu ve bir sonraki hedefe ulaşmanın adımı dağa çıkmaktı. Biz idealimize bu kadar sahip çıkıyoruz düşüncesiyle dağa çıkanlar çok fazla oldu. Bu dağ sembolizmini unutmamak lazımdır. Sıkıntı şu; kitlesel bir iniş muhakkak yaşanacak ama tamamen bitmez. Çünkü işi bu olan insanlar var ve örgüt daha marjinal hale gelir.

PKK silah bıraktığı zaman BDP buradaki oy oranının düşeceğini de biliyor. Bir de lider kadro meselesi var. Bugün BDP'ye oy veren Kürtler bu süreçte aktif rol almamalılar bence. Mesela imza kampanyası yapabilirler. Ama BDP güdümlü Kürt siyasetinde, CHP'nin 1930'lu yıllardaki otorite, iktidar ve itaat kültürü anlayışı oluşmaya başladı. Yani itaat ediyorlar. Recep Peker gibi düşünün. Yeni Recep Peker'ler var şimdi Kürt siyasetinde. Bunlara laf anlatmak da imkânsız. BDP'deki Kürtler modern siyaseti zihin düzeyinde kullanmalı. Bunun için de devletin bölgeye farklı politika uygulaması gerekir. Örneğin devlet bölgedeki ekonomi politikasını değiştirmeli. Örnek olarak; devlet teşviki kime veriyor? Müteahhide, sahtekâra. Devletin buraya nitelikli ve aklı başında olan, partizanlık yapmayan bürokrat ataması gerekiyor.

Sizce Kürtler arasındaki bağımsızlık talebi ne orandadır? Anketlerde %9 çıkıyor.

Şu an için ben de sizin rakamlarınıza çok yakın şeyler söylerim, ama bir sonraki dönem federasyon isteğinin artacağını düşünüyorum. Bağımsızlık düşüncesinin şu anda yüzde 5'in üstüne çıkacağını düşünmüyorum.

Peki, kültürel hak taleplerini nasıl görüyorsunuz?

Mesela BDP'ye oy veren ortalama bir Kürt'ün algısı devletin onlara haksızlık yaptığı şeklindedir. Bu haksızlığı düzletmek için anayasal vatandaşlık, anadilde eğitim çok az zikredilir Kürtler arasında. Onun yerine şu isteniyor; devlet bana saygı göstersin ben de vatandaşım. Bunun anlamı şudur; nüfus dairesine, hastaneye adliyeye giderken ikinci sınıf vatandaş olarak görülmek istemiyor insanlar. Ben bunu kültürel bir hak olarak değerlendiriyorum. Onun için kültürel hak talebinde bana göre oran daha fazladır ve %50-60 arasındadır.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Bu soruyu üç kategoride cevaplamak istiyorum. Kürtlerin genel düşüncesi, benim dilim de bir dil olarak kabul edilsin noktasındadır. Matematik dersinin Kürtçe öğretilmesi değil de, oğlum okula gittiğinde Kürtçe bildiği için zorluk çekmeyecek şeklinde insani bir bakış açısından meseleye yaklaşıyor insanlar. BDP'ye bakarsak onlar da insan. BDP'nin kemikleşmiş taraftarlarından bahsediyorum. Bir mekanizma üretilmiş ve devletin ürettiği mekanizmanın dışındaki tüm alanları bunlar doldurmuş. Bu alanları birleştirmek gerekiyor. Şimdi BDP'nin sıradan bir seçmeni de bilir ki anadilde eğitim şu an için imkânsızdır. Ne Kürtçe buna yeter, ne de bunu verecek kadrolar vardır. Bunu bilir ama talep etmek başkadır, bilmek başkadır. Bir siyasi parti olarak varlığına devam etmek istediği için bunu talep ediyor BDP. Kendi fikrime gelince, devlet başka bir örnekle kıyaslanmamalı.

Türkiye gelecek projeksiyonları olan bir devlettir ve icra makamları çok mutaassıptır aynı zamanda. Mesela YÖK'ten Kürdoloji Enstitüsü diye bir karar çıksaydı bu hükümeti memnun ederdi ama Yaşayan Diller Enstitüsü çıktı. Ama bu sıradan Kürtleri korkuttu. Devlet beni asla tanımayacak endişesine düştü. TRT Şeş'i açtı devlet ama 'de fakto' açtı. Ben kişisel olarak bunun bir yasaya bağlanması gerektiğine zaten inanmıyorum. Çünkü benim için önemli olan zihniyetin değişmesidir. Ama çoğu Kürt için önemli olan yasal bağlayıcılıktır. Ama bu BDP'nin propagandasıdır. BDP bugün Türkiye'deki diğer partilerin anlayamayacağı kadar dinamik bir partidir. Propaganda yöntemleri çok iyi, çok disiplinli çalışıyorlar ve bunu AKP'den öğrendiler.

Dosya No: WS30010

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge: Ağrı-Batman-Bitlis-Bingöl-Diyarbakır-Hakkari-Mardin-Muş-Siirt-Şırnak-Tunceli-Van

Mesleği: Öğretmen- İlçe Belediye Başkanı (BDP)

Yaşı: 40

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Gelinen noktada PKK'nın durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

21. yy aslında değişim sürecinin ta kendisidir. Bugün dünyanın küresel güçleri dünyada değişim istiyor. Bu aktörler, 20. yüzyıl zihniyetiyle artık dünyaya yön verilemeyeceğini ve sürdürebilir bir kalkınmanın gerçekleşmeyeceğini gördüler. Ortadoğu'da totaliter rejimlerin artık değişmesi gerektiğini küresel güçler de kabul ediyor. Bu değişimin, nasıl, kimler tarafından ve ne zaman yapılacağı tartışma konusudur. Türkiye bu değişimde önder rol oynayabilecek aktörlerden biri ama Türkiye bu haliyle bunu yapamaz. Engellerinden biri resmi ideoloji ve resmi din anlayışıdır. 85 yıldır süren tekçi mantık bu değişim sürecindeki en büyük engellerden biridir. Türkiye'deki mevcut anlayış değiştirilirse bu önderliğe kapı açar. Öyleyse resmi ideolojinin değişmesi lazımdır. Ortadoğu'da değişim isteyen tek güç Kürtler. Bana göre değişim ve özgürlük isteyen Kürtlerin ve uluslararası güçlerin çıkarları çakıştı. Ama Kürtlerin değişimin şekline dair istek ve tutulumları da farklı. 1970'lerde 1980'lerde bağımsız birleşik Kürdistan isteyenlerin paradigmasının 21. yüzyıla uygun olmadığı da görüldü ve Kürtlerin asıl istekleri bağımsızlık değil özgürlüktür.

Küresel aktörlerle hedeflerin çakışması doğal bir müttefik olma durumunu getirmektedir. Irak'ta Amerika'nın müdahalesi Kürtler üzerinden yapılmıştır. Suriye'nin değişimi yine Kürtler üzerinden yapılacaktır. Yine İran'da değişimi isteyen güçlerin başında Kürtler geliyor. Azeriler, Belüciler de istiyor ama başta Kürtler gelir. Öte yandan bu projeye aykırı bir blok da var. Bu Çin, Hindistan, Pakistan bloğudur. Başka bloklarda vardır dünyada. Bütün bu blokların en büyük hesabı bence Ortadoğu'dur. Ortadoğu insanlığın ve

dinlerin başlangıç noktası ve ekonomik kaynaklar anlamında yaşam kaynağının olduğu yerdir.

Kürtlerin değişim istencini ortaya çıkaran en önemli faktör PKK'nın 1984'teki silahlı eylemidir. Siyasal anlamda gerçekleştirilemeyen değişim talebi silahlı mücadeleyle kendini ortaya koydu. Bu bir zorunluluktu bana göre. Kürtler bunu gerçekleştirmeseydi belki yok olacaktı.

PKK kendi coğrafyasında büyük bir güç haline geldi ve dünyadaki küresel güçlerle bazen çakıştı bazen çatıştı. Öcalan reel sosyalizm açılımı yaparak, sosyalizme de yeni bir anlam kazandırdı. PKK Ortadoğu'daki değişimin en önemli aktörlerinden biri oldu. Bu değişimin en önemli lideri de Sayın Öcalan'dır. Uluslararası güçlerin yaratmak istediği Türkiye modeli, resmi ideolojisini değiştiren, uluslararası kurallara uyan, özgürlükleri öne çıkaran, Kürt sorunu ve inançlar sorununu çözmüş bir Türkiye'dir. Böyle bir Türkiye Ortadoğu'da temel aktördür. Bunun partneri Kürtlerdir. En önemlisi Kürtler bölgesinde önemli bir güçtür, devletsiz bir halktır ama bağımsızlık isteği yoktur ve Kürtler hiçbir zaman mücadelesini halkların düşmanlığı üzerinden geliştirmemiştir. Hiç bir Kürt kahrolsun Türkler dememiştir. Türkler ile Kürtler arasında bu kadar uzun süredir devam eden savaşa rağmen etnik bir çatışma yaşanmamıştır. Devletin uygulamalarına ve sistemine karşı çıkışlar olmuştur. Ama şöyle bir şey de olmuştur: Türkiye'deki resmi ideoloji Kürtleri yok sayarak kendini savunmuştur. T.C. hep bir düşmanla yönetmeye çalışmıştır ülkeyi. Halklar arasındaki sıcak ilişki bu politikanın da reel anlamda bitmesine sebep olmuştur. Bütün bunlar Kürtlerdeki değişimi yaratan PKK'yı ortaya çıkarmıştır. PKK bu anlamda moderniteyi ifade etmektedir. Ayrıca Kürtlerde din karşıtlığı gelişmemiştir. Kürtlerin içinde Yezidiler, Hıristiyanlar, Yahudiler var. Din düşmanlığı da yapmamışlardır. Gerçek anlamda Kürtlerin laik olduğu da söylenebilir. Şimdi Kürtlerin bu değişim sürecinde en büyük aktör PKK olmuştur. Ben bunu şöyle ifade ettim. Türkiye'de iki Abdullah çok önemlidir. Birincisi Abdullah Gül'dür ve Özal'dan sonra tekçi yaklaşımı çoğulcu yaklaşıma getiren kişi olmuş ve farklılıkların zenginlik olduğunu her fırsatta vurgulamıştır. Sayın Öcalan da Kürtleri ''Bağımsız Birleşik Kürdistan''dan, demokratik özerkliğe getirmiştir.

İkisi de Türkiye'deki değişimin çatışma noktasıdır. Ve bunu yaratan PKK olmuştur. Bu temelde PKK sadece Türkiye'de değil; İran, Irak ve Suriye'de de değişimin öncüsü olmuştur. Ama PKK ilk önceleri silahlı eylemi kullanırken daha sonra bunu siyasal mücadelede bütünleştirmiştir. Kürtlerin artık

bağımsızlıktan öte özgürlüğü esas almalarının bir nedeni de şudur: dünyada artık sınırların önemi kalmamıştır. Çünkü sınırlarla kendine bir başkasından koruyamazsın. Demek ki sınırlar çok önemli değildir, asıl olan özgürlüktür. Yani bağımsız olmadan da özgür olunabilir.

Türkiye lider ülke olmak istiyorsa Kürtlerin yarattığı bu tarihsel fırsatı değerlendirmek zorundadır. Bana göre hem Türkiye hem de Kürtler bir yol ayrımındadır. Çünkü Kürtler bağımsızlıktan vazgeçip kendi kültür ve değerleriyle ortak vatanda yaşamayı esas alıyor. Bu Kürt sorununun üniter yapıda çözümü için önemli bir aşama. Kürtlerin bu talebi yok sayılırsa, o zaman biz bu güne kadar bunu söyledik kabul edilmediyse bağımsızlık duygusu esastır denebilir. Bu duygunun gelişmesi milliyetçilik mantığının gelişmesidir. Ve 21. yüzyılda, ulus devlet mantığının yıkıldığı bir süreçte, bunun ortaya çıkması Kürtler ve Türkler arasında sınırların fiziken değil zihinlerde konulmasına sebep olacaktır ve bu korkunçtur. Bu durum Türkiye'nin parçalanmasına sebep olacaktır. Türkiye'de çokluktan vazgeçilip tekli mantıkta ısrar edilirse o zaman Türkiye dünyadan izole olacak ve küçülecektir. Bu küçülme Türkiye'nin Ortadoğu'da lider olmasına engel olacaktır. Türkiye ya ortak değerler ile bir arada yaşanacak ya da parçalanacaktır. Birincisi olursa bu Ortadoğu'da çok önemli bir örnek olacak ve Türkiye'ye öykünülecektir. Belki bu yüzden Türkiye'ye büyük göçler olacaktır. Bütün bunlar Türkiye'nin bir model olmasına neden olacak ve bu model ile Ortadoğu'da demokrasi gelişebilecektir. Ama bölünürse farklı kutupların daha çok güçlenmemesine sebep olacaktır. Bu nedenle ben PKK'nın çok önemli bir aktör olduğuna inanıyorum.

PKK'yı muhatap almayan bir yaklaşımı, Kürtleri bağımsızlık talebine itmek olarak değerlendiriyorum. PKK muhatap alınmaz ve çözüm istenen şekilde gerçekleşmezse dağdaki adam senin kardeşim dediğin insanların yaptıklarına bak, ben seni de dinlemiyorum diyecektir. Bunun için PKK ile uzlaşma anlamında önemli ve tarihi bir fırsattır.

Siyasal aktörler bu konunun çözümünde ne kadar etkili olur sizce?

Cumhurbaşkanı sorunun çözümünü samimi bir şekilde istemektedir. Ama Başbakan için aynı şeyi söylemek mümkün değil. Aslında BDP'nin içinde bir birlik beraberlik var. Demokrasinin gereği parti içinde farklı söylemler olabilir. Bunlar sürçü lisan değildir. Kişiler konulara farklı yönden bakmaktadırlar. Ahmet Türk de PKK'yı muhatap alın demektedir. Aynı şeyin

Emine Ayna'dan duyulması kişilere sert gelmektedir. Mesajı alan da anlamak istediği gibi anlıyor. Çatışan taraflarda güven tesisi için önce diyalog gerekiyor. Bir de kişilerin yaptığı pratikler önemlidir. Ben sizinle alışveriş yaparken size para veriyorsam bir güven oluşur ama bu güvenin devam etmesi için alışverişin devam etmesi gerekir. Dolayısıyla bir diyalog gerekiyor.

Mazlumların bu süreçte güven vermesinden çok bugüne kadar inkâr ve imha edenlerin mazlumlara güven vermesi lazımdır. Kürtlerin devlete güven vermesinden önce, devlet Kürtlere güven vermelidir. Bugüne kadar Kürtleri hep kandıran devlet olmuştur. Demirel Kürt realitesini tanıyorum dedi ne yaptığını gördük. Çiller, Yılmaz, Erdoğan da buna benzer şeyler yaptı. Dolaysıyla güvensizliği yaratan Türk siyasetçilerin istikrarsız davranmalarıdır. Statükocu anlamda gelişen bir devlet vardır. Türkiye'de çok katı bir bürokrasi var ve değişime en büyük zorluğu bu çıkarmaktadır. Benim 4 ay önce çocuğum dağa çıktı. Bu çocuğun ekonomik bir sorunu yoktu, evinde bilgisayarı vardı, Diyarbakır'da iyi bir okulda okuyordu ve maddi hiçbir sıkıntısı yoktu. Ben çok dillilik diye bir proje ortaya koydum ve görevimden alındım. Şimdi bunu Erdoğan da söylüyor herkes söylüyor. Çocuğum bana şunu söyledi. Baba bu suçsa onlar neden görevden alınmadı da sen görevden alındın ve 22 aydır da yargılanıyorsun. Şimdi onlar senin fikirlerini kullanarak siyaset yapıyorlar dedi oğlum bana. Bunun üstüne bir de iki buçuk yıl hapis aldım. En son oğlum baba bana artık siyasetten bahsetme, ben siyasete, demokrasiye ve barışa güvenmiyorum dedi ve dağa gitti. Açılım sürecinde, bu altı yedi aylık süreçte giden genç sayısı 400.

Biraz empati yapmak lazım. Kürtler de güven vermelidir. Belki ateşkes ve benzeri süreçler yetmiyor. Barış grubu geldi o da yetmedi. Bunun dışında nasıl bir barış süreci istendiği Kürtlere anlatılmalı. Bu da diyalogla olur. Bunun için PKK ve Öcalan'la görüşülmelidir. Bu belki bütün Kürtleri temsil etmez ama Kürtlerin en büyük dinamiği de Öcalan'dır.

Bu süreçte BDP bu rolü oynayamaz mı?

BDP rol alabilir. Ama BDP silahların susmasına karar veremez. İki taraf çatışıyorsa birbirleriyle görüşmeyi gurur meselesi yapabilir. Bunları belki üçüncü bir şahıs bir araya getirebilir. Her köyde, her şehirde Aksakallılar vardır. Herkes bunlara itimat eder. Biri gider ben barışmak istiyorum der. Aksakallı da her iki tarafı dinler ve nasıl bir çözüm istersiniz der. İkimiz de irademizi aksakallıya teslim ederiz. O insanlar her iki tarafın ve gerekirse

köylerin de görüşünü alarak bir orta yol bulur. Eğer barış isteniyorsa iki taraftan da fedakârlık gerekir. Sen şu adımı, sen de şu adımı at, der ve bunu halka açıklar. Siz ailenin dışında başka bir muhatap ararsanız, bu ailenin tasfiyesini getirir.

Devlet PKK dışında bir muhatap arama içine girerse bu iş kalır. Şimdi Kemal Burkay ortaya çıktı. Geçmişte saygı duyduk ama bugün Kürtler arasında tabanı yok. Devlet PKK'yı muhatap almıyor acaba PKK dışında bir aktör mü arıyor diye halk arasında konuşuluyor. Evet, ama Kemal Burkay'ı kaç Kürt tanır ve dinler. Kürtler bu noktada da devlete güvenemiyor. Basından takip ediyoruz hükümet bir yol haritası ve çözüm yöntemini söylüyor, PKK da kendi çözüm yolunu söylüyor. Aslında bir muhatap alma söz konusudur. Bunu gurur meselesi yapmak, kapris yapmak doğru değildir. El altından devletin MİT teşkilatı belkide PKK ile görüşüyordur.

BDP PKK'nın kontrolü dışında hareket edebilir mi?

Belki BDP, PKK'nın sözünden çıkamaz, bilgisi dışında adım atamaz ama PKK'nın siyasi kolu da değildir. İkisi de birbirini temsil edemez. Devlet ben PKK'sız ve Öcalan'sız çözüm arıyorum derse bu iş çözülemez. Ama devlet şunu söyleyebilir. Ben seni muhatap alıyorum sen de git PKK ile görüş ikna et çözelim diyebilir. Ama yine de PKK ve Öcalan'sız çözüm olamaz. Erdoğan çıkıp diyor ki; söyle bakalım PKK terör örgütü mü değil mi? Bu süreci buraya getiren Erdoğan'ın kendisidir. Erdoğan ile Gül arasındaki fark da burada ortaya çıkıyor. Devlet duygularla yönetilemez. Ben bir belediye başkanıyım. Burada babamın düşmanına da hizmet vermek zorundayım. Ben hepsinin başkanıyım. Başbakan AKP'nin başbakanı değil, Türkiye'nin başbakanıdır. Bugün CHP ve MHP'nin bu kadar fütursuz davranmasının sebebi budur. Cumhurbaşkanı ise seçim bittikten sonra her partiyi çağırdı ve birleşme zeminine oturttu. 2009 seçimlerinden sonra bütün siyasi partilerle bir liderler zirvesi yapılabilirdi ama yapılmadı. Ben bu devlete nasıl güveneyim.

Kürtçe TV var, tiyatro var, kamusal alanda Kürtçe kullanılıyor öyle değil mi? Peki, bunların yasal dayanağı ve güvencesi var mıdır? Yok. Allah göstermesin başbakan yemeğine zehir konup öldürülürse ne olacak? Yerine yeni başbakan geldi, bu açılımları beğenmiyorum dedi. Çünkü yapılanların hepsi başbakanın bahşettiği kadar gitmektedir. O yapın diyor yapılıyor. Devlet yöneticiliği bir kişinin insafına bırakılmayacak kadar önemlidir. Ben hala yargılanıyorum ama başbakan Kürt açılımı var diyor. AB ye karşı kandırmaca yapıyor, ben

açılım görmedim. Bu durum insanlara güven vermiyor. Kürtlerin bilinçaltında şu var; ne zaman iyi şeyler oluyor denilirse hep tersi olmuştur. KCK adıyla birçok BDP'li içeri alındı. PKK, BDP içinde siyasallaşıp legalleşmek istiyorsa ben olsam buna izin veririm.

PKK siyasallaşayım diyor müsaade edilmiyor. Benim çocuğuma devlet sen siyaset filan yapamazsın siyaset istiyorsan git dağda yap demek gibi bir şey yapmıştır. Benim çocuğumu siz gönderdiniz dağa. Siz il genel meclis başkanını içeri aldınız. Adamın yeri yurdu bellidir.

PKK ile dolaylı görüşmeler yapılıyorsa. Bu süreçte BDP'nin biraz daha ön plana çıkması konusunda burada bir ara noktada buluşmak lazım. Tedrici olarak süreç geliştirilmeli. Bu partide çok kabul görmüyor sanırım. Ne dersiniz?

Bütün bu gelişimler Kürtlerin kendi mücadelesinin kazanımıdır. Yoksa devletin kendiliğinden verdiği hiçbir şey yoktur. Ben 1983'de Fırat Üniversitesinde okurken Cumhuriyet gazetesini okurdum. Bugün okumuyorum ve okutmuyorum. Bugün Kürtlerin kendi gazeteleri vardır. O gün Şivan'ın kasetinin yakalanması eroinden daha tehlikeliydi. Eroin yakalatırsan bir iki yılda çıkma şansın olur ama Şivan'ın kasetini yakalatırsan sağ çıkma şansın olmazdı. Bugün hepsi var. Bunlar Kürtlerin kendi mücadelesiyle olmuştur. Ama bunların anayasal ve yasal güvencesi olmalıdır. Yarın bir ihtilal olursa bunların hiçbir güvencesi kalmaz. Aslında bu ülkede barış olacaksa bunu toplum yapacaktır, siyaset değil. Ben Erdoğan'ın vizyonunu bunu çözecek kapasitede görmüyorum. Ama şu anda ondan başka alternatif de yoktur.

Ben sürecin iç dinamikler bakımından Kürtler açısından değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Dış dinamikler açısından ABD körfezden çekilecek yerini dolduracak Türkiye'dir.

Ortadoğu'da Barzani ve Talabani'nin etkisi artık zayıflıyor. Eski güçleri kalmadı. Yoksulluk ve yolsuzluk onları çürüten en büyük hastalıktır.

Şu anda güneyde iki güç var. Biri PKK diğeri İslami güçlerdir. Oradaki fundamantalist İslami güçler Amerika'nın çıkarlarına terstir. Bugün İran ABD askerlerine saldırmıyorsa Kandil'deki PKK'nın gücü sayesinde yapamıyor. Aslında uluslararası güçler de PKK'yı dikkate almalıdır. PKK laik bir

harekettir ve İslami Kürt Hareketlerinin önündeki en büyük engel de PKK'dır. Bugün Amerikalı askerler en güvenli bölge olarak Kürdistan'ı biliyorlar.

Talabani önemli bir liderdi. Uluslararası ilişkilerde uzman, dengeleri bilen bir aktördür. Barzani Kürdi özellikleri olan karizmatik bir feodal liderdir. Ama önderlik yapma şansları yoktur. İnsanlara para verip tembelliğe alıştırıyorlar ve insanlar asalaklaşıyor. Ama gün gelir insanlar buna itiraz eder. Bu nedenle Amerika'nın uzun vadede çıkarlarını bu iki lider yürütemez. Dolayısıyla bu aktör ya Goran ya da PKK olacak. Hem askeri hem siyasi anlamda böyledir.

Eğer PKK olmazsa Türkiye, İran ve Irak'ta radikal İslam daha da gelişir. Evet, Türkler ve Kürtler için çok önemli bir tarihi fırsat var. Uluslararası ve bölgesel dinamikler bunu istiyor, Türkiye ve Kürtler de istiyor. Şimdi bunu yapabilecek bir siyasi aktöre ihtiyaç vardır.

Kürtler için üç lider çok önemlidir. Bunlar; Talabani, Barzani ve Öcalan'dır. Talabani siyasi bir liderdir, Barzani karizmatik Kürt'tür, Öcalan ise hem karizmatik hem de ideolojik bir önderdir. Kitleleri etrafında sürükleyebilen filozofik ve demokratik bir önderdir. Bunun için Türkiye Kürtler olmadan bu işi çözemez. En önemli güç de PKK'dır. PKK'nın dört ülkede gücü var. Gerçekler acıdır. Mantık gerçekleri görüp ona göre yönlendirmektir. İyi bir siyasetçi yürüdüğü yolda arkasında olan işleri de bilen, aynı zamanda yolunda yürümeye devam edendir. Türkiye'de böyle bir siyasi aktöre ihtiyaç var. Ben bunu Abdullah Gül'de görüyorum.

Açılımda neler yapılmalı?

Bence ilk olarak operasyonlar durdurulmalı. Her gün uçak kalkmasından bizim psikolojimiz bozuldu. İkinci olarak da akil adamlar grubu oluşturulmalı ya da BDP muhatap alınmalı ve git istediğin yerle görüş ve çözümü getir denmeli. En önemlisi birkaç küçük yasal değişiklik başlangıç olabilir: mesela kamusal alanda farklı dillerin kullanılmasına izin verilebilir, anadilde eğitim hakkı tanınabilir, koruculuk kalkabilir, köylere geri dönüş sağlanabilir, köylerin isimleri değiştirilebilir, İnanç özgürlüğü sağlanabilir, yasal anlamda TV'cilik özel ve resmi anlamda yapılabilir (Şeş bile yasal bir zeminde değildir). Bütün bunlar anayasal olarak taçlandırılabilir. Bunu sadece Kürtler için söylemiyorum. Yerel yönetimlere özerklik uygulansa, kamu yönetimi yasası uygulansa bile birçok şey değişir. Devlet emlak vergisi koyuyor ama bırak da buradaki gelirleri benim düzenleme hakkım olsun.

Kardeş kent çalışmasında onay makamı İçişleri Bakanlığı'dır. O izin vermezse kardeş kenti seçemiyoruz. Avrupa da bir belediye ile ortak proje yapmak için İçişleri Bakanlığının onayını almak gerekiyor. Sokak ismi değiştirilecek kaymakam onayı gerekiyor. Anadilde eğitim hakkı olmalı diyoruz. Ama burada bir Türk çocuğu illa Kürtçe dersi almalıdır demiyorum.

Çok programlı ve daha demokratik mantıkla hazırlanmış bir müfredat hazırlanmalı. Bu Türkçe, Kürtçe hatta Ermenice hazırlanabilir. Ben okula gittiğimde müdür bana hangi dilde eğitimi görmek istediğimi soracak. Türkçe dersem Türkçe programına, Kürtçe dersem Kürtçe, Ermenice dersem Ermenice programa katılabilmeliyim. Fizik, kimya, matematik bütün dersler Kürtçe olmalıdır. Mesela Trabzon'da Çerkez varsa onun için de bu yapılmalı.

Pratikte bu nasıl olacak?

Artık bölümsüz üniversiteler düşünülüyor. Bütün dersler konuyor istediğini seçiyorsun. Sabancı Üniversitesinde böyle. Bu aşamanın oluşması uzun değil, iki üç senede olur. Biz bütün bunları yapmak istiyorsak kararlı ve cesur siyasetçilerle bu iş çözülür. Çıtanın makul seviyede tutulduğunu düşünüyorum. Bağımsızlık düşüncesi bugün birlikte yaşamaya dönüşmüşse bu çıtanın indirildiği anlamına gelmektedir.

Biz çok önemli bir proje başlattık. Her gece bir masal, her evi okula dönüştürme projesi. 365 gece için Kürtçe, Ermenice ve Süryanice masallar hazırladık. Her akşam bir aile gecenin bir saatini masal okumaya ayırsın. Bunun amacı; ana baba çocuk arasındaki iletişimi geliştirmek, kente sahip çıkma ve özgür yurttaş olma bilincini geliştirmek ve devletin yasakladığı dili kişiye kendi evinde öğretmektir. İnsanlar kendi evini özgür alan ve okul olarak geliştirebilir. Biz bunu yaptık ve 9 yaşında bir kızımız evini okula dönüştürdü, biz de maddi manevi yardım ettik. Ne oldu? Biz ve ailesi mahkemeye çağrıldık ve yargılanıyoruz şimdi. Devlet bize okulları yasaklayabilir ama biz evlerimizi okula dönüştürerek bu işi çözeceğiz. Ve bu 'de facto' durum devletin Kürtçe eğitimini geliştirmesine neden olacak. Kürtlerin tarihsel anlamda bir güvensizliği var.

Acaba devlet sürece yayarak bu işi çürütmek mi istiyor diye düşünülüyor. Kürtlere güven verilmesi lazım. Çünkü Kürtler bu halka, devlete ihanet etmedi. Şeyh Sait ona kazık atıldığı için isyan etmedi mi? Erzurum ve Sivas kongrelerinde Kürtlere söz verilmedi mi?

Bu süreçte en büyük engellerden biri siyasetçilerin ve bürokratların tavrıdır. Baykal'ın, Bahçeli'nin tavırlarıdır. En önemlisi parlamentonun iradesizliğidir. Sorun, yapılan tartışılan meseleleri yasal hale getirememesidir. Öte yandan Kürt ve Türk toplumu da bu çözüm sürecinin olumlu bitmesini istiyor. Uluslararası güçler istiyor. Ama uluslararası toplumda Çin ve Rusya bu süreci istemiyor. Dikkat edin Ergenekon hep o taraflara yöneliyor. Hala Türkiye'de Ergenekon zihniyeti yok edilememiştir, sadece bazı aktörleri yakalanmıştır.

PKK'nın ana gövdesi dışında kontrol edemediği güçler var mıdır sizce?

PKK'nın içine sızmış olabilirler. Şemdin Sakık'ın bu tür işler içinde olduğu görüldü. Ama bu süreçte bunları engel olarak görmüyorum.

Çözüm isteniyorsa diyalogla PKK ve Sayın Önalan'sız bu süreç olmaz.

Öcalan'ın bir Mandela konumuna getirilmeye çalışılmasına nasıl bakıyorsunuz? Serbest bırakılması olmazsa olmaz mıdır?

Olmazsa olmaz bence. Ama psikolojik anlamda bir yerde ev hapsinde de tutulabilir. Şu süreç içinde gerekli adımlar atılırsa O'nun da özgürleşmesi gündeme gelebilir ama şu anda bu ilk adım olarak düşünülmüyor. PKK ve BDP Öcalan'ın özgür kalmasını istiyorlar.

Akil adam olarak akla gelen isimler var mı?

Yaşar Kemal olabilir. Orhan Pamuk olabilir ama Türk halkı ona ne der bilmiyorum. Hikmet Çetin ne kadar uygun bilmiyorum.

Kürtlerin temel haklarının inkâr edildiği ve verilmediği bir gerçektir. Eğer Kürt tarafı çözüme dönük bir adım atıyorsa, devletin beş adım atması gerekmektedir. Devletimiz komşularımızla, Yunanistan, Ermenistan, Suriye hepsine açılım yaptı ve barışı sağladı güzel ilişkiler başlattı. Aynı girişimi kendi halkına karşı yapmakta neden ağır davranıyor anlamıyorum.

Dosya No: WS320115

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge: Adıyaman-Elazığ-Erzurum-Gaziantep-Kahramanmaraş-Malatya-Şanlıurfa

Mesleği: Avukat (Genç İş Adamları Derneği Başkan Yardımcısı)

Yaşı: 30

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

Geleneksel yapıyı hiçbir şekilde inkâr edemeyiz. Dinin yeri burada çok büyüktür ama bu şekilciliği değiştirmemiz mümkün değil. Derinlemesine bakıldığında özellikle Urfa halkının inanç noktasında çok bağlı olduğunu görüyoruz. İnsanları dini renk ve motifleri kullanarak belli istikametlere kanalize etmek sık kullanılan bir durum. Bu nedenle geleneksel yapı kırılmıyor, kırılmak da istenmiyor. Bu temel de aileden başlıyor. Bizde insanımızı sadece kendi ailesi yetiştirmiyor, çevresi de yetiştiriyor. Bunun olumlu ve olumsuz yanları vardır. Halkın dini yaşantısına yön veren en önemli esas toplumun kendi beklentileridir. Mesela içki satışı daha azdır. Toplumun tepki vereceği davranışlar daha çok gizli yapılır. Bu biraz da toplum baskısının sonucudur. Aynı zamanda herkes biraz da dindar gözükmek ve dini motife bürünmek ister. İnsanlar dine karşı hassas olmadığı izlenimini vermek istemezler.

Urfa, Türkiye'nin en genç nüfusuna sahip şehridir. 25 yaş altı nüfus %60 civarıdır. Okuyan sayısı giderek artıyor. Okullar yapılıyor ama ihtiyacı karşılayamıyor. Bunun yanında Urfa dışına gidip okuyan ve memleketine dönüp, burada çalışan kişi sayısı arttı. Bu kültür etkileşimini sağladı. Biz de dâhil, Urfa dışına çıkıp döndüğünüzde, batı illerinde yaşadığımız kültür etkileşimini buraya aksettiriyoruz. Eskiden insanların giyiminde, tavrına eğlence şekline kadar Urfa çok daha katıydı. Bu zamanla olan bir şey. Artık

aile isteğiyle yönelinen dini hayat insanlarda da oturmaya başladı, bunun yararlı olduğunu bilip yaşamaya başladılar.

Diyanetin din görevlilerine halkın bakışı nasıl?

Bir cami imamı çok şeyler yapabilir. O kişi bir devlet memur olarak kabul edilmez. Bir dini önder kanat önderi olarak kabul edilir halk arasında. Bizzat imamın maaşına kadar halk arasında toplanıp verilen yerler var Urfa'da. İmamlar halkı olumlu yönde kanalize ediyor diyebiliriz.

Bölgede aşiret yapıları neden hala etkili?

10 yıl önce bu sorulsaydı, şimdiki araştırma ile dağlar kadar fark olduğunu görecektik. Son 10 yılda, 100 yıllık feodal yapıyı bozan, temelinden sarsan gelişmeler oldu. Halkın seçime ve eğitime olan talebi arttı. Son yılların istatistiğine göre Türkiye'de en çok derslik yapılan yer Urfa, ama hala en çok derslik eksikliği olan yer de Urfa'dır. Ailelerle konuşuyoruz. Nasıl okutuyorsunuz çocuklarınızı diye. Biz okumalarını çok istiyoruz ama 5. aydan itibaren pamuk toplamaya, fındık toplamaya, çay toplamaya gidiyoruz diyorlar. Bir çocuk mayıs ayında eğitime son veriyor ve ekimde tekrar başlamak zorunda kalıyorlar. Diğer taraftan burada köy yapısı hala devam ediyor. Biz dahi feodal yapıyı hala hissediyoruz. Her ne kadar okumuş, başka işler edinmiş olsak bile feodal yapıyı yaşatmak zorunda kalıyoruz. Burada bir ağalık yapısı olmazsa o köyde köylüleri yönetmek mümkün olmuyor. O insanlara nüfuzunuzu göstererek iş yaptırmak zorundasınız. Ama bunu zulüm seviyesine getirenler de var maalesef. Tabi bunlar aşiret değildir.

Aşiret deyince eskiden büyük aileler akla gelirmiş. Bunların bağlı olduğu aşiretler de vardı. Belli bir zamandan sonra aile isimleri aşiret olarak anılmaya başlamışlar. Halk üzerindeki nüfuzunu siyasi emellerine uygun kullanmaya başlamışlardır.

Devlet bu yapıyı kullanmaya çalıştı mı?

Özellikle Siverek ve Viranşehir aşiretlerinin terör örgütüyle silahlı mücadeleye girdiğini biliyoruz. Aşiretler silahlanıp, korucularıyla örgütle mücadele etmeye çalıştılar. Kendi hâkimiyetini, ailesini ve toprağını korumak için bu mücadeleyi verdiler. Ben köyde doğdum ve oradan geldim. Bizim köy

halkımız kesinlikle teröre ılımlı bakmamıştır. Gelmişlerdir, zorlamışlarıdır ama bizim insanımız hep idarenin yanında yer almıştır.

Öğretmen sayıları yeterli midir?

Ortaokulu burada tamamladım. Gelen hocalar eğer stajyerse, doğu hizmetini bitirip buradan bir şekilde kaçayım diye düşünüyorlar. Bu da ne yazık ki kalitesine bakılmaksızın yerli öğretmenlerin burada hizmet etmesine neden olmuştur.

Öğretmenlerin ne kadarı bölge insanı?

Özel okullar hariç devlet okullarının çoğunda öğretmenlerin neredeyse tamamı yerli öğretmendir. Bu elbette zararlıdır. En azından daha kaliteli okullardaki gibi kaliteli öğretmenlerin buralarda hizmet vermesi gerekiyor. Fen lisesi öğretmeni gibi kaliteli hocalar lazım. İstanbul Cağaloğlu Lisesi ile Urfa Anadolu Lisesi arasında fark olmamalı. İdari kadrolar da genelde buralı. Rotasyon kesinlikle olmalı. Lakin düz liselerde idarecilerin yerli olmasında fayda var. Öğrencileri kontrol ve muhafaza etmek çok zor. Ama bölge insanı biraz kaba kuvvet kullandığı için sonuç olarak çocuğun dilinden anlıyor. Bir tane kötü adam olmak zorunda okulda. Kel Mahmut gibi. Gerektiğinde kızabilecek ve kaba kuvvet kullanmayı nüfuzuyla bertaraf edecek yöneticiler de lazım.

Lise mezunlarında bağımsızlık ve federasyon talebi neden daha yüksek?

Buna kendimden örnek vereyim. Lisedeyken kendine istikamet bulamayan arkadaşlar arasında sol kesimi benimseyenler ve terör örgütü sempatizanları vardı. Bunlar biraz daha kendine yer edinmeye çalışan, mensubiyet duygusu eksik insanlardı. Arkalarında güç hissetmek istiyorlardı. Halk içinde sen Kürtsün, sen Türksün, Arapsın diye bir hitap olduğunu duymadım şimdiye kadar. Demek ki Urfa insanında böyle bir ayrılık düşüncesi mevzu bahis değil.

Bölgenizde refah ve yaşam düzeyi son yirmi yılda arttı mı?

Urfa tarıma dayalı ve çoğunluğu çiftçi. Devletin son 5 yıldaki ürüne yönelik teşvikleri büyük avantaj oldu. Organize sanayi bölgesinde eskiden olmayan nitelikte fabrikalar kurulmaya başlandı, bu istihdama da neden oldu. Çiftçiler

daha bilinçli hareket ediyor ve daha bilinçli tarım yapıyorlar. Kuru tarım geride kaldı. Farklı ürünler ekilebiliyor ve tarım 4 mevsim sürüyor. Bunun olumlu etkisini halkın genelinde görüyoruz. Tohum satan bir ziraatçıdan, tarım ilacı satana, eczacıdan pamuk toplayana kadar her kesime bu yansıdı.

Mevsimlik işçi meselesi ne durumda?

Buradan iş için göçenler olduğu gibi Urfa'ya da iş için gelenler oluyor. İşçi çavuşları vardır ve işçileri yönlendirirler. Buraya Maraş'tan işçi gelir. Çırçır fabrikalarında Maraşlı hamallar çalışır. Pamuk toplamak çok zordur. Bu yüzden vasıfsız bir iş olsa da herkes yapamaz veya yapmak istemez. Bu yüzden fındık toplamaya gider insanlar.

Bölgenin zenginleri bölgeye neden yatırım yapmak istemiyor?

Yatırımlarını sağlam temele oturtanlar dünyanın neresinde olursa olsun daima kazanırlar. Maddi durumu yerinde olan bir insanın batıda yatırım yapması bence yanlış. Belki burada kalifiye eleman bulmak zor olabilir, yapacağınız yatırımın alt yapısının hazırlanması anlamında iş birliği yapabileceğiniz kuruluşlar da bulunmayabilir. Bu açılardan batı çok daha avantajlı durumdadır. Fark burada bence.

Türkiye'de Kürtlere karşı bir ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Benim kuzenim uluslararası ilişkiler mezunu. Kendisi bir büyükelçilikte çalışmayı, konsolos olmayı çok arzu etti. Sınavlara çok ciddi hazırlandı ama mülakatta "biz bir aileyiz, bu nedenle dışarıdan kimseyi bu aileye sokmayız" demişler kuzenime. Bunu neden yaptıklarını, bir yere koyamıyorum.

Ayrımcılık insanlar Kürt olduğu için mi gerçekleşiyor?

Bence etnik kimlikten dolayı bir mağduriyet olmamıştır. Batılı arkadaşlarım da buraya gelmeden çok önyargılıydılar. Burayı gezdirdim onlara ve fikirleri değişti. Özellikle doğuya antipatileri vardı. Kendi köyüme götürdüm ve bizi tanıyan tanımayan herkes bizi evine götürmek, ikram etmek istedi. Neden böyle davranıyorlar deyince sana insan olduğun için bunu yapıyorlar dedim. Sizin doğuya olan düşmanlığınız doğuda batıya karşı yok dedim, çok etkilendiler. Üniversite öğrencisiyken ben Ankara'nın doğusunu kendi coğrafyam olarak kabul etmiyorum diyen arkadaşlar vardı.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Bizim 1988 yılında elektriğimiz, içme suyumuz yoktu. Köyümüz Atatürk barajına 4 km mesafededir. Baskı yaparak devlet görevlilerine ancak elektriğimizi getirtebildik. Okula yürüyerek gidiyorduk. Gidemeyenler de gidemiyordu. Babam bir günlük yolculuk sonucu şehre geliyormuş. Biz zorla yolumuzu yaptırdık, su, elektrik getirttik. Ben bu yüzden devlete kızsam kimse karşı gelemez. Burada bir kadın hamile iken yolda öldü maalesef. Bu kadının yakınları tepki verse devlete haksız mıdır? Son 10 yılda yapılmış hastaneler, bu üzücü bir şey. Nüfus çok fazla ama hastane 10 yıldır faaliyette. Sağlık Bakanlığının birçok çalışmasına rağmen bazı ameliyatlar burada yapılamıyor. İmkânı olmayan insanları bir düşünün bu işin altından nasıl çıkacaklar? Açıkçası halkımız tepkiliyse ve tepkili olması gereken insanlar varsa bunlardır.

Bizim halkımız tepkisini çocuklarını okutarak göstermeye çalıştı. Her türlü sıkıntıya göğüs gererek benim babaannem kendisinin okuma yazması olmadığı halde 3 kardeşi üniversitede okutuyor. Her şey devletten beklenmemesi gerekiyor. Bize devlet doktor, öğretmen, göndermiyor deyip şikâyet edene kadar, insanların çocuklarını yetiştirip okutup burada hizmet etmesini sağlaması gerekmektedir.

Kürtlerle Zazaların düşünce yapıları ve eğilimleri hangi konularda farklı?

Hiçbir ayrım yoktur. Aralarındaki tek fark dildir. Kürtçe, Zazaca farklıdır. Zazalar da Kürt'tür diyebiliriz.

Cumhurbaşkanına ve Başbakana güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Ben küçüklüğümde resmi kurumlardan çok korkardım. Memurların halka çok kötü davrandığına şahit olduk. Urfa'da halkla bütünleşen yöneticiler çok sevilir. Bu sene yapılan yerel seçimler buna örnektir. SSK'nın başhekimi şu anda belediye başkanıdır. Halkın sempatisini çok iyi kazanmıştı. Başbakan ve Cumhurbaşkanı da yüzleri halka dönük insanlar. Annem kendi çocuğu olmayan başkalarının çocuğunu sevmez derdi. Bundan öncekiler halkla iççice değillerdi. Bunlar kendi konutlarında kalmıyorlar halkla iç içeler.

Cumhurbaşkanının babasıyla verdiği bayram pozları halkı çok etkiliyor. Muhalefet liderleri de şimdi torunlarıyla bayram namazlarına gidiyor.

Kamu görevlilerince bölgede yapılan hatalar neler?

Halk bayramlaşmada valinin ve garnizon komutanının elini sıkamıyorsa ve yanlış bir söz söylerim diye konuşmaktan çekiniyorsa bunlardan bir şey olmaz. Urfa'da sıra gecesi kültürü vardır. Evler dolaşılır. Sıra gecelerinde insanlar bir araya gelir ve para toplayarak mahalleliye yardım yaparlarmış eskiden. Böyle yapan valileri halk bağrına bastı ve sempati duydu tabii ki.

Kürt milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz?

Bu olayların kasıtlı yapıldığı her geçen gün ortaya çıkınca insanlar bu şekilde algılamaya başladı. Ama temelde Kürt milliyetçiliğinin Apo temelinde olması mümkün değil. Bilinçsiz halkı yönlendiriyorlar. İnsanlar iyi analiz edilerek açık noktalar tespit edilmekte, bu insanların yumuşak karnı tespit edilerek oralardan tahrik edilmektedir. Ben Apo isminin bir imaj, bir lider vasfı taşıdığına kesinlikle inanmıyorum ve ona göre propaganda yapıyorlar. Ama bizim idarecilerimiz onlar kadar halkı tanıyamamıştır.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

Eğer PKK kendini meşru platformda anlatmak, fikirlerini savunmak çabası içindeyse, silahlı çatışmalarla hakkını korumak ve bunu da devlet kurumlarına anlatmak gayesindeyse aynı çizgide diyebiliriz. Ama ben şu anda aynı çizgide görmüyorum. Silahlı bir örgütün aynı anda bir de siyasi kolu olamaz. Siyasi kol ne demektir? Biz vurmakla, kırmakla bir şey elde edemedik, artık siyasi yollarla haklarımızı almaya çalışacağız demektir. BDP'nin içerisinde değilim ama arkadaşlarım var. Onlarında bu ayrım sınırını net olarak çizemediklerini görüyorum.

BDP oyları son dönemde neden artıyor?

Bir fikri çatışma var. 90'lı yıllardaki seçimlerde ülkücüler en büyük oyu Araplardan aldılar. Bu ilçelerin Kürtlerle de bir zıtlaşması olmadı.

BDP Kürtleri temsil ediyor mu?

Hayır. AKP'nin vekillerine baktığınızda geneli Kürt kökenli. BDP Kürtleri temsil edemez. Bu aslında diğer partilerin eksikliği.

PKK çözülüyor mu? Nasıl ve hangi şartlarda çözülür? Çözülmede kimler etkili olur?

Ceza kanununa göre silahlı eyleme karışmamış ve takibata alınmamış insanlar affa uğrayabiliyor. Benim arkadaşımın kardeşi mühendisti, dağa kaçırıldı. Halk içerisinde dağa çıktığı yayıldı ve ailesinin terörle hiç alakası da yoktu. Dağda PKK tarafından öldürüldü ve PKK bizim şehidimiz diye açıklama yaptı kendi TV ve internet sitesinde.

Ne yapmak istediler böyle yaparak? Aileyi yanlarına çekmek mi?

Bunu aileye mesaj vermek, PKK ile mücadele eden aşiretlerle karşılıklı ödeşmek maksatlı yaptıklarını düşünüyorum. Bir defa ceza kanunundaki bu değişiklik dikkate alınmalı. Bir insanın düşüncesini siz nasıl yargılayabilirsiniz? Bir insan taksimde IMF'yi protesto edebilir ama bunu bankaya zarar vererek yapmak işin boyutunu değiştirir. Bunun gibi bir insan dağa çıkmış ve herhangi bir eyleme katılmamışsa bu insanın etkin pişmanlıktan faydalanması lazım. O insanlar dağa neden çıktı bunu incelemeden hepsini silmek bu ülkeye zarardır. Mesela eğitim kurumuna baba geliyor ve bu çocuğu alın okutun diyor alamayız diyorlar. Yer kalmadı. Baba ne isterseniz vereyim diyor. Param yok ama istediğiniz işi yapayım. Alamıyorlar. Birkaç hafta sonra tek geliyor ve siz oğluma sahip çıkamadınız ama şimdi başkaları sahip çıktı diye ağlıyor öğretmenlerimize.

Kültürel haklar bağımsızlık için bir basamak mı?

Benim babam, amcam arabasında Kürtçe müzik dinlerdi. 5-10 sene önce Kürtçe kasetler yasaktı. Bunu bölücülük gibi gösterdiler. Bu olursa halk birbirine girer kamplaşma olur dediler, ama baktılar ki böyle bir şey yok. Kasetler el altından satılırken büyük rağbet vardı yasak kalkınca kimse almadı.

Bölgede ROJ ve ŞEŞ TV'nin izlenme durumu nedir?

TRT ŞEŞ açıldıktan sonra program yapanlar ve programlara katılanlar BDP ve HADEP kökenli insanlar. Bunlar bizim insanımız tarafından saygı duyulan kişiler.

Özel kanallar çoğalsa faydalı olur mu?

ROJ TV'de belli yaş üstü olan insanlar özellikle ramazanda dini programlar izliyordu. Bir de şimdi son iki yıldır ramazan programları da yapıyorlar. Ben de izledim ama kuran mealini ve dini sohbetleri yanlış yapıyorlar. Bu noktada Şeş TV'de de dini programlar yapılması gerekir. Denetim olması için ROJ TV'nin yasal olması lazım.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Bilinçli bir anne babanın çocuğunun eğitiminde dikkate alacağı en önemli kriter, yarar ve avantaj sağlayacak bir eğitimdir. Dünyada ve Türkiye'de en geçerli dil İngilizce. Bana sen çocuğunu Kürtçe mi yoksa İngilizce eğitim veren bir Anadolu Lisesinde mi okutursun diye sorsalar, elbette İngilizce olanı tercih ederim. Ama benim ana dilim Kürtçe ve bu şekilde eğitim almak istiyorum diyorsa, bunu devlet eliyle sağlanacak bir imkan olarak görmüyorum açıkçası. Sakıncalı sonuçları ortaya çıkabilir. Ama yine de, bunu da denemek lazım.

Yer adlarının iadesi konusuna ne diyorsunuz;

Yaş itibariyle eski isimleri bilenler, her iki ismi de zikrederler. Ama bu gündemleri meşgul etmemiş hiç. Bizim köylerde her iki ismi de yazıyor tabelalarda.

Bölgedeki ekonomik canlanma için somut öneri ve projeniz var mı?

Urfa'ya doğalgaz geldi. Urfa'yı Kocaeli veya İstanbul ile birlikte değerlendirmek doğru olmaz. Organize sanayide hala doğalgaz yok. Bu imkânsızlıklar yatırımları azaltıyor tabi. Şimdiki organize sanayi bölgesi herhangi bir altyapı çalışması olmadan kurulmuş bir yer. Suyu 30 km uzaklıktan alıyorlar. Çırçır çok kolay yapılmasına rağmen müthiş su lazımdır. Yatırımcı suya çok fazla para harcıyor. Güneş ve rüzgâr enerjisi gibi alternatif

enerji sistemleri de burada rahatça kurulabilir. Bunun dışında önemli bir ihtiyaç da devletin burada düşünce ve yatırım kuruluşları oluşturması. Buraya yatırım yapmak isteyenlere ciddi rehberlik yapılması gerekiyor. Kalkınma ajansları kurulmalı. Bu Mardin'de kuruldu ama Urfa'da hala yok. GAP 20 yıldır burada ama sulamadan 4 yıldır faydalanıyoruz. Enerjisini daha göremedik. Hayvancılık yatırımı yapmak isteyen arkadaşlarımız Avustralya'dan, ABD'den bilim adamları getiriyor. Bizde bunu yapacak insanlar yok mu? Doğu insanı kalkındırılırsa, eğitim, sosyal, sağlık alanlarında ihtiyaçlar giderilirse, sosyal alanlar oluşturulursa batının birçok ilinden daha iyi duruma gelecektir Urfa. Bizim potansiyelimiz var. Burası Ortadoğu'ya açılma kapısıdır. Jeopolitik olarak çok önemli bir topraktır Urfa. Bunlar iyi değerlendirilmeli.

Dosya No: WS320117

Etnik Kimliği: Türk

Bölge: Adıyaman-Elazığ-Erzurum-Gaziantep-Kahramanmaraş-Malatya-Şanlıurfa

Mesleği: Eczacı

Yaşı: 40 Yaşında

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Diyanetin din görevlilerine halkın bakışı nasıl?

Aslında diyanet iyi bir kadroyla bu işe sahip çıksa iyi verim alınacağını tahmin ediyorum. Ama maalesef birçok camide imam eksiği var. İmam, imamlık yapıyor, esnaf da müezzin oluyor. Cami temizliğini insanlar gönüllü yapıyorlar. Bir de 5 vakit namazdan sonra cami hemen kilitleniyor. Halk istediği zaman, imamlara ulaşamıyor.

Bölgede aşiret yapıları neden hala etkili?

Artık aşiretler Urfa'yı temsil etmiyorlar. Birçok siyasi parti aşiret reislerini vekil adayı gösteriyor. Bu da gençlerde sıkıntı yaratıyor. Belediye seçiminde kazanan kişi çok yüksek oyla seçildi. Aslında öyle bulunmaz bir kişi değildi. Bu halkın belediye başkanına olan güveninden ve sevgisinden daha çok Urfalıların aşiretlere olan bağını gösteriyor. Açılım ile birlikte buranın sosyal bir sorunu olan feodal yapının da ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Devlet aşiret sistemini güçlendirerek terörün önüne geçebiliriz dedi. Korucu sistemini de, aşiretler arası kan davalarını da bu doğurdu. Silahlılar, silahsızların kızlarını, dükkânlarını paralarını almaya başladı. İnsanlar buna tepki gösteriyor artık. Eskiden homurdanma vardı sadece. Şimdi patlama seviyesine geldi. Bu durum yöre için çok tehlikeli. Dolaysıyla aşiret yapısı kırılmalı, zararı var faydası yok.

Bölgedeki eğitimin kalitesi nasıl artırılabilir?

Burada yeni sistem nedeniyle OKS'nin ne olduğunu dahi çocuklar bilmiyorlar. Okul öncesi eğitim çok yetersiz. Geçenlerde bir hanım öğretmen atanmış köyün birine. Anasınıfı öğretmeni olarak atanmış. Ama köydeki okulda çocukların hepsi aynı sınıfta birden beşe kadar hepsi bir arada kalmaktadırlar. Bunlara çok hazırlıksız yakalandık. Merkezin eğitim kalitesi, kırsala göre daha yüksek. Türkiye birincileri çıktı merkezden, ama kırsalımız çok eğitimsiz. Devletin özel okulların önünü açması lazım. Fakirler de koleje gidebilmeli. Milli eğitim birkaç öğrenciyi burslu okutsa, kömür, gıda yardımına gerek kalmaz. Okur buraya gelir ve 40 kişiye yardım eder.

Bu kırsaldaki çocukların Türkçe bilmemesinden mi kaynaklanıyor?

Eskiden öyleydi. İlkokul 5'te Türkçeyi öğrenene yıldızlı pekiyi verilirdi. Ama şimdi şehir ve kır birbirine çok yakın. Artık günümüzün anne babaları Türkçe biliyor bu nedenle çocuklar daha erken yaşta Türkçe ile tanışıyor evde de konuşabiliyor. Bu nedenle bunun çok öneminin kalmadığını düşünüyorum. Sorun oralara hizmet gitmemiş hiç, ihmal edilmiş.

Ana okullar Türkçeyi erken öğrenmek için mi yoksa okula hazırlamak için mi daha önemli sizce?

Çocuğu okula alıştırma, fiziksel ve zihinsel gelişimi için çok iyi. Ben bir kızımı gönderdim diğerini göndermedim ama aradaki fark o kadar büyük oldu ki. Çocuk birinci sınıfta sayıları renkleri öğrenmiş oldu. Çok faydalı kanaatindeyim.

Öğretmenlere halkın güveninin yüksek olmasının sebebi nedir? Ne kadarı bölge insanı?

Bundan 25 yıl önce yabancı öğretmen sayısı çok azdı. Şimdi nüfus artışı çok fazladır. GAP ile dışarıdan göç aldı. Suriye ile sınır ticareti var. Organize sanayisi var. Bundan 4 sene önce okul sayısı az sınıflar çok kalabalıktı. Kullanılmayan resmi binalar okul yapıldı. Derslik sorunu azaldı ama öğretmen kıtlığı baş gösterdi. Şu anda köylerde de çok büyük sıkıntılar var. Benim teklifim askerliğini öğretmen olarak yapanların statüsünün genişletilmesi ve buradaki köylerde de derslere girmesi olabilir. Öğretmenlerin bölge insanı olmasında hiçbir mahzur yok. Bölge insanında iç

çatışma olmadığı için hiçbir sıkıntı yok. Ama doğudaki üniversitelerden mezun olan öğretmenle, batıdan, İstanbul'dan mezun olan öğretmen bir olmuyor maalesef. Bilgi seviyeleri yeterli değil. Bu nedenle atanan öğretmenlerin çoğu batı illerinden yetişenler. Kendi bölge halkımız kendi öğretmenini yetiştiremiyor maalesef.

Bölge insanı olan öğretmenlerin rotasyonunun gerekliliğine inanıyor musunuz?

Evet. Buralı öğretmenler belli bir süre sonra ahbaplık ilişkileri ve uzun yıllar görev yapması nedeniyle sistemden çıkabiliyor ve ders saatinde dışarıda gezebiliyor.

Bölgenin zenginleri bölgeye neden yatırım yapmak istemiyor?

Çok önceleri bir güvenlik sorunu vardı. Buraya gelip de lüks arabaya binmekten korkan zenginleri biliriz. Baskı görmesin diye. Bundan 15 yıl önce insanlar ırklarına göre mahalle oluşturmuştu. Mahalleler aşiret isimleri ile söyleniyordu. Sokakları bile güvenlik sebebiyle birbirlerine kapalıydı. Kürtler, Araplar ayrı yerlerde yaşarlardı. Bugün Kürtler Araplarla kız alıp vermeye başlamışlardır. Bunların aşiret reisleri kendi hâkimiyetini korumak için bu sisteme destek veriyorlar.

Bölgede ayrılıkçı hareketleri destekleyen zengin var mı?

Bu bir çarpık düşüncedir. Zengin bir insanın bağımsızlık, bölünme veya federasyon istemesi aptallıktır. Ortadoğu'da en refah yaşayan ülke Türkiye. Ben Ege Bölgesine gittim, oradaki yokluk buradan daha çok. Aradaki tek fark burada ırk temelinde insanlar farklılaştırılıyor. Bu çarpık düşünce, Osmanlıyı reddetmekten kaynaklanıyor. Osmanlıda huzur ve hoşgörü olduğu için imparatorluk büyümüştü.

Şimdi insanlar bu ortamı istiyor. Kaç tane generalin oğlu doğuya gitti. Kaç tane komedyen, bürokrat, doğuda şehit oldu. Hiç bir tane yok. Başörtüsü nedeniyle kadınlar kamuya alınmıyor ama şehit cenazesine sarılanlar başörtülü. Halk içinde artık çocuklarını davul zurnayla askere uğurlama isteği kaybolmaktadır. Doğulu aileler, bizim çocuklarımız PKK'ya karşı kullanılıyor bizim çocuklarımızı birbirine kırdırıyorlar diye düşünmeye başlamıştır. Biz

artık çocuklarımızı askere göndermek istemiyoruz diye halk arasında konuşuluyor.

Kültür seviyesi düşük batı insanında en iyi Kürt ölü Kürt'tür deniliyor. Bu doğu insanını üzüyor. Tarlasında çalıştırdığı Kürt'e biz çalışıyoruz siz yiyorsunuz diyebiliyor. Bakıyoruz insanlar doğuya kullanılmış eşyalarını gönderiyorlar. Buranın fakiri batıya çalışmaya gidiyor orada onlara verin denildiğinde buraya gelenler Kürt biz onlara vermeyiz denmektedir.

Türkiye'de Kürtlere karşı bir ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Burada memurların çoğu vatandaşla Kürtçe konuşabiliyor. Çünkü memurların büyük oranı Kürt'tür. Ben Türk'üm bundan gocunmuyorum ve yanımda devlet görevlisi bir vatandaşla Kürtçe konuştuğunda rahatsız olmuyorum.

Eskiden devlet dairesinde 'Vatandaş Türkçe Konuş' diye tabelalar vardı ama şimdi herkes kendi dilini konuşabiliyor. Eskiden 80 yaşındaki kadın Türkçe konuşmuyor diye nüfus dairesinde işi yapılmıyordu. Ben işyerimde hem Türkçe hem Kürtçe bilen iki kalfa tuttum. Benim gibi yapan esnaflar da var. Ben bu çözümü bulduysam devlet de bulabilir.

Yeşil kart uygulaması vatandaşa çok büyük bir hizmettir. İlaç almaya gelip alamayan bir tek vatandaş, geri dönmek zorunda kalan bir kişi olmamaktadır. Türkiye yeşil kart ile sosyal devlet olduğunu ispatlamıştır.

Suistimal var mı?

Her dönem ve kategoride hırsız insan vardır. İhracatı hayali yapanlar vardı. Bugün mersin gümrüğünde elektronik eşyayı mekanik oyuncak olarak geçiriyorlar. 15 dolar gümrük bedeli olan malzeme için vergi olarak iki dolar ödüyorlar.

Yakınları faili meçhul cinayete kurban gidenler, küçücük çocuklar devletle kendisini kan davalı görmektedir. Faili meçhulleri hep asker ve polise bağlamaktadırlar, bunları da devlet olarak gördüklerinden devlete düşmanlık artmaktadır.

Devlet sosyal yüzünü bu şekilde göstermeye devam ederse, bu suçları işleyenler yakalanıp adil bir şekilde yargılanırsa buradaki kalbi yaralı

insanların gönlü alınabilir. Toplumun devletle olan ilişkisinin düzelmesi adalet sistemi ile olur, devlet adil olmalı, kimliğine bakmadan eşit olmalı herkese.

Kürtlerle Zazaların düşünce yapıları ve eğilimleri hangi konularda farklı?

Zazalar daha çok dağlık kesimdeler. Kürtlerin 10 yıl önceki eğitim seviyesindeler. Siverek'in Karacadağ'da toplanmışlardır. Biraz daha içlerine kapanıklar. Zazaların önünde toplumsal bir engel yok. Ama yerleşim olarak daha çok dağlık olduğu için hizmet daha geriden geliyor.

Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Bizim şehrimizde Cumhurbaşkanı'na güven yüzde 90'ın, Başbakan'a ise yüzde 80'in üzerindedir. Burada birçok parti aşiretlerden dolayı oy alıyor. Bizim kırmızı ışıkta bekleyen cumhurbaşkanınız vardı ama iftara giden, namaz kılan bir cumhurbaşkanımız yoktu. Köşke davetler olunca, sanki bizi de o sofraya davet etmiş gibi hissediyoruz. Artık yöneticilerin bunu yapması lazım. Alana inmeliler. Buradaki insanın sofrasına misafir olmazsanız doğu insanı size güvenmez. Batıda insanlar kendisine ikramda bulunursa karşısındakine güvenir, burada ise siz ikramı kabul ederseniz size güvenirler. Bu çok önemlidir burada.

Kamu görevlilerince bölgede yapılan hatalar nelerdir?

Bunun örneği Gaffar Okkan'dır. Vatandaşla içli dışlıydı. Köy kahvelerine giderdi. Kürtçe ağıtlar okundu bir emniyet müdürünün arkasından. Şimdi bir komutan, emniyet müdürü halkın oyuyla gelse burada sofralardan kalkmazlar.

Bürokratların ve yöneticilerin halk tarafından sevilmelerini ölçen bir sistem belirlense ve bu onların değerlendirilmelerinde bir araç haline gelse o zaman halka yaklaşımları bambaşka olacaktır. Son zamanlarda bir düzelme var. Valiler düğünlere, taziyelere katılıyor. Bunu askerlerinde yapması gerekir. Bir garnizon komutanı valiyle beraber gitmelidir.

Devletin politika olarak yaptığı hatalar neler?

Keşke bu çalışmalara 20 yıl önce başlasaydık. Demek demokrasi yok ki açılımını yapıyorlar şimdi. Trafik kazasına karışan vatandaş, polise, savcıya yapılan davranışı kendisine karşı da görmek istiyor. Bir emniyet görevlisinin kırmızı ışıktan dolayı, savcıya ceza vermesini görünce halk memnun oluyor.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz?

İnsanların artık Apo sevgisi yok bence. Bazı kesimlerde Ergenekon'la birlikte PKK ve Öcalan'a olan düşünceler menfiye dönmeye başladı. En son seçimlerde yaşlı bir kadın oy kullanacak yanında da oğlu var. Oğlu, ''Anne gül'lü partiye oy atacaksın'' dedi. Sandık memuru da müdahale etmemesini söyleyerek kadını sandığa götürdü. Kadın da, ''Oğlum biz artık kandan bıktık sen bana … Partisini göster dedi. Sonra da, ''Benim oğlum bilmiyor'' demiş.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

Bence içlerinde büyük bir çatışma var. Bunu vatandaş da görüyor. BDP parti gibi davranıyor ama PKK'nın tehdidi altında. Ahmet Türk bir şey derken Emine Ayna tam tersini söylüyor. BDP, PKK'nın baskısı altındadır bunu kimse inkâr edemez.

BDP'ye destek/güven PKK'ya destek/güvenden neden daha fazla?

Şu anda Kürt olmayıp da, Kürtlerin eziyet gördüğüne inanan Türkler ve Araplardan da BDP'ye oy verenler var burada. Siz kimden nefret ederseniz onun karşısındakine sempati duyar ve desteklersiniz. Son belediye seçimlerinde BDP'nin yüksek oy almasının sebebi AKP'nin başarısıdır. Demokratik açılımdan dolayı AKP, BDP'ye gel siyasi parti gibi davran dedi, doğudaki insanlar da siyasi bir parti gibi davranacağını düşündüğü için BDP'ye oy verdi. Aslında daha öncede PKK BDP'ye baskı yapıyordu. Bu alenen biliniyordu. Ama o kadarda yüksek oylar alamıyordu. Halk gerçekten de PKK'nın baskısından kurtulup bir siyasi parti gibi davranacağını zannederek BDP'ye oy vermiştir.

Bugün, Devletle kan davası olanlar Apo muhatap alınmalıdır derken, devletle bu güne kadar bir sorun yaşamayan ve toplumsal barışı isteyenler kesinlikle Apo'yu muhatap almak istemiyorlar.

BDP oyları son dönemde neden artıyor? Oy vermeyen Kürtlere nasıl bakılıyor?

Seçim zamanında bunu çok kullandılar. Belediye seçiminde bu çok oldu ama seçimden sonra uzamadı. Sadece tehditte kaldı. Kürtlerin veya oy verenlerin yüzde 40'ı bu tehditten korktuğu için oy verdi

BDP Kürtleri temsil ediyor mu?

Hayır etmiyor.

PKK çözülür mü? Nasıl ve Hangi şartlarda çözülür?

Benim bulunduğum semtte Mardin, Şırnak'ta çocuğu dağa çıkmış insanların aileleri var. Konuşulan şu; küçükler yanlış yapsa da büyükler affeder. Devletin tokattan daha çok, şefkat elini uzatması lazımdır. Eğer insanlar şefkat görürse, affedilirse, iyi de bir açılımla bunların hepsinin önüne geçilir.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Yıllar önce üniversite öğrencisi iken arabayla gidiyorduk. Polisle karşılaşınca arkadaş çok korktu, telaşlandı, sonra ben telaşını sorduğumda torpidoda bir Kürtçe kaset olduğunu söyledi. O zaman bu kaset yakalansaydı gerçekten sabaha kadar, günlerce, haftalarca dayak yiyecektik. Özal döneminde bu yasaklar kaldırıldı. Şimdi arkadaşımın arabasında hiç Kürtçe kaset yok. Kürtlere karşı bir yasağın olmadığını göstermektir. Böyle bir yasak yok dense insanların yine de İngilizce ve Türkçe ders veren kolejlere gideceklerini düşünüyorum.

Yer isimlerinin iadesi;

İsimleri, halk hangisini kullanıyorsa o konulmalı bence.

Bölgedeki ekonomik canlanma için somut öneri ve projeniz var mı?

Çok acil olarak Suriye sınırının açılması gerekir. Akçakale kapısı hala aktif değil. Bizim Suriye'den alacak bir şeyimiz yok. Bizden çok gerideler. Tarım aleti, bilgisayar, cep telefonu satabiliriz. Bizim için büyük imkân. Orada Türkler Osmanlıdan dolayı çok seviliyor. Birçok işsiz bu ticaretle iş sahibi olur.

Biodizel üretim tesisleri jandarma tarafında kapatıldı. Eğer bu tesisler tekrar açılırsa tarım için çok faydalı olur. Türkiye'de eski bir bakan dışında kimseye biodizel ruhsatı verilmiyor. Bölgemizde birçok biodizel üretim tesisine kilit vurulmuş durumda. Bu üretim olursa her yönden faydalı olur. Pamuk, mısır, ayçiçeği ekilerek bunların yağlarından da biodizel üretilebilir. Burada üretilen kanola çok kaliteli çıktı biodizel için. Buradan 100 tane biodizel başvurusu var ama EPDK hiçbirine izin vermiyor hala.

Tarım politikamız yok. Avrupa'da tarım arazileri kısıtlı olsa da çok yüksek verim alabiliyorlar. Devlet şu ürünü ekersen ona destek veririz diyor. Bizde tam tersi. Hangisi destekleniyorsa herkes onu ekiyor. Modern tarım yapılmalı. Uzmanlar geliyor ama kurban kesip yeniliyor sonra gidiyorlar.

Dosya No: WS320121

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge: Adıyaman-Elazığ-Erzurum-Gaziantep-Kahramanmaraş-Malatya-Şanlıurfa

Mesleği: Eski BBP İl Bşk.

Yaşı: 39 yaşında

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

1984 Özal'ın başbakanlığından itibaren her bölge olduğu gibi bu bölgede de toplumda ciddi bir dini şuurlanma başladı. Halk manevi değerlere yöneldi. Bölgede dini hassasiyetleri olan insanların neden kan döktüklerinin cevabı aslında bu bölgede gizli değil. Bu bölge üzerinde oynanan senaryoda gizlidir. Bölge halkının böyle bir senaryosu yok. Bu halkın ne askere kurşun sıkma ne de bağımsızlık gibi bir derdi yok. Bölge halkı PKK ile güvenlik güçleri arasında kalmış. BDP'nin oylarına bir bakın, Kürt nüfusa bakın bir de PKK'nın dağdaki kişi sayısına bakın. Dağda çatışan kadro 3-5 bin kişi ise BDP'nin Türkiye genelinde aldığı oy oranı yüzde 5'tir, ama Türkiye çapında Kürt oranı yüzde beşten çok fazladır. Demek ki burada ayrı bir senaryo ve dayatma var.

Diyanetin din görevlilerine halkın bakışı nasıl?

Bunlar kesinlikle yeterli değil ama hizmet de yapmıyorlar demek istemem. Ama STK'lar ve cemaatler bu anlamda diyanetten daha hızlı ve daha inisiyatif belirleme noktasındalar. Mesai ve gece gündüz tanımıyorlar. Gönüllü hizmet ettikleri için bu görev şuuru nedeniyle diyanetten daha fazla halkla temas halindeler. Diyanetin açığını bunlar kapatıyorlar.

Diyanet'de Ali Bardakoğlu ile bir dönüşüm olmuştur, ama henüz tam olgunluğa erişmiş de değil. Bardakoğlu öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmak lazım diye düşünüyorum. Ondan sonra diyanet halkla buluşmaya başladı.

Artık diyanet din adamlarının kuruluşu olmaktan çıktı halktan da istifade edilen bir yer olmaya başladı.

Bölgede aşiret yapıları neden hala etkili?

Burada aşiretçilik güneydoğuya göre çok daha düşük. Ama aşiretlerin kolları var. Urfa ile bağlantılı olan aşiretlerimiz var. Bir aile mensubiyeti var. Şehir merkezinde ve batıya doğru gidildikçe aşiretin etkisi azalıyor, bireysellik ön plana çıkıyor.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Bizde dershane mezarlığına dönüşmüş bir kent görüntüsü vardır. Had safhada bir dershane yatırımı var. Bu iki türlü sıkıntı oluşturuyor. İlki, resmi okullara ve öğretmenlerine haksızlık yapılıyor. Sanki dershane her şeydir gibi. İkincisi henüz özel okulların önü tam açılmadı. Halk ekonomik nedenlerle çocuklarını özel eğitime veremiyor. Şehrimiz eğitim düzeyi olarak hak ettiği yerde değil.

İlköğretim düzeyinde derslik sıkıntımız yok. Eğitim kadrosu noktasında da doğunun en rahat şehridir. Ama vizyon eksik. Yaklaşık % 35 kadar bölge insanından öğretmen var, ama bence bu faydalı değildir. Ahbap çavuş ilişkisi bu durumda gelişiyor. Bence insanın dışarıdan gelen bir kültüre ve bakış açısına ihtiyacı vardır. Eğer bir medeniyet beşiği değilseniz bu dışarıdan transfer edilir. Adıyaman medeniyet beşiği değil. Dışarıdan transfer edeceksiniz. Batıdan bir şeyler almak zorundayız. O yörelerden gelen insanların daha faydalı olacağını düşünüyorum. 15 yılını doldurmuş öğretmenlerin kene gibi buraya yapışmaları önlenmeli, beş yıllık rotasyonlar yapılmalı. Beraber büyüdüğünüz bir kişi öğretmen ve idareci olmuşsa burada ona karşı saygınlık azalıyor, dışarıdan biri geldiğinde saygı daha fazla tabii ki. Adıyaman'da idarecilerin çoğu hala aynı görevdedir. Ben ilkokulda okurken ki müdür şu anda da aynı okulda müdürlük yapıyor. Aradan 30 sene geçmiş. Yerlerini korumada çok başarılılar.

Bölgenizde refah ve yaşam düzeyi son yirmi yılda arttı mı?

Alım gücünde artış yok ama harcamada artış var. Kredi kartları insanlardaki biriktirme kaygısını bir kenara atmış ve kazanmadığını harcamaya yöneltmiştir. Alım gücünde bir artış söz konusu değil. Türkiye 1991'deki

krizden sonra ekonomideki büyümeye rağmen bireysel olarak fakirleşen bir durumdadır.

Ekonomide büyüme var ama halka yansımıyor. Adam ev sahibi olmuş ama 10 yıllık kredisi var. Daha önce 10 yıllık emek sonucunda bunlara sahip olunurken şimdi bankada bir imza ile alabiliyorsunuz. Sanal bir büyüme var.

Bölgenin zenginleri bölgeye neden yatırım yapmak istemiyor?

Bence üç temel nedeni var. Birincisi, küçük yerlerde bilinen adam olmanın verdiği bir huzursuzluk var. Zengin olmak yalnızlaştırıyor ve ötekileştiriyor. İkincisi eğer daha fazla büyüme arzunuz var ve insanlara faydalı olma duygusu oturmamışsa ister istemez büyümenin adresi olan batıya kayıyorsunuz. Üçüncüsü gerçekten bölgede pazarlama ağı zayıf. Sadece kendi ilinizle sınırlı bir üretimin geleceği olmuyor. Pazarlama ve üretimin reklamın imkânların merkezi İstanbul. Orayı görünce buralardan uzaklaşıyorlar. Orası okyanus burası göldür.

Türkiye'de Kürtlere karşı bir ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Orduda üst düzeye gelince yapılabilir ama devletin diğer organlarında yapıldığını sanmam. Orduda terör neticesinde her Kürt PKK'lıdır diye bir anlayış yaygınlaştı. Bu yüzden üst düzey rütbelerde bu olabilir diye düşünüyorum, ama sivil kurumlarda bu durumun olduğunu sanmıyorum.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Bu işin temeli sinema filmlerinde atıldı. Bölge halkından İstanbul'a göçenlere 'kıro' tabiri kullanıldı. Doğudan batıya göçenlere kötü bir bakış vardı. Bu zamanla ayrılıkçılığın temelini attı. Dışarıdaki fitne ile birlikte ateş haline geldi. Bölge halkının ayrı bir devlet kurma fikri yok. PKK'nın dayatmaları karşısında bir BDP'lilik, BDP'nin dayatmalarından kaynaklanan bir Apoculuk ve ondan kaynaklanan bir ayrılıkçılık havası var gibi duruyor. Ancak, burada tamamen can ve mal emniyetini devletin sağlamamasından dolayı bir durum var aslında. Vatandaş iki ateş arasında kalıyor. Bu tarafa kaçsa terörist diğer tarafa kaçsa kıro damgası yiyor.

Ben halkın ayrılıkçı olduğunu, Kürtler ve Türkler diye bir ayrımcılığının olduğunu da düşünmüyorum. Benim aslım Kürt eşim Türk. Son birkaç yıl içinde bunlar konuşulmaya başladı. Türk- Kürt diye bir tabir yoktu. Bizde PKK'lı ve terörist tabiri vardır. Bizim başka bir ayrımımız yoktur. Bizim Allah'ımız bir, kitabımız bir, kıblemiz ve mezhebimiz bir. Bu kadar birin içinde iki olamayız yani.

Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Duyulan güvenin üç temel nedeni var. Birincisi bu kişiler sistem tarafından mağdur edilmişler. Sistem bunları eze eze büyütmüş. Sistem vurmuş halk tutmuş. Halk da zaten yıllarca sistemin dayağını yemiş. Adını koymamış ama dayak yemiş. İkincisi dindarlık faktörüdür. Gülün eşi kendi ailesine ve kızına benziyor. Ramazanda kadeh kaldırmıyor. Üçüncüsü ramazanda fakirlerle iftar yapmaları, halk gibi yaşamaları ve halka benzemeleri önemlidir. Güvenin nedenlerini bir cümlede söylersek, dindarlık, mağduriyet, samimiyet ve bölge sorunlarına ilgidir.

Kamu görevlilerince bölgede yapılan hatalar nelerdir?

Kamu görevlileri halka güler yüz gösterse yeterli bence.

Devletin politika olarak yaptığı hatalar nelerdir?

Devletin en büyük hatası bugünkü açılımı 20 yıl önce yapmamasıdır. Kürt yoktur, ismi kart-kurt sesinden çıkmıştır, demek yerine gelin arkadaş sizin derdiniz nedir denseydi sorun büyümez toplumsal bir taban bulmazdı. Bizim renk ve dillerimizin farkları Allahın ayetlerindendir. Benim bu konuda seçim hakkım olmadı. Bu bir ayrıcalık ya da bir aşağılanma sebebi olamaz. Bazı bölgelerde negatif propaganda yapılması o yöreleri etkiledi ama Adıyaman'ın dindar olması, batı gibi Hanefi mezhebine mensup olması bizim bu olaylardan nispeten uzak kalmamıza sebep oldu diyebilirim.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz?

Katkısı vardır.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

Evet. En azından ayrı olduklarını söyleyemediler.

BDP'ye destek/güven PKK'ya destek/güvenden neden daha fazla?

Son zamanlarda PKK'dan rahatsız olan BDP'liler de bir artış var. Biz onlara uzaktan baktığımız için bunu görüyoruz ama onlar seslerini çok çıkaramıyorlar. Adı konmamış bir baskı var.

PKK çözülür mü? Nasıl ve Hangi şartlarda çözülür? Çözülmede kimler etkili olur?

Ortada adı konmamış bir kan davası var. İki taraf birbirini öldürürse bu iş bitmez. Binlerce asker ve terörist ölmüş. Ama artık bir yerde dur demek lazım. Devletin teröristlerle pazarlığı hoş değil. Af getirmesi de hoş değil. Af yaşayanlardan çok ölenlerin hakkıdır aslında. Şehit analarının hakkıdır. Ama bence herkesin duygusallığını bir kenara koyup bu meselenin çözülmesini isteyip istemediğini kendisine sorması lazım. İstiyorsak karşılıklı bir mutabakat olmak zorundadır. Bu masada tartışılır. Gönül ister ki hem devleti haklı çıkaralım, hem şehit analarının yüreğindeki yangını söndürelim hem de bu dağa çıkmış gençleri adam edip topluma kazandıralım. İnsanların bir daha bu pisliğe bulaşmasını önleyelim. Ama ortada bir realite var; şehitler var, öldürülmüş teröristler var. Bu çok rahat ve adilce çözülecek bir mesele değil. Bu konuda herkesin biraz yutkunması gerekir.

Hudeybiye barışında, Peygamber Efendimiz'den Allah Rasul'ü lafzının çıkarılması istenmiş, o da kendi eliyle lafzı silmiştir. O'nun silmesi Resul olmasına engel olmadı. Ama o gün o anlaşma Müslümanların bir tehlikeden kurtarıp yeniden büyümesine vesile oldu. Eğer böyle bir anlaşma akan kanı durduracak, bölgeler arası çatışma unsurlarını ortadan kaldıracak, kaynaşmayı artıracak, ekonomik kalkınmayı sağlayacak; teröre, bombaya giden parayı ekonomiye, kentsel dönüşüme, işsizliğe ve sosyal haklara yöneltecek ise bu Hudeybiye'yi yapalım artık. Bu sorunu çözmek zorundayız. Bir barış yolu bulunmalı. Sonuçta dağdakilerin sayısı üç-beş bin. 300 bin kişi gibi algılamamak lazım. 5 bini geçeceğini sanmıyorum dağ kadrosunun. Topyekûn 10 milyon Kürt nüfusu var ve bunların arasında 3-5 bin yanlış yola sapmış bir nesil varsa 10 milyonun hatırına bunu da bir noktada yutmak lazım. Bundan sonrasına yönelik müeyyideleri de artırmak lazımdır. Bak kardeşim dün bir

hataydı. Biz buna bu seferlik dur dedik, ama bunun tekrarı sana misliyle döner demek lazım. Sinekle mücadele edeceğimize bataklık kurutulmalı. Yeni bir sayfa açılmalı. Bu açılımın nasıl olacağı istişare edilmeli. Herkes çözümden yana olmak zorunda. Olmayanı vatana ihanetle bir tutmak lazımdır. En makul çözümü bulmalıyız. Herkesi mutlu edecek bir yol bu şekilde bulunur diye düşünüyorum.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Okullara seçmeli ders konmasını kesinlikle doğru bulmuyorum. Türkçe bir üst kimlikse ve Türkçe konuşup birbirini anlıyorsa insanlar sorun nerede? Kürtçe kendi aranda konuşmaya yönelikse zaten evde doğan çocuk Kürtçeyi öğreniyor. Yasak olmamalı, yasaklar kalkmalıdır. Bunun okulda özel dersine gerek yok. TRT Şeş orada duruyor. Bizim Kürtçe bilmemiz Türkçeyi unuttuğumuz anlamına gelmemeli. Bu bir fitne tohumu olur diye düşünüyorum. Kürtçe ders okul ayrışmaya vesile olabilir. Ama yasak kaldırılmalı. Halk yasağa karşı tepkilidir. Özal bunu çözmüştü. Kürtçe kasetler yasağı kalktı kimse bir daha dinlemedi o zaman.

Eski isimlerin tekrar değişmesi de hata olur diye düşünüyorum. 1980'de bu isimler değişti. Tekrar değişse bu sefer ara kuşak şaşırır diye düşünüyorum. Köy ve mezra isimlerinin yeniden değiştirilmesini iyice oturup düşünmek lazımdır. Çok aşırıya kaçmamak ve işi sulandırmamak lazımdır. Mesela bin yıllık ismi olan bir yerin ismi değiştirilmiş ise onlar iade edilebilir. Bu işin 29 yıllık bir geçmişi var. Doğru ya da yanlış ama tekrar başa dönmek doğru olmaz, gerçek bir çözüm ortaya konulmalıdır.

Bölgede ROJ ve ŞEŞ TV'nin izlenme durumu nedir?

Kürtçe yayın yapan TV'lerin açılması faydalı oldu. En azından yasak kalktı ve Türkiye'deki mesajınızı bölgeye de düzgün vermiş oluyorsunuz. Sadece mesele şarkı türkü değil. Milli ve manevi değerlerimizi bu insanlara vermenin yolunu açmak lazımdır.

Bölgedeki ekonomik canlanma için somut öneri ve projeniz var mı?

Sanko'nun gelişiyle birlikte Adıyaman'da tekstilin önü açıldı. Bir dönemde Irak'a ihraç yaptıkları için 20 kadar un fabrikası vardı ama şimdi 5-6 tane kaldı. Çin'in tekstildeki atağı nedeniyle Sanko'nun verimliliği düştü.

Adıyaman'ın temel ekonomik girdisi tütündü. Tütünün 160 trilyonluk bir hacmi vardı Adıyaman'da. Adıyaman bu 160 trilyonu kaybetti. Tütün satmayan kızlarımız tekstil atölyelerinde çalışıyorlardı ama bu sektörde de bir gerileme oldu. En acil çözüm bana göre tarım ve tarıma bağlı sanayi dallarında gerekli. Buranın iklimi Akdeniz iklimidir. Zeytin, fıstık, hurma, domates burada yetişiyor ama bir salça fabrikası yok. Biberi biz kendi evlerimizde üretiriz ve Urfa biberinden belki daha güzeldir. Urfa yol ayrımındaki tarlalarda hep biber ekiliyor şimdi. Ülkenin kalkınması ziraat iledir. Sıfırdan beş-on-yirmi olan başka bir sektör yok. Ancak, tarım ürünleri noktasında zayıfız. Yılda tek ürüne odaklanmışız. Gıda ile ilgili iki tane tesisimiz var ama bunun en az 10 tane olması gerekir. Buradaki sanayiciler ilk kuşak sanayici. Babası sanayici olan kimse yok. İkinci ve üçüncü kuşağın gelmesi lazımdır. Dededen kalma bir üretici kültürü de yok.

Dosya No: WS320124

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge: Adıyaman-Elazığ-Erzurum-Gaziantep-Kahramanmaraş-Malatya-Şanlıurfa

Mesleği: Eski BDP İlçe Bşk.

Yaşı: 50 yaşında

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

Öncelikle, Güneydoğunun ismini doğru koymamız lazım. Burası bir bölgedir ve burada yaşayan insanlara Kürt halkı denir. Şimdi bugüne kadar isim doğru konulmadı. Güneydoğu denildi ve buradaki halk inkâr edildi. Bölgede farklı inançlar ve etnik gruplar var. Ve bunlar cumhuriyet tarihinin belli bir döneminden itibaren yok sayıldı. Yaşanalar da bunun sonucudur.

İnançsal temelde halka bazı şeyler veriliyor tabii. Ama tek inanç ve mezhep üzerinden eğitim yapılıyor. Aleviler burada kendisini ifade edemiyor. Adıyaman'daki St. Petrus kilisesi ibadete kapalı. İnsanlar ibadetlerini özgürce yerine getiremiyor. Kilise kapılarını sürekli taşlıyorlar. Devlet laik değil. İnançların hepsinin özgürce ifade edilmesi lazım, ama tekil mantık bize dayatılıyor. Bunun sonucunda da insanlar şiddete yöneliyor. Ekonomik, siyasi, sosyal kayıplar ve işsizlik açlık durumuna getirmiştir insanları. Baskı tepkiyi getirmiştir. Bu tepki de bir çatışmaya dönüşmüştür. Sen Alevileri inkâr edeceksin ve buna dış boyut diyeceksin. Ya da Hanefi'ye göre iş yapıp Malikileri yaşatmayacaksın.

Bizim bir imam arkadaşımız buradan gitmek istedi: 'benim arkamda kimse namaz kılmıyor, ben Hanefi'yim cemaat Şafii', dedi. Bu uyumsuzluklar çok fazla. Devlet tekilciliği benimsemiş, tekil bir halk üzerine bir düzen kurmaya çalışıyor. Diğer halklar rahatsızdır.

Bölgede aşiret yapıları neden hala etkili?

Burada aşiret yapısı etkili değil. Toprak sahipleri vardır ama etkisini kaybetmiştir.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Yine sisteme bağlayacağım. İstanbul'daki Boğaziçi Koleji ile Sabancı Koleji ile Hakkâri Lisesi bir değil. Bu sistemin bir bakış açısıdır.

Biraz açar mısınız?

Devlet, Kürtleri Kürt olarak kabul etmeli. Bölgenin ekonomik imkanlarını bölgenin ihtiyacı için harcaması lazım. 1924'teki Şark Islahat Planı var. Üç maddesini söyleyeceğim size: (1) bölgeye yatırım yapmayacaksınız, (2) istihdam sağlamayacaksınız, (3) göçe zorlayacaksınız, batıda bunlara asimilasyon yapıp kendilerini unutturacaksınız.

Kürt sorunun böyle çözeceğim demiş devlet. Bu nedenle bölge hep geri kalmış. Bu politikalar bilinçli olarak Kürtler inkâr edilerek yapıldı. Bu yok saymanın sonucunda eğitim, ekonomi, sağlık ve sosyal olarak burası bilinçli bir şekilde geri bırakıldı. Burada tarım var, hayvan var, maden var. Neyi eksik buranın? Bize neden batıya gidiyorsun diyorlar. Sen tüm yatırımını batıya yapmışsın. İnsanlar ihtiyaçlarını kazanmak için ne yapacak başka. Almanya'da 2-3 milyon Türk var burada iş bulsaydı oraya gitmezdi.

Ayrılıkçı hareket/fikirler moda mı? Yoksa bir düşmanlık/nefret temeline mi dayanıyor?

Her halkın kendi kaderini tayin etme hakkı vardır. Self determinasyon denir buna. Kürt halkı da bunu ister. Bu koşul ve şartlara bağlıdır. Bu bir halkın genel talebidir. Mesela Kıbrıs bağımsız bir devlet kurmak istedi ve kurdu. Onu orada yaşayan halk kurdu. Ama benim düşünceme göre Kürtler bunu istemiyor.

Kültürel haklar bağımsızlık için bir basamak mı?

Kürtçe enstitü kurulacaktı ama yaşayan diller diye bir şey çıkardılar. Bizim ismi doğru koymamız lazım. Kürt dili ve Kürdoloji Avrupa'da da var. Biz cumhuriyet olarak geri kalmışız. Kürtler, Türklerle birlikte bu cumhuriyeti

kurduk diyorlar. Sivas Kongresinde, Atatürk Kürtlerin ittifakını alıyor. Fakat Kürtleri meclise getiren kişi olan Hasan Hayri kılık kıyafetten dolayı idam ediliyor.

Avrupa Kürtler için, 'Türkiye hastadır Kürtler de koltuk değneğidir' diyorlar. Biz hiç yaşamamışız, hep başkasını yaşatmışız. Bunun sonunda da Kürtlerin geldiği nokta çok dramatiktir.

Kuzey Irak ile ortak bir Kürt ideali gerçekçi mi? ABD'nin bölgeden çekilmesi bunu etkiler mi?

Şu anda Kürtlerin genel eğilimi, Türk kardeşleriyle eşit hukuk altında yaşamaktır. Türklerin kullandıkları tüm demokratik haklardan ben de faydalanmak istiyorum. Bu bir ayrımcılık değildir, ayrıcalık da değildir.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Bana göre Türkiye'de anayasa yeniden yazılmalı. Kürtlerin bir federasyon veya eyalet sistemine geçmesi lazımdır. Kürtler kendini ifade edebilmelidir. Eğer Kürtler yönetimin ortağı olmasa TRT ŞEŞ gibi hemen kapatılır. Şeş'in ne dayanağı var yasal olarak? Kürtlere de yasal güvence verilmeli. Kürtlerin demokratik hakları anayasal çerçevede korunmalı. Bu Türkiye'yi büyütür ve yüceltir. Kuzey Irak'ta Türkiye ile bütünleşmek istiyor. Bunlardan biz neden Kürtler olarak faydalanmalıyım? Bir zaman çevremizdeki her ülkeye düşman nazarıyla baktık, yeter artık.

Kürtçenin Eğitimdeki yeri ne olmalı?

Kürtçe eğitim dili olmalı. Öyle seçmeli dersle olmaz. Ben İngilizce öğrenmiyorum ki. Benim ana dilimi eğitim dili olarak öğrenmek istiyorum. Ana dili kişinin temel dili olacak. Akademik dili Kürtçe olacak öğrencinin. Üniversitede de Kürtçe görecek ilkokulda da. Bu mecburiyet olmasa da olur. Ama Kürtler okullarında kendi dillerini kullanmalı. Mesela Araplar bir sınıfta kendi dillerinde eğitim görebilir. Sınavlar da Kürtçede olur ve isteyen Kürtçe soru kitapçığını alır.

Türkiye'de Kürtlere karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz? Evet vardır. Ben Kürt olarak ticaret yapamıyorum. Avukat olarak, doktor olarak Kürt kimliğimle yaşayamıyorum. Ama Türk olursam hepsini olurum. Benim

yeğenim polislik sınavına giriyor, mülakatta soruyorlar …. senin neyin oluyor diye o da amcam diyor. Hemen salondan çık diyorlar. Yani biz Kürt kimliğimizle yaşatılmıyoruz. Biz bu sıkıntıları yaşıyoruz. Birisi ben Kürt halkını temsil eden bir vekilim diyemez mecliste.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Nefreti geliştiren devletin kendisidir. Tabutların üzerine kırmızı beyaz bayrak asarsan ve kahrolsun Kürtler dersen, milletin köyünü boşaltıp tarlasını yakarsan elbette nefret olur. Biz barıştan yanayız. Adamın evini yakarsan, köyünü boşaltırsan, yaylasını yasaklarsan nefret oluşur. Biz çatışmadan yana değiliz, barıştan yanayız. Operasyonların durmasını istiyoruz. Kırk bin insan öldü. 400 milyar harcanmasaydı, bu ülke bugün cennet olurdu ve hepimize de yeterdi. Devletteki iktidar, yani Genelkurmay değişmek istemiyor. Şemdinli olaylarında adam 39 yıl alıp beraat ediyor ama savcı işten atılıyor. Açılımdan bahsediliyor ama elde hiçbir şey yok.

Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Söylemleri doğrudur ve olması da gerekir. Fakat zaman zaman konuşmalarında bir samimiyetsizlik var. Siz anayasayı değiştirmezseniz açılımı nasıl sağlayacaksınız. Bu açılımın önündeki engel anayasadır. Bu sadece Kürtlerin değil Türklerin de sıkıntısıdır. Siz anayasayı değiştirmezseniz, milli eğitim tedrisat sistemini değiştirmezseniz bu açılım nasıl olacak. RTÜK yasasını değiştirmeden sen bana nasıl güvence verirsin. Bana yasal yollarla demokratik haklarımı vereceksiniz. Biz bu mutabakatın içinde değiliz. Tüm Türk toplumu da içinde değildir. Bu bir sözleşmedir, anayasa toplumsal bir sözleşmedir.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz?

Katkısı ve büyük rolü varıdır.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

Değil bence. Bizim önümüzü siyasal legal alanda tıkamak için bizi PKK ile bütünleştirmeye çalışıyorlar. Söylemlerimiz çakışabilir. O da Kürdistan için

bir harekettir, biz de. Ben siyasal alanda siyaset yapıyorum onlar da silahlı mücadele yapıyorlar. Söylemlerimiz aynı olabilir, çakışabilir. MHP ile ordunun milliyetçiliği arasında fark olmadığı gibi.

BDP'ye destek/güven PKK'ya destek/güvenden neden daha fazla?

Aslında PKK da silahtan yana değil. PKK, 4 defa ateşkes ilan etti ama ordu cevap vermedi. Askerler hala dağda gezip insan avlıyor. Bu durumda elbet çatışma olacaktır. Genelkurmay diyor ki, dağda bir gerilla kalana kadar biz mücadelemize devam edeceğiz. Biz silahtan yana değiliz. Biz Kürtler silahtan, savaştan yana değiliz, karşılıklı silahları bırakmalıyız. Ordu silah bıraksın demiyoruz, biz sadece ellerini tetikten çeksin istiyoruz.

BDP 'muhatap biz değiliz İmralı'dır' diyor. Bu doğru mu sizce?

Türkiye MGK'da toplanıyor. Genelkurmay var ve siyaset orduya danışmadan bir şey yapamıyor. BDP siyasal olarak bu olayın çözümünden yana ama bu olayın da muhatapları vardır. BDP silahlı bir güç değildir ki silahı durdursun. Sen silahlı gücü de, muhatap alacaksın ki silahlar dursun.

Arkadaşı konuşuyor: Hükümet, resmi güçler tarafından BDP'yi bu işin çözümünde muhatap almıyor. BDP resmen seçilmişim ama beni kabul etmiyor diyor. O zaman gidin şiddetle çözün diyor. O çözümün adresi de İmralı'dır diyor.

Muş'a meclis başkanı geliyor, vali Sırrı Sakık'ı protokole almıyor. Aslında onun da karşılaması lazım, ama bırakmıyorlar. Bu devletin bize bakış açısından kaynaklanıyor. Devlet bizi kabul etmeli, Kürt olarak tanımalı, sorunun adını da 'Kürt Sorunu' olarak koymalıdır.

PKK çözülür mü? Nasıl ve hangi şartlarda çözülür? Çözülmede kimler etkili olur?

Bir kere, operasyonlar durmalıdır en başta. Bundan sonra da bir diyalog süreci başlamalı. Bize ne öneri getirmişler de kabul etmemişiz. Bir diyalog yok. Genelkurmay meclis açılışına katılmıyor BDP var diye. Mesele akan kanı, akan gözyaşını durdurmaktır. Eğer cidden inanıyorsak, sözlerde samimiyet varsa bu operasyonlar durup taraflar arasında diyalog kurulmalıdır.

Dağa çıkış nedenleri ortadan kaldırılırsa dağdan inilir mi?

Çatışmaları durdurulmalı, anayasal ve yasal düzenlemeler ile adım adım birbirimize yaklaşmalıyız. PKK, Apo'nun yakalanmasında ateşkes ilan etti. Ben gerillalarımı Türkiye dışına çıkarıyorum dedi. PKK sınırdan çekilirken 600 gerillayı öldürdü TSK. Biliyor muydunuz bunu. İkincisi dağdan bir grup gelsin denildi. Geldiler ve 10 yıl ceza yediler. Avrupa siyasi kanadından birileri gelsin dediler geldi, onlar da cezaevine girdi. 7-8 yıldır Kürtlerin yaptığı fedakârlıklar var ama karşı tarafta hiçbir şey yok. BDP'nin de siyasal alanda bu işin çözümü için sorumlulukları var PKK'nın da. Karşılıklı oturup sorunları konuşmak lazımdır. TSK'nın önce siz silahları bırakın demesi bize inandırıcı gelmiyor artık.

Yanındaki arkadaşı konuşuyor.

İki halk arasında, bir ezen bir de ezilen ulus var. Ezen ulus ezilen ulusa gel kendi kaderini tayin et derse ezilen ulus da mademki sen benim hakkımda böyle kardeşçe düşünüyorsun ben de o zaman seninle yaşamak isterim der. İlke budur. Bunu halk düzeyinde ve hükümet katında da söylemek mümkündür. Ama şu anda ezme politikası var. Ezilen ulus da çırpınıyor. Halk da ne yapayım başımı nereye vurayım diyor. Bazıları onu ABD'den, bazıları AB'den medet ummaya itiyor. Bazıları şiddet kullanmaya zorluyor. Böyle bir kaos ortamı var. Devlet babadır, söylemi gerçekçi değildir. Kimse kimsenin babası değildir. Osmanlı da Kürt milletine güvenmemiş; modern, çağdaş Türkiye'de bu güveni ve anlayışı vermemiştir. Devlet halkın üstünde kendisini görüp ben bir hâkim gücüm ben seni eziyorum, benim dediklerimi yerine getireceksin demelidir. Devlet babadır; döver de, sever de mantığının değiştirilmesi gerekmektedir.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Bakın Cezayir şu anda Fransızca konuşuyor ama Fransızca konuşarak Fransızlara karşı bağımsızlık mücadelesi verdi. Hindistan, Pakistan, Bangladeş İngilizce konuşuyor bunlar da öyle. Şu anda, Kürtlerin mücadelesini verenlerin büyük bölümü Kürtçe bile bilmez. Kültür sadece dil ile de tanımlanmaz.

Yer adlarının iadesi,

Eski isimler bir haktır ve bunun iade edilmesi lazım. Aslında çok da önemli değil. İnsanlar resmi ve özel hayatında Diyarbekir, Amed de der, Diyarbakır da der. Bu psikolojik bir olaydır. Bu isimler 1960'dan itibaren değiştirilmiş ama halk arasında kabul görmemiş. Bizim köy ismimiz Karıcık'dı sonra Atakent oldu. Atakent'i kimse söyleyemiyor bile. Bu yeni bir hak verilmesi değildir, gasp edilen hakkın iadesidir.

Bölgedeki ekonomik canlanma için somut öneri ve projeniz var mı?

Tarım girdileri çok yüksektir. Ürün olarak aldığımız bedel bizi kurtarmıyor sulama projeleri aktifleştirilmeli. Ben aynı zamanda bir baraj mağduruyum. Ben aslen Samsatlıyım arazimiz elimizden yok pahasına alındı ve şehre sürüldük. Devlet bu sulamaya el atmalı. Tütüncülük buranın geçim kaynağıydı ama o da yasaklandı. Hayvancılık artık hiçbir yerde geliştirilmiyor. Eskiden burada hayvancılık vardı ama öldü. Teşvikler artırılmalı. Sanko buradan teşvik aldı ama sonra bölgeyi terk etti.

Bölgeye yönelik sosyal/kültürel kalkınma için çözüm önerileriniz nedir?

Turizm bölgesi Nemrut'ta hala bir konaklama yeri yok. Kâhta belediye başkanı bu bölgede bunlarla ilgili proje oluşturabilirdi. Halkta da ihmalkârlık var tabi bu konuda.

Dosya No: WS30183

Etnik Kimliği: Türk

Bölge: Ankara-Eskişehir-Kayseri-Kırşehir-Konya

Mesleği: Kamu Görevlisi

Yaşı: 48 Yaşında

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Türkiye'de Kürtlere karşı bir ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

İlimizde başka bir soydan geldi diye birinin nitelendirildiğini hiç duymadım. Kürtler kendilerini ayırıyorlar Türkiye genelinde olduğu gibi. Bu coğrafyada hedefleri var. Ne Kürt ne de Çerkez, Türkmen diye bir ayırım var burada. Kürt köylerinde öğretmen olarak görev yaptığım zamandan bilirim; en çok Kürt-Türk evliliği buralarda olmuştur. Her ailede genelde Kürt olmasına rağmen bu konular hiç konuşulmaz. Bu iddialar ülkenin huzurunu bozma amaçlıdır. Ülkemize zaman, para, can ve mal kaybı getiriyor bu ayrılıklar. Çok üzücüdür.

Ayrımcılık insanlar Kürt olduğu için mi gerçekleşiyor?

Aslında ekonomik sebepler ve yoksulluk bu ayırım konusunda etkili değildir. Problem devletin o bölgelere istediği eğitimi götürememiş olmasıdır. İstismarın temelinde eğitim eksikliği ve feodal anlayış vardır. Toplu oylarla feodal anlayış ülke yönetimine girmiştir. Geri kalanlar da bu anlayışa karşı başkaldırıyı tercih etmiştir. Ülkemizin daha başka yerlerinde daha sefil yerler vardır. O insanların akıllarına başkaldırı gelmiyor da neden bu bölgede Kürtlerin aklına geliyor. Malum bazı güçlerin projeleri ile feodal anlayış bu bölgede var. Propaganda ile ülkemizin diğer bölgelerini durumları göremez hale getirilmişler, bu tarz düşünen insanların gözlerine perde inmiştir.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti Devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Çok az da olsa bazı Türkler tarafından haklarının çalındığını söyleyerek kin güden Kürtler var. Cumhuriyetin en büyük yanlışlarından birisi de bölgeye gönülsüz, sürgün adı altında görevlilerin gönderilmesi ve bu insanların hizmet üretmemesidir. Hatta suçlayarak gönderdiğin adam oradakilerle iş birliği yapıp devlet düşmanı da olmaktadır. 80 yıldır bu yapıldı. En seçkin, en iyi yetiştirilen elemanların o bölgeye gönderilmesi gerekirdi. Bunun etkisi olmuştur. İnsan sevgisi olmadan yapılan işlerin sonucu yüzde yüz farklı olur.

Kürt kökenli vatandaşların batıya göçünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu insanların özellikle güç birliği etmek amacıyla varoşlara toplandığını o bölge yönetimlerinin bir etkisinin olduğunu düşünmüyorum. Burada da hiç kimsenin yaşamadığı köylerimizde Kürtler yaşıyorlar. Çiftçilik ve hayvancılık yapıyorlar. Vatandaşın bunlarla ilgili hiçbir sıkıntısı, endişesi de yok. Ben kurbanımı bunlardan aldım. Hayatlarında da çok memnunlar. Onlar da halkın içerisindeler. Hayat kaygıları yok. Gidin desek bile sanmıyorum gitmezler.

Hükümetin açılım programını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Açılım, millet olma sürecini kırmıştır. Önceden tasada kederde sevinçte beraber düşünüyor iken bu kırılmıştır. Cumhuriyetin geleceği açısından da tehlikeli görüyorum. Başbakan tarafından dillendirilmesi kırmıştır bunu. Umarım zaman tamir eder. Milletleşme derken, kendini azınlık olarak gören herkes ile sorun olacaktır.

Bu ülkede hiç kimse ile hiç kimsenin problemi olmadığına, olamayacağına inanıyorum. Bu coğrafyada beraber yasayan insanlar başka türlü düşünmemelidir. Kader birliği, ekonomiden eşit pay alma, beraber üretip tüketme arzusu cumhuriyetin ilk yıllarında çok güzel uygulanmıştır. Ülkemizde emperyalizm ile birlikte kırılma başlamıştır. Birliğimizi bizi birbirimizin karşısına çıkartarak yok etmeye çalışıyorlar. En üzücüsü de bunun hükümet eliyle yapılmasıdır.

İnsanlarımızın birbirine düşmesi konusunda bir oyun olabilir mi?

Türkiye Cumhuriyeti'nde demokratik bir devlet olarak beraber yaşamak herkesin hakkı. Bu devlet yok edilirse köle oluruz. Bu bölgede insan sevgisini, insan haklarını ve demokrasiyi en güzel gerçekleştiren ülke Türkiye Cumhuriyeti'dir. Eğer Türkiye Cumhuriyeti yok edilirse; bu Kafkasları, Ortadoğu'yu Akdeniz'i, her bölgeyi etkiler. MHP yönetimi Türkiye Cumhuriyeti'nin yok edilmesinin nelere sebep olabileceğini çok iyi biliyor.

Açılımın arkasından bir bölünme endişesi taşımıyorum. Kendi varlığımızın farkındayız. Çıkabilecek bir kavganın Türklere, Kürtlere herkese zarar verebileceğini biliyoruz. Çözüm bu konuda var olan gizli ellerin deşifre edilmesiyle olacaktır. O zaman bu millet yeniden ayağa kalkacaktır. Ülkeye zarar veren gizli ellerin devletin hangi kademesinde olursa olsun ortaya çıkartılması gerekir. Bunu yapabilmek için iyi bir yönetim gerekir. Oynanan oyunu bu memleketin insanı görürse piyon olarak buna katılmayacaktır.

Bu ülke bölünse bile bundan en çok zarar görecek de Kürt halkı olacaktır. Çünkü bu halk ülkenin diğer şehirlerinde yaşama şansı bulamayacaktır. Ülkenin her yerinde Kürtler vardır. Eğer güneydoğu halkı bu bölünmeyi isterse batıda yaşayanların da buralarda kalabileceğini tahmin etmiyorum. Biz de bunu istemiyoruz. Bölünmeyi istemeyen Kürtler de doğru düşünüyor.

Açılım sürecinin başında dağdan dönüş uygulamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu şekildeki karşılama konusunda arsızlık yaptıklarını düşünüyorum. Ülkenin 50 yıllık ekonomisine zarar vereceksiniz. O PKK kıyafetleri ile otobüsün üzerinde, bu şekilde karşılamayla arsızlık yapılmıştır. Yüzüme tükürülmüş olarak düşünüyorum. Devlet buna izin vermemeliydi. Sanki maç kazanmışta sevinmiş gibi basitleştirmişlerdir. Devlet affetmişse buna yakışır şekilde gelmelilerdi. Bu milletin her ferdi bundan rahatsız olmuştur. Hukuk insan için ekmek-su gibi gereklidir. Hukuku yaşatamazsanız insanın yaşaması imkânsızdır. Hukukun bunların ayağına gönderilmesi daha da ağırdı. Bir ülkede hukuk hâkim değilse eşkıya hâkim olur. Devlet kendi eli ile eşkıyaya saha vermez.

Parti kapatmaları doğru buluyor musunuz?

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İspanya'daki parti kapatma davasında ispanya hükümetini haklı buldu. Çünkü hiçbir parti teröre bulaşamaz. Avusturya'da da bir faşist parti hem iktidardan indirildi hem kapatıldı. Benzer bir dava Almanya'da da oldu. Parti kapatma Avrupa'da da var. Ülkenin meşru gücüne, askerine, polisine karşı silah sıkanları kınamak ve eleştirmek yerine teşvik ediyorlar. Bu mantığa sığmıyor. Parti kapatılmasını da onaylıyorum.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz? Neden?

PKK ve Öcalan aslında sosyalist düşünceden gelmektedir ve bu bilincin oluşmasında katkısı büyüktür.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

Siyasi uzantısından ziyade maşasıdır.

Kültürel haklar bağımsızlık için bir basamak mı?

Yasal zemini olmazsa belki olur. Buna kapı açmamak gerekir. Konu doğru dürüst anlatılamamıştır.

Kürtçenin eğitim dili olması konusunda ne düşünüyorsunuz?

Bence eğitim dili değiştirilemez. Kesinlikle Türkçe olmalıdır.

Yer adlarının iadesi - Kürtçe çocuk adları konabilmesi?

Türkiye Cumhuriyeti devleti modernleşme ve çağa ayak uydurma adına eski Türkçe olan isimleri değiştirmiştir. Öyle isimler var ki Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmişliği ile hiç alakası yok. Sadece o bölgeye has da değildir bu uygulama ve buralarda da yüzlerce köy ismi değiştirilmiştir. Emperyalist düşünce ile değil, modern çağdaş bir isim olması amacıyla değiştirildiğinden yer adlarının iade edilmesini uygun bulmuyorum.

PKK'nın tasfiyesi ve terörün bitmesi Kürt sorununun çözümüne katkı sağlar mı?

Tehdidin ortadan kalkması gerekir. Barzani PKK'yı rakip gördüğü için ters düşüyor. Yoksa bize dost değildir. Amaçları daha büyük bir Kürt devleti kurmaktır.

Sizce, Türkiye Kürtlerinin geleceğine yönelik doğru çözüm nedir?

Sıradan vatandaşlar arasında bir sorun yoktur. Çözüm de emperyalist güçlerin tespiti ve açıklanmasıdır. Halk ta bunu biliyor. Suç ile suçun unsurlarının ortaya konulması gerekir.

Dosya No: WS30184

Etnik Kimliği: Anne Türk - Baba Kürt

Bölge: Ankara-Eskişehir-Kayseri-Kırşehir-Konya

İl-ilçe: Ankara-Eskişehir-Kayseri-Kırşehir-Konya

Mesleği: İhracatçılar Birliği Başkanı

Yaşı: 40 Yaşında

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Türkiye'de Kürtlere karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Doğulu bir Kürt değilim ama bir ayırım görmedim.

Sizce ayrımcılık insanlar Kürt olduğu için mi gerçekleşiyor?

Batıya uyum sağlayamayan insanlar yoksul, gelir düzeyi düşük insanlardır. Çok zengin olup da batıya uyamayanlar da var. Onlara yardım etmek de geliyor içimden ama birbirimizi çatıştıran şeyler var.

Böyle bir ayırım varsa bile etnik kimlikten dolayı değil de onların uyumsuzluğundandır. Burada Kürt köylerine doğudan başka Kürtlerin yerleştirilmesini Kürtler bile istemiyorlar. Çünkü biliyorlar ki zamanla köyü ellerinden alacaklar. Son dönemde gelenler burada iki tane köyü zaptettiler. İki kişi gelip sonra 10-15 kişi olunca köylüye kan ağlatıyorlar. Can korkusuyla bir şey de diyemiyor insanlar.

Türk-Kürt kardeşlik bağları nasıl güçlendirilebilir?

Devlet oranın insanına güvenip yatırım yapmıyor. Devlet yatırım yapma konusunda korkaktır. Devlet yatırım yapmayıp bilinçli olarak bu kanayan yarayı böyle tutmak istiyor. Ben böyle düşünüyorum. Devlet bence çekiniyor. Oranın halkı böyle yaşamaya alışmıştır. Elektrik-su parası ve vergi ödemiyor. Yatırım yapılsa iyi olurdu, 30 yıldır yapılamayışı ciddi bir hatadır.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Tabi ki var. Biz onlara elini verirsen kolunu alamazsın diye bakıyorsak onlar da bize öyle bakıyor. Bu onların sosyal davranışlarından dolayıdır.

Türkiye'de ve özellikle Batıda Kürtlere karşı nefreti besleyen olay ve örnekler neler?

Onların bazı pis işlere bulaşmışlarına elbette iyi bakılmıyor. Ama belki de göç ile çok iyi bir aile gelir. Belli olmaz. Etnik olarak değil de, o bölgenin insanının uyumsuz oluşu ve devlete batı insanlarına düşman oluşu bu ayrımcılığın sebebidir.

Kürtleri nasıl tanımlarsınız?

Buranın Kürdü çok farklıdır. Okumayı sever üniversite mezunu gençleri çoktur. Ama göç ile gelenler, orada silahla yaşayınca batıda da aynısına başlıyor. Bu yüzden o psikopatlıkla aynı şeyleri burada yapınca bir Kürt ile 30 Türk baş edemiyor. Mafyalaşma da böyle çıkıyor. Ben bölge insanına acıyarak bakıyorsam bile artık bakmıyorum. Etnik kimliğinden dolayı değil uyumsuzluğundan dolayıdır.

Kürt kökenli vatandaşların batıya göçünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aynı mahalleler yerine devlet belli yerlere yerleştirse gene sorun olur. O bölgede o kadar güzel yerler var ki cennete geldim dediğim yerler var ki adam toprağını hayvanını her şeyini bırakmış gelmiş. Onların da haklı olduğu noktalar vardır. Göç sebebiyle devlet bazı yerlerde toplu köyler yapmış. Ama adam geçinemeyince kaçakçı, eroin satıcısı, otoparkçı olmuş. Köyde yaşamak istiyorsan ya köy korucusu olacaksın, ya da PKK ya katılacaksın. Başka çaren yok.

Sizce Türkler ve Kürtler bu ülkede birlikte yaşamaya devam edebilirler mi?

Şu ana kadar iç savaş endişem yoktu ama devlet bu çizgide gidince şimdi var. Adam o bölgede kolu ayağı kopmuş 300 lira maaş alıyor 20 lira zammı çok görüyorlar. Bence en fazla maaşı onlar almalı. Milli duyguları da bitirdiler.

Devlet sahip çıkmıyor, ben çocuğumu neden askere göndereyim diyor insanlar.

Hükümetin açılım programını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Orada çözüm zordur. Açılımın içeriğini de tam olarak bilmiyoruz ve endişeliyiz.

Dağdan dönüş uygulamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bunun çözüm için değil de siyasi olduğunu düşünüyorum. Sempatizanlar önceden gizleniyordu, o karşılamada yüz binlerce kişi sokakta idi. Şimdi Türk bayrağı açanı taşlıyorlar. Devletin ne yapmaya çalıştığını anlamıyorum. Hanım ile oturduk ağladık. 5 tane şehit arkadaşımız var.

Son dönemdeki gerginlikleri bir iç savaşa neden olabilecek kadar ciddi buluyor musunuz?

Türkiye Cumhuriyeti'nin PKK için harcadığı para ve insanı batı yeterli görmedi. Filistin gibi bölgesel savaşa dönüştürmenin temelini hazırlıyorlar. Bunlara destek veren güçler bu savaşın temelini hazırlıyorlar. İleride bölgesel savaşa dönünce daha fazla para ve can kaybı olacak. O bölgenin insanı böyle yaşamaya alışmıştır. Sorunun çözümünün sadece eğitim olduğunu düşünüyorum. Devletini seven, profesör olmuş insanlar da var. Eğitimle beraber yatırım da şarttır. İşsizlik ve çaresizlik o bölgede daha büyüktür. Devlet oradaki madenleri, yeraltı kaynaklarını çıkarmalıdır.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz? Neden?

İstanbul'da olan bir arkadaşıma burada Kürt devleti kuruluyor hemen gel demişler. Gittiğinde içi boş bir şey olduğunu anlamış. Bu örgütlenmede ve dirilişte Abdullah Öcalan'ın katkısı vardır. Bir dönem sonra Öcalan'ın kontrolünden de çıkmıştır. Küresel güçler ve memleketin hainleri bugünlere gelinmesinde etkili olmuştur.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

Aynı, farkı yok.

Sizce, Türkiye Kürtlerinin geleceğine yönelik doğru çözüm nedir?

Devlet ilk baştan bu işe çok zulüm ederek girdi. Halka çok kötü davrandı. Ondan sonra halkın güveni kalmadı. İnsanlara bir kapı açıp eğri ile doğruyu görmelerini sağlamak gerekir. Dağda ne uğraşayım, burada ekmeğimi kazanırım demeliler ki tercih edebilsinler. Güvenliğin sağlanıp iş adamlarının önünün de açılması gerekiyor.

BDP'nin propaganda gücünün temel unsurları nelerdir?

Bu propaganda gücünün en önemli unsurlarından biri mahalle örgütlenmeleri, ikincisi ROJ TV, bir de mahalle baskısıdır. Yani AKP'nin berbat bir seçim politikası izleyerek bölgede yanlış adayları çıkarması ve Başbakanın çıkışları sonucu; BDP, sen bize oy vermezsen bir tek AKP'ye verebilirsin ve AKP'ye oy verirsen sen alçak bir insansın şeklinde propaganda yaptılar.

CHP'de seçen seçilen ilişkisi kılcal damarlar ile olurken BDP'de bu atar ve toplardamarlarladır. Yüz yüze mesajlarını sunuyorlar. Ama PKK'ya güvenen Kürtleri diğer Kürtlerden ayırmamız gerekiyor. Çünkü bunların anlam dünyaları çok başkadır. Mesela bunlar Hürriyet, Taraf, Radikal okumazlar. Bunlar ROJ TV izler, internetten Fırat News'i ve kendi yayın organlarını takip ederler. Bu anlamda Türkiye, İngiltere'den daha demokratiktir. İngiltere aleni bölücülük faaliyetlerine asla müsaade etmez. Türkiye demokratik açılım adlı bir gazetenin çıkmasına iki ay müsaade ediyor. İlk sayfada Apo ikincisinde Karayılan çıkan bir gazete.

Şimdi BDP dışında alternatif bir oluşum var mı sizce?

BDP mevcut politikalarına devam eder ve AKP koyduğu çıtaları yakalayamazsa arada kalan oyların yöneleceği yeni bir mecra oluşmak zorunda. Ancak, bu mecra bugün ortaya çıksa ya PKK ya da devlet vurur. Dolayısıyla, bu hareketin oluşma şansı yok. Bir kitle var ama hareket haline getirilemiyor. Pratikte zor ama yapı olarak bölge buna hazırdır bence.

Açılım ne getirirse halk belli ölçüde tatmin olur sizce?

Bu çok zor bir soru. Beklenmeyen bir refleks gösterildi ve Türk milliyetçiliği tetiklendi. Bu biraz da medyanın saçma yayınlarından kaynaklandı. Örneğin gazeteci ……., Kürtlerin bölünme haklarını da konuşmalıyız dedi. Bu yıprattı

mesela. Üç maddede Kürt sorununu çözen adamların programları Türk milliyetçiliğini tetikledi. Hükümet ne yaparsa yapsın, Azadi Welat okuyacak, ROJ TV izleyecek bir kitle var. Ama Kürtlerin geniş bir kesimi için bugün bunun konuşulmuş olması bile çok önemli. Devletin en yetkili organlarınca Kürt isminin telaffuz edilmesi bile halkı memnun etti. Bir umut ışığı doğdu. Ama MHP ve CHP'nin aşırı yüklenmesi ve radikal muhalefet etmelerinin sonucu Kürtler de beklenti düzeyi yükseldi. Bunlar bu kadar karşı çıkıyorsa, demek ki hükümet Kürtlere çok hak verecek algısı doğdu. Ama bunun yapılmayacağını biz de biliyoruz.

Sizce seçmeli ders uygulanmalı mı?

Zor değildir bence, ortamı rahatlatır. Aslında Kürtlerin sorunları dediğimiz şey Türklerin yüzde sekseninin de sorunu. Bu, Türkiye'nin demokratikleşememesi sorunudur. Doğru bir anayasaya sahip olunsa, bu Türkleri de rahatlatacaktır.

Hükümet Alevilere, Kürtlere kültürel temeldeki hakları verse toplumda ciddi bir uzlaşma oluşturabilir mi sizce?

Bence AKP de bunu düşünüyor. Demokratik açılım altında Kürtler, Aleviler, muhafazakârlar ve azınlıklara bir paket içinde bunları yapmalı. Bunu süreç belirler. Ama bunu yapmanın temel koşulu yeni anayasadır.

Hemen hayata geçecek açılımlar nelerdir sizce?

TRT Şeş açıldıktan sonra devletin kendi kurumlarından bir tanesi reklam vermedi. Mesela Halkbank kendini Kürtçe olarak Şeş'te ifade etseydi burada bir reklam verseydi bu da bir açılım olabilirdi. Ama bunu yapmadı. Biz pratikte yapılacak şeyleri düşünürken, AKP'nin bölgeden enformasyon alması noktasında sıkıntılar var. Bunu birkaç araştırmayla yapmaya çalıştılar ama bu araştırmayla olacak bir iş değil. Bölgede farklı algılar var. Bu algılar iyi analiz edilmeli. Alevilerde, azınlıklarda, Müslümanlarda, Kürtlerde açılıma karşı olanlar var. Çünkü 80 yılda bir mekanizma oluşmuş. Bu, Beyaz Türklerde olduğu gibi Zenci Kürtlerde de var.

AKP'nin bugün en iyi yönlendirdiği kesim bürokratlardır. Kendi il teşkilatlarından daha iyi çalışıyorlar. Bölgede valiler iş yaparken il başkanı

ihale dağıtıyor. Oysaki tam tersi olmalı. Ben olsam bu bürokratları bağımsız hareket etmeye teşvik ederdim.

Hükümet bu açılımı istiyor ama asker istemiyor algısını kırmak da uzun zaman alır. Mesela TRT Şeş çok iyi bir örnekti ama devlet bunun içini doldurmadı. Devlet bunu ıslah etmeli. Kürtçe bir program yapılıyor ama içinde Kürtlükle ilgili bir şey yok. Bu kanala Türk İslam modeli koymak istiyorlar ama Türklük Kürtçeye girmeyince İslam kalıyor sadece. Dini bir kanal olmamalı sadece. Yaşayan Diller Enstitüsü de olmadı.

Devlet yıllarca bürokratlar eliyle nasıl haksız uygulamalara imza attıysa bugün onun diyetini verecek. Devlet vatandaşına saygı duyduğunu gösterecek. Fakat korucular bile ben efendiyim sen kölesin diyor köylülere. Başbakan'ın buraya ziyaretleri de çok memnun edicidir.

Son olarak ne söylemek istersiniz?

Her ülkenin sorunları vardır. Türkiye'nin de bugün yapısından kaynaklanan sorunları var. Bunlar restorasyonla değil de yeni bir paradigma ile çözülmeli. Buna adapte olmak zaman alacak elbette. Kürt sorununun demokratik yollarla çözülmesi başka, silahlı eylem noktası başkadır. Devlet bu konuda cesur olmalı. AKP'nin politikası doğru bence. Belirli bir ajandası var, bunlar yapılacak ama konuşulması yavaş ilerliyor. Devlet olarak korkularımızla yüzleşmeli ve tartışmada sakınca görmemeliyiz. Kürtlerin de, Alevilerin de demokratik anlamda dinamik bir siyasi yapıları var ve bu kullanılmalı. 16-25 yaş arasındaki Kürtleri, bu politik kuşağı doğrulara meşruiyetle yönlendirmeliyiz. Onlara silahın doğru bir tercih olmayacağını anlatmalıyız.

Dosya No: WS30008

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge: Ağrı-Batman-Bitlis-Bingöl-Diyarbakır-Hakkari-Mardin-Muş-Siirt-Şırnak-Tunceli-Van

Mesleği: İş Adamı- Sanayi ve Ticaret Odası İl Başkanı

Yaşı: 40 Yaşında

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Bölgedeki sorunların bu noktaya gelişinin temel nedenleri nedir sizce?

Kürt sorununun ortaya çıkması etnik kimliğin inkârı neticesidir. Bu Cumhuriyeti kuranlar tarafından o günkü bir gereklilikti. O gün ulus devlet olabilmek için devletin yapılanması özellikle ittihatçı mantıkla kurgulandı. Bunun üzerine tüm farklı etnik grupların Türkleştirilmesi yani asimilasyonu ve gayri Müslimlerin de bu ülkeden kaçırılması üzerine kurulmuş bir resmi devlet ideolojisi vardı. Bu o günkü moda devlet modeliydi. O gün için gayri Müslimler üzerinde bu proje başarılı oldu. O dönem Türkiye'deki gayri Müslim oranı yüzde 25 idi. Bunların tamamı bir şekilde kaçırıldı. Bugün yüzde 99'u Müslüman'dır. Diğer bir konu, farklı etnik gruplarım da ulus devlet içinde bir potada eritilmesi ve Türk olarak çıkarılması düşüncesidir. Bunda da Cumhuriyet Kürtler dışında başarılı olmuştur. Kürtler dışındaki tüm etnik gruplar kendisini Türk'ten çok Türk sayar ve mücadele eder. Bu Kürtler üzerinde başarılı olmadı. Devlet, Ergenekon'da olduğu gibi hep bu işlerin içinde vardı ve biz o zaman da bundan bahsediyorduk. İhtilal zemini hazırlamak toplumu yönlendirmek için de kullanılmış bu örgütler. 1980 sonrası özellikle Diyarbakır Cezaevi koşulları ve sonrasında OHAL uygulamaları neticesinde PKK devlet eliyle güçlendirildi. O gün devletin içinde kümelenen güçlü gruplar PKK'yı güçlendirmekle neyi amaçladılar bilmiyorum. Kürt sorunu olmasaydı PKK olmazdı. Terörler mücadelede devletin hukuk dışılığı mubah sayması, özellikle güneydoğuda 3000 köyün boşaltılması ve 3 milyon insanın göçe zorlanması BDP'yi var etti ve güçlendirdi. Diyarbakır Cezaevi PKK'yı güçlendirdi; işkenceler, köy

boşaltmalar göçler de BDP'yi var etti. Bugün bu sorunla Türkiye yürüyecek durumda değil. Bu sorunla, çağdaş dünyada hak ettiği yerini de alamaz. Bununla beraber hem çözüme en yakın noktada, hem de felaketlerin eşiğindeyiz. Böyle bir ortamda bir hükümet çıktı ve ben işi çözeceğim dedi. İlk defa bir hükümet şiddet dışında inisiyatif alarak çözüm önermiştir. Uluslararası konjonktür de çözümü dayatmıştır. Bu da bir fırsattır aslında.

Türk tarafında bölünme endişesi olduğunu düşünüyor musunuz?

Yıllardan beri Kürt sorununu var edenler bölücülükle bizi susturmaya çalıştılar. Kim demokrasi, hak hukuktan bahsettiyse sen bölücüsün dediler. Batıya da bunları dövmezsek bizi bölecekler dediler. Hem batıda haklılık kazanmak hem de bizi susturmak amacıyla bu bölücülüğü kullandılar.

Kimsenin bölünmek isteği yoktur. Bölünsek de ben batıda kalmak isterim. Bu saçmalıktır. PKK ne istiyor noktasına gelirsek; eğer silahlı bir örgüt ateşkesten, barıştan ve çözümden bahsediyorsa aslında silahı bırakmak istiyor ve barıştan yanadır demektir. Silahtan vazgeçerken onurlu bir çözüm arıyor aslında. Kendi onurunu muhafaza etmek istiyor.

Bu onurlu çözüm nedir sizce?

Kürtlerin talebi bir kere vazgeçilmezdir. Bunu PKK'nın dışında değerlendirmek lazım. Kürt sorununu Kürtlerin hak ve talepleriyle, özgürlüklerle çözeceksin. PKK'yı da bu çözüm projesine dâhil edip çözeceksin.

Kürtlerin talepleri; vatandaşlık tanımı, anadilde eğitim, Kürdoloji enstitüsü, basın yayın engellerinin kaldırılması, koruculuğun kaldırılması, bölgeler arası farklılığın kaldırılması, seçim barajının düşürülmesidir. Bunları çözseniz de PKK'yı görmezden gelirseniz şiddet yine durmaz.

Demokratik açılım tek başına yeterli değildir. Örgütün, elinde silahı olan 5-10 bin elemanı, uluslararası bağları, milyar dolarlık mali gücü, hemen her ülkede yapılanması, bir sürü STK'sı ve sosyal tabanı var. Siz yönetici kadroya bir şey vermezseniz bu işi çözemezsiniz. 150 kişiye hak vermeniz ya da affetmeniz sorunu çözmez. Bir şekilde PKK'ya bu çözümü sunmak lazımdır. Ben üç aşamalı bir çözüm düşünüyorum. İlki tamamen militanları affedeceksiniz, sosyal ve siyasal yaşama entegre edeceksiniz. İkincisi, yönetim kadrosunu

ortalık durulana kadar masrafı Türkiye karşılamak üzere 7-8 yıllığına üçüncü bir ülkeyle anlaşıp göndereceksiniz ki bunlar 150 kişidir en fazla. Apo'yu da üçüncü aşamada değerlendirmek lazım. Belki bir süre cezaevi, bu beş yıl olur, yedi yıl olur; ondan sonra ise 5-7 yıl kadar ev hapsi. Zaten 10 yıl sonra Apo dışarı çıksa ne olur çıkmasa ne olur. Bu çözümü, bir taraftan PKK kabul etmeli diğer taraftan devlet ve millet hazmetmeli, kabul etmeli. Yoksa olmaz.

Bazıları da karşımızda birden fazla PKK var diyor.

Olabilir. Yabancı istihbarat kurumları bu işin içindedir. Ama Apo hala etkindir ve hala etkinken bunu kullanmak lazım. Bu mantıkla çözüm aranırsa olur. Artık batı da güçlü ve istikrarlı bir Türkiye istiyor, buna ihtiyacı var çünkü. Bugün Türkiye'yi dünya enerji koridoru haline getirmek istiyorlar. İngiltere ve Amerika, Ortadoğu da kurdukları yeni düzende Kürtlere de bir rol biçmişlerdir. Kürtlerin rolünü oynayabilme koşulu da, Türkiye'nin Kürt sorununu çözmesinden geçiyor. Türkiye kendi içindeki Kürt sorununu çözemediği için Kuzey Irak'taki Kürt yapılanmasına müdahale ediyor ve Amerika'nın oyununu bozuyor. Türkiye'nin bunu aşabilmesi için kendi Kürt sorununu çözmesi gerekir. İngiltere ve Amerika Ortadoğu'yu yeniden paylaşırken yine Almanya ve Fransa'ya pay düşmedi. AB bundan rahatsızdır. Türkiye'yi daha fazla demokratikleştirip AB'ye monte etmek istiyorlar. İyi bir müttefik olarak Türkiye üzerinden de Avrupa Birliğini kontrol etmek istiyorlar. Diğer bir nokta, sarsılan Rusya yeniden toparlandı ve güçlendi, bunun engellenmesi çabası vardır. Bunun karşısında durması için de en iyi müttefik ve tampon ülke Türkiye'dir. Bunların sonucunda; güçlü, demokratik, AB'ye monte olmuş bir Türkiye lazım batıya. Bunu iyi okuyup iyi kullanmak lazımdır.

Bölgedeki refah seviyesi ve ekonomik çözüm önerileri nelerdir?

Kürt Sorununun tabi ki birçok boyutu var. Ekonomik, sosyal ve siyasal bir sorun bu. Bütün bu boyutlar da birbirini etkiler. Bu yüzden çözüm tek taraflı değil. Dikkatlice bu projelerin ele alınması lazım. Bölgenin geri bırakılmışlığını, devletin bilinçli politikası olarak görüyoruz. Dikkat edin geri kalmış değil geri bırakılmış. Tabi Kürtlerin, Türklerle de bir husumeti yok, sistemle problemi var. Bu sorunu çözmek lazımdır. Bunun sonucunda, belki etnik çatışmaya varan macera bile olabilir. Ama bunun kaynağı, Türk halkı ile Kürt halkı arasındaki husumet değildir. Buradaki ekonomik geri bırakılmışlık ve güvensizlik ortamı hür teşebbüsü kaçırmıştır. Bu şiddet ve çatışma varken

sermaye buraya gelmez. Bugün Marmara ile bura arasındaki gelişmişlik farkı 15 kat. Avrupa bölgeler arası kalkınmışlık farkı 3-4 kattır. Bir ülkede bu kadar fark olması demek vatandaşlık bağının, devletle millet arasındaki güvenin zayıflaması demektir. Ama siz Marmara ile Güneydoğu Bölgesini aynı hizaya getireceğim deseniz o da olmaz.

İşsizlik durumu nasıl bölgede?

Türkiye'de 13,5 iken, burada yüzde 40 civarındadır. Diyarbakır yoğun göç alması nedeniyle biraz daha fazladır. Fakirlik özellikle şehir merkezlerinde köylerden daha yüksektir. Bu bölgede yoksulluk sınırının altında yaşayanlar yüzde 65 civarındadır. Ama ekmeğe muhtaç olanlar daha düşük yüzdede olabilir tabi.

Peki, bölgede ekonomik refah yükselse sorun kendiliğinden çözülür mü?

Çözülmez. Sorun hak hukuk meselesidir. Geçmişte kimliğin inkârı vardı bugün tanınıyor, ama hakları tanınmıyor. Bugün artık 80 yılın sonunda evet Kürt vardır noktasına gelindi. Şimdi evet Kürt var ama hakkınız yoktur noktasındayız. Ve asıl mesele budur. Bunun ekonomik meseleyle ne ilgisi var? Bask İspanya'nın en gelişmiş bölgesiydi.

Bölgede zenginler neden yatırım yapmak istemiyor?

Burjuvazi; huzur, çözüm, demokrasi ister, kavgayı ise istemez. Para ayrı bir şeydir. Para huzuru sever, güveni sever. Bu işin Türk'ü, Kürt'ü olmaz. Devlet bana ilk önce güven verecek. Devlet ekonomik gelişmenin iklimini, ortamını sağlamalıdır. Ondan sonra sermayenin gelmesi beklenebilir. Sonra rekabet ortamının sağlanması gerekir. Uzun süre burada yatırım olmaz da demek istemem ama umut var diyebilirim.

Bölgenin zenginleri içinde PKK ile iş birliği yapmış kişiler var mıdır?

Onlarla yakın işbirliği olan zengin yoktur. Ben de bir Kürt sorunu savunucusuyum ama PKK ile taban tabana zıddım. Tabi bugün Kürt burjuvazisi de yoktur. Kürtler kırsalda yaşayan insanlardır. Son 30 yılda zorla şehirlere göç ettirildi. Üç nesil şehirde yaşamayan şehirleşemez.

İstihdam dönük projeleriniz var mı?

Burada istihdamı çözecek olan GAP eylem planıdır. En öncelikli mesele budur. 2012'de bitecekti. Ama bu gidişle 2015'te de bitmez. Bölge tarımsal sanayiye dönecekti. Turizm bölge için önemli bir kaynaktır. Bölge turizm bölgesi haline getirilebilir. Komşularla ilişkiler geliştirilerek çok iyi ticaret yapılabilir. İran, Suriye ve Irak'la ilişkiler iyileştirilerek bölgede ciddi ticaret yapılıyor. Nusaybin'in 24 saat açık şekilde ticari sınır kapısına dönüştürülmesi çalışmaları yapılmalı. Diyarbakır'dan Mersin'e, Habur'a, Nusaybin'e demiryolu taşımacılığı sağlanmalı. Diyarbakır'a uluslararası havalimanı kurulmalı. Uzun vadede de bu bölgeden otobanın geçmesi önemlidir.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Derslik ihtiyacı sağlanmalı. Öğretmen sayısı açısından bir problem yok, ama bunları yönetmede sıkıntılar var. Hükümet, cumhuriyet tarihindeki kadar okul açtım, diyor ama benim için ölçüt bu değil. Diyarbakır'da hala 80 kişi bir sınıfta okuyor.

Parası olmayanlar yatılı okulda okuyamıyor. Sınavla alınanın dışındakiler liseye kayıt yaptıramıyor, dışarıda kalıyor, köyünde işsiz geziyor. Diyarbakır eğitimde beşinci sıradayken şimdi sekseninci sıraya gerilemiş. Konya Selçuk Üniversitesi bizden sonra kuruldu ama 90 bin öğrencisi var. Dicle Üniversitesi'nin ise 13 bin öğrenci var.

Kürtlerle Zazaların düşünce yapıları ve eğilimleri hangi konularda farklı?

Zazalar daha dağlı kesimlerde yaşarlar. Fiziksel olarak da daha iri, esmer, sert mizaçlı daha dürüsttürler. Bana göre Zazalar, Kurmançlar, Soranlar, Goranlar, Farslar, Peştular, Tacikler bunlar akraba milletlerdir ve dilleri de benzerdir. Hepsi İran yöresinde binlerce yıldır yaşamıştır. Ama bunları illa da beraberdir deyip zorlamanın anlamı yok. Zazaca, Kürtçeden çok Farsça ve Peştucaya benzer.

Kamu görevlilerine bakış değişti mi?

Tavır ve davranışlarda bir gelişme var. Devlet hizmetkârdır anlayışı hâkim olmaya başladı. Özellikle jandarma, kaymakam, emniyet müdürü ve valiler şimdi daha iyi görülüyor. İyi bir gelişme var.

Bu sorun yasal ve anayasal düzeyde güvencelerle çözülmeli. Siz istediğiniz kadar iyi olun, devletin idarecileri istediği kadar iyi niyetli olsun, yasal zemini yoksa ne yapılabilir.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz? Neden?

BDP'ye oy verenlerin yüzde sekseni tepki nedeniyle oy vermiştir. Kürtler içindeki kemikleşmiş oy oranı yüzde 20'den azdır. Kürtler içerisinde bağımsızlık isteyenler binde bir düzeyindedir. O da çocuklar ve cahiller arasındadır. Aklı başında olanlarda böyle bir talep yoktur.

BDP dışında Kürtleri temsil eden hareket/önderler var mı?

PKK olduğu müddetçe bu tür hareketler var olamaz.

PKK çözülür mü? Nasıl ve hangi şartlarda çözülür?

Tek başına af versen verilmez. Tek başına hak versen çözülmez. Bunlar entegre bir şekilde çözüme hizmet etmeli.

Bölgede ROJ ve ŞEŞ TV'nin izlenme durumu nedir?

İzlenme oranları eşittir. TRT Şeş'e de halk ciddi rağbet ediyor. Halk işin siyasetinde değildir. Siyaset yapanlar Şeş'i izlemez ama normal halk izlemektedir.

Türkiye'de köklü bir değişim olmaktadır. Bu Türkiye'nin kurtuluşudur. Bu sorunu çözmüş Türkiye süper güç olur. Bu noktadan geri dönüş olamaz gemiler yakılmıştır artık. Ya çözülecek ya çözülecek noktasındayız.

Dosya No: WS30031

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge: Ağrı-Batman-Bitlis-Bingöl-Diyarbakır-Hakkari-Mardin-Muş-Siirt-Şırnak-Tunceli-Van

Mesleği: Öğretim üyesi (Profesör)

Yaşı: 50

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

Hangi zeminde bir arada olduğumuz çok önemli. Hangi etnik kökenden olursak olalım bu topraklarda yaşamak zorundayız. Bu noktada resmi söylem iflas etmiştir. Bu söylemin görmemeye çalıştığı dinin bölgenin temel taşı olduğunu görüyoruz. Bunu gözlemlerimiz de doğruluyor. Eğer insanın dini hassasiyeti varsa onun etnik kökeniyle kimse ilgilenmez. Din hassasiyeti diğerlerinin önündedir. Devlet zamanında dini tehdit olarak algıladı. Halktan kopuk bir bakış vardı. İslam'ın çağdışı olduğu vurgulandı. Medya ile dinin ve dindarlığın kötü olduğu, dans etmenin şarap içmenin çağdaş olduğu pompalanan gençliğin başka düşünmesi de mümkün değil zaten. 50 yaş üzeri ile genç neslin bakışı çok farklı. Bunda devletin politikası da hâkim.

Diyanetin din görevlilerine halkın bakışı nasıl?

Ben buraya ilk geldiğimde ev bulamadım. Hiçbir esnaf bana yardım etmedi. Bir esnafa gittim, bana 'ne iş yapıyorsun, polis misin?' dedi. Ben din dersi öğretmeniyim dedim. O zaman bütün kapılar açıldı. Polis ve askere millet soğuk bakıyor. Asker deyince akla devlet geliyor buralarda. Devlet de ceberut bir hal alıyor.

Burada din görevlileri halk tarafından çok itibar görüyor. Cemaat imamın anlattıklarına bakıyor. İmam halkın anlayacağı şekilde konuşuyorsa kimse onun medreseden, diyanetten ya da cemaatten olduğuna bakmıyor. Önemli olan din adamının kalitesi. Burada âlimliği kişinin etnik kimliğinin çok önünde gelmektedir. Seyitlere itibar çok yüksek. Yaşantısından ziyade sözlerine çok itibar var. Belki yaşantısı iyi değil ama sözleri çok önemli.

Bölgede aşiret yapıları neden hala etkili?

Aşiret yapısı henüz kırılamadı burada. Bu durumda kişisel güvenlik refleksi de hâkim. Devlet korumasa da aşiret koruyabiliyor insanları.

Göç aşiretçiliği kırdı mı?

40 sene önce Van'da herkes aşirete mensuptu. Önemli olan aşiret mensubiyetiydi. Göç bunu bir derece kırdı. Aşiret yapısı zayıfladı ama aynı etnik kökene ait olma düşüncesi hâkim hale geldi. Eskiden kendini aşiret adıyla tanıtan biri şimdi kendini Kürt ve BDP'li olarak takdim ediyor.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Burası sürgün yeridir. Birinci sınıf kamu görevlisi halen gelmiyor. Hatta belediye başkanı bile burada kalmaz. Hepsi İstanbul'da ikamet ediyorlar. İnsanlar istikbal görmedikleri için imkânı olan buradan kaçıyor. Zenginlerin çoğunun batıda yatırımları var. Terör nedeniyle sermayenin bir kısmını batıda güvende tutalım düşüncesi hakim. Eğitim konusuna gelecek olursak. Eğitimde de aynı şeyler geçerli. Türkiye sonuncusuyuz. Daha çok bina ve okul açmakla kalite artmıyor. 7 çocuklu bir ailede eğitime destek ve kaynak yeterli olabilir mi? En önemli sorun hızlı artan nüfus. Devletin bununla baş etmesi çok zor. Gelen öğretmenler de iki sene ne zaman bitecek diye bekliyor.

Çözüm önerileriniz neler?

Maddi teşvik çok önemli. Bence bu bölgelere sınavla öğretmen gönderilmeli. Kurayla gelmemeli. Yeni mezun olmuş ve hayatında doğuyu görmemiş bir öğretmeni buraya gönderiyorsunuz. Bu kişilerin de intibak sürecine, oryantasyona ve rehabilitasyona ihtiyacı var. Bu yüzden iki yılı doldurma hayaliyle yaşıyorlar. Bunlardan da fayda gelmiyor. Buraya gelecek hocalar en az 3 sene deneyimli olmalı. Temel anlamda öğretmenler buraya sınavla gelmeli ve ayrıcalıkları olmalı. Bunun dışında denetim mekanizması çalıştırılmalı. Bir yılda öğrenci ne öğrendi ölçülmüyor.

Lise mezunlarında bağımsızlık ve federasyon talebi neden daha yüksek?

Benim çalıştığım yıllarda ortaokuldaki talebelerde müthiş bir bilinç vardı. Gençlik kesimi üzerinde çok yoğun bir propaganda var. Bir neslin çocukları

Kürt sempatizanı olarak yetişti. Onlara Dersim ve Şeyh Sait anlatıldı. Sen Kürtsün denildi ve sen Kürt olduğun için bunlar sana yapılmıştır denildi. Bir Kürtlük bilinci aşılandı. Çocukların taş atmaları da çok bilinçli bir organizasyondur. Liselerde çocuklara değerler de verilmediği için bu olaylar devam ediyor.

Öğretmenlere halkın güveninin yüksek olmasının sebebi nedir? Ne kadarı bölge insanı?

Öğretmenlerin yüzde 70'i buralıdır. Ben Kürtçüyüm diyene öğretmenler ile aileler de destek çıkınca öğretmenler istediklerini yapıyorlar. Şikâyet edilmiyorlar, disipline verilmiyorlar.

Nedir somut öneriniz?

Kürt olmanın, Kürtçe konuşmanın suç olmayacağı, ayıplanmayacağı bir ortam oluşturulmalıdır. Şu andaki yaklaşımlar 15 yıl önce olsaydı bu gün yaşananlar olmayacaktı.

Öğrencileri olumsuz etkileyen öğretmen kitlesine nasıl çözüm bulunabilir?

Ben biraz geriden alacağım. Bir rahatlama var ama nasıl oldu bu? Dağdakiler olmasaydı bu gelişmeler olmazdı diyor herkes. Bunun birde gerçeklik yanı var. Evet, bu meseleye bu kadar duyarlı yaklaşılır mıydı acaba PKK olmasaydı? Zaten batılı çocuklar buraya gelmiyorlar. Öğretmenleri rotasyona sokmak çözüm değil. Hem burası için hem de dönüş için bazı teşvikler olmalı. Kira yardımı verilebilir. Bunun dışında dershaneye gidemeyenlere burs verilebilir. Özel okul sayısı artırılmalı. Bu okullardaki hocaları çok iyi çalıştırıyorlar. Ayrıca ülke gezileri yapılmalı. Buradaki öğrenci mesela Konya'yı zengin memleketi gibi görüyor. Bu gezilerle başka bölgelerdeki insanlar nasıl yaşıyor bu görülmüş olur.

Bu işe YİBO'lardan (Yatılı İlköğretim Bölge Okulu) başlanmalı. Keşke YİBO'lar yerine özel okullar açılsa, devlet her bir öğrenciye kredi verse ve öğrenci okulunu serbestçe seçebilse. Bu maliyetlidir ama ister istemez kalite getirir. YİBO'ya alınacak çocuklar da rotasyona tabi tutulabilir. Batıdaki buraya buradaki batıya gidip okuyabilir.

Bölgenizde refah ve yaşam düzeyi son yirmi yılda arttı mı?

Burada işsizlik oranı yüzde 40'ın üzerinde. Çok hızlı nüfus artışı var. Nüfus artış oranı en az yüzde 6-7, batıda ise yüzde ikinin altında. Bu artışa hiçbir ülkenin ekonomisi dayanmaz.

Bu konuda neler yapılabilir?

Mesela Çin'de bir çocuktan fazlası devlet güvencesinde değildir. Bir kanun çıkarılıp 3 çocuktan fazlasına ben güvence vermiyorum demesi lazım ama buna cesaret edip diyebilir mi veya yasa yapabilir mi? Gerçi burada devlet çocuk başına 250 lira para veriyor. Adam bunun üzerine 10 tane çocuk yapıyor. Bu düzenlenmeli.

Bu bölgenin 3 temel kaynağı var. Bunlar; tarım, hayvancılık ve turizm. Komşu ülkelerle sınır ticareti yapılabilir. Ticaret azalınca her şey berbat olmuş. Bu sınır ticareti kapsamında konfeksiyon götürüp benzin getiriyorlar. İran'la yapılıyor bu iş. PKK da bunları tehdit etmiş. Bize oy vermezseniz sizin ticaretinizi bitiririz, demişler. O yüzden sınır köyleri hep BDP'ye oy verdi.

Devlet bura halkına karşılıksız para vermemeli. Ağaç dikimi, yol temizliği gibi işlere karşılık para verilmeli. Teşvik konusunda valiler bizzat sorumlu olmalı ve bu uygulama birebir takip edilmeli. Kimse yaptığının hesabını vermiyor. Vali bu işi yapamıyorsa gitsin. Meslek liseleri olmalı ve mesleki yönlendirmeler yapılmalı burada gençlere. Veteriner ve ziraat fakültelerinin uygulama alanları köylerde olmalı. Öğrenci uygulamasını köylerde yapmalı. Ayrıca burada hangi tarlada ne yetişir nerede hangi hayvan beslenir bunun bilimsel tespiti yapılmalı.

Bölgede ayrılıkçı hareketleri destekleyen zenginler var mı?

Ben zengin de olsam fakirde olsam devlet bana Kürt diye bakıyor. Burada Kürtler her makama gelebiliyor, ama bu ikinci sınıf olarak görülmedikleri anlamına da gelmez. Söylediğiniz türde zenginler de var.

Bölgenin zenginleri bölgeye neden yatırım yapmak istemiyor?

Güvenlik endişesi bunda etkendir. Doğunun iklim koşulları da bunda etkili. Ayrıca batıda kâr marjı çok daha fazla.

Türkiye'de Kürtlere karşı bir ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Bundan 10 sene önce gelen kamu görevlileri halkı Kürt diye aşağılayabiliyordu. Gerçi şu anda da Kürt olduğu için aşağılandığını düşünüyor halk ve yapılan iltifatların ve gösterilen saygının da dağdaki kadrolar yüzünden yapıldığını düşünüyor.

Ayrımcılık insanlar Kürt olduğu için mi gerçekleşiyor?

Tamamen devlete karşı olduğunu düşünüyorum. Kasaba milliyetçiliğine dayalı ırksal bir düşünce de etkili. Devletle özdeşleşen grupların vatandaşa olan tavrı da tarihsel bir arka plana dayanıyor. Temelde halklar arası sorun yoktur.

Cumhurbaşkanı'na olan güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Hanımının kapalı olması ve kullandığı üslup çok iyi. Bu adam Kürt düşmanı değil ve bunu herkes biliyor.

Kamu görevlilerince bölgede yapılan hatalar nedir?

Poliste de jandarmada da, biz bölgeye gidiyoruz ve Kürtlerle yüz yüze geleceğiz noktasında farklı endişe ve önyargılar var. Bu görevlilerin eğitim ve seminerlerle sürekli bir oryantasyona ihtiyacı var. Bunların kökünü kazımak lazım düşüncesi izale edilmeli. Bunu söyleyen polis arkadaşlarım oluyor. Tabi burada kamu hizmetleri de çok iyi gitmiyor. Açık öğretimlerden mezun olup burada memur olanlar bu sistemi tıkadılar. Kamu hizmetlerinde de belki üst düzey yönetimde rotasyon uygulanabilir. Adam doğduğu yerde üst düzey yönetici olmamalı. Hatta bu üniversitelerde de uygulanmalı. Vanlıların üniversitesi olmamalı. Van üniversitesi olmalı.

Devletin politika olarak yaptığı hatalar nelerdir?

Özellikle üniformalı olanların tavırları halkta ciddi antipati oluşturuyor.

AB ve ABD'nin bölgeye ilgisini nasıl buluyorsunuz?

AB'nin kadınları eğitme ve çocuk sağlığı gibi projeleri olduğu için, halk AB'ye daha sıcak bakıyor. Bu projelerden para kazananlar da var aslında. Halk Amerika'ya ise çok olumsuz bakmıyor. Kürdistan'a verilen destek, Amerika'nın PKK ya olan desteği bu olumlu bakışta etkilidir.

Kürt Milliyetçiliği ile PKK/Öcalan'ı özdeşleştiriyor musunuz?

Evet. Ben kürdüm diyen insanlar ile BDP arasında çok fark kalmadı. Artık PKK'lı demek büyük günah ve ayıp gibi karşılanmıyor. Burada Kürt vurgusu İslam'dan daha çok öne çıkmaya başladı.

PKK ile BDP aynı çizgide mi? BDP PKK'nın siyasi uzantısı mı?

Aynıdır.

BDP oyları son dönemde neden artıyor? Oy vermeyen Kürtlere nasıl bakılıyor?

Oy vermeyene hain nazarıyla bakılıyor. Burada hiç kimse açıkça, ben BDP'ye oy vermedim diyemez. Van'da AKP'nin hatası yüzünden BDP oy aldı. Yoksa BDP burada seçimi kazanamazdı. İhalelerin hepsini AKP yanlıları alıyorlar.

BDP Kürtleri temsil ediyor mu? İnsanlar ne bekliyor?

Halk zannediyor ki BDP gelirse her şey daha iyi olur. Van'da bir tane Kürtçe eğitim yapan, yanına da İngilizce eğitim yapan okul açılsa insanların düşünceleri değişir ve rahatlarlar.

PKK çözülüyor mu? Nasıl ve hangi şartlarda çözülür? Çözülmede kimler etkili olur?

PKK misyonunu tamamladı. Bu aşamadan sonra dağda kalması sadece romantizmdir.

Kuzey Irak ile ortak bir Kürt ideali gerçekçi mi? ABD'nin bölgeden çekilmesi bunu etkiler mi?

Kuzey Irak Kürtler için bir model oluşturuyor. Devlet Kürtleri yok sayınca Kuzey Irak bir rol model oldu Kürtler için. Amerika bu işi Türkiye'ye emanet etmeden çekilmez.

Ayrılıkçı hareket/fikirler moda mı? Yoksa bir düşmanlık/nefret temeline mi dayanıyor?

Ben bunun bir moda olduğunu düşünmüyorum. Burada sonradan üretilen bir şey yok. Var olan bir şey yüzeye çıkıyor. Bunu destekleyen tarihsel ve sosyo-kültürel dayanaklar var. Bu insanlar sonradan buraya taşınmadılar.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Seçmeli ders ve üniversitelerde kürsü açılabilir. Kürtçe eğitim yapan özel okullar açılabilir. Özel TV'lere yayın müsaadesi verildi. Yer adlarının iadesi de kesinlikle yapılmalı.

Dosya No: WS320118

Etnik Kimliği: Kürt

Bölge: Adıyaman-Elazığ-Erzurum-Gaziantep-Kahramanmaraş-Malatya-Şanlıurfa

Mesleği: Doktor- Özel Hastane Başhekimi

Yaşı: 37 Yaşında

Bölgede dinin etkisi ve fonksiyonu nedir?

Sözde herkes çok ciddi dindar. Ama daha çok bu bölgenin muhafazakârlığı geleneksel bir İslami hayata dayanıyor. Kültür daha çok ön planda. Atadan öğrenilmiş bilgilerle gidiliyor. Uygulanan, yaşanan şeyler kaynak itibariyle yine İslami sonuçta. Uzun süre medreseler İslami hizmetleri götürmüşler ve bunlar kapanınca dini hakkıyla anlatan insanlar azalmış ya da kalmamış. Din zamanla bilinçsizce yaşanmış ve gelenekselleşmiş. Maalesef toplumun genelinde böyle bir durum vardır.

Diyanetin din görevlilerine halkın bakışı nasıl?

Urfa'da birçok köy ve belde de cami yok. Anadolu'da, Marmara'da, Karadeniz'de köylü kendi imkânlarıyla cami yapmış. Buralarda son 5 yıla kadar bu yapılmamış. Oraya diyanetin gönderdiği imam da olmayınca köylü kendi kaderiyle baş başa kalmıştır. Diyanet yetersizdir. Buralar beli bir dönem sürgün yeri olarak görülmüştür. Görevliler cezalandırmak için buralara gönderilmiş, ama aslında halk cezalandırılmış. Bu insanlar görevlerini yapamadıkları için sorun çıkıyor, uzun süre bu yaşandı.

Bölgede aşiret yapıları neden hala etkili?

Bölgede erkek oğlan ve aşiret çocuğu bir güç anlamına geliyor. Bunun nedeni de eğitim ve maneviyat eksikliği. Kan ve ırk yakınlığı, İslami yakınlığın önüne geçmiş. Giderek etkisini kaybetse de aşiret yapısının en etkili olduğu bölgelerden biri yine Urfa'dır.

Aşiret reislerinin büyük kısmı siyasi menfaatleri için hareket ediyorlar ve insanları da bugüne kadar bu yolda kullandılar. Aşiretlerde tek bir lider yok artık. Aşiretler insanları kendi menfaatlerine ve siyasi emellerine göre kullanmaktadırlar.

Bölgedeki eğitim problemleri neler?

Milli eğitimde çalışanların bana göre özel okullarda çalışan hocalardan çok daha kaliteli olması lazım. Çünkü bu okullara giden öğrencilerin aile eğitim düzeyleri çok düşük. Onlara da rehberlik hizmeti vermek lazımdır. Her sınıfta 60 talebe var. Öğrenciler istese de başarılı olamıyor. Ya iş bulacak ya da dağa çıkacak. Merkez için bu böyle olmasa da doğu tarafı için böyle. Okul sayısı artırılmalı ve buraya gönderilen öğretmenlerin merkezi bir yerde eğitilmesi gerekmektedir. Buraya gelen öğretmen, görevini ülkeye bir vazife gibi görüp gönüllü gelmeli. 5-10 yıl eğitim seferberliği ilan edilmeli.

Öğretmenlere halkın güveninin yüksek olmasının sebebi nedir? Ne kadarı bölge insanı?

Yüzde 30 buralıdır hocalar. Bölgeden olan öğretmen buranın sorunlarını bilip ona göre çalışıyorsa faydalıdır. Bölgedeki eğitim problemlerine uygun projeler geliştirmişse faydalıdır. Ama tam tersine direk dağa eleman yetiştiren öğretmenler de var. Benim böyle tanıdığım insanlar var.

Bir rotasyon eğitim camiası için gerekli mi?

Bunu doğru buluyorum. Yıllardır özel okullar var. En fazla kalan öğretmen 3 yıl kalıyor. Çünkü ülfet kazanıyor insan. Dolayısıyla rotasyon şarttır. Bence bölge insanı uzun süre idareci konumunda da kalmamalıdır. Dışarıdan gelecek etkin, güçlü, azimli, dik durmasını bilen idarecilere ihtiyaç vardır. Hoca her gittiği yere yeni bir anlayış ve vizyonla gitmesi gerektiği için kendini geliştirmek zorunda kalacaktır.

Bölgenizde refah ve yaşam düzeyi son yirmi yılda arttı mı?

Kesinlikle artmıştır. Özal'ın başa gelmesinden sonra 82'de köylere elektrik geldi. Buzdolabı ve teflonla bir anda tanıştık. Hem ekonomik, hem de entelektüel anlamda insanlarda gelişme sağlanmıştır.

Hastanenizi yaparken burada bir sıkıntıyla karşılaştınız mı?

Ben buralıyım ve 14 uzman hekimle bu hastaneyi kurduk. Tabii ki burada yatırım yapmak çok zordu. Bu bölge insanının maalesef ataleti çok seven, çalışmayı sevmeyen bir yapısı var. Halkımızda yatırıma karşı bir hasetlik var. Başkasının da yapmasını istemezler. Elinde parası olan birçok insan da batıda yatırımını yapmıştır.

Çünkü yapmak istediği yatırım örneklerini batıda görmüş ve örnek almıştır. Yatırım bir gelenektir, bir kültürdür. Biz bunu açarken bir vekil lütfen yapamayacağınız bir projenin altına girmeyin dedi. Başbakanı temel atma törenine çağırmak istedik ama biteceği belli olmayan bu iş için Başbakanı çağırmayın dediler. Bu yatırımı düşünen insanların moralini bozmaktır. Burada en büyük gelir kapısı devlet kurumlarının açmış olduğu ihalelerdir. Bölgemizde milyon dolarlık fabrika yoktur. Genelde 300 bin dolarlık çırçır fabrikaları vardır ve vizyon yoktur. En başında sizin projenizi anlayacak bir bürokrasi yok. Bize her türlü imkânı sağlaması gereken kurum ve kuruluşlar yerine, bize köstek olan bir zihniyetle karşılaştık.

Türkiye'de Kürtlere karşı ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

Ben liseyi Isparta'da, üniversiteyi Kayseri'de okudum. İhtisasımı Ankara da yaptım. Ben Kürt kökenliyim. Anam Türkçe konuşmayı bilmez. Her gittiğimiz yerde de Kürt olduğumuzu söyledik. Ben hayatımın hiçbir döneminde bunun sıkıntısını yaşamadım. Siz kimseyi ayrı görmezseniz onlar da sizi ayrı görmez. Karşılıklı bir etkileşim var.

Kürt Toplumunda Türkiye Cumhuriyeti devletine veya Türklere karşı düşmanlık var mı?

Sürekli Türkiye'nin başında bir sıkıntı olması istenmiş. Kürt meselesini deşmek için kapalı kapılar arkasında, bura insanı nasıl cahil bırakılır, nasıl galeyana getirilir, damarına nasıl basarız, nasıl dağa çıkartırız ve nasıl eğitimsiz bırakırız diye düşünülüp bugüne gelinmiş. 1981-1982 yıllarında Bilerek insanlara eziyet edilmiş köylerde, kadınların önünde herkes çırılçıplak soyulmuş, karılarının gözü önünde, erkeklerin gözü önünde aşağılanmış insanlar. Bu insanların devlete düşman olması istenmiş. Sonuçta insanlar da cahil doldukları için, bu tezgâhların niçin sergilendiğini bilmedikleri için çocuklarını isteyerek dağa göndermiş ve ölenlere de şehitlerimiz demişler.

Bakıyorsun dağda ölenlerin ne sünneti var ne de Müslümanlıkla bir ilgisi. Ama şehit diyorlar. Ne şehidi! Bir hırs uğruna, zamanında gördükleri kötü muameleden nedeniyle bu hale getirilmiş insanlar. Sonra da bunu örgütleyen, kullanan PKK kurulmuş ve bunlar tarafından dağa götürülmüş.

1977'de PKK'nın ilk olaylarının başladığı yer bizim ilçemiz Hilvan'dır. Ve benim amcam PKK ile ilk mücadele edendir. Benim amcam öldürüldü. PKK'ya karşı mücadele ederken benim ailem 28 şehit verdi. Çok basit şeylerden kışkırtma çıkarıldı o zaman. Birileri halk ile devleti karşı karşıya getirmeye çalıştılar. Sonra da Hizbullah çıkardılar. Hizbullah, kuranların başına bela olunca da onu bitirdiler. Apo Diyarbakır'a tapu kadastro memuru olarak atanıyor. Oradan nasıl oluyorsa İstanbul Hukuk ve oradan da 6 ay sonra Ankara Siyasal'a geliyor. O vakte kadar muhafazakâr olan kişi bir Marksist oluyor.

Cumhurbaşkanı'na ve Başbakan'a güvenin bölgede yüksek olmasının nedeni nedir?

Bu insanları kendilerine yakın gördüler. Gül Kayseri'de, sıradan bir esnafın çocuğu. Annem bak annesi aynı benim gibi diyor, babam babası benim gibi, bak sakalı da var diyor. İnsanların arasındalar ve insanlar arasında bir insan gibi davranıyorlar. Kimse Kürt sorunu demezken bunlar bu sorunu çözmeliyiz dedi. Gül sıcakkanlı ve güler yüzlü.

Bölgedeki kamu görevlilerinin niteliği konusunda ne söyleyeceksiniz?

Son dönemde düzelme var. Ama buraya gönderilecek yöneticiler seçilerek gelmeli. Bir kere iyi bir iletişimci olmalılar. Bu bölgenin en büyük sıkıntısı şefkat eksikliğidir.

BDP oyları son dönemde neden artıyor? Oy vermeyen Kürtlere nasıl bakılıyor?

BDP'ye oy vermeyenlere davaya ihanet eden Kürtler diyenler var.

PKK çözülür mü? Nasıl ve hangi şartlarda çözülür? Çözülmede kimler etkili olur?

Bu iş başlayalı 25 sene olmuş bitmesi de en az bu kadar zaman alır. Bu iş kısa vadede bitmez. Bu süreç bir başlangıç olur inşallah. Herkesin, başta hükümetin ve buraya gelen yöneticilerin iyi niyetli olması gerekir. İstihdam alanları yaratılması gerekiyor. Bu bölgede, hem eğitimle, hem de istihdamla dağa çıkışlar iyice azalır. Açılacak yurtlar ve eğitim kurumlarıyla önce kardeşlik bilinci artırılmalı. Şimdi benim karşıma çıkılıp elli defa Türküm dersen, bende karşına geçip Kürdüm derim. Çünkü insanın fıtratına yerleştirilmiş en hassas duygu milliyetçiliktir. Bu tahrik olursa tehlikeli hale gelir insan. Hâlbuki bizi bir araya getiren o kadar güzel değerler var ki, Türklük ve Kürtlük geride kalır.

Bölgede ROJ TV ve ŞEŞ TV'nin izlenme durumu nedir?

ROJ TV PKK'nın televizyonu Şeş ise devletin kanalı. Şeş şarkı türkü dinleyelim diye insanların izlediği bir kanal. Milliyetçilik damarı tahrik olanlar ROJ TV izliyor, biraz tarafsız olanlar Şeş'i izlemektedir. PKK ve devletten ayrı, özgürce insanların özel TV kurmasıyla yeni bir açılım olabilir. Şeş'e şartlı bir bakış var. Bu devletin fikridir diye pek dikkate alınmıyor.

Ana dilin kullanımına yönelik talepler nelerdir?

Kürtçe eğitimin zarar vereceğini hiç düşünmüyorum. Açılsın bakalım kaç kişi gönderecek çocuğunu. Kimse göndermez.

Bölgedeki ekonomik canlanma için somut öneri ve projeniz var mı?

Benim yatırım yaptığım kadar daha param olsa yine Urfa'ya yatırım yaparım. Amaç istihdam sağlamak. Alış veriş merkezi, sosyal tesisler kurulabilir. Otel ihtiyacı var. Bir kongre merkezi yapılabilir. Sanayi tesislerimizin yüzde 90'ı çırçır. Bunun dışında ciddi bir tesis yok. Hayvancılıkla ilgili entegre tesis kurulabilir.

BİLGESAM, E. Bakan/Büyükelçi İlter Türkmen'in hazırladığı ve Bilge Adamlar Kurulu tarafından onaylanan "Türkiye'nin Bugünü ve Yarını" başlıklı çalışmada, Türkiye'nin en önemli sorununun Kürt meselesi olduğunu vurgulamıştır. Bu değerlendirme doğrultusunda Kürt nüfusun yaşadığı bölgelere yönelik saha araştırmalarını da kapsayan bir dizi bilimsel çalışma gerçekleştirmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki 17 il ile İstanbul ve Mersin'de göç ile oluşan mahallelerde 8607 kişi ile görüşerek geniş çaplı bir anket gerçekleştirmiş, anketin bulgularını "Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi" raporu ile yayınlamıştır. Daha sonra anket çalışmalarından elde edilen verileri kullanarak oluşturulan "Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor? Ortak Değer ve Sembollere Bakış" raporunu yayınlamıştır.

BİLGESAM, demokratik açılımın başlattığı süreci yakından takip ederek E. Büyükelçi Özdem Sanberk'in hazırladığı "Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı" ve Bilge Adamlar Kurulu tarafından onaylanan "Demokratikleşme ve Toplumsal Dayanışma Açılımı" başlıklı raporları kamuoyuna sunmuştur. BİLGESAM, "Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar" raporu ile de demokratik açılımın Türk ve Kürt kökenli vatandaşlar tarafından nasıl algılandığını araştırmış, Türkiye'nin demokratikleşme sürecine katkı sağlamaya çalışmıştır. Bütün bu çalışmalar, Türkiye'de sürdürülebilir demokrasi, istikrar, güvenlik, kalkınma ve refahın tesisinin Kürt meselesinin çözümüne bağlı olduğunu göstermektedir.

BİLGESAM, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde son 30 yıldır yoğun olarak yaşanan problemleri, sosyal ve ekonomik bağlamları ile incelemek maksadıyla "Türkiye'de Kürtler ve Toplumsal Algılar" kitabını yayınlamaktadır. BİLGESAM tarafından gerçekleştirilen niteliksel ve niceliksel çalışmaların temel bulgularının sunulduğu kitapta, toplumsal kesimlerin birlikte yaşama arzuları yanında, ayrımcılık algıları ve bazı kesimlerin ayrılıkçı temeldeki görüşleri ortaya konmaktadır. Bu kitap, bölgedeki sorunların tespiti ve nedenlerinin ortaya konulmasında alan çalışmalarına duyulan ihtiyacı gidermeyi hedeflemekte, Kürt meselesinin çözümüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
Mecidiyeköy Yolu Caddesi, Celil Ağa İş Merkezi, No: 10, Kat: 9, Daire: 36-38, Mecidiyeköy/Şişli/İSTANBUL
web: www.bilgesam.org e-mail: bilgesam@bilgesam.org
Tel: 0 212 217 65 91-92 Faks: 0 212 217 65 93